

multarum, non eundem esse debere modum, omnes existimare debent. Amplius autem scire oportet, eam gratiam, quam gratis ipsi accepimus, gratis quoque impendendam esse: neque inde ullam mercedem ad questum & voluptatem nostram, instituendam esse. Sic enim præcipit Dominus: *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones eijcite: gratis accepistis, gratis date.* Et D. Paulus. *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ, Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs; cum possemus vobis oneri esse, ut Christi Apostoli: sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis, non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras; quoniam charissimi nobis facti estis.*

DE MULCTIS, ATQUE SATISFACTIONIBVS, QVAS D. BASILIUS

τα ἐπιτίμια, alij autem Græci τὰς ἱκανοποιίας, appellare solent.

Caput XII.

DODECIMUM CAPUT
Confessionis vestræ docet: eos, qui post baptismum in peccata prolabantur, remissionem peccatorum tum consequi, ubi conuersionem, & poenitentiam suam, ad Deum contrito corde, & sana fide, testati fuerint. Nos verò in hac quoque parte vobis respondentes, illud dicimus; hæc quidem à vobis verè dici. Ipse enim præcepit Dominus, dimittere peccata, non septies, sed septu-

Matth: 10.

1. Thess: 2.

Matth: 18.

sed septuagesies septies; certo, & definito vtens numero, ad incertum, & indefinitum designandum. Et alio loco. *Quod ad me veniet, non eijciam foras.* Quod autem omnes planè Canonicas satisfactiones, peccatorumque expiationes penitus reijcitis; de eo ita statuimus. Si quidem satisfactiones istæ, tanquam quædam *Satisfactiones quæ spirituales vni; ad curationes, & remedia morborum,* à spiritualibus viris adhibentur, nulla habita ratione quæstus, aut priuatæ vtilitatis; contra superbos, auaros, gulosos, intemperatos, inuidos, iracundos, ignauos, ac contra alios omnes, qui se varijs contaminarunt flagitijs: tum hæc ipsa remedia esse, plurimumque valere, ac magnam vtilitatem adferre dicimus: vt quidem ante nos sancti, & Deo pleni patres, eos, qui conuertuntur, quique resipiscunt, Canonicè expiari præcipiunt. Si autem satisfactiones istæ ad lucrum, & quæstum eorum, qui eas iniungunt referuntur tantum; nec rectum salutareque finem respiciunt, neque ad eam rationem, quam singulis peccatis curandis sancti desinierunt ac perscripserunt patres: tum & nos tales satisfactiones reijcimus; maleque & frustra eas adhiberi putamus, planeque cum illis pugnamus. Neque tamen quemquam absoluiamus, nisi primo iustas pœnas & castigationes, illi pro peccatis admissis iniungamus: idque plurimas ob causas.

Primum, vt per spontè & voluntate susceptas afflictiones, ab eis pœnis, quæ illis ipsis inuitis aliquando subeundæ essent, liberentur. Nulla enim res est, quæ Deum magis nobis placatum & propicium reddat; quàm spontè & liberè suscepta disciplina, atq. correctio. Vnde & Gregorius dicit: *Lachrymarum, misericordiam & pietatem mercedem esse.*

Deinde, vt hæc ipsa voluntate suscepta afflictio, fontem & radicem omnis mali, ardentem scilicet voluptatis cupiditatem, ex carne nostra euellat, ac planè extir-

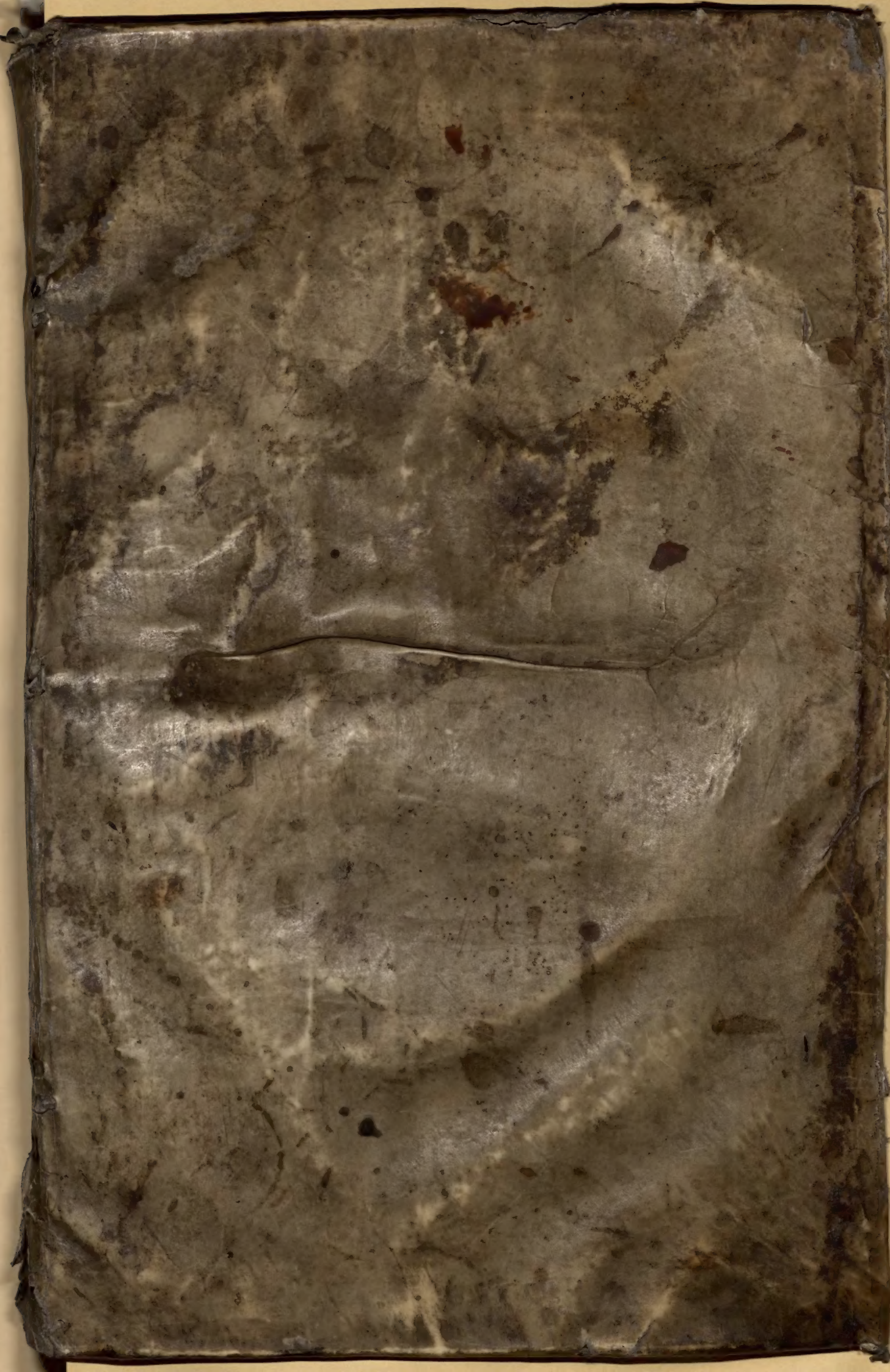
Satisfactiones quæ spirituales vni; ad curationes, & remedia morborum,

Ob curationis & media morborum

Cum bona intentione, & propter bonum finem. Ipsi omnia satisfactiones

Coactè quicquid sit non mitorium

B 321.

Macrostadius princeps n. sp.

Россидакыя!

GREGORIO XIII.

PONTIFICI MAXIMO

AMPLISSIMO RELIGIONIS

Catholicę propagatori.

NURE AC INSTITUTO
belli sancitum est, GREGORIO XIII.
Pontifex Max: ut qui transfugam in
aliena castra transeuntem deprehen-
derit; illum Imperatori suo, aut cui-
piam alteri ex Ducibus militiæ sistat,
atque præsentet. Non dissimile quid
hoc tali tempore in spiritali hac nostra militia deprehen-
sum, ad sacrosanctum S^{us}. V. tribunal, eodem iure, pro of-
ficio meo adfero. Cum enim ante hoc biennium, una cum
Serenissimo Rege meo, Principe integerrimo, ac Religio-
nis catholicæ studiosissimo, principio regni illius, has oras
Sarmatiæ nostræ peragro, atq. perlustro; Leopolim Me-
tropolim Russiæ, emporium apud nos imprimis nobile ve-
ni. Habet hoc ea urbs ante alias singulare, ut cum reli-
quarum planè omnium religionum ritus, et ceremonias ex
antiquo admiserit; ab huius tamen seculi hæresibus pecu-
liari quodam Dei munere penitus sit libera; illisque sum-
mo studio ac diligentia mirè obsistat. Incidi tum fortè ibi
in quendam Archimandritam Græcum, hominem non in-
doctum, nec illiberalem: cum quo, ubi multa de multis, ut
fit sæpè, familiariter contulissim; deuenimus tandem in
sermonem, de his hæresibus, ac magistris earum, quæ hoc
nostro infelici seculo, orbem exercent Christianum. Ac
cum utrinque eam temporum nostrorum calamitatem,
* ij hominumq.

PRÆFATIO.

hominumque temeritatem, abundè ita uti par fuit, deplo-
rassemus; intulit ille, ad Patriarcham item suum istos ex
Germania, non ita multò antè scripsisse, illiq. summa, fi-
dei et confessionis suæ capita obtulisse; ac, ut in communi-
onem eius Ecclesiarum reciperentur, studiosè petijse: quos
tamen ille tantum abest, ut recipiendos duxerit; ut etiam
scripto quodam suo illa ipsa, quæ tum illi proposuerant ca-
pita, confutarit. Agnovi hoc idem planè quondam Pellagi-
anos, temporibus D. Augustini fecisse, eodemque modo ab
occidentali Ecclesia ad orientalem necquidquam confu-
gisse. Obijcit eam rem his verbis Iuliano Pellagij discipu-
lo D. Augustinus. Non est, inquit, quòd prouoces ad ori-
entales Antistites; quia et ipsi utiq. Christiani sunt, et u-
triusque partis terrarum fides ista una est; quia et fides
ista Christiana est; et te certè occidentalis terra genuerat,
occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre,
quod in ea non inuenisti; quando in eius membra venisti?
imo quid quæris auferre, quod in ea tu quoque accepisti?
puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primùm
Apostolorum dominus voluit gloriosissimo martyrio coro-
nari. Cui Ecclesiæ præsentem beatum Innocentium, si au-
dire voluisses; iam nunc periculosam iuuentutem tuam Pel-
lagianis laqueis excussisses. Quid enim potuit vir ita san-
ctus Affricanis respondere consiliis, nisi quod antiquitus
Apostolica sedes et Romana cum cæteris tenet perseue-
rant Ecclesia? Hæc et alia his similia D. Augustinus.
Lætabar iam tum, me nouas istorum artes, nouum nocen-
di studium deprehendisse. Et quoniam eodem ipso tempo-
re, homo ille Graecus Bisantium repetebat; petij, ut exem-
plum scripti illius Patriarchæ sui ad nos mitteret. Quod
ille libenter, et promptè se facturum obtulit; ut et postea
amici functus officio fecit. Quod, ubi primùm græcè legi;
dici non potest, quantam ex eius lectione voluptatem cepi:
statimque operam dedi; ut illud quàm diligentissimè in lin-
guam latinam, pro nostra tenuitate translatum, publicè no-
stris homi-

PRÆFATIO.

stris hominibus legendum proponerem. Idque plurimas, easque iustissimas ob causas. Primum ut istos homines nihil non contra matrem suam molientes, nullamque partem nocendi relinquentes proderem, eorumque artes, clandestinaque consilia in lucem proferrem, ac detegerem. Deinde, ut quantum eos ipsos huius suae novitatis, pudeat atque tedeat; quod cum nulla Apostolica, veterique sede coniuncti sint; quod successionem nullam demonstrare possint; quod ἀνεφαλοι hoc est membra sine capite mutila sint, vel ex hoc ipsorum facto demonstrem. Demum ut quam sit utriusque Ecclesiae, occidentalis, inquam, et orientalis de his rebus, quas isti ex sede sua commoverunt, incredibilis consensus, summa concordia; ut non eadem tantum dicamus omnes, sed iisdem penè verbis etiam omnibus clarum fiat. Quò amplius conuinciari desinant, hæc Latina esse; ab hoc vel illo Romano Pontifice profecta: cum hæc eadem ab his, qui Romanis, uniuersisque Latinis, insito quodam odio insensissimi sunt, non minore studio atque contentione colantur atque defendantur. Simulque perspiciant se non solum à Romano Pontifice; sed ab ipso terrarum orbe, omnibusque Ecclesiis defecisse: in eoque mentis suae errorem recognoscant, quòd illud se sub his frigidis septemtrionibus videre, profiteri non erubescant; quod uniuersus occidens et oriens orbis, longè antiquius et benignius ab illo diuino et cœlesti sole Christo Iesu collustratus, hætenus non viderit. Demum ne amplius in suis confirmandis, incautaque plebecula decipienda, orientalis Ecclesiae autoritate, et testimoniis (quod quidem hætenus fecerunt) abutantur; cuius contra se tam insignia referant testimonia. Postremo, ut agnoscant, nusquam sibi in orbe Christiano, nusquam in Ecclesia Catholica locum relictum esse; nusquam cum istis moribus, et sententiis consistere posse. Et quemadmodum ipsi impie gremium eius matris, quæ eos genuit, lacteque suo aluit, spreuerunt, ab eoque longè aberrarunt; ita illos vicissim tanquam proteruos, parentibusque inobedientes filios, ubi

PRÆFATIO.

que sperni ac repudiari; ut illud Isaia in eis abundè completum esse videatur: Væ qui spernis, nonne et ipse sperneris; cum defatigatus, desieris contemnere; tum ipse contemneris. A castris in quæ confugiunt, arcentur: ab illis, quos patronos parabant, accusantur: eorum, quos ipsi iudices communis causæ constituerunt sententiis, condemnantur: ita, ut vel hoc solum tam clarum et illustre orientalis Ecclesiæ testimonium, et eos, et alios omnes; si modo secum consentire velint; si veritatem ipsam ex animo quærant, et non ipsa pertinacia, opinioneque ingenij, ac studio nocendi vincantur; ab errore quidem reuocare, ad rectam autem et Catholicam fidem reducere meritò debeat. Nam cum neque illi, neque nos, ut quidem isti dicunt, communis causæ, propter priuatum cuiusque in re sua studium, æqui iudices esse possimus; detur sanè rectè hoc ab illis factum esse, quòd ad eos iudices prouocarunt, qui neq. cum hac, neq. cum illa parte cōiunguntur. Quòd autem eorum iudiciis et sententiis acquiescere nolunt, quos ipsi iudices delegerunt; in hac quidem certè parte, iam non cum aliis, sed secum ipsi pugnant; suumque contumacem, et incurabilem morbum aperiunt: nec tam se in hac causa iudices, quàm assentatores quæsiuisse, abundè docent. His inquam ex causis, hanc ipsam orientalis Ecclesiæ, de eorum confessione censuram, quam isti non sine causa suppresserunt; ipse magna ratione in lucè proferre volui. Ad te autem potissimum Beatissime Pater, hanc totam causam deferendam æquissimum esse putavi. Primum, quòd in castris DEi exercituum dux et Imperator secundum IESum Christum sis, ad quem omnem cognitionem de perfugis pertinere, superius diximus. Demum, quòd ante alios omnes, ijs studiis, quæ vel ad illustrandam, vel exornandam Catholicam religionem spectant, mirificè delecteris; quorum tot gymnasia, tot scholas, tot seminaria per orbem terrarum uno tempore inaudita liberalitate, et incredibili erga exteras nationes charitate, simul aperuisti: ut verè te non nomine tan-

PRÆFATIO.

mine tantum, sed re ipsa multò magis, illius hominis agricolæ vicarium esse demonstres, qui largè et munificè seminat semen bonum; siue illud cadat secus viam, et conculcetur ab hominibus, volucresque cœli comedant illud; siue super petram, et statim arescat; siue inter spinas et suffocetur; siue in terram bonam, et ferat fructum centuplum: illiusque patris familias, qui primo manè ad conducendos operarios vineæ suæ egreditur, munificèq. operarios, ac vinitores omni hora in eam conducit. Quo fit, ut te tam diligente, et assiduo agri dominici cultore; flores apparuerint in terra nostra; vineæ florentes odorè dederint suum; fruges, quas iam infelix lolium planè obruerat, ita crescant, ut ipsum lolium vix iam appareat. Deinde quòd hoc idem Regem meum velle suspicabar, qui omnia sua, et suorum in hac parte S^{ti} V. subiecta esse expetit; quidq. item in hac Dei agricultura, non ita multis post passibus, vestigia S^{tis} tuæ secutus, et ipse strenuè torquet aratrum. Quem quidè virum Deus ille immortalis, (cuius providentia omni providet seculo) tanquam alterum Abraham quendam, aut Iob, ex reliquiis illis, florentissimi quondam Pannonici regni solum ferè, unà cum pientissimo fratre suo, ad excitanda iterum in ea gente Catholicæ religionis semina, omnipotenti dextera sua, ab omni labe hæretica, purum, et liberū conseruavit, nec genu suum coram Baal flectere permisit: quem postea de domo, et de cognatione sua eduxit, in gentemque magnam, et regnum eximium, istius constantiæ et pietatis causa, crescere fecit; pulcherrimisq., ac quasi repetitis ex potentissimis hostibus victoriis, sedique Sanct^{is} vestre inimicis, illustrauit, magnificeq. exornauit; ac in dies magis ac magis nouo rerum successu ornat, et auget. Ut omnibus mortalibus, Regibus item et Principibus, specimen detur; eum qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli non cōmoueri: et diuites quidem ac potentes saepius esurire, et egere; inquirentes autem dominum, non diminui omni bono. Ultimò quòd te Pontifice, his ipsis studiis

PRÆFATIO.

Romæ operam dederim, quorum nunc hunc ipsum exiguum fructum in publicam utilitatē confero. Et contendi quidem ego sedulò, ut in hac mea versione, ab ipsius auctoris verbis, ne latum quidem unguē, quo ad eius fieri posset, recederem. Verùm cum præsens Graecia, multū mutauerit dicendi genus, à priscaq. illa orationis sinceritate, et sanitate; compositionis item et structurę veritate, et concīnitatē, plurimū disceſſerit; cumque hoc ipsum exemplar valdè incorrecte, et inconcinne descriptum ad nos missum fuerit: necesse itē, et ipse habui paucis quibusdam in locis, ad sententiam magis, quàm ad verba ipsam interpretationem accommodare; ita tamen, ut omnibus sententiis integritatem, et religionem suam eandemque plane simplicitatem, ac ut ita dicam, ruditatem, quantum possem conseruarem. Reliquum est, ut hanc meam liberioſiorem S^{is} V. compellationem deprecer; ac ipsius Paternę et Apostolicę benedictioni, me, studiaq. mea humillimè submittam: Deum immortalem precatus, ut quā diutissimè publice utilitati S^{tas} tua viuat; ac demum cum gaudio, et exultatione, portans manipulum vberis consitionis suae, ad principem pastorem Christum redeat. Cracouiae, tertio Idus Aprilis. Anno à natiuitate Domini M. D. LXXXI.

INDEX ET SERIES

PRÆCIPVORVM CAPI-

TVM LIBRI HVIVS.

Symbolum Nicœnum approbatur: proprius Græcorum error de processione Spiritus S. asseritur Cap. I.

Articuli fidei summatim explicantur, & ad vitę & morum institutionem accommodantur. II.

De peccato originis, baptismo, sacro chrysmate, & eorum qui baptisantur communione. III.

De poenitentia peccatorumq. remissione. IIII.

De fide & operibus. V.

Neque nimis de gratia Dei præsumendum, neque desperandum esse. VI.

De numero & natura Sacramentorum. VII.

De ministris Ecclesię, & eorum honore. VIII.

De baptismo paruulorum. IX.

De cæna Domini, veritateque corporis & sanguinis Christi. X.

De officio confitentis, & eius qui audiendę confessioni præest. XI.

De mulctis atque satisfactionibus, quas diuus Basiliius τὰ ἐπιτίμια, alij autem Græci τὰς ἱκανοποιίας appellare solent. XII.

De sacra Liturgia, hoc est, de incruento quod in missa fit sacrificio, cuius opus, finis, vniuersaque œconomia pulchrè explicatur. XIII.

De sacris ordinationibus, quas Græci χειροτονίας vocant. XIII.

Neque

Neque preces neque oblationes, neque dies festos, ne-
que alia donaria, corrupta vita & moribus ministro-
rum, vitari. XV.

Omni magistratui à DEO constituto parendum
esse. XVI.

De consumatione mundi. XVII.

De gratia & libero arbitrio. XVIII.

Deum non esse authorem malorum. XIX.

De sacris traditionibus, & præsertim Monachatu. XX.

De cultu & veneratione sanctorum. XXI.

Epilogus de quibusdam, vt isti vocant, abusibus.

1.

HIEREMIAS

MISERICORDIA

DIVINA, NOVÆ ROMÆ ARCHI-

EPISCOPVS, OECVMENICVS

Patriarcha :

*Sapientissimis, & doctissimis viris dominis, IACOBO,
Theologiæ Doctore, & MARTINO
Crusio, bene & feliciter agere.*

IV, MVLTVMQVE, ET A
vobis desideratam, & à nobis ple-
no & integro in vos studio conqui-
sitam & elaboratam, viri doctissimi
Germani, in Spiritu sancto filii medi-
ocritatis nostræ charissimi, Episto-
lam; iam tandem Dei immortalis
munere absolutam, charitati vestræ mittimus: idq. cum
ea, qua par est, læticia, ac spiritali gaudio, paternique
vultus erga filios hilaritate. Precamur autem Deum
Opt: Max: eiusq. omni parte beatissimam matrem; vt
vos item vtriusque hominis, interioris, inquam, & exte-
rioris, perfundat gaudio. Sin autem in quibusdam par-
tibus dogmatū pietatis nostræ, primā statim quasi fron-
te, vos non exhilaramus; confidimus tamen, quæ vestra
est sapientia, doctrinæq. & prudentiæ vbertas; nihil vos
recte & sanè doctrinæ antelaturos: neque instituta, &
sanctiones plane novas, ac quasi ex diametro, cum Euā-
gelica IESV Christi Philosophia pugnantes, comple-
xuros: neq. in hac ex alia in aliam, à recta fide alieno-
rum dogmatum, commigratione; tempus frustra con-
sumpturos: neq. consuetas, & præiudicatas opiniones
vestras, cum omni recta ratione pugnantes, (homines
enim sumus omnes, ideo timide parumq. secure sunt, iu-
xta sapientissimi Salomonis dictum, omnes cogitatio-

A

nes ac

nes ac studia nostra) potius quàm id, quod verum & sincerum est, sequuturos: magis autem ipsissimè veritati, ac sapientiæ Domini nostri Iesu Christi; quam diuini eius discipuli, atq. Apostoli, in suis canonicis ac salutaribus scriptis profitentur: quam omnes vniuersales & particulares sanctorum Patrum Synodi sequutæ sunt: quam vniuersus Sanctæ Ecclesiæ diuina scientia pleni præcones atque Doctores nobis tradunt; omnesque in eam, communi concordia & voluntate, clarè consentiunt; animo & confessione adhæsurus. Qui his quidem omnibus, qui eorum præcepta & instituta, verbo, & opere sequuntur, certam salutem, regniq. cœlestis hæreditatem, precibus suis conciliant: vt iterum illis, qui eorum sanctis mandatis & institutis non parent, eaq. temerè transgrediuntur; supplicium, ac damnationem æternam accersunt: Si enim volueritis, *inquit Scriptura*, & audieritis me; bona terræ comedetis. Quibus sanè verbis; mediocritas item nostra, quæ & ipsa, Christi domini miseratione, successionè quadam, hic in terris, eius locum tenet; ad amabilem concordiam, & consensum cum ea, quæ apud nos est Iesu Christi Ecclesia, charitatem vestram cohortatur. quam, si verè, & ex animo, non tam verbis, quàm re ipsa, nobiscum ingressi fueritis; dici non potest, quantum, & in cœlo, & in terra, ex ea vtriusque Ecclesiæ coniunctione, futurum sit gaudium: quamq. ad laudem, & gloriam Domini nostri Iesu Christi cessuram esse, certissimam spem habemus. Valete.

Ex omnibus partibus Syntagmatis huius; Epistola hæc, viciosissimè descripta, ad nos perlata fuit.

HIEREMIAE
MISERATIONE DIVINA^{3.}

NOVÆ ROMÆ ARCHIEPISCOPI,
OECUMENICI PATRIARCHÆ,

*Doctrina exhortatoria ad
Germanos con-
scripta.*

POSTEAQVAM LITERAS à Dilectione vestra nobis missas, simulq. opusculum, in quo summa capita fidei vestrę continebantur, accepimus, vestramq. charitatem, complexi & exosculati sumus; illud, de quo inter nos convenit, & in quo item discrepamus, ita vti postulatis, vobis aperendum duximus. Charitatis enim officium, atque debitum, Legis, & Prophetarum adimpletio est. perfici autem charitatem, certum est, non verborum inani strepitu, sed factis & operibus præclare illam testificantibus. Ut et preciosissimę quęque gemmę, non inde precium & commendationem suam accipiunt, quod laudantur; sed quia præstanti sua virtute & operatione, illos, qui talia norunt, in admirationem sui rapiunt. Quam eandem charitatem erga nos, vos item doctissimi viri Germani, præ vobis ferentes; quantaque illius gloriatio sit, recte ex sacris scripturis edocti; hæc vestra nobiscum communicare voluistis. Quibus nos mutuo responsuri, in eo maxime elaborandum putauimus; vt nihil ex priuato nostro sensu diceremus: sed ea omnia, quę in medium adferrentur, ex sanctis, & vniuersalibus septem Synodis; quas item & vos, vt scribitis, præclare facientes, amplectimini & exosculamini: ex sensu item sanctorum Patrum, diuinitusq. nobis tradite Scripturę, interpretum,

quos sancta, & vniuersalis IESV Christi vnanimi consensu laudat, & approbat Ecclesia, depromamus. Hi enim quasi hæc omnia Spiritu sancto per eos spirante, ac in ore illorum loquente: admirabili doctrinâ, varijs signis, & portentis, tanquam lucidissima astra, orbem terrarum illustrârunt: horum doctrina, & institutio, nullo vnquam æuo, nulla temporis diuturnitate, aut commoueri, aut aboleri poterit; vt quæ omnipotenti verbo domini sit fundata. Christi enim Ecclesia, teste D. Paulo, columna est, & firmamentum veritatis: contra quam, ipsæ portæ inferni, iuxta diuinam & immortalem Iesu Christi promissionem, præualere non poterunt. Etsi enim mali & peruersi homines, aliquam eius partem, prauis & alienis dogmatibus, perturbare, & transuersim agere possint; ipsa tamen nihilominus stabilis, & inconcussa, fundata super firmam petram, perpetuo manet: eiusque veritatis præsidio, cui innititur, & eam in omnibus sequitur, validè fulcitur. Qui enim ciues & domestici Ecclesiæ Dei sunt; iidem per omnia veritatem sequuntur: vt qui veritati non adhærent, illi itidem Ecclesiæ Dei membra, nullo modo esse possunt. Eidem veritati nos item insistentes; præsentem hanc sanam & incorruptam doctrinam, ad publicam vtilitatem, ac verè fidei ædificationem instituimus: ac pro parte nostra in medium adferimus: etsi, dum id facimus, multum in ea re, eorum, qui diligunt Dominum; ope, & precibus opus habeamus: quo eius diuina, & cœlesti gratia, mens nostra, in viam dirigatur pacis.

ANNOTATIONES.

Quas item & vos vt scribitis. &c. Quam falsè vtrinq; sunt: si enim vel has solas septem Synodos sequerentur; neq; istis schismate, neq; illis hæresi quicquam opus esset: cum in his septem abundè explicatum sit, quid de quaq; re sentiendū: quid quoque loco habendum sit. Ideo

sit. Ideo autem septem solas amplectuntur Synodos: quòd cùm antea tacitas similitates tantum, cum occidentalibus intus alerent; tùm ià post septimam Synodum apertos se hostes latinorũ sunt professi, eosq; hereseos insimulare non dubitãrunt. Primum, quòd iam planè desperarant fore aliquãdo, ut latini incredibili illorum ambitioni, cui semper mirè obstiterunt, essent subscripturi: et qua, non solùm se his se dibus Patriarchalibus anteferre voluerunt; in quibus illi, qui columnæ inter Apostolos dicebantur, confederunt: Antiochenæ, inquã, Alexandrinæ et Hierosolymitanæ: sed etiam illi, in qua princeps ipse Apostolorum Petrus confederat, et qui ex ore ipso Dominico summam Ecclesiæ Dei gubernandæ accepit. Secundo, quòd Imperatores eorũ, propter orientis imperij, ad occidentales Principes, ob hereses, rerumq; Christianarum prodicionem, præcipua summorum pontificum auctoritate translationem, quæ circa illa tempora contigerat; nihil eos commune cum occidentalibus habere, nullamq; obedientiã illis præstare voluerunt: quod tamen à volentibus, & sponte in omnem dissensionem effusis, facile impetrari potuit. Deinde, ob summum odium, maximamq; invidiam; quam ex gentis Bulgarorum, ac multorum aliorum Sarmatiæ populorum, ad occidentales Ecclesias, quæ in idem ferè etiam tempus inciderat accessione, conceperunt. Demum, quod in consequentibus Synodis maxime de Sarracenorum Imperio comprimendo, Terrarq; Sancta restituenda, deliberabatur: cui pio conatui Græci, ob incredibilem, quod contra occidentales ex translato imperio conceperint odium, iniquissimè aduersati sunt; illiq;, quantum potuerunt, obstiterunt. Postremo, quod in quarta Constantinopolitana Synodo, quæ verè & propriè octaua dicitur; & in qua, præter trecentos octoginta septem Episcopos Vicarij omnium primarum sedium, ac ipse præsens Imperator, adfuerunt; euidentius quasi, quàm in alijs omnibus declaratum est; quam potestatem & auctoritatem Romanus Pontifex, in Patriarchas Constantinopolitanos, haberet. cùm in ipsa eorundem urbe Constantino- poli, trecentis octuaginta tribus collectis Episcopis, Adrianus Romanus Pontifex, Nicolai I. successor, per legatos suos, resistentibus primum et reclamantibus Imperatoribus: postea autem assentientibus, & quasi pœnitentiam agentibus, ipsiusq; facti auctoribus: Phocium, ex Magistro curiæ, atq; militiæ Præfecto, à Michaele Imperatore, Patriarcham Constantinopolitanum factum, derecit: grauiq; anathemate, cum omnibus sequacibus, percussit: ordinationesq; eius abro-

gavit: Ignatium in sedem suam, quam totis duodecim annis integerrimè tutatus est, restituit: unàq; qui, & quales, & ex quibus Patriarchæ eligi, & creari deberent, docuit: atq; ita vniuersum Ecclesiæ illius statum & ordinem restituit. In eademq; Synodo decernitur; omnes quidem honorandos Patriarchas esse, præcipuè tamen Sanctissimum Papam senioris Romæ: nec oportere etiam sententiam dicere in vniuersali Synodo, contra summos seniores Romæ Pontifices. In eadem pulcherrimum illud Pij Imperatoris Basilij exauditur, de Sedis Apostolicæ auctoritate, testimonium: Neque enim, vt sacratissimus Patriarcha ad proprium regrederetur thronum; Imperij mei opus, vel excogitatio facta est: sed multum ante, sanctissimus & beatissimus Papa Nicolaus, quæ circa illum erant certissimè discens, synodice decreuit; reddi ei ius proprii throni: & anathema, cum tota Sancta Romanorum Ecclesia, pronunciauit; contra resistentes huiusmodi consilio ac sententiæ. Hoc autem nos olim scientes, & pauentes anathematis iudicium; promulgari, obsecundare Synodico iudicio, Romanæ Ecclesiæ necessarium duximus: & huius rei gratia, reddidimus ei proprium thronum. Hæc q; illa est causa, cur Græcis tantopere octaua non placeat Synodus. Quamquam & alijs postea interfuerunt Synodis, vndecimæ & duodecimæ, Lateranensi, Florentinæ item, quam illi octauam vocant; & cui Imperator, ipseq; Patriarcha, vniuersæ item Græciæ Patres interfuerunt, eamq; manu sua obsonarunt. Sed idem odij, & ambitionis æstus, omnia deinceps euerit ac perturbauit. Earum autem rerum, quas diximus, autores eam ob causam hoc loco non appellamus; quia nemo, tam ex Græcis, quam ex Latinis, eorum sæculorum historiam scripsit; qui non idem doceat, atque testetur: tum ipsius octauæ Synodi acta, hoc idem clarè confirmant.

SYMBOLVM NICOE

NVM APPROBATVR: PROPRIVS

GRÆCORVM DE PROCESSI-

one Spiritus Sancti error
afseritur.

Caput I.

PRIMUM IGITUR CAPUT confessionis vestre; vniuersum Christiane fidei dogma: id autem sacrum sancte vniuersalis Nicæne synodi complectitur Symbolum; de vna, in tribus personis, omnia excedente natura, & substantia Diuina.

Quod quidem præclare à vobis teneri, ac pie prædicari, libenter confitemur: præterquam quod Nicæna Synodus, & reliquæ cum ea consentientes, omnes decreuerunt; Spiritum sanctum ex ipso solo Patre procedere.

Quod quidem sacra illa & incorrupta fidei Christiane confessio; sacrum, inquam, Symbolum, hoc ita esse discretissimis verbis explicat; *Spiritum* scilicet *Sanctum*, *ex solo patre procedere*. Quam quidem sententiam, à trecentis decem octo plenis Deo patribus, in Nicæna primum Synodo propositam; deinde in Constantinopolitana à centum quinquaginta confirmatam: quam reliquæ item vniuersales quinque synodi; nihil addentes, nihil detrahentes, verum in idem planè vno Spiritu sancto conspirantes; obsignarunt: qua denique tot sanctissimi viri, qui in medijs illis temporibus claruerunt; à sacris synodis edocti, confessi sunt: nos item cum illis omnibus, Dei gratia sequimur, atque confitemur. Quem quidem sensum præclare illius confessionis esse; ex ipsius Symboli verbis

bis, quod in medium adferimus, facilius quàm aliundè, perspicui potest. *Credo in unum Deum, patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilibus omnium, et invisibilibus. Et in unum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei unigenitum, et ex patre natum ante omnia secula. Lumen de lumine: Deum verum de Deo vero: genitum, non factum: consubstantialem patri: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem; descendit de cœlis: et incarnatus est de Spiritu Sancto, et Maria virgine: et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis, sub Pontio Pilato, passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die, secundum scripturas. Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum, et vivificantem: qui ex Patre procedit: qui cum patre et filio simul adoratur, et conglorificatur: qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam, Catholicam, et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma, in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi seculi. AMEN.*

Atque hic quidem est ille verè, & incorruptè fidei thesaurus: ab ipso Spiritu sancto, ne quid ex eo aut auferatur, aut aliquid alienum, & adulterinum illi addatur, sanctè obsignatus. Hæc est illa diuina, sanctissima, perfecta, ac vniuersalis, per orbem terrarum fusi populi Christiani, tessera. Hæc est illa communis confessio, omnium sanctorum Patrum. Hic est certissimus vniuersæ Christianæ fidei limen: quem in pectore nostro recondentes: quem vtrisque manibus amplectentes: quem vbique magna libertate & alacritate confitentes, veluti quoddam cœleste, integrum, & incorruptum, nullaquæ parte contaminatum, sanctorum, diuinoq. numine afflatorum hominum depositum; ad extremum usque finem vitæ nostræ con-

stre conseruabimus. Quo precibus & intercessionibus
corum, qui nobis eam fidem exposuerunt, atque sancte
conseruârunt, tanquam mundam hostiã, eam pulcher-
rimam confessionem, & nos ipsi Sanctissimę Trinitati
offerentes; ab æterna liberemur damnatione, ac sem-
piterna in Christo cœlestis regni ipsius possessione po-
tiamur. Quod vt consequamur gratia & misericordia
Christi nostri, etiam atque etiam vehementer oramus.

ANNOTATIONES.

Nicæna Synodus. *Nusquam hoc decreuit Nicæna Synodus, in cuius Symbolo, non plura de Spiritu Sancto pronunciata esse, quàm illud, Et in Spiritum Sanctum, testantur acta eiusdem Synodi: testantur duo grauissimi authores, illisq; temporibus proximi, D. Basilus, atq; Gregorius Nazianzenus. Basilij verba in Epistola quadam ad Ecclesiam Antiochenam hæc sunt: Quoniam verò doctrina de Spiritu sancto indefinita est, quod nondum comparerent impugnatores Spiritus Sancti; an condemnandi sint, qui Spiritum sanctum creatę, & seruilis nature dicunt, in ea Synodo, nulla facta est mentio: nihil enim prorsus creatum est in diuina & beata Trinitate. hæc ille. In Constantinopolitana igitur demum secunda vniuersali Synodo, quæ contra Eunomium, Photinum, Macedonium, Constantinopolitanum Episcopum, qui negabat Spiritum Sanctum Deum esse, eumq; inter creaturas impie coniiciebat, collecta fuit; hoc totum additum est: Et in Spiritum Sanctum, Dominum, & viuificantem: qui ex Patre procedit: qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. In Romana autem Synodo, quam in idem tempus frequentissimam contra Arrium, Macedonium, Photinum, Appolinarem, Damasus Romanus Pontifex, Romæ congregauerat: & in qua item Petrus, Alexandrinus Patriarcha, adfuit; hoc ipsum Filioq; per quandam Constantinopolitanę Synodi interpretationem, additum fuit. Cum enim centum quinquaginta illi Patres, qui item à Damaso, opera Theodosij Imperatoris Constantinopolitani vocati erant, omninò, cum propter persecutionum vim, à quibus necdum, exitiosissime urgente atq; defendente, Arrianam &*

Macedonianam impietatem, Constantio atq; Valente, respirant, tum propter Hæreticorum insidias, quas illis absentibus, Ecclesiis illorum struxissent, ipsamq; itineris longitudinem, & difficultatem, Romam ipsi venire non possent; eam de Spiritu sancto confessionem, per Eusebium, & Priscianum Episcopos, legatos ad Damasum, cæterosq; Patres, confirmationis causa, Romam miserunt: quam per omnia idem sentientes sancti illi Patres, vnà cum Damaso pontifice, approbarunt: hocq; solum, quod dictum erat, qui ex Patre procedit, per additionem huius particulæ Filioq. propter eos hæreticos, qui tum dicebant, Sanctum Spiritum per filium fuisse factum, quos ibidem sancta anathematizat Synodus; & qui itidem Spiritum Sanctum, filij quidem filium, patris autem nepotem dicebant; sanctè & piè interpretati sunt. Ita ex utriusq; partis orbis terrarum sententiarum collatione, vna perfecta, de Spiritu Sancto, confessio, conscripta fuit: eum esse Spiritum viuificantem, qui ex Patre, Filioq;, procedit: qui cum Patre & Filio, simul adoratur, & conglorificatur. Qui quidem sancti patres, tam illi, qui Constantinopoli cum Imperatore, quam isti, qui Romæ cum Damaso congregati erant; etsi loco distincti fuerunt, re tamen vnum vniuersale concilium constituebant: cum & ab eodem, et sub eodem capite, congregati fuissent: & in eodem spiritu, & eiusdem Spiritus sancti causa, ad eosdem etiam hæreticos damnandos, & conuincendos, collecti essent; ex mutuaq; sententiarum collatione, & approbatione, vnum vniuersale symbolum ediderunt. Quorum deinceps sententiam, sine vlla controuersia, vniuersa Ecclesia secuta est, vsq; ad octauam synodum. Nam tum demum, post octauam synodum, eam, de Spiritus Sancti processione, tragædiam, recentiores Græci odio, & maleuolentia excitarunt. Constant hæc omnia primum ex Epistola ea, qua orientales patres respondent Damaso; causam, cur Romam venire non possent, explicantes: constat item ex eiusdem Damasi Epistola, qua Constantinopolitanis respondet Patribus, eorumq; decreta approbat: constat ex Actis utriusq; Concilij: constat ex lib. 9. Tripartitæ historiæ cap: 16. constat ex Hugone Etteriano, libro 3. de processione Spiritus sancti, cap: 16. & alijs multis authoribus, antiquæ vetustatis peritissimis, fideq; dignissimis.

Omnes vniuersales Synodi obfignarunt, nihil addentes, nihil detrahentes, &c.

Duc

Dux sunt partes vniuersi prætextus, quo Græci iniquissimum schisma suum, in quæstione, de Spiritus Sancti processione, velare, ac veluti integumento quodam tegere volunt. Primum falsò Latinos, contrarij, sanctorum Patrum sententiam, & iudicium, Spiritum sanctum ex Patre & Filio procedere, opinari. Secundo, quamuis hoc rectè & verè dicatur; non tamen illos, vel hoc, vel aliud quicquam sacro symbolo adijcere debuisse. Et cum primum illud manifestè sit falsum, & erroneum, ut paullo post docebimus; posterius hoc, in quo se arcem negocij tenere putant, Canone potissimum Ephesini Concilij septimo, confirmant: cuius illa sunt verba. His igitur recitatis, (Canones autem Nicæni Concilij tum lecti erant) constituit sanctum Concilium, ut nemini liceat aliam fidem, vel proferre, vel conscribere, vel componere; quàm eam, quæ præstituta, ac perscripta est à sanctis Patribus, qui in Nicænorum vrbe, cum auxilio Spiritus sancti, coacti fuerunt. Qui autem audeant aliam fidem vel componere, vel producere, vel proferre, volentibus conuerti ad agnitionem veritatis; siue ex Gentilitate, siue ex Iudaismo, siue alia quacunq. secta; ut hi siquidem Episcopi aut Clerici sint; isti ab Episcopatu, hi à Clero remoueantur, ac prohibeantur: sin autem laici sint, ut extrema detestatione & execratione, percellantur. hactenus sancta synodus Ephesina. Quo quidem Canone docent Græci, post duo illa œcumenica Concilia, Nicænum, inquam, atq. Constantinopolitanum, ita symbolum, ita fidem Christianam, ab Ephesina synodo conclusam & obsignatam esse; ut illi nihil amplius à quoquam mortalium addi, aut adijcere liceat. Quod cum Latini in huius particulæ adiectione Filioq., sint ausi; meritò illos supradicto anathemati subiacere, seq. iustè ab illorum coniunctione & communionem disiunxisse. Atq; hic est ille summus Græcæ schismatis Aries, maximum præsidium. Verùm longè aliam mentem sacri Canonis esse, quàm isti putant, vel ipsa Canonis verba clarè docent. Primum enim, vbi dicit, Ne quis aut Episcopus, aut Clericus, aut laicus, quicquam adijcere audeat: proculdubio singulos & priuatos homines; non autem vniuersum concilium vel publicam authoritatem intelligit. quod plenus ipsa Canonis occasio indicat. Cum enim post Nicænam, atque Constantinopolitanam Synodum, singuli fere Episcopi, in suis Diocæsibus, sua conscriberent symbola: eaque populis sibi subiectis proponerent: nec Episcopi tantum, verùm & laici nonnunquam: eaq;

cum collectis demum vniuersalibus Synodis, publicè unusquisque ambitiosè legi, ac recitari in Synodo vellet: et posteaquã item Theodoti Mopsneñ Episcopi symbolum, à Chariofo presbytero Philadelphen, sacro etiam Ephesino concilio oblatum, publicèq; lectum esset: in eaq; re plurimum periculi, et confusionis, moræq; et ambitionis sacra animaduertisset inesse Synodus; statim post eius lectionem hunc tulit Canonem: Ne quis in posterum, aut Episcopus, aut Clericus, aut laicus, suum proferat symbolum: hocq; genere & vnitatem fidei Catholicæ turbet: nouisq; erroribus occasionem præbeat: et Sacras Synodos impediatur: tempusq; frustra extrahatur, sed ut omnes communem fidei, à trecentis decem octo sanctis Patribus, in Nicœna Synodo, formulam conscriptam, sequantur, illiq; adhæreant. Secundò, cum idem sanctus Canon doceat, & ne quis aliam fidem proferat, aut conscribat, manifestè explicat; non illud prohiberi, ne quid Symbolo conueniens & consentaneum interpretationis causa addatur: sed simpliciter, ne quis aliam fidem cōscribat; hoc autem est, diuersam, pugnantem, planèque contrariam ab illa, quam sancti tradiderunt Patres. Quomodo hoc nostro infelici tempore multi exoriantur nebulones, qui vel Ebionem, vel Cherynum, vel Arrium quendam sequuti: Lutherum item, aut Caluinum, aliam fidem componere non erubescunt; suaq; somnia pro vniuersali Canone, & Regula fidei Christianæ, miseris populis, obtrudere non verentur. Tertiò cum dicit, componere, producere, proferre, conscribere: non excludit interpretari, explanare, illustrare: quæ longè diuersa sunt, & nonnunquam planè necessaria. Non illud igitur sacer Canon docet; nihil simpliciter symbolo addendum esse: sed hoc potius: nihil priuata auctoritate, nihil priuato sensu, pugnans præsertim, & diuersum aut contrarium, his, quæ à sacris Synodis instituta sunt; confessioni fidei apponendum esse. Quamquam autem ex his ipsis sacri Canonis verbis hoc ita esse clarissimè demonstratum est: tamen & aliundè hoc idem manifestissimè doceri potest. Nisi enim symbolo aliquid adijcere liceret; tum contingeret aliquem, ut quod corde creditur ad iusticiam, id ore confiteri ad salutem non permetteretur: contrà quam D. Paulus docet atque præcepit. Deinde, si amplius neque illustrare, neque amplificare, neque obscuri in fide Christiana explicare post concilium Ephesinū liceret; frustra igitur paullo post contra Eutichen sexcentorum quadraginta Patrum Chalcedonen concilium conuocatum fuit. frustra & aliæ quæ

Ad hunc sensum posses
adferre sic verba D.
Pauli ad G. d. 1.
Nec accipietis nisi
q. i. m. accipietis
Nec accipietis, non
s. i. ubi ut Evangelium
p. i. q. i. p. i. m. u. b.
p. i. q. i. p. i. m. u. b.
p. i. q. i. p. i. m. u. b.

quæ post consequutæ sunt synodi : quæ non aliam ob causam conuocabantur , quam , nouis erroribus & hæresibus exorientibus , illustrandæ & explicandæ fidei Christianæ causa ; eidemq; Anathemati subiecta erunt consilia omnia. Verum ut propius ad id quod totam causam continet accedamus. Fuit idempenitus Canon iisdem ferè verbis à Nicæna etiam synodo perscriptus , qui quanquam ut multa alia nunc in actis eius synodi non reperiatur ; in ea tamen Epistola Liberij Papæ , quam ad B. Athanasium Alexandriæ Patriarcham conscripsit , & quæ sic incipit : Iam à principio accepimus à Beato Petro principe Apostolorum , & cet. his verbis legitur. Prædicta namq. vti legimus , sancta decreuit Nicæna Synodus , aliam fidem nulli proferre licere , aut conscribere , aut componere , aut sapere , aut aliquid docere , nec aliquid in fide vel intelligere , quod horum Patrum decretis contrarium sit. Qui verò aliam fidem proferre , aut docere , aut aliud symbolum tradere illis , qui ad viam veritatis , de quacunq. fide , velint conuerti , aut ex Iudaismo , aut ex Gentilitate ; si Episcopus sit , aut Clericus , priuetur : Episcopus ea dignitate , & Clericus clero : si verò Monachus aut Laicus , anathematizetur. *Recognoscimus eadem verba , eandemq; verborum sententiam concilij Nicæni ; quæ fuerunt Synodi Ephesinæ. Si igitur Canon hic hunc sensum habet ; ut non liceat quicquam Symbolo addere ; vti quidem Græci putant : subiectum igitur erit eidem anathemati ipsum , quod paulò post sequutum est generale Constantinopolitanum concilium : ipseq; adeò magnus ille Theologus Nazianzenus , quem ex sententia vniuersæ Synodi : propter eius præstantem doctrinam , qua tum excellebat ; inter omnes symbolum illud conscripsisse , plurimi censent. Multa enim , vltra ea , quæ Nicæno continebantur symbolo , vel illustrandæ , vel explicandæ veritatis causa , in ea synodo adiecta fuisse , multa detracta ; non aliunde melius patet , quam ex vtriusq. symboli mutua collatione. Et Nicæni quidem symboli forma hæc est :*

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem , omnium visibilibus , & inuisibilibus conditorem. Et in vnum dominum Iesum Christum , filium Dei , de Patre natum , vnigenitum , id est , ex substantia Patris , Deum ex Deo , lumen ex lumine , Deum verum ex Deo vero , genitum , non factum , consubstantialem Patri , hoc est , eiusdem cum patre substantiæ : per quem omnia facta sunt , siue , quæ in cœlo , siue , quæ in terra sunt. Qui propter nos

homines, & propter nostram salutem, descendit: & incarnatus, & homo factus, passus est: & resurrexit tertio die, & ascendit in coelos, inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, erat aliquando, quando non erat: & antequam nasceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus est; aut ex alia substantia, vel substantia dicentes esse, aut conuertibilem, aut mutabilem filium Dei; hos anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia.

Constantinopolitani autem hæc.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli ac terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Et in vnum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia secula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homouision patri, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendit. Et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine, homo factus: crucifixus est pro nobis, sub Pontio Pilato, & sepultus: tertio die resurrexit, ascendit ad coelos, sedet ad dexteram patris; iterum venturus est in gloria iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum, dominum, & viuificantem, ex patre procedentem, cum patre & filio coadorandum & conglorificandum: qui loquutus est per Prophetas. In vnam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confitemur vnum baptisma, in remissionem peccatorum: expectamus resurrectionem mortuorum: & vitam futuri seculi. Amen.

Vbi multa detracta, multa addita esse; quis non videt? in quibus hoc est, incarnatus de spiritu sancto, ex Maria virgine: & hoc, & sepultus: & hoc, sedet ad dexteram patris: & hoc, cuius regni nō erit finis: & alia, quæ sequuntur, ad finem vsque symboli. Sed & Ephesina Synodus, eidem subiacebit anathemati. Multa siquidem & ipsa illustrauit, ad fidem Christianam pertinentia: multa addidit: multa interpretata est. Et quanquam hæc clarissima sint; tamen si demonstrauerimus, eundem Spiritum sanctum, qui & in Nicæna prius, & postea in Ephesina Synodo, eius Canonis autor fuit, & magister; ipsummet eiusdem interpretem, ac enarratorem, in consequenti Chalcedanensi Synodo fuisse, longeque alium sensum eius esse docere; num amplius quidquam ad eam causam confirmandam de-

dam desiderari poterit. In quarta igitur vniuersali Chalcedonense Synodo, cum *Eutiches*, qui naturas in Christo confundebat, libellum sacrae Synodo obtulisset, neq; quidquam aliud se sentire professus fuisset, quam id quod in Nicæno symbolo perscriptum esset; ubi ne verbum quidem ullum de distinctione naturarum positum erat. Inde q; cum Patres ipsos cohortatus esset, ne aliquid symbolo contra Ephesine synodi Canonem addant; hæc inter cætera dixit: Hanc, inquit, fidem, memorata hæc anterior sancta & vniuersalis synodus confirmauit, cuius Præsul fuit beatæ & sanctæ recordationis Pater noster, & Episcopus Cyrillus; eamque definitionem protulit. Qui præter ista addiderit aliquid, aut inuenerit, aut docuerit; eum damnationibus, quæ tunc scriptæ sunt, subiacere: quorum exemplaria in codice destinauit mihi memoratus Pater noster, & Episcopus, Cyrillus, quæ & piè in manibus habeo. Subijciens igitur me ipsum sanctæ synodo; definitionem eius vsque nunc custodiui. Quæ ubi publicè lecta sunt; responsum est *Eutichi*, à sanctis Patribus, primum per *Eusebium* Episcopum *Dorithei*: Mentitus es: non est definitio talis: nō est regula hæc præcipiens. Deinde per *Dio- genem* Episcopum *Cyscij*: Dolosè, inquit, proposuit synodum sanctorum Patrum; quæ in Nicœa facta est. Accepit namq. addita- menta à sanctis Patribus; propter peruersum intellectum Appo- linaris, & Valentini, & Macedonijs, & qui eis similes sunt: & addi- tum est in symbolo sanctorum Patrum; Qui descendit, & incarna- tus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine. Hoc idem igitur & isti sibi dictum putent, à sexcentis quadraginta sanctissimis Patribus, veteriq; Græcia dignis; eos mentiri, dolosèq; eodem modo, in alle- gatione istius Canonis agere. Quid enim hac interpretatione clari- us? quid istis verbis Spiritus sancti illustrius esse potuit? Ruit igitur firmamentum Græciæ: detractum est velamen maliciosi Schi- smatis; cum neque diuersum quidquam, neque priuata auctoritate, symbolo Latini addiderint; sed potius ex sententijs veterum, tam Græcorum, quàm Latinorum Patrum, ut post docebimus, nouis hæresibus urgentibus, illud interpretati sint: cum in prioribus illis vniuersalibus synodis, nondum planè de Spiritu sancto, totum do- gma definitum, aut explicatum fuerit: uti quidem magnum illum Basiliū, in ea, quam scribit, ad Ecclesiam Antiocheam, Epistola, te- stari superius diximus. Sed & Patres ipsos temporis illius, inprimis autem Basiliū, quem Chalcedonensis synodus ministrum gratiæ, & cum

Et cum qui primus doctrinam de Spiritu sancto illustrauit, appellare solet; multa indefinitè, multa minus clarè, de Spiritu sancto, ac quasi dissimulanter dixisse, ex quadam Epistola Gregorij Nazianzeni perspicitur: ubi eam querelam, quam Philosophus quidam contra Basilium magnum, atq; adeò ipsum Gregorium, in quodam conuiuio proposuerat, his verbis exponit. Coetera quidem laudentur viri illius, si ita lubet, nec ipse quidem contradico: coeterum quod maximum est, non illis concedam. Orthodoxiæ nomine, frustra laudatur Basilius: frustra Gregorius: ille, quia veritatem suis disputationibus prodit; hic quia tollerantia sua, proditoris socium se præbet. Audiui siquidem Basilium magnum, de patre quidem, & filio, optimè ac præstantissimè, atque vt vix quisquam alius facile queat, differentem: Spiritum autem sanctum conuellentem, ac deficientem. Ac cum liberam Gregorij confessionem Spiritum sanctum Deum esse confitentis, idem Philosophus attulisset: de Basilio ibidem sic inquit. Basilius autem fidei doctrinam obscurè subindicat, ac velut adumbrat, nec veritatem liberè profitetur. Ac deinde, quæ ipse Gregorius in Basilij defensionem dixerit, paullo post subiicit. Quoniam, inquit, ego in obscuro positus, ac plerisque incognitus; sic, vt nec quæ loquar, nec an loquar, fermè homines sciât; tutò philosophor: illius autem maior habetur ratio, vt potè & à seipso clarioris, & ab Ecclesia: tum etiam, quia id omne, quod dicit; in publico hominum cœtu dicit: grauiq; hæreticorum bello vrgetur; nudam præsertim à Basilio vocem arripere quærentium, vt eo, (qui solus fermè reliquus est veritatis fomes, visq; viuifica) vicinis omnibus captis, ac subiugatis, ex Ecclesia pulso, & exturbato; malum istud in ciuitate radices agat: atque ab hac Ecclesia non secus, atque ex aggere quodam & propugnaculo, terrarum orbem peruaftet, ac populetur. Præstare itaque veritatis doctrinam cautiùs aliquanto, minusq; liberè, profiteri, temporiq; quasi nebulæ cuidam cedere; quàm eam aperta prædicatione opprimere. Deinde ipsum alloquitur Basilium: ab eoq; petit, vt, quantum in doctrina de Spiritu sancto sit progrediendum, quid de ea pronuntiandum ipse putet, sibi explicet. Tu verò diuine vir, & sacrosancte, facito, vt nos doceas, quousq; in disputatione de Spiritus sancti diuinitate progredi: quasq; voces vsurpare: & quousq; cautione, certa q; dispensatione vti debeamus: vt ea, aduersus eos, qui contradicunt, in promptu habeamus. Quod idem in eius laudibus

ijdem fe-

isdem ferè verbis prolixius docet. Sed hæc quidem hætenus.

Quod idem Sanctissimi viri, qui medijs illis temporibus vixerunt, confessi sunt.

Cæca esse eorum, qui nocere volunt, consilia, præclare dixit quidam. Euenit enim plerumque, ut non modo falsa se dicere non animaduertant, verum etiam pugnantia: ac non tantum cum alijs, sed etiam secum ipsos pugnare. Quod idem in hac causa, Græcis ambitione elatis, euenisse video: nam et hoc falsum est; veteres Patres ita, ut isti dicunt, sentire: & isti non magis cum latinis, quàm cum ipsis Græcis incauti, & imprudentes, in hac parte pugnant. Et de Latinis quidem nihil attinet dicere: de Græcis paucis id quod proposuimus demonstramus. Duo sunt potissima Græciæ lumina, D. Basilii, atque Gregorius, quos isti maximè suspiciunt, ac eos se in omnibus sequi profitentur: horum uterque eam proponunt quæstionem: Cur Spiritus sanctus non dicatur filius filij. Quod nunquam facerent; nisi eundem, quemadmodum à Patre, sic & à filio procedere iudicarent. Iuuat ipsius Basilij hac de re verba audire. Hic igitur lib: 5. contra Eunomium, eam in hunc modum proponit. quæstionem. Quare inquit, & Spiritus sanctus filius filij non dicitur; Et statim respondet: non illud quod isti volunt; quod ex filio non procedat, ex eoque suum esse non accipiat, (quod quidem proximè et propriè, si ita iudicasset, dicendum fuit,) sed contrarium. Non, inquit, propter hoc, quod non sit ex Deo per filium; sed ne Trinitas existimeretur multitudo infinita, filiosq. ex filijs, ut sit in hominibus, suscipere iudicetur. Sed dices, inquit, si Dei imago est filius, filij autem Spiritus sanctus; quare filius, Spiritus sanctus non dicitur? hoc enim fortissimo argumento ad suam impietatem firmandam abutuntur Eunomiani: aut enim filium, aut creaturam iubes suspicari. Cum autem filius non appelletur: propterea creaturam esse dicis illum, qui creaturam sanctificat. Hæc Basilii. Quid his verbis clarius est? quid hac consequentia magis perspicuum? Quid enim necesse fuit D. Basilio alias causas eius rei quærere; cur Spiritus sanctus, filius filij, non dicatur: et non simpliciter, illam, quæ verissima, et simplicissima esset, adferre; quod scilicet ex filio ita non procedat, quemadmodum ex patre filius generatur; si id tantus vir sensisset? At non dicit hoc; sed contrarium potius. Sicut, inquit, filius se ad patrem habet; sic & Spiritus ad filium. Propterea, inquit, & Dei quidem verbum filius est, filij autem verbum

C

Spiritus.

Spiritus. *Idem ferè dicit magnus Athanasius in Epistola ad Serapionem*: Talem inquit, habet ordinem & naturam Spiritus erga filium; qualem habet filius erga patrem. etc. *Quid hac oratione clarius? quid explicatiùs, aut quid evidentiùs dici potest? Nisi forte illud à nobis expectat, dum iisdem quoque verbis, ex patre filioq. procedere, ipsos eorundem orientales patres usus fuisse, doceamus. Pareamus igitur et in hac parte illis. Audiant primùm D. Athanasium Alexandriæ Patriarcham in Dialogo, quem in Synodo Nicæna contra Arrium habuit, ita dicentem*: Siquidem Spiritus ex patris filijq. substantia non est: cur filius, cum sanctum Baptisma suis discipulis traderet, de eo fecit mentionem dicens: Euntes in mundum vniuersum &c. *Et alio loco. Ipse, inquit, spiritum dat, & quæcunque spiritus habet, à verbo habet. Et ad Serapionem scribens*: Spiritus inquit, à verbo accipit, iuxta Domini vocem: De meo accipiet, & annunciabit vobis. *Et in illo, vniuersi orbis terrarum iudicio omnibus seculis approbato, symbolo*: Pater inquit, à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. *Et in sermone de incarnata dispensatione*: Ne credat quis, quod is quod non habebat accipiebat: is enim supernè demittebat, vt Deus; & infernè ipse eum suscipiebat, vt homo. ex eo igitur in eum descendebat: ex eius deitate in humanitatem ipsius. Audis? ipse supernè mittebat vt Deus: & ipse ipsum infernè suscipiebat, vt homo: & veluti Deus mittebat, veluti homo recipiebat: nam totus erat in terra; nulloq. modo à cœlo aberat: quippe, cum in eo omnis deitatis plenitudo corporaliter resideret. Cum ergo carne esset circumscriptus, in Iordane conspiciebatur: sed deitate cum esset incircumscriptus, paternum sinum non relinquebat; vnde ex eo in eum descendebat. Ideo nihil prodest, quod à vobis allatum est; imò pro nobis videtur facere, vobisq. magnum importat detrimentum. Audiant D. Epiphanium, qui sic in suo Augyroto sermone inquit: Spiritus sanctus ex patre & filio, tertius nominatione. *Et rursus. vterque habitat in iusto homine; Christus & Spiritus eius. Quod si Christus ex Patre creditur, Deus ex Deo; Spiritus quoque ex ipso, vel ex vtroq. : quemadmodum ait Christus: Qui ex Patre procedit, & hic ex meo accipiet. Et iterum. Sed dicet quispiam: Ergo duos filios esse dicimus: & quomodo est*

modo est vnigenitus? at quisnam es tu, qui contradicis Deo? Si enim filium nominat, qui ex Patre est, Spiritum verò sanctum, qui ex vtroque etc. *Et rursus.* Spiritus sanctus, spiritus veritatis est, tertium lumen à Patre & filio. *Et demum.* Quemadmodum enim nemo nouit Patrem, nisi filius, nec filium nisi Pater; ita dicere audeo, nec spiritum nisi Pater & filius, à quo procedit, & à quo accipit; neque filium & patrem, nisi Spiritus sanctus, qui verè glorificat, qui omnia docet, qui ex patre & filio est. *Audiant aureum illud os Chrysostomum, in expositione Symboli Homil. 1. ad Neophitos.* Iste est spiritus procedens de Patre & filio, qui diuidit propria bona singulis pro vt vult. *Et in alio Sermone.* Itaq. credendum esse dicimus, Spiritum sanctum Patri esse & filio coequalem, & procedentem de patre & filio. *Ita et alio loco, fonti qui* *Comparatio*
dem patrem, fluuium autem filium, aqua vero, quæ inde hauritur *Trinitatis*
Spiritum sanctum, testimonio vtens Domini comparat, qui ait: Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei; non sitiet in æternum. Audiant Gregorium Nazianzenum, qui sic inquit: Item aliam differentiam intelligimus, vnum nempe propinquum ex primo, scilicet, filium ex patre; alium autem ex propinquo, Spiritum sanctum ex filio. *Audiant iterum illustratorem illum doctrinæ de Spiritu sancto Basilium, qui in eodem lib. 3. contra Eunomium sic inquit:* Fuitne vnquam homo sic audax, qui diuinorum dogmatum innouationes induceret? Cur enim necesse est, si dignitate ac ordine tertius est spiritus, natura quoque ipsum tertium esse? dignitate namque ipsum secundum à filio, cum ab ipso esse habeat, & ab ipso accipiat, & annunciet nobis, & omnino ab illa causa dependeat; pietatis ratio tradit: natura verò tertia vt, nec à diuinis scripturis docti sumus, nec à dictis possibile est, consequenter ratiocinari. Nam quemadmodum filius ordine quidem à Patre secundus est: quoniam ab illo & dignitate est, quia origo atq. causa essendi, Pater ipsi est: & quoniam per ipsum accessus & adductio ad Deum Patrem est; natura vero nullo modo secundus, quoniam in vtroque vna est Deitas; ita videlicet & Spiritus sanctus: etsi dignitate & ordine secundus à filio est; non tamen verisimiliter alienæ ipsum esse naturæ inde consequetur. *Et in eo capite quod inscribitur: Quod spiritus diuina natura est:* Spiritus namque inquiring, viuenti verbo ad creandum adiunctus, viuens potentia diuina, natura ineffabilis, ex ore ineffabili manifestata, ineffabiliter per

liter per sufflationem ad hominem missa, & secundum corporalem à Christo monstratam figuram, rursus ab eo per sufflationem reddita: conuenire namque decet creationi nouam reparationem. Conuenientiam autem figurauit, sufflans; quod non est alius præter illum, qui à principio sufflauit; sed idem, per quem Deus sufflauit; tum quidem cum anima, nunc verò in animam. *Audiant Cyrillum non in uno sed in multis locis, ac primo in expositione Ioe-
lis Prophetæ, super illum locum:* Effundam à spiritu meo, sic ait: Inquantum etenim Deus ex Deo, secundum naturam filius est, cum natus sit ex Deo & patre; proprius eius, & in eo, & ex eo, spiritus est: quemadmodum, & de ipso Deo & patre intelligitur. Et ex eo est, inquit: & ita ex eo; quemadmodum de ipso Deo & patre intelligitur; omne dubium quærentibus causam tollens.

Idem rursus in sermone ad Theodosium Imperatorem: Baptisantem, inquit, Iesum in igne & Spiritu sancto; non alienum baptisantis effudisse spiritum, seruiliter & instrumentaliter; sed tanquam Deum secundum naturam cum authoritate summa, qui ex eo, & proprius eius est. *Et iterum in Thesauris:* Legem igitur cum ferat Christus, ita condit eam, tanquam in eo, & ex eo, sit spiritus eius. *Et rursus:* Nullam igitur naturæ differentiam filij & Spiritus sancti Paulus nouit; sed tanquam ex eo, & in eo, naturaliter sit, Dominico nomine eum vocat. *Et in expositione noni Anathematismi:* Homo factus inquit, vnigenitus Dei filius, non minus permanfit Deus, omnia habens quæcunq. & pater; præterquam quod non sit Pater: & proprium habens, qui, ex eo, & in eo insitus est Spiritus sanctus. *Et alio loco:* Procedit quidem Spiritus sanctus ex Deo Patre, secundum verba saluatoris: non tamen est alienus à filio: omnia namq. cum patre habet. Et hoc ipsemet docuit, dicens de Spiritu sancto: Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt: ideo dixi vobis: ex meo accipiet, & annuntiabit vobis. Nam etsi à patre procedere Spiritum sanctum Saluator dixit, non minus tamen est etiam Filij. Est autem Filij, quemadmodum & patris. *Et in Epistola ad Nestorium:* Etsi est, inquit, spiritus in propria hypostasi, pro vt spiritus est non filius; non tamen ab eo alienus. Profluit enim ex eo, sicuti ex Deo & patre. *Et in sermone ad Theodosium Imperatorem:* Non ex mensura (inquit secundum Ioannem) dat spiritum filius; sed ipse eum ex se ipso emittit, quemadmodum & ipse Pater. Quare B. Paulus omni in hoc diffe-

hoc differentia postposita, nunc quidem Deo & patri illum attribuit, nunc rursus filio. *Et in illis quæ ad Palladium in forma Dialogi scribit*: Mutabilis verò minimè inquit, est spiritus. Nam si mutabilitati subiaceret; ipsi diuinæ naturæ iste defectus ascriberetur: siquidem Dei & patris, nec non & filij est, qui essentialiter ex utroque, scilicet ex patre per filium, profluit spiritus. *Item in quinto ad Hermiam, reddens causam, cur spiritus filij, dicatur spiritus*: Cuiusnam, inquit, proprium dicimus esse Spiritum sanctum? Vtrum solius Dei, & patris? an etiam filij? an & disiunctim vtriusque & simul amborum, tanquam vnum ex patre per filium propter identitatem essentia? *Et in septimo ad Hermiam*. Inhabitantem enim sibi, & insitum quis haberet eum, qui natura & verè Deus est, (de filio dicens) cum spiritum accipiat, qui non alienus & essentia disiunctus ab eo est; sed qui ex eo, & in eo, & eius proprius est, & æquè atque ille, Dominus est? *Et post pauca*: Misit autem nobis è cœlo paracletum, per quem, & in quo nobiscum est, & in nobis inhabitat: non alienum in nobis affluens; sed qui essentia suæ, & patris sui proprius est spiritus. *Obsignemus rem totam primæ synodi testimonio, quæ dicit*, Spiritum sanctum ex patre procedere; proprium autè esse filij, & ab eo scaturire. *Vnde manifestò constat falsò istos dicere, omnes sanctos Patres diuersum quid à Latinis sensisse. Et non minus ab illis, quos duces sequuntur, quàm à nobis dissidere, ac æquè ab utrisque iniquo Schismate disiectos esse. Cum inter veteres Græcos et Latinos, nulla sit in hac parte differentia; præter id, quod Latini quidem summam quandam Patris et Filij æqualitatem declarantes, particula, Ex, quæ parem quandam, et æqualem vim designare solet, utuntur: Græci autem veteres ordinem quandam in diuinis connotare volentes; sæpius particula, Per, magis ad eam rem comparata uti solent: ita ut dicant, Spiritum sanctum ex patre per filium procedere. Quomodo Basilii, Gregorius Nissenus, Damascenus, et alij sæpius loqui solent; uti quidem doctissimè; doctissimus ipse, in eo libello, quem hac de re ad Lascharum conscripsit, annotauit Besarion, quorum uterque patrio schismate damnato, Latinis se adiunxerunt. Neque verò aut veteres Græci, aut ipsi Latini, dum Spiritum sanctum ex patre et filio procedere dicunt, hoc ita intelligunt; ut aut duo principia Spiritus sancti constituent, aut patris et filij personas confundant, aut aliquam diminutionem personarum, vel imperfectionem*

C ij

processio-

processionis faciant: quæ omnia imperitè & malitiosè noua Græcia nobis obijcit. Quod ita esse ut rectius intelligatur, rem totam paucis ut est, penitus explicemus.

Arg. 1. lib. 1. sententia
 Cum igitur una quæque res aut persona duplicem quodammodo habeat formam & proprietatem: aliam quidem communem cum cæteris eiusdem naturæ & generis rebus: aliam autem sibi propriam & immediatam; quæ & personam eius constituat, & ab alijs eiusdem generis rebus eam distinguat, & ex qua omnia quæ sequuntur promanant: quam, personalem, constitutiuam, particularem, incommunicabilem, immediatam, principium indiuiduationis Philosophi appellare solent. Vnaquæque item simili modo in diuinis persona, hac utraque prædita est forma & proprietate: quemadmodum patris quidem persona, communem habet formam, qua cum filio & Spiritu sancto communicat ipsam Deitatem; secundum quam vnus est cum illis Deus: habet autem & aliam propriam, quæ eius propriam constituit personam, eamq; à filio & Spiritu sancto discernit; à qua item prima operatio, eaq; immediata proficiscitur, quam cæteræ omnes consequuntur. Et forma quidem est, atq; proprietas paternitas ipsa, à qua & nomen, & rem ipsam patris accipit. Prima autem & propria operatio, generatio ipsa: generare siquidem prima & immediata est operatio patris. Cum igitur hæc sit prima, & immediata, & incommunicabilis patris proprietates, eiusq; personæ constitutiuæ: hæc q; ipsa prima eius propria operatio, generare inquam; necesse est omnes alias eius consecutiuas esse: non ut accidentia, quod in Deo non est; sed secundum naturam, & essentialiter. Ut enim prima & immediata cuiusq; operatio, ab eius constitutiuæ forma pendet: ita omnes aliæ operationes hanc ipsam consequuntur. Cum igitur patris prima & immediata sit operatio generare; spirare autem, & reliquæ omnes secundæ et immediatæ sint operationes; necesse est per ipsam generandi vim, spirandi rationem provenire. Cum autem ipsa spirandi facultas Spiritus sancti sit productiua; necesse erit Spiritum sanctum ex patre per filium procedere. Ut, quemadmodum generationem vi, & natura sua, spiratio consequitur; ita Spiritus sancti productionem, ipsam filij generationem consequi oportet; ipsumq; Spiritum sanctum, ex patre et filio procedere: non tanquam à duobus principiis, sed tanquam ab vno. Si enim ut à duabus personis proficiscitur Spiritus sanctus; sic à duabus formis distinctis, secundum quas producit, promanaret: tum necessario duo eius essent principia

principia. Cùm autem à duabus quidem personis producitur: forma tamen qua producitur, vna numero est, et omnino indistincta. Est enim ipsa diuina essentia vna, et eadem numero, communis ambobus, vna item spiratio, secundum quam Spiritus sanctus producitur; vnum profecto et non plura eius erunt principia. Neq; tamen patris et filij personæ hac ratione confundentur. Si enim in aliqua forma propria, eorumq; personæ constitutiua, Pater et Filius conueniret, ut pote in paternitate vel filiatione; tum meritò confundi dice-rentur: nunc autem manente cuiusque sua constitutiua, et in communicabili proprietate; in ea tantum, quæ communis est, et quæ iam constitutas sequitur personas, spiratione inquam ipsa, atque Spiritus sancti productione, coniungi dicuntur. Ita nulla ratione eorum personæ inter se confundentur, etiamsi communiter Spiritum sanctum spirent, atque producant; cùm vnique eorum sua constitutiua & propria, incommunicabilis cum altero proprietas permaneat, qua à se inuicem distinguantur. Neque item ob eam causam minor erit Spiritus sanctus Filio, quod ab illo producat: quia neque filius ea causa est minor patre, quod ab eo generatur; neque ideo minor Spiritus sanctus, quod nec patrem nec filium producat: quia neque filius ideo minor patre, quod patrem non generet; sed solum Spiritum sanctum vna cum patre producat. Neq; item aliqua imperfectio processionis hinc colligitur, quod à patre per filium Spiritus sanctus producat; cum nullam imperfectionem inde res sumant, quod per primas operationes et facultates suas, res alias producant atque constituent. Neque item illi calumniæ relinquitur locus, cur non potius ex patre et Spiritu sancto filius, quàm Spiritus sanctus ex patre et filio proficiscatur: potentia siquidem generandi præcedit, uti dictum est, spirandi potentiam; tanquam prima et immediata patris operatio: spirandi verò facultas, cum filij generationem sequatur; necesse erit, ut non filium ex patre per Spiritum sanctum, sed Spiritum sanctum potius ex patre per filium procedere, fateamur. Ex se ipso autem Spiritus sanctus procedere non dicitur; quod nihil sui ipsius sit principium: neque spirationem actiuam, quæ soli patri, et filio communis est, habere potest. Vnaquæque enim diuinarum personarum, manens in eo quod est, et suam proprietatem personalem seruans; communia ad inuicem habet omnia essentialia. Eodem modo Spiritus quoque: et si omnia communia habeat cum patre et filio; seruet tamen suam proprietatem necesse est: quoniam spirare seipsum non po-

non potest, cum hoc repugnet eius proprietati. Hæc autem omnia digne Deo, supra omne tempus, et ad nostrum intelligendi modum, relate sunt accipienda. Et sic omnia ab his facile explicantur; qui sponte errare nolunt, pertinaciq; contentione non vincuntur. Hanc autem et non aliam Latinorum de Spiritu sancto sententiam esse ex D. Augustino, quem tanquam Ducem et Principem uniuersa occidentalis sequitur Ecclesia, manifestum est: cuius illa sunt verba: Non inquit, duo principia spiritus sunt, pater & filius; sed vnum eius ambo principium sunt: pulcherrimoq; exemplo, rem totam explicat. Quemadmodum creaturæ non tria principia, sed vnum, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; ipsa Trinitas, est vnus Deus. Nam & si patrem, & filium, & Spiritum sanctum, creaturæ causam credamus; tamen ad patrem omnia referuntur: quia ab eo habet; & filius, & Spiritus sanctus; & ipsum esse, & creandi potentiam. Item quod vna & eadem numero, potentia creant; cum pater, & Filius, & Spiritus sanctus, ex vna & eadem numero, & communi diuinitate, sine diuina essentia prodeant: ideo vnus Deus, & creator est omnium. Idem de Spiritu sancti, ex patre & filio processione, sentiendum est. Namque vna & eadem spirandi potentia, quæ illis communis est, pater & filius; Spiritum sanctum spirant: & cum à patre hanc spirandi potentiam, vt cœtera, filius per generationem habeat; vnus spirator, vna causa, & vnum principium processione spiritus ambo sunt. Plura, qui de hac materia legere velit; legat præter concilium Florentinum duorum doctissimorum, qui illi concilio interfuerunt; Græcorum libros Bessarionis, inquam, orationem dogmaticam ad Græcos: Gennadij autem Scholarij Patriarchæ Constantinopolitani librum defensionum quinque capitum; quæ in sancta, et Oecumenica Florentina synodo continentur: quem librum nuper ad me Roma misit, Stanislaus Rescius, vir elegantissimus, Magni quondam Hosij familiaris: quibus eò maior fides adhiberi debet; quod ex Græcis ipsis orti, contra eosdem Græcos tam strennue, pro veritate dimicarunt. Et hæc quidem hætenus.

ARTICVLI FIDEI SVMMA-
TIM EXPLICANTVR, AD VI.

*TAEQ̃ ET MORVM INSTITV-
tionem accomodantur.*

Caput II.

AM VERO AD SECVN-
dum Caput instituti vestri acceden-
tes, quod ipsos Articulos fidei no-
stre recenset atque enumerat; ita
vti rerum ordo postulat, illud dici-
mus: hanc esse veram & vnicam
Christianam fidem, omnem ratio-
nem, & intellectum humanum, lon-
gè excedentem: vt potè, quæ sit vera & sincera vnus
Dei in Trinitate confessio, quæ in his Sacri Symboli ca-
pitibus, tanquam in compendio quodam continetur;
totamq̃ rationem fidei nostre ob oculos ponit. Quam
omnes fideles rectè de religione sentientes, ac quicun-
que modò salui esse velint; liberè, ac sine omni cuncta-
tione, profiteri tenentur. Quæ quidem religionis nostre
capita, (qui item articuli fidei appellari solent) tanquã
principia quædam & fundamenta vniuersæ doctrine
Christiane sunt, duodecimque numerantur; Duodena-
rium sanctorum Apostolorum numerum repræsentan-
tes. Ex quibus quidem tres sanctissime Trinitatis con-
fessionem continent: sex verò, filij Dei, ipsiusque verbi
Incarnationem; totam denique, salutis nostre œcono-
miam explicant: reliqui tres, ea, quæ ad futuram mun-
di consummationem pertinent, complectuntur.

Primus igitur articulus docet, vnã esse diuinam
naturam, & non plures: Vnã, potestate, principio,

D

omnipo-

omnipotentia, atque dominatione.

Secundus articulus tradit, eam ipsam diuinitatem, tribus, non vna contineri personis; quācumvis ipsa substantia diuina, vna, & indiuidua sit: in quibus, hoc quidem est ingenitum; aliud autem genitum; illud verò procedens. Pater, Filius, & Spiritus sanctus; à Sanctis Theologis dicta.

Tertius verò, hanc ipsam Trinitatem vniuersorum esse opificem; ex nihilo res omnes ad id, vt sint, producentem; idque sub certo & definito tempore: tam ea, quę mente intelliguntur; quàm hæc, quę sub sensum cadunt; visibilia simul & inuisibilia omnia.

Quartus autem, propter eam curam & prouidentiam, quam circa nos hic ipse in Trinitate Deus benignè gerit, æterni patris beneplacito, cooperante autem Spiritu sancto; Verbum Dei manens in sua diuina natura, ab omni alteratione & mutatione remotum, omnisque passionis expertus, sineque omni fluxu, atque corruptione; propter nos carnem factum esse: plenamque & perfectam nostram naturam, in vno indiuiduo assumpsisse.

Quintus autem, verbum hoc ex incorrupta virgine natum esse: quę eadem & ante partum, & in partu, & post partum, diuina verbi omnipotentia virgo sit conseruata.

Sextus articulus tradit, eundem spontè & voluntate sua, propter nos, nostramque salutem, carne passum esse, crucifixum item & mortuum, nulla in parte diuinitate eius diminutionē aliquam patiente; vt, in quam nulla affectio, nullus cadat interitus.

Septimus docet hunc eundem Iesum Christum, ita passum, tertia die vi, & potentia sua, à mortuis surrexisse, suisque discipulis sæpius apparuisse.

Octauus, post quadraginta dies magnificę resurrectionis sue, videntibus discipulis, eundem in cœlos gloriosè

riose assumptum esse, atque ad dexteram patris confesse; carnem & humanitatem suam, eiusdem glorię & adorationis declarasse; vt, quę nunquam ab ea diuinitate, à qua semel assumpta est, separetur; sed perpetuo vnitatis vinculo, cum ea coniuncta ac planè deificata, *ἀχρεϊστον καὶ ὁμόθεον* permanet.

Nonus, hunc eundem iterum de cœlis in terram cum gloria patris venturum; vt reddat sempiternam quidem regni sui hæreditatem illis, qui ei san&è, & piè, seruierunt; impijs autem, & flagitiosis hominibus, perpetuam damnationem.

Decimus, hunc ipsum vniuersam humanam naturam à morte excitaturum, animasque corporibus, in quibus prius vixerunt, redditurum; in vna, & eadem omnes ætate: vt in iisdem corporibus recipiat vnusquisq. mercedem, prout in vita gesserit: ipsaque corpora sine omni corruptione perpetuis temporibus duratura.

Vndecimus, eam quę consequitur vitam, sempiternam futuram: vtpotè iam vtraque parte nostra ab omni interitu vindicata.

Vltimus & duodecimus, hunc eundem Christum tam viuos, quàm mortuos iudicaturum: & impijs quidem ac perfidis æternam damnationem; pijs autem, & his, qui in omnibus præceptis & iustificationibus eius strenuè sese exercuerunt, sempiternam gloriam redditurum.

In quorum Capitulo, prima quasi parte, illud docetur; vnum esse Deum, vnum esse Dominum, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Nam & Patrem, Deum confiteri audimus: & filium item Deum de Deo, lumen de lumine dici. Et Spiritum sanctum, Dominum, appellari sentimus; totamque sanctam Trinitatem, vnus substantię, æqualisque glorię esse, patrem, & filium, cum sancto Spiritu, æternum, omnipotentem opificem; quod & omnes sancti Prophete vno ore confessi sunt:

Deum,inquam,Patrem, Verbum, & Spiritum sanctum, vnum in Trinitate Deum, vbique celebrantes. Et cœlestes illę, & diuinę mentes, apud Isaiam, interna illa præpotentis Dei veneratione, vnum canunt, & confitentur Dominum.

Secunda autem pars Symboli illud continet, hunc ipsum Deum trinum in personis, vnum autem in Diuinitatis suę natura; patrem esse, filium & Spiritum sanctum. Et patrem quidem ingenitum esse, omniq̃ue causa & principio carentem; auctorem autem & principium omnium earum rerum,quę ex ipso sunt, existere: Filium autem genitum,Deum ex Deo: Spiritum verò sanctum Dominum viuificantem, & ex patre solo procedentem. Vnam item esse illorum naturam,vnam gloriam, vnam potestatem, vnam adorationem; idq̃ue ante omnia secula, illis verbis confitemur: *Qui cum patre, et filio, simul adoratur, et conglorificatur.*

Tertio verò capite illud demonstratur, vniuersam sanctam Trinitatem esse rerum omnium creatricem, atque opificem; quę ex nihilo ea, quę sunt, omnipotenti sua virtute produxerit. Itaque & Patrem creatorem cœli & terrę, omniumq̃ue aliarum rerum confitemur. Et filium item eum esse, per quem omnia facta sunt, agnoscimus. Et Spiritum sanctum Dominum omnia viuificantem celebramus.

Quarto autem capite, ipsa Incarnatio filij Dei annuntiatur; hoc ipsum scilicet verbum ex Spiritu sancto, & Maria virgine, carnem factum esse.

Quinto demũ,eam ipsam Mariam matrem eius,perpetuam virginem conseruatam esse; ex qua Dei verbum, carnem nostram viuam, anima rationis particeps, voluntateq̃ue ipsa præditam acceperit: purusq̃ue, ac simplex existens; duplex quodammodo nostrę salutis causa, fieri voluit vnus; ex duabus perfectis naturis;

Diuini-

Diuinitate, inquam, & humanitate.

Sexto autem docetur, eundem Christum Deum, & hominem, in carne pro nobis crucifixum, passum, & sepultum esse.

In reliquis autem vltimis Articulis illud continetur, hunc ipsum á mortuis resurrexisse, ac in coelos assumptum esse; iterumque de coelis ad iudicandum viuos, & mortuos, venturum: futuram item mortuorum resurrectionem: poenam & supplicium sempiternum: regnum item, & præmium eodem modo.

Hæc igitur Capita Sacro continentur Symbolo, non solum si Christianæ Philosophiæ Theoriam spectes; verum etiam, si illud ad vitam & mores, æternæque salutis consequutionem, referre velis. Ideo enim propter nos, nostramque salutem, Verbum Dei de coelis descendisse docet; vt & nos ad formam & exemplum conuersationis eius, vitam, moresque nostros componentes, saluemur. Ideo passum, ideo mortuum, ideo resurrexisse; vt & nos in spem salutis erecti & excitati, perfectæ virtutis viam ingrediamur. Ideo ad iudicium viuorum & mortuorum venturum profiteamur; vt ad acceptionem, & præparationem aduentus eius, excitemur. Ideo denique vitæ quidem æternæ certissimam spem, metum autem æterni supplicij, nobis idem symbolum proponit; vt inter spem & metum viuentes, certam operemur salutem. Per quæ omnia triplex illa animæ nostræ facultas, qua omnis eius natura continetur; perfici, ac expurgari solet: mens quidem, & rationalis vis; pia æternæ Trinitatis contemplatione atque confessione: iræ autem & vindictæ impetus, Incarnationis memoria: appetitus verò, & cupiditas; futuræ resurrectionis prædicatione: vt in horum desiderium excitati, promptius curriculum mandatorum Dei decurramus.

Cum verò septem sint principales virtutes, quæ cœ-

*Quæ causa
quæ, etiam
de coelis in terra
ram adhibuit
afferunt.*

cœteras continent omnes ; Humilitas, inanis glorię
 contemptus, paupertas, ieiunium, castitas, patientia, to-
 lerantia, & æquanimitas. Septem item contraria his vi-
 tia ; superbia, vanę glorię studium, amor pecunię, gula,
 prostituta pudicitia, socordia, iracundia postremo.
 Idem sanctissimum fidei nostrę Symbolum, ad eas qui-
 dem virtutes amplectendas nos studiosę cohortatur ; à
 vitijs autem quàm maximè fieri potest, deterret. Et ad
 humilitatem quidem nos excitat tunc, cùm nobis pro-
 ponit ipsum Dei Verbum, propter nos de cœlis descen-
 disse. Ad contemptum verò inanis glorię, tum ; cùm
 Deum existentem, hominem factum esse docet. Ad
 paupertatem autem, ieiunia, castitatem, ac reliquas vir-
 tutes omnes ; cùm hæc omnia nostra causa, eum in se
 recepisse confitetur. Ad tolerantiam item et patientiã ;
 cùm eadem omnia patientissimè illum pertulisse, & ad
 extremum, crucem et mortem nostra causa subiisse, no-
 bis proponit. Singulis enim vitæ et conuersationis suæ
 partibus, singulos illicitos animi nostri motus, Saluator
 noster confutat, atque perimit. Humilitate quidem sua ;
 superbiam nostram : vnde incredulitas ; ac in Deum
 blasphemie oriuntur. Deiectione autem ac demissione
 sua ; vanę glorię studium nostrum : vnde inuidie, coedes,
 mētis vesania, profluunt. Paupertate sua ; nostram aua-
 ritiam, quam furta, doli, mendacia, Dei & proximi di-
 lectionis proditio, consequuntur. Ieiunijs suis, gulam
 nostram ; quam ebrietas, luxus, profusio, peruersitas,
 ac inconditus rerum status, omnisque praua consequi-
 tur cupiditas. Castitate & continentia sua, nostram im-
 pudentiam, pudorisque prostitutionem ; ex qua omnis
 vitę impuritas, ac sceditas, ab ipsaque Dei purissima &
 mundissima mente aberratio, promanat. Perseuerantia
 sua, nostram socordiam, animorumque inconstantiam ;
 vnde diffidentia, ingratitude, mentis tenebrę, animi pu-
 fillani-

sullanimitas oritur. Tollerantia denique & æquanimitate sua, nostrum impetum, ac iracundiam, in fraternumque exitium planè diabolicum furorem; vnde inueteratum odium, inimicitie, cœdes, cupiditas vindictæ, triumque primarum & summarum virtutum, Fidei, Spei, & Charitatis peremptio, nascitur. Quæ quidem virtutes, tanquam tres pulcherrimæ in honorem sanctissimæ trinitatis dedicate victimæ; eos qui illas habent plenè & integrè, cum eodem trino, & vno Deo, coniungunt & vniunt, ac quodammodo per gratiam deos nos efficiunt. Quare & nos fratres charissimi omnes, recta in Deum fide, eam partem animæ, quæ rationis est particeps, emundemus, atque exornemus: magis autem & alijs communibus virtutibus, fortitudine, inquam, temperantiâ, iustitia, atque prudentia; in quibus reliquæ omnes, tanquam in suis primis radicibus continentur: sanctificantes nosmetipsos: quantumque homini licet, ab omni perturbatione liberi; vitam vniuersam ad exemplum & imitationem Iesu Christi componamus; illiusque veram fidem, eiusque sanctissimam vitam, vita, moribusque nostris repræsentemus: diligamus eum, eiusque præcepta impleamus: efficiamur templa eius, ac bonus Dei odor, sanctificati in operibus bonis; vt & immortalis vitæ, atque gloriæ, regnique cœlestis ipsius, perpetuis temporibus participes efficiamur: idque non ea solum iustitia, quæ operum est; sed multò magis diuina, & cœlesti eius gratia; vt ita deum eius verissimis potiamur promissis.

DE PECCATO ORIGINIS,

BAPTISMO, SACRO CHRYSMA-

TE, ET EORVM QVI BAPTI-

santur communione.

Caput III.

TERTIVM CAPVT CONFES-
 sionis vestre illud docet; omnes ho-
 mines peccato primi parentis nostri
 obligari: quod idem & nos vobiscū
 affirmamus. Dicit enim diuinus psal-
 tes: *Ecce enim in iniquitatibus conce-*
ptus sum, & in peccatis concepit me
mater mea. Et ipse Dominus in Euangelio testa-
 tur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu san-*
cto; non potest introire in regnum Dei. Non aliam
 certè ob causam, quàm vt primorum parentum noxa,
 atque delictum expietur, atque emundetur. Vt autem
 in hac parte idem sentimus omnes; ita de regeneratio-
 nis sancto baptismo: quod itē sacro profitemur sym-
 bolo: *Confiteor vnum baptisma, in remissionem pecca-*
torum. Hoc inter nos & Latinos interest, quòd nos qui-
 dem eos, qui baptisantur, triplici mersione baptisamus:
 Latini verò, non rectè, vnà sola contenti sunt. Oportet
 enim vetustissimo Ecclesię more, tres personas in vna
 diuinitate hac ipsa trina mersione prædicare, ac profi-
 teri: & ita tres adhibere emersiones, atque immersiones;
 inuocato Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nomi-
 nibus. Simul verò eadem terna, eius qui baptisatur,
 emersione, & immersione; illius, qui propter nos carne
 crucifixus est, atque à mortuis resurrexit, triduanam se-
 pulchram atque resurrectionem repræsentari putamus.
 Illud eti-

Illud etiam simul profiteamur, oportere statim eum qui baptisatur, diuino inungi chrysmate. Ea enim vnctio, *Chryisma qd?* atque adeò chryisma ipsum, sigillum est atque obsignatio Christi: nosque ex ipso in ea vnctione gratiam accipientes, Christiani appellamur: Christi que Domini efficimur. Neque enim ille nos suo dedignatur nomine; siquidem & filios Dei, adoptione quadam, atque adeò secundum gratiam & electionem, deos ipse nos, vocare non erubescit. Vngens autem Sacerdos eum qui baptisatur sic dicit: sigillum & obsignatio doni Spiritus sancti Amen. Vnde magna ratione Baptismum, sacra statim sequitur vnctio; neque omnino in aliud differtur, aut rejicitur tempus. Sed & illud consequens & consentaneum esse videtur, vt huic ipsi qui baptisatus est, pars tremende communionis corporis & sanguinis domini impartiat: hic enim est finis & consummatio omnis mysterij. Vt sic ab omni errore liberi, ab omni item iniquatione & sorde peccati mundati, sacraque vnctione obsignati, & communiti; corporis, & sanguinis eius, participes efficiamur, illique summè vniamur: vt inambulet, & inhabitet in nobis Christus dominus; nobiscumque sit, omnibus diebus vite nostre. Quod nobis diuina eius gratia largiatur.

Apud Simonem Thessalonicensem: ex quo hoc totum caput ad verbum desumptum est, pro ipeus & xreus legitur, magis Sacramento Confirmationis consentaneum, quod per solos Episcopos conferri solet: de quo hoc loco institutum esse sermonem, cum ex re ipsa, tum ex eodem Sermone Thessalonicensem, in eodem loco clarior patet.

ANNOTATIONES.

Latini verò non rectè vna sola contenti sunt. Oportet enim etc.

Non eundem semper in hac cerimonia seruauit Dei Ecclesia ritum. Primo enim statim ab initio, ad inculcandum vnum Deum in tribus distinctis personis; tam necessariam eam trinam immersionem indicauit, quam ipsam trinam personarum prolationem: extat hac de re 50. Apostolicus Canon. Si quis Episcopus aut Presbyter, non trinam immersionem vnius mysterij celebret, sed semel mergat in baptisate, quod dari videtur in domini morte; deponatur. Nō enim dixit nobis Dominus: In morte mea baptisate: sed, euntes

docete omnes gentes ; baptisantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *Docet hoc idem Tertullianus.* Christus, inquit, nouissimè mandauit discipulis, vt tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum ; non in vnum : nam nec semel, nec ter ad singula nomina, in personas singulas tingimur. *Docet & Basilius in libro de Spiritu sancto :* Iam, inquit, ter mergi hominem, vnde est traditum. *Quin eò amplius præceptum Euangelicum hoc fuisse, docet Pelagius Papa ; ubi inquit :* Multi sunt, qui in nomine solummodo Christi, vnica mersione sic asserunt baptisare. Euangelicum verò præceptum, ipso Deo & domino Salvatore nostro Iesu Christo dicente, & tradente, nos admonet ; in nomine Trinitatis, trina etiam mersione, sanctum baptisma vnicuique tribuere, dicēte domino : Ite, baptisate omnes gētes ; In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *Itaq, inter cæteras causas, cur Eunomiani rebaptisarentur ; eam ponit 7. Canon 1. Constantinopolitanæ Synodi, quòd in vnā demersionem baptisarentur. Postea tamen, ubi ex*

2 Constitutio de mersione
ortu sunt Hæretici illi, qui summam Trinitatem non personis tantū, sed naturam etiam, et substantia, distinctā esse docebant ; hacq, cerimonia, ad suum confirmandum errorem, abuti cepissent : primæ Hispanicæ, et Gallicæ, Ecclesiæ, vna mersione, ad indicandum diuinæ naturæ vnitatem, vsæ sunt. Qua de re consultus à Leandro Hispaniæ Episcopo, Gregorius magnus, sic respondet : De trina verò mersione baptismatis, nihil responderi verius potest ; quàm quod ipsi sensistis : quia in vna fide nihil efficiat sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autem, quòd tertiò mergimus ; triduanæ sepulturæ Sacramenta signamus. Et dum tertiò infans ab aquis educitur ; resurrectio triduanæ temporis exprimitur. Quod si quis, & fortè pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri : neq. hoc aliquid obfistit baptisando, semel in aquis mergere : quia dum in tribus personis vna substantia est ; reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate, vel ter, vel semel immergere : quando, & in tribus mersionibus personarum Trinitatis, & in vna, potest diuinitatis singularitas designari. Sed quod nunc hucusque ab Hæreticis infans in baptismate tertiò mergebatur ; fiendum apud nos esse non censeo : ne, dum mersiones numerant, diuinitatem diuidant : dumq, quod faciebant, faciunt ; se morem nostrum vicisse glorientur. Cuius responsum postea Concilium Toletanum quartum cap: 5. secutum, hac de re ; in hunc ipsum decreuit modum.

uit modum. Propter vitandum autem schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum; simplam teneamus baptismi merfionem: ne videantur apud nos, qui tertio mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Et ne fortè cuiquam sit dubium, huius simpli mysterium Sacramenti; videat in eo mortem, & resurrectionem Christi significari. Nam in aquis merfio; quasi ad infernum descensio est: & rursus ab aquis emerfio; resurrectio est. Item videat in eo vnitatem diuinitatis, & Trinitatem personarum ostendi vnitatem; dum semel mergimus: Trinitatem; dum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, baptisamus. *Romana tamen Ecclesia, vt illo tempore, ita & nunc trina vtitur merfione: quod non aliunde melius patet, quàm ex ipso Romanæ Ecclesiæ Sacerdotali: ex cuius forma, Romæ Sacramenta administrari solent; vbi sic ratio baptismi instituitur.* Tunc Sacerdos accipiat puerum diligenter: & baptiset eum sub trina immerfione, sanctissimam Trinitatem semel inuocans: vel affundendo aquam super caput pueri, secundum consuetudinem loci illius, dicendo: Petre, ego te baptiso, in nomine Patris +, & semel immergat: & Filij +, et secundo immergat: & Spiritus sancti, Amen +, & tertio immergat. Et cum surrexerit de fonte, Sacerdos facit signum crucis de chrysmate, in vertice illius &c. *Quem eundem planè ritum, fuisse temporibus suis, testatur his verbis Ambrosius.* Interrogatus es: Credis in Deum patrem omnipotentem; Dixisti, credo: & merfisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es: Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo; & merfisti: ideo & Christo es confepultus; qui enim Christo confepelitur, cum Christo resurget. Tertio interrogatus es: Credis & in Spiritum sanctum; Dixisti, Credo; tertio merfisti: vt multiplicem lapsum superioris ætatis, absolueret trina confessio. *Damnant igitur isti illud, quod ignorant, quod schismaticorum atque hæreticorum est proprium. Vt autem in hac cerimonia, non eundem ritum semper sequuta est Ecclesia: ita nec in illo; vtrum mergi, an aspergi tantum illi, qui baptisantur, debeant. Mergebantur sæpius: aspergebantur tamen etiam nonnunquam; vt eo tempore, quo ad mortem ducebatur Diuus Laurentius, quendam, vrceo allato, ab eodem baptisatum esse legimus. Quomodo item illi, qui Clinici dicebatur baptisari solebant; qua de re sic scribit D. Cyprianus lib: 4. cap: 7. Existima-*

Tom: 4. li: 2.
de Sacramen:
Cap: 7.

mus, inquit, in nullo mutilari & debilitari posse, beneficia diuina: nec minus aliquid illic posse contingere; vbi plena, & tota fide, & dantis, & sumentis accipitur, quod diuinis muneribus hauritur. Neq. enim sic in Sacramento salutari, delictorum contagia, vt in lauacro carnali & seculari, sordes cutis, & corporis abluuntur; vt & sapone, & nitris, & cæteris quoque adiumentis, & dolio, & piscina opus sit, quibus ablui & mundari corpusculum possit: aliter pectus credentis abluitur: aliter mens hominis, per fidei merita, mundatur. *Et paullo post.* Vnde, inquit, apparet, asperfusionem quoque aque, instar lauacri salutaris obtinere: & quando hæc in Ecclesia fiunt, vbi sit & dantis & accipientis fides integra; stare omnia, & consummari, ac perfici eos salutari aqua, & fide legitima, Christi gratiam consecutos. *Et hæc hæctenus.* Plura hac de re qui cognoscere velit, legat *Walaphredum, Strabonem lib: De Exordiis, & incrementis rerum Ecclesiasticarum cap: 26. Claudium de Sanctis decimæ repetitionis cap: 4.*

Sigillum & obsignatio etc. *Formā hanc verborum Sacramenti confirmationis, olim fuisse testatur Canon septimus Concilij 1. Constantinopolitani.* Signatos, inquit, siue vinctos, primum sancto chrysmate, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures, & eos signantes, dicimus; Signaculum doni Spiritus sancti. *Non dissimilis est item ea formula, qua nunc in Ecclesia utimur:* Configno te signo sanctę Crucis, & chrysmo te oleo salutis: *quam item vetustissimam esse patet ex D. Ambrosio, de ijs, qui mysterijs instituuntur, cap: 7.* Signauit te Deus Pater: confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis; sicut Apostolica lectione didicistis.

Neque omnino in aliud differtur aut reijcitur tēpus. etc. *Fuit hoc quidem in veteri Ecclesia receptum, ut qui baptisarentur, siue illi paruuli, siue adulti essent; idem simul per sacrum vnguentum, manuūq; impositionem, confirmarentur, & sacra Eucharistia reciperentur: unoq; ac eodem plane tempore, tria simul in vnum conferebantur Sacramenta; Baptismus, Confirmatio, atque Eucharistia. Idq; eam ob causam, quod nullum perfectum Christianum esse iudicabant, qui per manuū impositionem Spiritum sanctum non accepisset; neminemq; Eucharistia dignum esse putabant, qui non idem confirmatus esset: quin, ne inter consumatos quidem Christianos, illi locus erat, qui nondum sacro vnguento delinitus esset. Patet hoc in primis*

*Tria Sacra-
menta bapti-
smi, confirmatio-
nis, & Eucharistia
in vnum con-
ferebantur*

primis ex Epistola 4. Clementis ad Iulium, & Iulianum, ex illis verbis: Omnibus ergo festinandum est sine mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo, id est, septiformem gratiam Spiritus sancti percipere: quia incertus est vniuscuiusque exitus vite. Cùm autem regeneratus fuerit per aquam; & postmodum septiformi spiritus gratia, ab Episcopo, vt memoratum est, confirmatus; quia aliter perfectus Christianus nequaquam esse potuit, nec sedem habere inter perfectos; si non necessitate, sed incuria, aut voluntate remanserit: vt à B. Petro accepimus, & ceteri sancti Apostoli præcipiente Domino docuerunt. etc. *Patet hoc idem ex Tertulliano in lib. de resurrectione*: Caro, inquit; abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt anima consecretur: caro signatur, vt & anima muniatur: caro, manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur: caro, corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur; etc. *Ubi tria simul Sacramenta coniuncta audis; ablutionem, manuum impositionem, corporis atque sanguinis Domini alimentum. Et de præscriptione Hæreticorum*: Tingit & ipse quosdam vtique credentes, & fideles suos: signât & illi in frontibus milites suos: celebrant & panis oblationem. *Ubi enim dicit*: In frontibus signât: *clare ostendit, non de baptismo, in quo vertex signatur; sed de confirmatione, in qua frons inungi solebat, se agere. Deinde cùm dicit, milites suos, alludit ad usum confirmationis, qui est, militem Christi roborare. Et in lib. de baptismo*: Dehinc, inquit, manus imponitur, id est, statim post baptismum etc. *Patet hoc idem ex D. Ambrosio. Sequitur spiritale signaculû, quod audistis hodie legi*: quia post fontē superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationē sacerdotis, Spiritus sanctus infunditur: spiritus sapientiæ, & intellectus: spiritus cōsiliij atq. virtutis: spiritus cognitionis, atq. pietatis: spiritus sancti timoris; septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritû pertinet; sed istę, quasi Cardinales, sunt quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tam principale, quàm consilium Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas; ita timor Dei, magna est fortitudo. Istę sunt septem virtutes, quando consignaris. *Urbanus etiam in Epistola 1. generaliter docet, omnes fideles post baptismum confirmari debere. Quæ res*

lib. 3. de Sacramen. ca. 2.

in causa fuit; ut sæpè veteres Scriptores ita ferè coniungant Sacramentum confirmationis, cum Sacramento baptismi: ut Sacramentum sanguinis, cum Sacramento corporis domini, coniungitur. Inde in vetusto libello Romani ordinis legitur, Pontificem in die Paschæ egredi, à fonte in sacrarium; ibiq; sedere, & expectare, dum infantes, qui baptisati sunt vestiuntur, ac demum per eum confirmantur. Ut autem cum morem venerandæ vetustatis, ut qui pro temporibus illis rationem probabilem habuit, præscns Ecclesia non damnat: ita maximè in sacra cõmunione paruulis conferenda; neq; sequitur, neque necessarium esse putat. Non sequitur partim propter indispositionem eorum, & periculum irreuerentiæ; cuius rei maximam rationem habendam esse diligenter præcepit ipse D. Paulus. Ut enim ex parte corporis, solidioris cibi, propter ætatis teneritatem, capaces paruuli non sunt, lacte q; solo reficiuntur: ita multò minus huius cibi longè solidioris capaces esse possunt: partim, quòd esca hæc probatione sui ipsius opus habeat; diiudicatione item communis mensæ à sacra, & mystica refectiõne: tum ipsa memoria, & annunciatione mortis dominicæ, sine qua omnino sumi & manducari non debet. Quæ omnia cùm in ætatem paruulorum non cadant, meritò illis Ecclesia sacram non porrigit communionem. Ut autem his de causis, alijsq; multis, hunc morem ipsa non sequitur; ita neque ad salutem quidem necessarium esse putat: siquidem per baptismi laucrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non possunt; neque illi sententiæ eos subiectos esse: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Impartit siquidem se & illis Christus Dominus in hac etiam parte, eò modo, qui illi soli cognitus est: cùm per ætatem commodè sacramentaliter illo frui non possint; tum scilicet cum uniuersa Ecclesia, cuius illi sunt membra, pro omnibus viuis, & mortuis offert, & manducat hoc Sacramentum. Quod vel ex suo Nicolao Cabasila Græci abundè discere possunt; qui, ubi modum explicat, quo mortui huius Sacramenti participes efficiuntur, hæc inquit. Ergo dixerit quispiam: si quis etiam viuorum, bona quidem, quæ dicta sunt, in anima habeat, ad mysteria autem non accedat; habebit illinc nihilo secius sanctificationem? Non quilibet: sed si quis non potest corporaliter accedere, sicut defunctorum animæ; quales fuerunt ij, qui in desertis errabant montibus, de speluncis, & foraminibus terre, qui

Paruulorum
Indispositio
& periculus

re, qui ad altare sacerdotem, nullo modo videre poterant. Eos enim Christus ipse hac sanctificatione inuisibiliter sanctificabat. Vnde nam potest hoc sciri? quod vitam in se habebant: non habituri; nisi huius essent Sacramenti participes. Ipse enim Christus dixit: Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem; non habebitis vitam in vobis. Et vt hoc significaret, multis horum sanctorum misit Angelos dona ferentes. Si quis autem cum posset, ad mensam non accesserit; fieri non potest, vt, quæ ex eis provenit, sanctificationem assequatur: non quod non accessit solummodo, sed quod cum posset, non accessit. & propterea clarum est; quod bonis, quæ debentur Sacramentis, vacuam habet animam. *Hæc ille.*

DE POENITENTIA, PECCATORVMq; REMISSIONE.

Caput III.

QUARTVM CAPVT, MODUM & rationem remissionis peccatorum continet; in quo, illud, omni studio obtinere vultis; per solam fidem nos propriè peccatorum remissionem consequi. Catholica autem Ecclesia, fidem, illa, quidem inprimis requirit; tamen non quamcunque fidem, sed illam quæ viua sit, quæ testimonium à bonis habeat operibus. Nam fides sine operibus, vt inquit Iacobus, mortua est. Vnde Magnus ille Basiliius ait: *Neque inquit, superna gratia in eum, qui seriò, & studiosè, virtutem complexus non sit, descendere potest: sed utramque quasi temperari & consociari, oportet: tam conatum & intentionem humanam; quam supernæ eius, quæ ex fide provenit, gratiæ præsens auxilium: vt ad perfectum virtutis decus perueniatur.* Itaque & ipsa dimittendi peccata pote-

Match: 18.

Psal: 118.

ta potestas, non simpliciter, neque absolute concessa est; sed in resipiscentis obedientia, & consensu cum eo, cui animę poenitentis cura demandata est. Qua de re, sic scriptum est: *Dico vobis: quia si duo ex vobis consenserint super terram; de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est.* In cuius autem vel qualis peccati remissione consentire debeant; non est quod rogetur: cum lex Euangelica, nullum in hac parte peccatorum faciat discrimen; sed omnium munificentissimum illis omnibus, qui dignè poenitentiam agunt, promittit veniam. Verè autem & conuenienter poenitere hic dicitur, qui illius affectum induit, qui dixit: *Iniquitatem odio habui & abominatus sum.* Et qui illa omnia facit, quę in Psal. 6. Et in alijs, de bonis operibus explicata sunt: quique præstanti sua virtute, bonorumque operum exercitio, vberius & prolixius omnia peccata & defectus suos, Zachæi exemplo, compensare studet: qui item in animo constanter proposuit suo, purum & immaculatum ante conspectum Dei se conseruare: ociosum non esse: virtutem sequi; ipsiq. confessioni suę per omnia fatis facere. Quę enim à nobis requiruntur, illa sunt: futurę resurrectionis fides: venturę retributionis milleque bonorum, quę sanctis præparata sunt, firma spes, & expectatio: vt item Christum Iesum, verum Deum esse credamus: vt vniuersam Christianam fidem rectam, & salutarem esse profiteamur. Hęc igitur confiteamur omnes, hęc amplectamur: fidem nostram bonis operibus repræsentemus. Neque enim ea, quę nostra sunt; iustum Dei effugiunt oculum. Quare pro viribus, bonis operibus incumbendum est: neque humanę imbecillitatis infirmitas prætexenda; aut in excusationem ignauię, & inertię adferenda. Expertus enim est in omnibus Pontifex noster, infirmitatem nostram; ideo & compati poterit, & condonare his, qui peccant.

peccant. Si igitur peccauimus ; ad eius genua qui sine omni peccato est, per veram pœnitentiam atq. confessionem , prouoluamur : perfectam ab omni malo abstinentiam vndiq. demonstramus : cum summa fiducia, ad portum pœnitentię recurramus ; vt inueniamus misericordiam, & ea omnia, quę nobis maximè salutaria quærimus. Neque enim est vllum peccatum tantum, quod bonitatem & misericordiam Dei vincere possit. In hoc enim magnificentię & liberalitatis illius vis conspicitur : hoc verè regium, Deoq. dignum donum est ; ~~peccata fontibus condonare~~, si modo pœniteant, si tempore opportuno exorent. Nam in fine mundi, non iam ad largiendum & condonandum ; sed ad iudiciũ confurget Dominus. Dum igitur tempus habemus, accedamus ad verę pœnitentię remedium : accedamus cum omni spe, & fiducia, ad misericordiam Iesu Christi : expurgemus conscientias nostras, omnemq. tergiuersationem , ac diffidentiam procul ab animis nostris remoueamus : qui enim cunctatur , qui dubitat , cum fiducia accedere non potest ; hoc enim dicit Scriptura :

Tempore, inquit, acceptabili, exaudiuite , & in die salutis opem tui tibi. Relicta siquidem est nobis , post primum salutaris lauacri naufragium , pœnitentia , quasi

Isaia 49.
2. Cor. 6.

secunda salutis tabula. Regnemus cupiditatibus nostris : vera pœnitentia & confessione expugnemus illas. Reges simus potentiores longe his, qui purpura & auro induti magnificè incedunt : affectus , & cupiditates nostras, in ordinem satellitij mancipemus. Qui enim in peccatis persistunt ; illis salutis, & veniē, vt quidem in omnibus ferè sacre scripturę locis proclamatum, & denunciatum est , nulla spes relictā esse videtur.

DE FIDE, ET OPERIBVS.

Caput V.

VINTVM CAPVT CON-
fessionis vestre; non multum à pro-
ximo, quod de pœnitentia, atque re-
missione peccatorum, institutum fu-
it, diuersum est. Docet enim, non per
aliqua bona opera, aut satisfactio-
nes; sed per solam fidem, Dei que gra-
tiam, nos saluari. Fides autem Catholica hæc est. Tunc
vnumquemque suorum remissionem consequi pecca-
torum; cum per veram pœnitentiam, fidemq. viuam,
per bona opera, sese prodentem atque commendantē,
ad Deū conuersus fuerit; vti iam superius diximus, nec
dicere vnquam desinemus. Dicit enim scriptura: *Qui
ex Deo est, facit mandata Dei.* Et rursus: *Non omnis,
qui dicit mihi Domine, Domine; intrabit in regnum cœ-
lorum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis
est; ipse introibit in regnum cœlorum. Et non auditores,
sed factores legis iustificabuntur.* Et alio loco. *Vos ami-
ci mei estis, si feceritis omnia quæ præcipio vobis.* Qui-
bus similia Magnus ille Basilius docet: *Recordemur, in-
quit, conditionis, qua nobis cœleste regnum promissum
est. Dominus enim Iesus Christus ascendens in montem,
suaq. Sanctæ doctrinæ quasi prima fundamenta & prin-
cipia iaciens; primam illam beatitudinem, promissionem
habentem regni cœlestis, orbi denunciat: Beati pauperes
Spiritu; quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati qui
lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Et sic deinceps reli-
quarum virtutum refert labores, & præmia.* Et in alio
loco, vltimę retributionis compellationem, benedicti-
onemq. in parabola Pastoris, segregantis oues ab hæ-
dis, mun-

Isai: 8.
Mat: 7.
Rom. 2.
Ioan: 15.

In præmio
Asceticorum
Cap 2.
Matt: 5.

dis, mundo prædicens, inquit: *Venite benedicti patris mei, possidete regnum, vobis paratum ab origine mundi: esurivi enim, & dedistis mihi comedere etcet.* Et alio loco. *Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam: facite vobis sacculos, qui non veterascant; thesaurum non deficientem in cælis, quo fur non appropriat, neq; tinea corrumpat.* Hæc quidem, & talia opera scriptura sacra, docet esse: per quæ, quis regno cœlesti dignus efficiatur; & sine quibus impossibile sit, vt regnum cœlorum quisquam ingrediatur. Sic enim apud Matthæum discernit clarè Dominus: *Nisi abundauerit iusticia vestra, plusquam Scribarum, et Phariseorum; non potestis ingredi in regnum cœlorum.* Et rursus. *Nisi conuersi fueritis, et efficiamini sicuti paruuli; non intrabitis in regnum cœlorum.* Et apud Ioannem ad Nicodemum. *Nisi quis natus fuerit denuò; non potest videre regnum Dei.* Quomodo & illud dixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto.* De quibus enim vna est sententia, liquet idem periculum esse, si alterum illorum prætermittatur. Si enim dominus dicit, vnum iota aut vnum apicem legis non præteriturum, priusquam omnia compleantur; quanto magis omnia illa, quæ in lege Euangelij promittuntur, compleri necesse est, ipso Domino dicente: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Vnde Iacobus Apostolus, confidenter denunciauit dicens: *Quicumque autem totam legem seruauerit, offenderit autem in vno; factus est omnium reus.* Hoc autem ex eo didicit, quod ipse Dominus, post tot diuinas promissiones, post tot excellentia testimonia, post tot beatitudines Petro concessas; illud tamen vltimò illi comminatus est: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Paulus verò, qui Christum in se loquentem habuit, clarè docet, quid sit illud, quod nos à regno cœlesti excludat: quodq; æternæ da-

Roman: 1.

1. Corint: 6.

Lucæ 9.

mnationi subiiciat : nunc quidem definite , & per partes: *Qui enim talia agunt, morte digni sunt.* Nunc verò in ipso genere decernit : *Iniusti regnum cælorum non hæreditabunt.* Et Dominus ipse : *Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retrò, aptus est regno Dei.* Ex his igitur & similibus instruimur , sic demum Diuinis & eternis promissis dignos nos effici, atque certa, & non fallaci spe, ea expectare posse ; si illa omnia, quorum merito regni cœlestis promissio facta est , & sine quibus eius gratia denegata est , plenè & legitimè perfecimus : etsi ab omnibus illis rebus nos cohibuerimus, quæ eius acquisitionem impediunt. Oportet enim certamen hoc placendi Deo, non modo ab omni malo liberum esse ; sed etiam in offenso, ac inculpabili pede, per vniuersum mandatorum Dei curriculum decurrere . Ita Diuo Paulo, post summæ illius & inenarrabilis in nos charitatis, & dilectionis Dei, & Christi ipsius commendationem, præcipiente : *Nullam, inquam, cuiquãdantes offensionem, ut non reprehendatur ministerium nostrum ; sed in omnibus exhibentes nosmetipsos tanquam Dei ministros.* Scriptum est enim : *Vt exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut quid huiusmodi ; sed ut sit Sancta & immaculata.* Et alia multa in hanc sententiam dicuntur, quæ diligens lector, in omnibus Sacre scripturæ partibus, facile inueniet. Quale est & illud Pauli : *Gratia, inquit, Deo, quod fuistis quidem serui peccati ; obediistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in qua traditi estis.* Ut quemadmodum cera subiecta sigilli figuræ, cedit, atque in eandem ipsam speciem exactè formatur ; sic & nos, prælo Euangelicæ doctrinæ subijcientes nosmetipsos, iuxta eundem Paulum, *secundum interiorem hominem, figurimur : expoliantes veterem hominem cum actibus suis ; & induentes nouum, eum, qui renouatur in agnitionem Dei ;*
secundum

2. Cor: 6.

Ephes: 5.

Romano: 6.

Romano: 7.

Colos: 3.

secundum imaginem eius, qui creauit eum. Vt quemadmodum excitatus est Christus à mortuis; sic & nos in nouitate vitæ ambulemus, vt ea quæ debemus, quæque ea gratia quam accepimus digna sunt; & nos ipsi ex parte nostra conferamus, in eoq. eterni parentis, in nobis voluntas, ac beneplacitum compleatur. Certamine enim opus est, et eo magno et legitimo: ne talem & tantam gratiam, eius, quæ in Christo est, dilectionis, in vanum accepisse videamur. Ad quam quidem rem consequendam, vel inprimis nobis superno ac cœlesti auxilio opus est; quod nos in omnem partem virtutis, & honesti, manu quasi deducat. Lubricam & præcipitem ingressi sumus viam: multum diuina gratia, ne huc vel illuc declinemus, quasi amussi, atque libra quadam, nobis opus est. Neque omninò aut præsidio, aut vlli iustitiæ, meritisq. nostris, in tali cursu rectè conficiendo, confidendum nobis est; vt in cœlum, sine omni deducamur errore: via enim præsens hæc, vita nostra est; & idèò superna manu ductione opus habet. Si enim in urbem aliquam, vbi antea nunquam fuimus, ingressuri, ducem & præmonstratorem viæ quærimus: quantò magis in cœlum vsque peregrinatione suscepta, superna ope, & auxilio, indigebimus? quæ & iter nobis demonstret: & pedes nostros, ne vnquam in mortem prolabantur firmet: & ad portas quasi ipsas æternæ felicitatis, nos deducat. Multæ enim sunt in hac via ardusque calles, multa diuerticula; & idèò superno fulcimento, cui innitamur, cui adhæreamus, plurimum opus habemus. Et deducere quidem, atque iter monstrare diuiniæ opis est: dignos autem nos, vt manu eius regamur, atque gubernemur, exhibere; nostri est studij, nostri meriti. Si enim impuri & inquinati fuerimus: nequaquam sanctam eius dexteram præhendere poterimus. Opus igitur est ex hac parte omni studio virtutis: opus est o-

2. Corint: 6.

*Auxiliu suu
petimus**In vrbibz nris non
confidemz**Simile**Deus facit afflu
dexter q suum est
exigit a nobis cle
mister q nostram*

mni munditia & castitate vitę, vt Dei prehensione, &
 adiutorio, digni inueniamur. Sed & D. Chrysostomus
 exponens secundę ad Corinthios Epistolę illum locum:
Obsecramus ne in vacuum gratiam Dei recipiatis, ait:
Charitas, inquit, Dei, constringit nos, hoc est, premit, im-
pellit, urget. Ne ergo tempus & opportunitatem pro-
 damus; sed ea gratia, par studium, & diligentiam adfe-
 ramus; nec repellamus tantum donum. Non enim so-
 la fides nos Deo reconciliat; sed eò ampliùs, vitam ho-
 nestam præ nobis ferre oportet: idq. quod iustum, ac
 cum omni virtute coniunctum est, sequi. A peccatis e-
 nim liberatum, amicumq. Dei factum, iterum ijsdem
 flagitiis contaminari? hoc quidem est, in priores ini-
 micitias relabi, ac in vacuum gratiam Dei, iuxta vitę
 verbum accipere. Non modo enim ea gratia quam ac-
 cepimus, si impurè, si incontinenter viuemus, nihil iu-
 uamur; sed longè maiorem etiam inde acquirimus da-
 mnationem: quòd post tantum cognitionis lumen,
 post tantum cœleste donum, scientes & prudentes, in ea-
 dem relabamur mala. Quandiu igitur ad calcem non
 peruenimus: quandiu in vinea DOMINI operamur:
 quandiu vndecima non elabitur hora; opus promo-
 ueamus: vitam rectam, cum omniq. virtute coniun-
 ctam, exerceamus; vt eternis illis perfruamur bonis.
 Si enim nos tum, cum adhuc omnibus malis onusti e-
 ramus, apprehendit, ab omniq. flagitiorum onere re-
 leuauit: quantò magis iam ab his omnibus liberatos,
 bonaq. nostra qualiacunque, promptè, & ex animo con-
 ferentes, non repudiabit? Nam si in eodem peccatorũ
 luto hærebimus: vel hæc ipsa, incredulitatem in nobis
 parient. ~~Nam vt defectus fidei, vitę est causa pessimę;~~
 sic item animus, vitiiis contaminatus, vbi in profundum
 malorum venerit, contemnit. Vbi autem omnia con-
 tempserit; ne credere quidem vult amplius: illudque
 Dauidi-

In Vacuum gra-
 tiam accipit quid?

Dauidicum semper occinit: *Non videbit Dominus, nec* Psalm. 93.
intelliget Deus Iacob. Et. *Labia nostra à nobis sunt, &*
quis noster est Dominus? Ad extremum autem: *Dicet* Psalm. 11.
insipiens in corde suo; non est Deus: omnis enim qui mala Psalm. 13.
facit, ait Dominus, odit lucem, & non venit ad lucem.

Quandiu igitur largitatis & munificentiae tempus est,
nemo animum despondeat. Tunc autem demum despe-
rationis tempus erit, vbi thalamus nuptialis claudetur:
vbi illi, qui piè & sanctè vixerunt, Abrahæ potentur
finu. Nunc autem tempus hoc nondum aduenit: nec
dum enim theatrum solutum est, necdum stadium &
cursus confectus: adhuc certamen feruet: nondum præ-
mia certaminis sublata. Intendamus igitur vires, exci-
temus studium, cursu opus est, & eo vehementi: ipsa e-
nim perfectio quæritur. Eam ergo vitam, quæ sit opti-
ma, complectamur; rectè fidei, vitam honestam, & e-
am, quæ cum Dei mandatis coniuncta sit, sociemus. Si
enim quis fidem se habere dicit, vivit autem turpiter;
hic, vel eam ipsam fidem, & doctrinam suam, quam di-
cit se habere, graui contumelia afficit, ac stultus pu-
erq; meritò habetur. Neque enim conuenit virum, sem-
per circa elementa versari, neque sapientem in solis fun-
damentis iaciendis, omne tempus consumere; sed ad
reliquas etiam edificiï partes, sese aliquando transferre
oportet, ipsamque summitatem ac perfectionem, toti
edificio imponere. Si enim semper circa elementa ver-
samur, si in solis fundamentis consistimus; sic quidem
nihil vnquam proficiemus: sic plenum salutis ædifici-
um construemus nunquam. Neque, si vt sapientes ædi-
ficatores, fundamentum ponemus, vt iterum in eo cum
D. Paulo super ædificemus; ita ne sapientes quidem iu-
dicabimur vnquam. Si ergò Christum amamus, vti
quidem meritò amare debemus; virtutis ingrediamur
iter: et si in aliquo delinquimus; ipsi ex nobis poenam
sumamus.

sumamus. Neque gehennam metuamus tantum, quantum illud, ne Deum offendamus, nève ex amico, inimicum nobis faciamus. Hoc enim omni gehenna grauius est, quando ille iratus, suum benignum à nobis auertit vultum: in quo, quantum insit mali, paucis recognoscamus. Si quis, latronem, aut alium quempiam maleficum, ad supplicium duci videns, Rex præsertim ipse, misericordia & pietate permotus, in redemptionem illius perditì hominis; non vulgare aliquod precium, sed ex se natum vnigenitum filium, quem charissimum habeat, vt illius occidatur loco, tradat: neque solum eius causa occidi illum patiatur; sed etiam omne crimen ab ipso nocente, in filium innocentem transferat; quò illum, qui iam ad vltimum supplicium ducebatur, feruet, ac ab omni infamia vindicet. Deinde post hæc omnia, vbi ad summum dignitatis gradum illum euexerit; post eam salutem, post eam gloriam, quæ nulla oratione dignè explicari potest, aliqua contumelia, ab illo, in quem tot contulerit beneficia, ille ipse Rex afficiatur: an non plures mortes hic potius, siquidem aliquid mentis sanæ haberet, eligeret, quam vt tam ingrati animi criminis obnoxius esse videatur? Atqui mutato nomine de nobis fabula narratur. Hoc igitur nobiscum & ipsi reputemus: summumq. dolorem ob ea flagitia, quibus tam benignum, & clementem dominum, offendimus, corde & animo concipiamus. Neque ideo, quod tanta toties à nobis iniuria affectus, summa sua patientia, ac longanimitate, nos perfert, animis efferamur: imo hoc ipsum maximè nos moueat, atque terreat. Si enim quis, iuxta Domini præceptum, in dextram maxillam percussus, porrigat & sinistram; plus sua profecto patientia, & moderatione, inimicum percellit, quam si sexcentos illi referat pugnos: aut si maledictis quis proscissus, non modo vicem non reddat, sed etiam homini ini-

ni inimico bona precetur ; plus certè hominis petulan-
 tis impudentiam confundit , quàm si multis probris illi
 vicem retulisset. Quod si in humanis, nostram insolenti-
 am, patientia, & tollerantia aliena, maximè confundit ;
 quantò magis Dei patientia, & longanimitas, nostram
 improbitatem, ac insolentiam percellere debet ; quan- *Metub*
 toque magis metuendum est, si quotidie peccantes, nul-
 la nos sequitur diuina vindicta, sed potius eius benigni-
 tas ac humanitas vbique fouet : ne , ea patientia, car-
 bones congerantur in caput nostrum ; nève in diem ire
 & ultionis, omnis hæc, quæ nulla oratione explicari po-
 test, reponatur pœna. Hæc nobiscum rectè expenden-
 tes, ante omnia peccata metuamus. In his enim est sum-
 ma ultio : in his gehenna : in his infinita mala. Nec me-
 tuamus tantum ; sed omni etiam studio , & diligentia
 fugiamus , Deoq. assidue, in omnibus placere, conten-
 damus. In hoc enim situm est cœleste regnum : in hoc
 vita æterna : in hoc mille bona. Hac enim ratione, eam
 quæ solam ob causam , & regno cœlesti potiri, & bo-
 na futura consequi poterimus ; quibus utinam , gra-
 tia & misericordia eius , potiamur omnes. Etsi enim
 prouocat nos ipse , etsi vult saluos fieri omnes ; tamen
 & nos ipsi supplices illi simus : reconciliemur Deo : ne-
 que ab illo resiliamus vnquam ; sed potius spe , & ani-
 mo toto, ad eum erigamur. *Ne, inquit Paulus, in va-*
num gratiam accipiamus. Non enim, quia obsecrat, ait ^{2. Cor: 6.}
 Chrysostomus : *non, quia legatos supplices mittit ; pro-*
pterea negligentes esse debemus : sed propter illud ipsum,
magis etiam contendamus ; ut placeamus illi , & spiritu-
alem mercedem congeramus. Etsi enim salutis nostræ prin-
ceps causa gratia est ; tamen et ille eiusdem salutis auctor
efficitur, qui multis præclarè gestis, multis sudoribus, e-
am sibi comparat, ac quasi manibus prehendit. Si autem
 quis, ultra hæc, quæ dicta sunt, hæc ita interpretari ve-

lit; se non in vacuum gratiam Dei accepisse, hoc est, nulla ex parte se in ea spiritali gratia offendisse, nulloq. modo illa abusum esse; ne hic quidem planè à vero huius loci sensu aberrabit: cum & illi, qui donum linguarum acceperant, aliquando eo se superbius effe-
rentes, vehementer reprehensi sunt. Contingit enim sa-
pius donis spiritalibus, non ita ut par est uti. Nos igitur in charismatibus, iuxta praeceptum Pauli, irrepre-
hensibiles simus; ut nulla detur offensio cuiquam, ut non vituperetur ministerium nostrum: in laboribus multis, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate; dumq. super sumus, quæ spiritus sunt operemur; omneq. hoc peregrinationis nostræ reliquum tempus, in timore & veritate, in virtute Dei, sanctè, & piè, transigamus: omnia nostra, in DEum omnium bonorum auctorem locupletissimum, referentes; omniaque præclare gesta, ita uti æquum est; & uti decet, illi adscribentes.

2. Cor. ii.

**NEQUE NIMIS DE GRATIA
DEI PRÆSUMENDUM, NE-
que desperandum esse.**

Caput VI.

Psal. 142.

SEXTO LOCO DOCETIS, oportere quidem Christianum hominem, in bonis operibus sese exercere; neque tamen in illis nimium confidendum esse. Dicit enim David: *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.* Cui respondentes illud dicimus: Fidem principalem quidem esse, ac fundamenti instar: opera autem veluti id, quod natura sua fidem consequi debet. Necessaria autem ad salutem e-
adem

Caput VI.

51.

*Bona opera i. de
p. 17
Primum bonum*

adem opera esse dicimus, propter domini præceptum; mercedem, æternæq. vitæ præmium, reportantibus omnibus iis, qui se ita, vti oportet, in illis exercuerint. Illa item verè bona opera esse iudicamus; quæ à vera & recta fide seiuncta non sunt. Dicimus item, neminem debere in solis bonis operibus confidere; aut ex illis sese nimis, more Pharisaico, efferre: sed etsi omnia fecerimus, iuxta tamen præceptum Domini, seruos nos inutiles dicere debemus. Omnia siquidē nos iustitiæ illi, quæ ex Deo est, primo, & principaliter accepta, referre oportet: cum id, quod nos ipsi conferimus, paruum quid, aut planè, si cum diuina munificentia conferatur, nihil sit. Quod quidem pulchrè à sancto Chrysostomo in hunc explicatur modum: *Ne inquit, ociosos nos introducat in regnum cæleste dixit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Non igitur nos de bonis operibus superbè aut magnificè se efferre oportet; exple-re autem illa maximè est necessarium: sine enim bonis operibus, saluari omninò impossibile est. Si enim Christo Domino (nos illis verbis monenti; Si hæc, inquit, scitis, beati eritis si feceritis ea) parebimus: magnam profectò vtilitatem inde percipiemus. Oportet enim post cæleste donum, ac benignissimi parentis munificentiam; nostra item qualiacunque sequi bona opera. Nam si solam infirmitatem nostram præteximus, si ipsam bonitatem Dei iactamus; ea autem quæ in nobis sunt prætermittimus; hac quidem ratione nullam ex ea opinione consequemur vtilitatem. Quomodo enim Deo nulla ex parte placato; eius, ad curandas peccatorum nostrorum cicatrices, opem & misericordiam implorabimus. Audiamus, quæso, diuum Chrysostomum, illa Psalmi verba interpretantem: De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.

Luce 17.

1. Petri 5.

Ioan: 13.

Psalm 129.

*Explicatio
Psalmi de
profundis*

*Hinc ait, duo discimus: Primum, non posse nos simplici-
ter quid-*

G ij

ter quidquam à Deo impetrare ; nisi ipsa nostra , primò in medium attulerimus. Primo enim dicit , clamavi ; tum demum infert , & exaudisti me. Secundum autem perseverantem orationem , lachrymisq̃ plenam ; ad flectendum cœlestem patrem , ut votis nostris annuat , magnam vim habere. Ne autem dicat quis , peccatorem se esse , ac sexcentis inquinatum sordibus ; & ideo nec posse , nec audere ad Deum accedere , ab eoq̃ supplex veniam petere , eiusq̃ nomen sanctissimum inuocare : eam excusationem consequenti aufert oratione : Si iniquitates , inquit , observaue-
ris domine , domine quis sustinebit ? Ac si diceret : nemo. Non enim quisquam mortalium potest , non , si illi exacta totius vitæ gestorum ratio sit referenda , ante Deum consistere : non venia , & beneuolentia eius , dignus inueniri. Vbi enim misericordiam ab eius iustitia seiunxeris , ubi ipse iustus index iustam in manus ceperit causæ nostræ lancem , ut in ea pœnas peccatis nostris debitas reponat ; quis erit , qui se huic sententiæ credat ? qui eam sustinere possit ? & qui non potiùs certum contra se expectet decretum , certum interitum ? Hæc autem eò dicimus , non quo ignaviæ & socordiæ fenestras aperiamus ; sed eos consolantes , qui cadunt in desperationem. Quis enim gloriari potest mundum se cor habere ? Aut quis potest liberè profiteri , se absque peccato esse ? Nam quid de aliis dicam , si vel ipsum Paulum in medium adduxero , et eorum quæ fecit rationem , summo iure ab eo poposcero ; non profectò poterit sustinere , non tantæ rationi par esse. Quid enim poterit dicere ? Prophetas legit abundantius cæteris ; ut qui legis patrum diligens esset æmulator : signa vidit quæ fiebant ; neque tamen prius credidit , quàm illa ipsa horrenda visione , in terram deiectus , & prostratus est , voceq̃ mirabili cœlitus delata , perculsus. Quod priusquam fieret , tanquam torrens quidam agens & vertens miscebat et confundebat omnia. Quid coriphæū illum Aposto-
lici col-

lici collegij Petrum, post innumerabilia quæ vidit miracula, post tam amicam & sollicitam ipsius Christi præmonitionem; an non ob triplicem illam abnegationis lapsum arguet? Nisi igitur magnus ille iudex misericordia & pietate sua potius, quàm exacta censura, nobiscum examen facere voluerit; nemo certè erit, qui iudicium eius sustinere possit: nemo qui debitor non remaneat. Vnde Paulus dicebat: Nihil mihi conscius sum, neque tamen in eo iustificatus sum. Et Propheta. Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Neque frustra aut superflue, bis idem repetit verbum, Domine; sed ex summa quadam admiratione, & stupore, immensæ eius clementiæ, infinitæ maiestatis, vastiq; pelagi bonitatis eius. Sciebat enim rectè, sciebat, quàm in multis offendimus omnes, & quod etiam ea, quæ nobis parua delicta videntur, apud illius iustum Tribunal, magnam mereantur pœnam. Quoniam, inquit, apud te propitiatio est, hoc est, non in nostris rectè factis, sed in tua bonitate situm est; ut tantam effugiamus damnationem: nisi enim tuæ benignæ pietatis participes facti fuerimus; nostræ certè vires & merita, nunquam à tua futura ira nos eripere poterunt. Quamuis enim nunc par sit misericordia & iustitia tua, ac utroque ex æquo abundes; tamen illa magis, quàm hac, uti soles. Hoc enim ipse profiteris: Ego sum, qui deleo iniquitates, id est, hoc est meum proprium, hoc meæ bonitatis peculiare opus. Sis quantumvis iustus, abundes meritis; nunquam tamen illa, nisi cum mea misericordia & humanitate coniungantur, erunt tanti; ut te ab æterna damnatione vindicare possint. Et alio loco. Ego suffero vos: verè enim apud Dominum misericordia, vera apud eum est propitiatio; ideo in accipienda ratione est munificus, & liberalis. Propter nomen tuum inquit, sustinui te domine: quasi diceret: Propter nomen tuum plenum humanitatis & pietatis, expectavi salutem, & redemptionem me-

Matt: 26.

1. Cor: 4.

Psalm: 129.

Psalm: 129.

Isaie 43.

Psalm: 129.

Esa: 55.

Psalmo 102.

Ezech: 36.

Isaia 1.

onem meam: nam si ad mea respexissem; iam olim desperassem; iam olim omnem fiduciam abiecissem: nunc autem legi tuæ adhærens, & mandata tua implens, meliorem concipio spem. Tu enim dixisti: Quantum distat cælum à terra, tantum consilia mea à consiliis vestris distincta sunt; & viæ meæ, à viis vestris remotæ. Et iterum. Secundum altitudinem cæli à terra, confirmavit dominus misericordiam suam, super timentes ipsum: hoc est, non eos tantum seruavi, qui se rectè gesserunt; sed peccatoribus etiam peperci, ac inter eorum quotidiana delicta, meam in eos diuinam curam, illorumq; gubernationem, magnificè ostendi. Et apud Ezechielem dicit: Non propter vos ego facio; sed propter nomen meum, ne prophanetur inter gentes. Nos enim, inquit Propheta, non sumus digni, ut seruemur; neque nobis virtus nostra magnam sibi em pollicetur: propter autem ipsum nomen tuum, optatam expectauimus salutem. Hæcq; unica nobis, eaq; certissima, relictæ est salutis & incolumitatis spes; & quasi sacra anchora: si pœnitebimus; Dei pietatem & humanitatem nos consecuturos. Si enim audieritis, inquit scriptura; bona terræ comedetis, sanctaq; promissa, hæreditate adire poteritis. Neque omnino desperandum est, neque unquam animo concidendum; si sexcentæ sint minæ, si sexcenti terrores, qui nos in desperationem adducere velint; certissimamq; mortem nobis ob oculos ponant: omnia enim summo illi Parenti, sunt facilia, & expedita; ac ea, quæ hominibus plerumq; impossibilia esse videntur, ab eo facillimè explicantur. Apud eum enim est fons vitæ, et redemptionis, pelagus salutis, perpetuo scaturiens, inexhaustusq; benignitatis thesaurus. Ubi enim est misericordia; illic est etiam redemptio. Nec simpliciter redemptio; sed multa, & copiosa; sed ipsum immensum clementiæ pelagus. Etsi ergo simus à peccatis prodi; non tamen oportet animo concidere, nec desperare. In eo enim tribunali
in quo

in quo vera pietas & benignitas præsidet, non omnia exactè computantur; non omnia ad rationem reuocantur; iudice, propter magnam suam misericordiam, & ad parcendum facilitatem, multa prætermittente, multa condonante. Huiusmodi enim est Deus: nempe qui assidue miseretur, semper condonat: misericors enim, & miserator est; & qui omnibus pœnitentibus, ac pro viribus suis in bonis operibus se exercentibus, præsentem confert salutem. Cum igitur talis & tantus sit, ac ubique diffusa est clementiæ eius magnitudo, apudq; eum vera est misericordia, copiosa redemptio; clarum est eum populum suum seruaturum, nec unquam æterna damnatione puniturum.

Conferamus igitur, cum omni studio ac prudentia, ea, quæ nostra sunt; & ille vicissim perbenignè & munificè, sua in nos impendet, vt potè cuius est immensa misericordia, ineffabilis bonitas. Vera enim sapientia est, vita laudabilis, in oculisque Dei casta, & munda, seseque humilians & deiiciens. Illi autem qui sine omni pœnitentia in peccatis persistunt: qui terram ventremq; solum aspiciunt: qui in fœdo voluptatum volutantur cœno: qui cœlum aspiciunt nunquam: qui misericordiam Dei non quærunt, ægri sunt: cumque grauissimè infirmantur, ne hoc quidem persentiunt; sed omnino sanos se esse putant. Cum melius sit, in quouis fœdissimo volutari luto; quàm cœno peccatorum inuolui: nam illi quidem facilè lauari possunt; his autem, qui se peccatis in eum modum contaminant, nisi eam fœditatem, non hac sensibili aqua, sed multi laboris & temporis pœnitentia, multis lachrymis, multo sudore, & similibus spiritualibus expiationibus emundèt; certissimum est propositum exitium. Quam quidem nos veram pœnitentiam, atque satisfactionem esse putamus; & non eam, vt dicitis, quæ peccata pecunia redimat. Nam qui se tali quæstu contaminat, hic quidem diuinam iram grauissimè

*Vita laudabilis
casta.*

*Impura pœnitentia
similis*

Comparatio

uissimè prouocat ; sexcentas in se congerit calamitates, iustamque Dei vindictam effugiet nunquam. Peccata autem talis, quomodo remittet ? cùm eius praua intentio, quæstum potius, quàm peccatoris salutem, sibi proponat ? Nam illæ quidem sordes, quæ corpus extra inquinant, facillè delentur ; hæ verò, quæ intus animo concipiuntur, vix, & cum magno labore, eluuntur. *Ex corde enim prodeunt*, ait Dominus, *cogitationes prauæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemia, & similia*. Quare & Propheta supplex Deum rogat : *Cor mundum crea in me Deus*. Et alius nos hortatur : *Munda à malicia cor tuum ò Hierusalem*. Quo ipso loco, quid nostrum, quid item Dei sit, nobis præclare innuitur. Et alio loco : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Emundemur igitur, quantum vires & facultas nostra patitur, mensque nostra capit. Qua autem ratione, docet idem Dominus : *Lauamini, mundi estote : auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis ; & ne efficiamini similes sepulchris dealbatis, ut in oculis tantum hominum mundi & innoxij sitis : sed ita auferte, tanquam Deum arbitrum & inspectorem rerum omnium vestrarum habeatis*. Quiescite peruersè agere, discite bene facere. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur. Vides primum opus esse, ut ipsi lauemus nos ; & tunc demum à Deo dealbamur. Nemo autem, etsi in profundum peccatorum deuenerit, desperare debet : non, si in habitum & naturam ipsam vitia transferint ; nondum tamen planè animo concidendum est : eam enim ob causam eorum colorum exemplis vititur, qui non sola superficietenus hærent ; sed penitus totam rem ingrediuntur : tamen in contrariam etiam constitutionem transire posse docet. Si fuerint, inquit, ut coccinum, quasi nix dealbabuntur : & si fuerint rubra quasi vermiculus, veluti lana alba efficientur. Non aliud

Matt: 15.

Psal: 50.

Ieremie 4.

Matt: 5.

Isaia 1.

Matt: 23.

Isaia 1.

aliud talibus exemplis docere; quàm præclarum nobis benè sperandi argumentum adferre volens. Contendamus igitur quantum possumus omnes, mundi simus, bona opera complectamur: neque festucam alterius; sed nostram trabem, ex oculis nostris eijcere curemus. Sic enim demum gratia & misericordia Dei futurorum bonorum participes dignè effici poterimus: spesq. nostra, nos non confundet. Magna enim bonorum operum, magna poenitentię vis est. Siquidem ita fœdè contaminatos, sic puros & nitentes, per hæc ipsa nos Deus efficit. Neque tamen dum bona opera laudamus, id agimus, vt ex his efferamur, aut totam fiduciam in illis reponamus; multum enim in hac parte peccaremus: sed ita ea coli volumus, vt quę fidem natura sua consequantur; vt quę ad salutem planè necessaria sunt, & ad quę iuxta cuiusque vires exercenda, omnes præcepto Dei obligantur. Si enim illi qui in nomine IEsu dæmonia eiecerunt, prophetarunt, quòd tamen vitam huic fidei respondentem non habuerunt, à Domino reijciuntur; quantò magis si negligentes fuerimus, eadem illa vox nobis item metuenda erit: *Non novi vos.* Credamus *Matt: 7.* igitur rectè ad laudem & gloriam eius: sed & viuamus honestè; hocque idem ad eandem laudem & gloriam eius referamus; cùm alterum sine altero nullo modo quicquam prodesse possit, obesse autem quàm plurimum. Si enim rectè de ipso sentientes, honestè iuxta eius præcepta non viuimus; tum hac demum ratione duplici contumelia illum afficimus, quòd cùm eum dominum & magistrum esse recognoscamus, contemnamus tamen; nec eius horrendum tribunal exhorrescamus. Nam si Græci, & hi, qui foris sunt, impurè viuunt; hoc quidem mirum non est, neq. tanta animaduersione dignum: eos autem qui Christo nomina sua dederunt, qui tantis mysterijs consignati sunt, tantæq. gloriæ par-

H

ticipes

ticipes facti, improbè & turpiter viuere; hoc verò om-
 nium est indignissimum, hoc non ferendum, hoc nulla
 venia aut misericordia dignum. Sin verò vti quidam pu-
 tant, summe illi, & quæ omni mensura caret, misericor-
 diæ Dei confidimus; solaque gratia Dei, ipsi stupidi &
 ingrati, saluari speramus; hoc quidem nullo vnquam
 pacto fiet; neque ea præsumptio nobis aliquid utilita-
 tis adferet. Vel nostra saltem comparemus, etiamsi nihil
 sit nostrum, quod planè perfectum sit: confert tamen
 aliquid, mentemque ac sententiam nostram, qualis sit,
 indicat; quòd grati, quòd Dei præceptis parentes sumus,
 quòd ea, quæ recta, & honesta sunt, sequimur; ne veluti
 stupidi quidam, & sensus expertes, ignaui & ociosi, in
 paradisum transferamur. Quod certè nunquam, nisi
 prius nostros qualescunq. conatus, cum Dei gratia con-
 iunxerimus, consequi poterimus. Vbi enim peccatis ad-
 hæremus; stulti & amentes meritò censemur: vt qui il-
 lis rebus adhæreamus, quæ non modo nos iuuare nihil
 possunt; sed ne ipsum esse suum habent, nihilque peni-
 tus sunt, quæque omninò fugere & odisse debebamus;
 vt potè, quæ & Deum nobis offensum reddunt, & nos
 ipsos longissimè ab eo remouent. Quotiesq. nobis pec-
 candum est, cogitemus primùm, menteque concipia-
 mus, tremendum, & ineffabile illud Christi tribunal; v-
 bi in alto & sublimi folio, ipse iustus iudex confidebit;
 assistet autem illi vniuersa creatura, gloriam & maiesta-
 tem eius reuerita; ob eam, quæ illi omnium dictorum
 & factorum reddenda erit, rationem.

Græcè sic.

καὶ ἄλλως
 συγκρινόμεθα
 τὰ πρὸς ἡμῶν,
 εἰ καὶ ὅτι τῶν
 τελείων φθα-
 σιοι, οὐδὲν εἰς
 πλὴν σὺν τε-
 λούσι, καὶ τῶν
 γνώων δια-
 κνύσιν ἡμῶν.
 ὅτι ἐν χάριτι τοῖς
 ὅμοιοις.

Statuat igitur
 sagax lector,
 de loci senten-
 tia, quod vult:
 mihi nihil cer-
 ti in mentem
 venit.

Basilii in
 Psal. 33.

DE NUMERO ET NATURA SACRAMENTORVM.

Caput VII.

Septimum

SEPTIMUM CAPVT CON-
fessionis vestræ illud docet, vnam
sanctam Ecclesiam Catholicam vos
sequi. Sacra item Ecclesię Sacramen-
ta, cerimonias deum, & sacri-
fia, ritè, & legitimè administrare. Ad
quod illud dicimus; præclarè no-
bis sanctos tradidisse Patres; vnam Sanctam Catholi-
cam, & Apostolicam totius populi Christiani Ecclesi-
am esse: eorum hominum, qui ea omnia, quę legibus
antiquis perscripta sunt, à sacrisq. Canonibus definita,
ab ipso deniq. Spiritu Dei per Sanctos Patres sancita, &
firmata, piè & sanctè seruant & tuentur. In ea item ipsa
Catholica & Orthodoxa Ecclesia septem diuina Sacra-
menta esse: baptismum scilicet, sacri vnguenti vnctio-
nem, sacram communionem, ordinem, matrimonium,
pœnitentiam, & extremæ vnctionis oleum. Nam cum
dona Spiritus sancti teste Isaia, septem sint; septem item
Sacramenta, quæ ab eodem Spiritu sancto vim effici-
endi habent, sint oportet. Non plura autem nec pauci-
ora esse; vel ipsa plena rei partitio demonstrat. Omne
enim Sacramentum, vel ad generationem & propaga-
tionem hominum refertur; & tales sunt illę, quę in Do-
mino suscipiuntur nuptię: vel ad consequendam æter-
nam salutem; & talis est sacerdotalis ordo, & ea, quę
per ipsos sacerdotes, vel in ipsis sacerdotibus efficiun-
tur: quę vel omnibus inseruiunt, & communia sunt;
& talis est baptismus, confirmatio, extrema vnctio, com-
munio item sacra: vel quibusdam tantum; talis autem
est, in consecratis quidem Deo sacer ordo, ipsaq. conse-
cratio, vti in laicis diximus esse nuptias: in his autem
qui post baptismum delinquant, pœnitentia, ac extre-
ma sacro oleo per vnctio: quę veluti medicinę quædam
lapsis post peccatum sunt relicte; vt vel ipsam remissi-

*Septem dona spiritus sancti
septem sacramenta*

*Generatio & propa-
gatio sacramen-
tis conuenit.*

onem peccatorum conferant, vel reliquias earum for-
dium, quæ per pœnitentiam expurgatæ non sunt, emun-
dant. Sacramenta autem hæc dicuntur; quod in sen-
sibilibus signis & symbolis, spirituales & arcanos con-
tineant effectus. Quæ quidem omnia Sacramenta, sa-
cra fanciuntur Scriptura, certamq. ac definitam mate-
riam, & formam, efficientem item, aut potius dicam, in-
strumentalem habent causam. Vti baptismi quidem,
materia est aqua; forma autem, verba sacerdotis illa:
Baptisetur seruus Dei, in nomine Patris, & Filii, & Spi-
ritus sancti: instrumentalis autem causa, sacerdos est:
nisi quid aliud præceps necessitas exposcat; nam, & tum
ab alio, quàm à sacerdote collatus baptismus, vim su-
am retinet. Similiter autem & in aliis omnibus, certam
itidem materiam & formam, instrumentalemque cau-
sam, similiaq. omnia inuenire licet. Baptismus igitur,
nos per Spiritum sanctum regenerat. Nam cum mun-
dam illam & impassibilem generationem nostram, vi-
tio primi parentis nostri, perdiderimus, in iniquitati-
busq. nostris concipiamur, iuxta magni Regis quere-
lam, & in peccatis conceperit vnumquenque nostrum
mater nostra; datum est lauacrum diuinum, ad eluen-
das eas maculas, quod eas emundet & expurget fordes,
facer inquam baptismus. Sacrum porrò chryisma; siue
confirmatio; primum illud sigillum imprimit, ipsamq.
imaginem diuinam, in nobis renouat; roburque animæ
auget; quæ omnia inobedientia primi nostri parentis,
vel perdita, vel labefactata in nobis fuerunt. Quare ipsi-
us Spiritus sancti nobis confert virtutem; eiusque bo-
no odore nos prolixè perfundit: estque Christi nota atq.
figillum. Sacra verò communio, nos cum Christo iun-
git: per eamque veri corporis, & sanguinis eius, parti-
cipes efficimur. Et vt per illam lethalem escam, omnes
mortui sumus, ipsoque paradiso exuti; & ab omni di-
uina con-

*Quia Sacramen-
ta dicuntur?*

Baptismus

*In necessitate
baptismi nō tan-
tu solvitur et ba-
ptizant.*

*Vniuersa hæc
descriptio Sa-
cramentorum
sumpta est ex
libro Simonis
Theſſalonicen-
de septem Ec-
clesiæ Sacra-
mentis ex Ca-
pite primo.
Psalmo 50.*

*Chryisma
Confirmatio*

Eucharistia

uina consuetudine exclusi ; ita per corporis & sanguinis Iesu Christi spirituale alimentum , vitę item æternę restituimur ; & corruptionem quidem deponentes , cum ipso immortali Deo coniungimur , qui propter nos carne nostra mortalis fieri voluit. Sacer autem ordo ; ea potestate & facultate nos donat ; qua est ipse præditus , qui fecit & creauit nos. Cū enim nihil earum rerum quę sunt , sine ipso esse possit , ea causa in mundum venit , vt nos ad benę beatęque viuendum deducat ; eam ipsam vim & facultatem , quam propter nos suscepit , & in nostra exercuit natura , nobis item in sacerdotali reliquit ordine ; per quem omnia nobis conficiūtur sacra , & sine quo nihil sacrum , nihil Deo dignum esse potest. Et quemadmodum à principio omnium rerum , quę sub aspectum cadunt , nos dominos & principes constituit ; ita nunc longē excellentiū per sacerdotium , ipsosq. Sacerdotes , principes nos & præfides esse voluit : cœli enim ipsius claues Apostolis , illisq. omnibus , qui perpetua succēssione in eorum loca suffici debebant , credidit. Nuptię verō condescensionis cuiusdam & indulgentię diuinę , hīc in hac mortali vita esse videntur , ob liberorum susceptionem ; donec vniuersitas hęc cum sua corruptione consistat. Neque enim voluit Deus , vt more belluarum , ex fluxu & sordibus homo concipiat ; verū cū spontē in mortem prolapsus esset , permisit Deus , vt more reliquorum animantium , succēssionem suam propaget : vt vel hinc saltem cognoscat , in quem statum , per inobediētiam parentum suorum coniectus sit ; donec resuscitet nos , ac priori immortalitati restituat , ille qui natura sua immortalis , propter nos mortuus est & resurrexit. Propterea & ipse benedixit nuptijs , vt non sine cœlesti benedictione , ortus nostri , initia & principia iaciantur. Pœnitentia verō correctionem , & restaurationem à lapsu efficit. Quandoquidē

Sacer Ordo

*xps instituit sacra
mentum*

Matrimoniu

*Matrimonium
consecratio et in
dulgentia diuina.*

Pœnitentia

post sacrum Baptisma; nulla iam alia curatio superest, quæ sit purè gratuita, & ex dono, sine certaminibus, sine laboribus nostris, præter eam, quæ sit per conuersionem, per lachrymas, eorumque delictorum, quibus Deum offendimus plenam detectionem, ac per ipsam peccatorum fugam. In quo solo remedio & curatione, remissionis peccatorum, nobis relictum est donum. Vnde & monachus ipse eorum, qui ita vt dignum est, ea vocatione vtuntur, profluxit: qui nihil aliud est, quam vere pœnitentiæ professio, pignus atque arrabo. Sacrum verò oleum, siue vltima vnctio, nobis diuinitus tradita, & ipsa est diuinum Sacramentum, atque cerimonia, diuinæ nobis misericordiæ Typum repræsentans: quæ in redemptionem & sanctificationem illis, qui à peccatis conuertuntur conferri solet; proptereaq. & ipsa remissionem peccatorum præbet, & ex multis infirmitatibus nos subleuat, eosque, qui illa dignè vtuntur, sanctificat. Et hæc quidem omnia salutis nostræ remedia, ipse Iesus Christus Deus & dominus noster nobis tradidit, & sancti eius Apostoli. Nam cum ex duplici natura constemus, anima, inquam, & corpore; dupliciter item hæc remedia nobis tradita sunt: vt reuera & ipse Iesus Christus, duplex quodammodo nostra causa fieri voluit, Deus, inquam, & homo; quatenus inuisibili quidem gratia Spiritus sancti, inuisibili modo spiritualiter, animas nostras sanctificet; rebus autem sensibilibus aqua inquam, oleo, pane & vino, & cæteris similibus, spiritu Dei sanctificatis, emundentur, & sanctificentur corpora omnium nostrum: vt sic omni ex parte nos saluet, ad eamque perfectionem, in qua nos olim creauerat, iterum restituat. Quo item modo aliquando à mortuis excitabit, vt vnusquisque recipiat, prout gessit in corpore suo. Et de Sacramentis quidem, quid vnūquodq. sit; quantumque ad salutem conferat, hæcenus à nobis di-

*Monachos, uero
unde origo*

*Extrema Unctio diuina
misericordiæ nobis typum
repræsentat*

bis dictum sit. Vnde autem singula principium acceperint; nunc paucis exponamus. Matrimonium igitur inprimis ab ipso Deo omnium rerum omnipotente auctore, ab initio constitutum, sancitumque est, tùm, cùm in paradiso Adamum cum Eua coniunxit. Post verò, vbi mundo salus apparuit, ab ipso Christo Iesu confirmatum; partim, dum primo miraculo, conuerse aque in vinum, honestatur; partim dum Mosaica lex, quæ dato libro repudij, uxorem dimittere permittebat, in ea parte clarè perficitur, illudque docetur, à principio sic non fuisse; sed propter duritiam cordis eorum, qui legem acceperant, id concessum esse. Et illis item verbis. Quos Deus coniunxit, hominem separare non debere. Sed & Apostolus. Honorabile connubium in omnibus, & thorum immaculatum esse docuit, magnumque Sacramentum inter Christum & Ecclesiam esse pronunciauit. Sic à principio quidem creationis Sacramentum hoc institutum est. In nouo autem, ita vti dictum est, testamento confirmatum. Sacer autem ordo, vt interim illud quod ante datam legem fuit, vmbatile sacerdotium, propter traditionis obscuritatem prætermittatur; ab ipso vniuersitatis Domino, in Moyse & Aarone clarissime, vna cum ipso vero Dei cultu institutum fuit; ipsi legali cultui, per omnia respondens. Illi autem, qui in lege gratiæ hoc tali honore digni habiti sunt; primum quidem ad eam rem ab ipso Dei filio, vti quidem ipsa testatur sacra scriptura, delecti sunt, qui in hunc modum suos compellat discipulos: *Non vos, ait, me elegistis, sed ego elegi vos de mundo.* Deinde verò in ipso Pentecostes die; descendente super illos Spiritu sancto, eosque Sacerdotes & Pontifices creante, perficiuntur atque consecrantur: qui ipsi postea eos omnes, qui eorum successores futuri erant, per manuum impositionem consecrarunt, tanti que doni participes effecerunt.

Deuter: 24.

Matt: 19.

Hebræ: 13.

Ephes: 5.

Sacrum

Matt. 3.

Matt. 28.

Extrema Un
ctio H. N. D. O
myſt. ab Antis
manavit

Sacrum verò nouę legis Baptisma, vt alia illa veteris legis baptismata, quę vmbra tantum, futurorum bonorum, non rem ipsam habebant, præmittamus; tam facto, quàm verbo nobis ab ipso Domino traditum est. Facto quidem & exemplo tum, cùm in Iordane baptisari voluit: verbo autem, tum cùm super omnes cœlos ascensurus, duodecim illos præstantissimos viros, in orbem vniuersum cum ea legatione misit: *Euntes, docete omnes gentes; baptisantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Sacre porrò vnctionis Sacramentum, etsi quidem verbis sacre scripture non explicetur; ab ipsis tamē Christi Dei discipulis nobis traditum esse certum est: sacer siquidem Dionysius, diuinorum mysteriorum princeps, hoc ita esse proculdubio à D. Paulo instructus, in sacris suis scriptis nobis tradidit. Quem virum, meritò primo loco post sanctos Apostolos, sacra veneratur Ecclesia. Sanctissimum autem inter omnia sacra arcana, communionis sacramentum; typicè quidem, & in figura, omnibus illis designabatur legalibus sacrificijs; verè autem, & re ipsa, à Domino ad mortem pro nobis ituro, ante illam ipsam vesperam, quò legitimum Pascha cum suis manducauit mystis, traditum est. Tum enim iuxta ritum à Moyse perscriptum, cæna facta, nouum nobis tradidit sacrificium; panem frangens, ac inter eos qui mensę assidebant; diuidens, propriamque carnem appellans, similiterq. calicem, plenum vino, aqua mixto & temperato, illudq. mistum, verum & proprium sanguinē suum reipsa esse denunciāns, illisq. porrigens; ac ita eos in sui memoriam facere perpetuis temporibus præcipiens: illud scientes, quòd quotiescunque hoc ipsum facturi essent; toties Domini & Magistri sui mortem annunciaturi erant. Sacrum verò poenitentię sacramentum, typicè quidem, & in figura in illis omnibus sacrificijs, quę in lege Moyſes pro peccato offer-

to offerri iusserat; adumbratum fuit; verè autem, & perfectè, ab ipso Domino tum institutum, cum eam ipsam potestatem remittendi peccata suis tradidit discipulis dicens: *Quorum remiseritis peccata, remittentur illis.* Ioan: 20.
quorum retinueritis, retenta sunt. Et præcipuè Petro excellenti quodam modo, promittens se illi daturum claves regni cœlestis, vt quæcunque ligauerit super terram, ligata sint & in cœlo; & quæcunque soluerit super terram, soluta essent & in cœlis: Cum enim Petrus interrogasset, septiesue an pluries, fratri peccanti delicta condonaret? respondit Dominus. Non septies, sed septuagies septies; imò toties, quoties peccauerit, condonandum illi esse. Extremam autem vñctionem, etsi consentaneum est, ab aliis quoque Apostolis profectam esse; manifestissimè tamen à sancto Iacobo, in eius catholica Epistola traditur: *Tristatur aliquis vestrum, oret; æquo animo est, psallat: Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum; & alleuabit eum Dominus: et si in peccatis sit, remittentur ei.* Et hæc quidē ille sic ordinauit: indeq. vsq. ad nostra tempora hæc, ita, vt ab illo instituta sunt à nobis sanctè, & integrè seruantur. Hæc igitur sunt Ecclesiæ Dei Sacramenta; totq. numero, hocq. modo & ratione, quod dictum est, nobis tradita: quibus, qui dignè perficiuntur, participes fiunt diuinorū ac cœlestium donorū. Scire autē nos oportet, omnium eorum sacramentorū principem quasi, & omnia conficientē, sanctissimam & gloriosam mortem domini nostri Iesu Christi causam esse; ex qua, & per quam, in omnes qui modo eius participes efficiuntur, vniuersa hæc dona, & gratiæ promanāt, atq. profluunt. Quo autem modo & ratione id fiat; alterius negocij & instituti potius est, quàm præsentis, quod longè alium scopum, & finem habet explicare.

*Sacramenta vni
 & robur ex mor
 te xpi sumptis*

DE MINISTRIS ECCLESIAE,
ET EORVM HONORE.

Caput VIII.

CTAVVM CAPVT CON-
fessionis vestrae testatur. Quamuis
Ecclesia Dei sit congregatio fide-
lium atque sanctorum; nihilominus
sacramenta, etsi à prauis, & hypo-
critis administrètur ministris, ea non
vitiari, neque quicquam illis, qui per
illa sanctificantur, propter ministrorum prauitatem, iux-
ta Euangelicum dictum, decedere: *Super cathedram
Moysi, sederunt Scribae & Pharisei etcæt.* Dicimus
igitur & nos, etiam per improbos, & indignos ministros,
sacramenta rectè confici; ipsos tamen ministros, nihil
illis iuuari; imò maximo inde damno affici. Eos ta-
men, qui per manus eorum, ita sacramenta accipiunt;
eandem nihilominus vtilitatem percipere, ac eodem
planè modo sanctificari. Dei enim gratia est, quæ etiam
per indignos ministros operatur, & quæ ipsa perficit sa-
cramèta omnia. Quare & eos ipsos ministros, qualescun-
que illi sint, colendos esse docemus; ne prætèxtu hypo-
citarum (fuit enim & Iudas inter Apostolos) eos, qui pro-
bi & honesti sunt, contemnamus. Exponens enim D.
Chrysostomus Epistolam ad Thimot: sic inquit: *Qui
honorat, inquit, sacerdotem; Deum quoque honorat: qui
verò sacerdotem spernit; ad id sensim prolabitur, ut in
Deum ipsum aliquando contumeliosus euadat. Qui vos in-
quit, suscipit, me suscipit: Et qui vos spernit, me spernit.
Et sacerdotes ait scriptura, eius, in honore habete.* Hinc
Iudæi Deum spernere didicerunt, quia Moysen contem-
pserunt, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè
sacerdoti

Matt: 23.

Eccle: 7.

sacerdoti afficitur; longè maiore pietate Deum reuer-
bitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiam, atten-
dit Deus, quòd sui gratia illum etiam, qui dignus ho-
nore non est, obsequiis foues; ipseq. tibi præmia ex-
soluet. Si enim qui Prophetam in nomine Prophetæ su-
scipit, mercedem Prophetæ accipiet; profectò & qui
cedit, & obtemperat sacerdoti, eumq. propter domi-
num honorat; & ipse à Domino benedicetur, merce-
deq. sua non destituetur. *Super cathedram, inquit, Moysi
sederunt Scribæ et Pharisei: Omnia ergò quæcunq. dixe-
runt vobis facere, facite; secundum autem opera eorum
ne faciatis.* An ignoras quid sit sacerdos? *Angelus uti-
que Domini est,* non ex se ipso loquitur: si despicias, non
illum despicias; sed Deum qui illum ordinauit. Sed vn-
de, inquires, constat, Deum fuisse illius ordinationis au-
thorem? Nisi enim tu hanc habeas fidem & opinionem,
spes tua inanis facta est: Nam si nihil per illum opera-
tur Deus; neque lauacrum habes, neque mysteriorum
particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergò
Christianus es. Quid ergò? Deus omnes ordinat æquè
dignos & indignos. Non omnes quidem ille ordinat;
per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moli-
ens, non illorum intuens merita. Nam si per Asine os,
si per Balaam scelestum hominem, populi causa lo-
quutus est; multò magis loquitur per sacerdotem ple-
bis suæ gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ
causa? quid non loquitur? per quem non operatur?
Si enim per Iudam operatus est, & per Prophetas, qui-
bus dicturus est. *Non noui vos: discedite à me, qui ope-
ramini iniquitatem:* si igitur, vel hi etiam Dæmones in
nomine eius eiecerunt: non magis per Sacerdotes diui-
no ministerio famulantes operabitur? Namq. si præ-
positorum vitas discutere pergimus; ipsi quoque do-
ctores nostros ordinare debemus: peruersoque ordine

*Seruus malus
propt. bono do-
minum honorat
Matt: 10.*

*Sacerdotis
honor
Malach: 2.*

*Numeri 22.
24.*

Matt: 7.

1. Corin: 4.

naturali, quæ supra sunt, infra constituentur, ut superius pedes, inferius verò sit caput. Audi quid Paulus dicat: *Mihi autem pro minimo est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die.* Et iterum. *Tu, quid iudicas fratrem tuum?*

Romano: 14.

Si fratrem iudicare non expedit; quantò minùs magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, benè facis, peccasq. ni facias: sin verò contraria præcepit; noli præsumere: neque ea coneris, quæ super te sunt: neque limites tibi positos transilias. Insurrexerunt aduersus Aaron, post vituli formatam effigiem, Chore, Dathã, & Abiron.

Nume: 16.

Quid ergo? nonne illi periêre? Quilibet quæ ad se pertinent, sollicitè curet. Nam siquidem fidei dogma peruertat, etiam si angelus sit; obaudire noli: sin verò recta docet; noli vite, sed verbis intendere. Habes Paulum,

Obiectiones po-
puli contra
Sacerdotes

¶

verbis te, operibusq. ad id, quod rectè & honestè est, te informantem. Non distribuit pauperibus, inquit, non benè dispesat Ecclesiæ res. Vnde id tibi constat? Noli illù damnare, antequam discas: reatum caue; plurima quippe ex simplici suspitione iudicantur. Imitare Deum tu-

Genes: 18.

um, audi ipsum dicentem: *Descendens videbo, si secundum clamorem suum consumantur, an non; ut rectè sciam.* Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti; expecta iudicium: noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum: tu seruus vltimus, non dominus es: ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere; ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accusare præsumis. Et quomodo, inquit, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit.

Z

Nam si illi obtemperas; mercede priuaris: Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam. Ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum; sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur mutuo iudicemus nos: sua quisque rectè discutiatur, vitamq. diiudicet suam. At debet ille, in-

Roman: 14.

quies,

3
quies, melior esse, quàm ego. Cur, te obsecro? Quia
 sacerdos est. Et quid non habet ille amplius, quàm tu?
 non labores? non pericula? non angores? non ærum-
 nas? Furatur, inquires, & sacrilegus est. Vnde hoc no-
 sti ò homo? cur teipsum per præcipitia impellis? sunt
 verba ista plena arrogantie: nempe si quis dixerit, ille
 purpuram habet: quamuis id scias, aures obstrue. Quid
 ergo hoc in loco periculum minimè necessarium susci-
 pis? Non carent reatu hæc verba. Audi quid dixerit
 Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbum oci- Matt. 12.
 osum, quòdcunque loquuti fuerint homines, reddent
 rationem de eo in die iudicij. Cur te ipsum quouis ar-
 bitraris esse meliorem? cur non ingemiscis magis, ac
 pectus tundis, atque in humum respicis, imitando Pu-
 blicanum? Etsi enim melior sis; hac fœda existimatio-
ne tua, cuncta perdidisti. Luca 18.
Melior es; tace, vt persistas esse
melior: quòd si loquaris, omnia exinanisti. Tuam i-
 gitur & non alienam examina vitam. Tu de sacerdote
 dicis: Non sum, sicut iste sacrilegus; & non omnia pror-
 sus amittes? Ista necessariò dicere, ac plurimis verbis
 prosequi cogor, non sacerdotū tantum gratia, sed ve-
 stri: nam vereor ne hac elatione, virtus exhauriatur ve-
 stra; in iudiciūq. decidatis. Audi denique quid dicat
 admonens Paulus: *Opus autem suum probet unusquis-*
que; & tunc in semetipso tantum habebit gloriam, et non
in altero. Gal. 6. Nam, dic oro, si saucius proficiscaris ad me-
 dicum; num omisa cura vulneris tui, studiosè medi-
 cum percunctaris, vulnus ille habeat, nec ne? Nunquid
 enim si sacerdos malus sit; inde solatium capiet subdi-
 tus? nihil minus. Cæterum, dabit ille quidem scelerum
 suorum debitas pœnas; dabis etiam & tu tuorum crimi-
 num pœnas. Cuius ergo rei gratia, inquires, præsidet?
 cur præpositus est? Ne, quæso, doctores nostros male-
 dictis impetamus, vti ne nosmet potius lædamus. No-

strā, vt dixi, omnia discutiamus, & neminē penitus maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incommoda; omnia patris reuerentia conteget. *Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui; neque enim tibi tam gloria, quàm probrum est. Etsi sensum amiserit, veniam habe.* Longè hæc magis in patre spiritali dicenda sunt: Reuerere illum quòd tibi diebus singulis diuina ministrat: scripturas relegi facit tui gratia: exornat domum: propter te vigilat: propter te vota persoluit: pro te Deum precaturus adstat: tui causa preces exsoluit. At malus ille est: & hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet; neque tibi iustus quispiam proderit; nisi ipse fidelis sis: ~~neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis.~~ Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populum saluare vellet. Num enim sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuissent? Non possunt, quæ Deus ipse largitur, velut sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ: Symbolum iste tantummodo implet. Intuere quantum inter Iesum & Ioannem interest: Et audi dicentem Ioannem: *Ego opus habeo à te baptisari, & tu venis ad me.* Sed tamen, cùm tantum interest; descendit Spiritus, quem non habebat Ioannes, neque Ioannes ipsum descendere fecit. Cur ergò istud fit? Vt scias sacerdotem symbolum implere tantummodo; Deum autem omnia operari, Deum omnia perficere. Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat; eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis suis; quamque Sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus; qui illam ante sacrauerat. Qui autem hoc illo minus aliquid ha-

quid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest, atque operatur. Hæc igitur scientes (neque enim absque certa ratione hæc omnia dicta sunt, sed ut sententiam vestram sensumque corrigamus, cautioreſq. in posterum faciamus) omni studio & diligentia conseruate. Nam si semper audimus, & nunquam audita perficimus; nihil ex his, quæ dicuntur, emolumenti percipimus. Attendamus ergo nobis ipsis quæso diligenter; & quæ dicta sunt, magno studio implere curemus. Deleamus ea, quæ praua à nobis dicuntur, ex cordibus nostris; ea autem quæ recta sunt, in conscientijs nostris imprimamus, horum perpetuò memores. Ea quæ vera & honesta sunt, iuxta sanctorum Patrum, tam scriptam, quam non scriptam traditionem, perficiamus, ac iugiter sanctę Trinitati gloriam referamus; quam decet laus & gloria in sempiterna secula seculorum. Amen. Totum hoc Caput ex D. Chrysostomi 2. Epistola ad Timotheum, Cap. 1. Homil. 2. est desumptum.

DE BAPTISMO

PARVULORVM.

Caput IX.

NONVM CAPVT CON-
fessionis vestrę docet, infantes baptifandos esse, neque tempus maturioris ætatis expectandum; quod & nos eodem modo, ne diuturna dilatio, aliquid adferat periculi, facere solemus. Hæc autem non alia ratione à nobis fiunt, quam ea quæ superius capite secundo defensionis nostrę declarata est: Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non ingreditur in regnum cœlorum. Non tantum autem baptisamus infantes, sed etiam cœnę dominicę, ita ut dictum est,
partici-

Ioan: 3.

Ioh: 6.

participes facimus. Docet enim magnus Basilius, eos, qui ex Spiritu sancto regenerati sunt, spirituali etiam alimento opus habere. Et ipse Dominus grauiter interminatus est: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem ipsius, non ingrediemini in regnum Dei. Necessarium igitur omnibus ad salutem vtrumque Sacramentum esse putamus, Baptismum, inquam, & sacram communionem.

DE COENA DOMINI, VERI-
TATEꝫ CORPORIS ET SAN-
GVINIS CHRISTI.

Caput X.

DECIMUM CAPUT DE
cœna domini decernit; non quidem
prolixiore illo & fusiore tractatio-
nis modo; sed hoc ipso, vt ita dicā,
claro & compendioſo: multa enim
in hac parte de vobis referuntur;
quę nobis nullo pacto probari pos-
sunt. Ecclesię igitur sanctę illud iudicium est. In sacra
cœna, post consecrationem & benedictionem; panem
in illud ipsum corpus Iesu Christi, vinum autem in il-
lum sanguinem, virtute Spiritus sancti transire, ac im-
mutari; pane fermentato existente, vt verus sit panis, &
non azymo. *Dominus enim ea nocte qua tradebatur, ac-
cipiens panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite
& comedite; hoc est non azyma, aut figura corporis
mei: sed, Hoc est ipsum corpus meum, & sanguis meus.*
Neque verò aut tunc, cū illis porrigebatur ea caro,
quam ipse Dominus gerebat, in cibum dabatur Apo-
stolis; aut sanguis in potum; aut nunc in diuina myste-
riorum

1. Cor: 11.

riorum administratione ; tanquam corpus illud sursum translatum de cœlo iterum descendat, (blasphemum enim hoc est :) sed & tunc , & nunc , transformatis & μεταποιούμενα
transmutatis, gratia & inuocatione Spiritus sancti , qui ὡς καὶ μεταβαλλόμενα
omne hoc perficit & consumat Sacramentum , speciebus, per diuinas & sacras preces , dominicaque verba ; ipso quidem pane, in verum corpus Domini, vino autem in verum sanguinem transeunte , & immutato. *Panis* ἰωάν: 6.
enim quem ego dabo vobis, dicit Dominus, *Caro mea est*, eos qui credunt sanctificans, atque sanctos efficiens. Vt quemadmodum ipse Dominus partem recipiens nostrę mortalis massę, Theanthropos, hoc est, dominicus homo factus est, nostrique corporis & sanguinis particeps ; sic & nos, corporis, & sanguinis eius participes facti ; positione quadam, & eius gratia, dij quodammodo effici-mur. Non igitur amplius, aut figura, aut azyma est ille panis dominici corporis , qui à Sacerdote consecratur, sancteque tractatur ; sed illud ipsum verum corpus Christi, sub speciebus fermentati panis contentum ; ipso domino, vt iam superius magis in parte à nobis explicatū est clarissimè, atque apertissimè ; multis in locis , id ita esse affirmante. Quod idem , vt & illud , quod de processione Spiritus sancti à nobis superius dictum est ; & alia item quædam his similia, à nobis prolixius in magis proprio loco explicabuntur tum , cum scilicet ad illam orationem vestram respondebitur, quę dicit : Vos in omnibus cum Latinis consentire : differētiam autem inter vos, & illos, tantum de quibusdam abusibus esse.

ANNOTATIONES.

Pane fermentato existente , vt sit verus panis etc. *Putant moderni Græci, Azyma panem non esse ; & ideo nullo modo Sacramentum corporis & sanguinis domini, in illo confici posse : vel si sit ; non tamen in eo Christum Dominum Sacramentum hoc instituisse :*

K

indeq;

indeq; Latinos per exprobrationem *Azymitas* appellant, ut & ipsi vicissim dicti sunt fermentarii. Primum igitur illud planè falsum est, *Azymos panem non esse*; cum ipsa sacra scriptura sæpius panem appellet: *Exodi 12.* Et *azymos panes cum lacte*: & *subcinericios panes azymos.* Et *29.* Tolle panes azymos. *Nume: 6.* Canistrum quoque panum azymorum. *Iosue 5.* Et azymos panes. *Iudic: 6.* Tolle carnes & azymos panes. *Lucæ 24.* Et cognouerunt eum in fractione panis, quod diebus azymorum factum fuit. etcæt. Posterius autem illud; Christum Dominum in extrema cœna azymis non esse usum, sed fermentato pane, inde demonstrare volunt; quòd non in die Paschæ, sed potius ante eum ipsum diem, cœnam hanc, Dominus cum discipulis suis manducarit: idq; quatuor locis Scripturæ confirmare nituntur. Primum *Math: 26.* *Marci 14.* *Luc: 22.* Vbi in consilio Iudæorum, illud decernitur, ne in die festo propter tumultum populi, Christus Dominus comprehendatur: atqui eo ipso die, quo comprehensus est, cœnam hanc peregit. Ergo hoc tempus, dies festus Paschæ iuxta id quod decretum erat non fuit. Secundo *Ioannis 13.* Vbi dicit Euangelista: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus, quia venit hora eius etcæt. Tercio *Ioan: 16.* Ipsi autem non intrauerunt in prætorium, ne contaminarentur, ut comederent Pascha. Quarto *19.* eiusdem *Ioannis*: Iudæi autem quia *parasceue* erit etcæt. Hinc igitur colligunt Christum Dominum nò in die Paschæ, sed potius ante eum diem suum celebraſſe Pascha; & ideò azymis non esse usum, sed potius fermentato pane. Sed & hoc totum falsum est. Scribunt enim vniuersi tres Euangelistæ: Prima autem die azymorum, acceſſerunt discipuli ad Iesum, dicentes, ubi vis paremus tibi comedere Pascha? addit *Lucas 22.* capite, quando necesse erat immolari Pascha. Si igitur primo die azymorum acceſſerunt ad eum discipuli, ut parent illi Pascha; necesse fuit tum usos fuisse Iudæos azymis, à quibus dies ille primus azymorum dicebatur. Et si eodem die necesse fuit immolari Pascha, ut duo dicunt Euangelistæ; certè tum Paschâ fuisse, nullo modo negari potest. Quod cum aliquando contra Græcos propositum fuisset; illiq; tam euidentibus testimonijs respondere non possent; tanta vis est contentionis & pertinatiæ, ut tres reliquos Euangelistas errasse potius dicere mallerent, ab ipsoq; Ioanne correctos esse; quàm ut id, quod verum esset, fateantur. Cum igitur tres Euangelistæ, ita uti dictum est, clarissimis & disertissimis verbis testentur, primum illum diem azymorum extitisse, &

titise, & necesse tum fuisse celebrari Pascha: ipse profecto trium Euangelistarum in una re consensus docet, aliquid aliud in illis Euangelij verbis subesse, quæ Græci adferunt, præter id quod sonare videntur. Et in illo quidem loco non est magna difficultas, ubi docent in consilio Scribarum conclusum fuisse; ne Christus Dominus in die festo caperetur. Neque enim illud docet Euangelista, hoc penitus definitum, & conclusum fuisse; sed tantum in consilio propositum. Tunc congregati sunt, inquit, principes Sacerdotum, & seniores populi, in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas; & consilium fecerunt, ut Iesum dolo tenerent & occiderent. Dicebant autem: Non in die festo etc. Sed detur sanè illos ita tum constituisse, atque decreuisse; cum tamen res arbitrij eorum non fuerit, sed illius potius qui oblatu est, quia ipse voluit, & quando voluit. Et quemadmodum non tum occisus est, quando illi concupierunt, nec eo modo, quo illi voluerunt; ita etiam ne tunc quidem comprehensus erat, cum illi statuerant; sed tunc cum ipse voluit, ut quidam nostri seculi doctissimus vir annotavit: ut vel eo ipso demonstraretur, non istorum arbitrio, rem totam gestam esse; sed æterni patris ordinatione, ipsiusq; filij charitate, qui animam, quam nemo ab illo auferre potuit, ipse, quando, & quomodo voluit, pro nobis posuit. Parascue autem illud, propter quod Iudæi non ingressi sunt prætorium, neque passi sunt pendere corpora ad vespertinum crucifixorum, quale fuerit, ipse explicat Euangelista; non simpliciter primæ diei azymorum, quæ erit 14. Luna, aut ipsius Paschæ, sed magnæ diei Sabbati. Sic enim scipsum interpretatur Euangelista: Iudæi ergo quoniam Parascue erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato; erat enim magnus ille dies Sabbati, rogauerant Pilatum etc. Ubi non dicit, magnus dies Paschæ, sed magnus dies Sabbati. Qui quidem dies, in totis illis octo diebus Paschæ, atque azymorum, celeberrimus propter concursum duarum solennitatum, Sabbati, inquam, & Paschæ habebatur; & quem Iudæi maiore etiam solennitate aliquando celebrabant, quàm ipsum primum diem azymorum: & quem eundem per excellentiam Pascha nonnunquam appellare solebant. Quomodo item & ille locus Ioannis intelligi potest, cum dicit: Ante diem festum Paschæ: ut intelligatur ea dies, quam postea magnum diem Sabbati appellat; cum præsertim dicit, non ante diem Paschæ, sed ante diem festum Paschæ: illum enim solum ex octo illis diebus, ita uti dictum est, propter magnam solennitatem,

per excellentiā, diem festum Paschæ appellabant: quod clarè similis locus eiusdem Ioan: cap. 12. indicat. Iesus autem ante sex dies Paschæ venit Bethaniam. Quanquam etiam ita locus ille intelligi potest, quomodo communiter intelligitur; ut ante diem festum Paschæ intelligatur: hoc est, priusquam vespere ipsa aduenisset, à qua Iudei diem festum Paschæ ex lege Domini inchoare solebant. Cuius totius rei, nullum locupletiores autorem habere possunt; quàm ipsum Græciæ principem Chrysostomum, cuius ista verba sunt in cap. 26. super Matthæum: Vnde, inquit, liquidò patet, cupiditate interficiendi Christum præuaticatos fuisse, ac alia die, Pascha comedisse. Non enim Christus tempus Paschæ transgressus est; sed illi audacissimi homines, & mille transgredientes legis præcepta. Quibus ita explicatis, clarum est ipso primo die azymorum, quando necesse fuit immolare Pascha, Christum Dominum, iuxta trium Euangelistarum testimonium, suum item celebrasse Pascha; nouumq; & in cruentum agnum æterno patri eodem vespere obtulisse; et ideo azymis & non fermento usum esse. Verum, siue Christus Dominus in ipso die Paschæ manducauerit Pascha, siue ante diem festum Paschæ, ut isti volunt; hoc tamen negare non possunt, Christum manducasse Pascha, ipsumq; agnum Paschalem, qui sæpius Pascha dicitur. Sic enim dicunt ipsi discipuli: Vbi vis paremus tibi Pascha? sic ipse Dominus: Magister apud te vult manducare Pascha. & desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum. Quod si ita est, Pascha iuxta legem Dei. Exodi 12. Deuter: 16. absque azymis non comedebatur: Ergo & Christus Dominus, cum manducaret Pascha, azymis secundum legem Dei vesceretur. Hocq; ita fuisse princeps ille Græcorum docet Chrysostomus, cuius illa verba supra Matthæum sunt. Dominus demonstrauit, quod à principio circumcisionis suæ, vsque ad diem Paschæ extremum, non erat contrarius diuinæ legi. Non indoctas igitur fabulas, sed veritatem ipsam, Christiq; institutionem, ac exemplum, sacra Romana Ecclesia secuta, cuius fides nunquam deficere debuit; in azymo pane sacrum hoc conficit Sacramentum: quam rem ut potè à diuina sapientia profectam, pulcherrimè demum, ac verissimè sunt consecutæ conuenientie; partim, ut designetur corpus illud, & sanguinem sine ulla peccati aut virilis seminis commixtione conceptum, taleq; à Domino susceptum esse; partim, ut & illi instruuntur, qui ad eam mensam accedunt, ut & ipsi cum omni puritate mentis & corporis, purgati ab omni

Quæ corpus xpi
in azymo pane
doctrina dua

1
2

ab omni vetustate & corruptione peccati; non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis sinceritatis & veritatis, eam carnem manducent, & eum bibant sanguinem: partim etiam, ut ostendatur cibum hunc viæ & peregrinationis, non patriæ esse, qualis ille panis azymus fuit. Neque illud obstat, in quo frigide exaggerando, nimius est Simeon Thesalonensis, ne Iudaisare videamur. Nam si ipse Dominus primus auctor & institutor huius Sacramenti, nihil metuebat; ne in hac parte Iudaisare videretur, cum in azymo pane, ita uti demonstratum est, hoc instituebat Sacramentum; certe multò minus nobis metuendum est, cum in hac parte dominum & magistrum nostrum sequamur. Quod si omnes ritus veteris legis nobis sunt fugiendi, eam ob causam, ne Iudaisare videamur; tum imprimis ipsum sacrum Pascha nobis repudiandum erit, quo ritu & cerimonia nihil magis est Iudaicum. Sed quemadmodum in Paschatis celebratione, idè nō Iudaisamus, quia longè alio fine & intentione Pascha nostrum celebramus, quàm ipsi Iudæi celebrabant; sic item in ipso panis azymi usu, nequaquam Iudæos sequimur, cum id alio fine & scopo, quàm ipsi Iudæi facere solebant, facimus. Quanquam autem his tantis rationibus nitatur Latina Ecclesia, ea tamen moderatione in hac parte utitur, ut contrarium usum non damnet; modo in amore & charitate atque obedientia, à Græcis, ex eorum recepto ritu, obseruetur. Quinimò, & ipsum satis conuenienti ratione, institutum esse docet; ad significandum scilicet, quòd verbum patris indutum est carne, quam in suam quodammodo conuertit naturam; sicut fermentum mixtum farinæ, eam immutat in suam naturam. Et quod maximum est, ipsa eadem Latina Ecclesia, ad detestationem Nazaræorum, qui legalia, Evangelio miscebant, tantisper, dum res tulit, & dum scandalum remotum est, eodem ritu aliquo tempore usa est. Ad extremumq; decreuit, tam in azymo pane, quàm in fermentato triticeo pane, corpus Christi venièter confici; sacerdotesq; in altero illorum ipsum domini corpus conficere debere, unumquemq; scilicet, iuxta suæ Ecclesiæ, siue occidentalis, siue orientalis consuetudinem. Isti autem culicem semper colant, camelum autem deglutiunt, nouasq; causas dissidiorum semper quærunt. Sed de fermento hætenus: qui plura hac de re cognoscere velit; legat ex Græcis quidem Simonem Thesaloniensem de Sacramentis 2. cap. Ex Latinis autem Innocentium lib. 3. cap. 4. de Sacrificio Missæ. Leonem nonum in Epistola ad Imperatorem

natorem Constantinopolitanum. D. Anselmum in Separato de ea re libello. D. Thomam, Parte 3. Q. 9. A. 4. Apulensem in suo defensorio, Parte 2. Thurecrematum in apparatu, super decreto Unionis Græcorum. Ante omnes autem præcipue Gennadij Scholarij Patriarchæ Constantinopolitani caput secundum defensionis; capit: sanctæ œcumenicæ Synodi Florentinæ, quod, vel totum caput hoc loco adscriberemus, nisi metueremus, ne scriptum hoc ultra modum excreset.

Ea caro quam ipse Dñs etc. Modum, quo corpus Christi sub speciebus sit panis; & sanguis, sub speciebus vini contineatur, explicat. Quod scilicet, non per loci mutationem, ut omnes illi, qui ubiquidistæ appellantur, erroneè sentiunt; sed per ipsam transmutationem, atque transubstantiationem, modo soli Deo, eiusq. sanctissimo Spiritui cognito. Nemo enim nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis; neque ea quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei.

Gratia & inuocatione Spiritus sancti. etc. Pro quo impetrando, pulcherrimæ illæ postulationes à vetustissimis Liturgiæ scriptoribus compositiæ sunt. A D. Iacobo quidem et Clemente illa. Rogamus igitur, ut mittas Spiritum sanctum tuum, super hoc sacrificium, qui efficiat hunc panem corpus Christi tui; & quod in hoc calice est, sanguinem Christi tui. Et iterum à D. Iacobo illa: Rogamus, inquit, ut Spiritus sanctus adueniens, sancta, bona, atq. gloriosa eius præsentia sanctificet; & faciat hunc quidem panem corpus sancti Christi tui, & calicem hunc pretiosum sanguinem Christi tui. A Basilio verò: Rogamus, inquit, ut veniat Spiritus sanctus tuus super nos, & super hæc proposita munera; & benedicat ea, sanctificet, & faciat hunc quidem panem, ipsum pretiosum corpus, & vinum pretiosum sanguinem domini, & Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita. A Chrysostomo verò in eum modum: Emitte, ait, spiritum tuum; & fac hunc panem pretiosum corpus Christi tui: quod verò in hoc calice est, pretiosum sanguinem Christi tui; transmutans ea Spiritu tuo sancto.

Sacris ad Deum precibus. etc. Arbitrantur plerique ex Græcis, non solis verbis domini pretiosum corpus & sanguinem Iesu Christi confici; sed alijs item sacris ad Deum precibus, gratiarum item actionibus, iubilationibus, confessionibus, postulationibus. Ex quibus qui ita sentiunt, ut forma quidem & naturam ipsius consecra-

tionis, in

Modus transsubstantiationis
soli Deo
cognitus.

Aut scitatis
de transubstantia-
tionem.

tionis, in verbis Domini constituta sit; reliquæ autem preces & In sacrificio Missæ
 postulationes, ornatus cuiusdam & decoris causa, tum ipsius sancto-^{duo} ^{confidite}
 rum Iesu Christi verborum planioris interpretationis & enarratio-^{Substantia}
 nis adhibeantur: ut illud in tot precationibus, per separatam patris,
 & Filij, & Spiritus sancti inuocationem, designetur; totam simul ^{Accidentia}
 sanctam Trinitatem, ad tanti mysterij omnipotentem productionem,
 simul, et quasi in eodem instanti conuenire: isti præclare de hac tota
 re iudicant. Tum si easdem illas orationes, ad nostram potius, quam
 donorum sanctificationem, ac in mysticum IESU CHRISTI
 corpus conuersionem, ita referri arbitrantur; ut etsi omnes illæ
 aliæ preces & postulationes absint, quas tamen à principio pau-
 cas fuisse certum est, si modo ipsa IESU CHRISTI verba, non simpli-
 citer, nec historicè referantur, sed cum deuotione, & intentio-
 ne Sacerdotis, tanquam potentis regis edictum & mandatum ex Non orationis
 persona ipsius regis, à præcone, eius sacerdote proferantur; ple-ⁿⁱ ^{postulationes}
 nam & perfectam consecrationem fieri: ut item si cæteræ omnes ^{sunt} ^{verba Christi}
 orationes & postulationes adsint, verba autem illa Domini de-^{corpus} ^{sacra} ^{effi-}
 sint; nullo modo tantum confici mysterium. Et hoc ipsum veris-^{cunt.}
 simè dicunt. Illa enim omnia, quæ antecedunt, & sequuntur; quasi
 apparatus quidam, & expositio eorum verborum sunt: quæ si in vno
 instanti posset cum verbis Christi proferri; nihil esset conuenientiùs.
 Sed, cum propter humanam imbecillitatem simul pronunciari non
 possunt; alia quidem antecedant, alia consequantur oportet: non
 tam sua quidem natura, cum vnum hoc solum sit indiuisum opus,
 vna actio; quam ipsa necessitate, & nostri infirmitate ita postu-
 lante. Qui inquam ex Græcis, aut Latinis, ita sentiunt; illi profe-
 ctò præclare & verisimè de tota sacræ Liturgiæ æconomia sta-
 tuunt. Nam & in Baptismo similiter illa sola dominica verba, et-
 si cætera absint: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spi-
 ritus sancti: vel, Baptisetur seruus Christi etc. regenerant & sancti-
 ficiunt, nouamq; faciunt creaturam: cætera tamen rectè & conueni-
 enter, vel ad mysterij explicationem, vel ad ministrorum sanctifi-
cationem, vel ad maiorem dignitatem & ornamentum referuntur.
 In qua quidem sententia D. esse Iacobum, Clementem, Basilium,
 Chrysostomum, & omnes alios, rectè de tota natura huius Sacramen-
 ti iudicantes, clarissimè eorum docent Liturgiæ; atque adeò ipsum
 Nicolaum Cabasilam, cuius hac de re libet hoc loco adscribere iudi-
 cium. Cum venerandam illam coenam narrauit, & quomodo
 ipsam ante

Ceremonia circa
 Baptismum

ipsam ante passionem dedit sanctis suis discipulis: & quod accepit calicem: & quod accepit panem: & actis gratijs sanctificauit: & quod dixit ea, per quæ significauit mysterium: & cum ea ipsa verba dixit; deinde procedit, & orat, & supplicat, diuinas illas voces ipsius vnigeniti seruatoris nostri, etiam in donis propositis applicans; vt suscepto eius sanctissimo & omnipotente Spiritu, conuertatur quidem panis, in ipsum pretiosum & sanctum eius corpus. Hæc quum orauit, & dixit; vniuersum sacrificium peractum, & perfectum est: & dona sunt sanctificata, & hostia integra, & perfecta effecta est: & magna hostia & victima, quæ pro mundo mactata est, supra sacram mensam sita cernitur: panis enim non amplius figura dominici corporis, neque donum ferens imaginem veri doni, neque ferens aliquam descriptionem ipsius seruatoris passionum, tanquam in tabula; sed ipsum verum donum, ipsum sanctissimum corpus Domini; quod omnia illa verè suscepit, probra, contumelias, vibices; quod crucifixum, quod interfectum, quod sub Pontio Pilato pulchrum testimonium confectum est; quod colaphis appetitum, contumelijs affectum, sputa passum est, & fel gustauit: similiter & vinum ipse sanguis, qui exilijs occiso corpore, hoc corpus & sanguis, qui ex Spiritu sancto constitutus est, natus ex Maria virgine: qui sepultus est: qui resurrexit tertio die: qui ascendit in coelos, & sedet ad dexteram patris. *Hæc Cabasila. Si qui autem sunt, qui ita sentiunt, vt non ipsis verbis domini; sed orationibus & postulationibus quibusdam, hoc tale mysterium confici existimet; vel saltim verbis illis præpotentibus, Christi Dei optimi maximi, orationes & postulationes cooperari, ac aliquid virium & potestatis addere; hi cum omnipotentis verbi Dei detrahant potestati, plusq; humanæ deuotioni, quàm diuinæ virtuti tribuant, hominemq; Deo anteferant; non tantum vehementer errant; sed etiam graui impietate, & blasphemia, sese obligant. In qua sententia Marcus ille Ephesinus fuisse videtur, pertinaciæ, & ambitionis, Nouæ Græciæ, vnicus vindex, paris causæ similis patronus. Verum hac de re, qui plura cognoscere velit; legat Nicolaum Cabasilam cap. 27. 28. & 29. in Liturgiæ expositione. Legat item eundem Ephesinum, in separato de ea re opusculo. Legat amplissimum Besarionem in lib. de Sacramento Eucharistiæ; quibus scilicet verbis corpus Christi conficitur, verissime & luculentissime rem eam totam explicantem.*

DE OFFICIO CONFITENTIS,
ET EIVS, QUI AUDIENDÆ
Confessioni præest.

Caput XI.

ND ECIMVM CAPVT, REMISSIONEM peccatorum, ei qui confitetur, ab eo qui sit œconomus, & administer eorū mysteriorum; conferri debere enunciat: illud tamen excipit, vt omnia peccata recensentur, aut per singulas species enumerentur; non esse necessarium. Scriptum enim est: *Peccata quis intelligit?* Cui capiti respondentes dicimus. *Psal. 18.*
Primum quidem hunc ipsum talem œconomum & dispensatorem, non alium, quàm spirituales medicum, omni spirituali doctrina, ad eam rem perfectè instructum, & informatum, esse debere. Deinde, eum qui confitetur, tum demum perfectam peccatorum suorum consequi curationem; si peccata omnia, omnesque eorum partes, quantum animus illi sufficit, & quantum meminisse potest, cum contrito & humiliato corde recensuerit, atque confessus fuerit, feceritque ea omnia, quæ maximè illis peccatis, quæ admisit, aduersantur: scilicet, vt arrogantiam; humilitate corrigat: turpis lucristudium; eius, quod iniuste quæsiuit, restitutione, ac proprię substantię amplius in pauperes erogatione; in alijsque eodem modo, iuxta canones nobis perscriptos, ac à sanctis Patribus traditos. Quæ quidem omnia gratis, & propter Deum, non autem propter aliquam lucris & quæstus spem, & expectationem, administrari debent. Cum hac re, nihil sit foedius; hacque satisfactione, nihil Deo magis ingratum, & odiosum esse possit. Illorum
L enim spi-

enim spiritualium, qui lucri causa cauponantur potius, quam administrant diuina Sacramenta, ex ipsa quoque sacra doctrina ditescunt; aliena item in se recipiunt peccata, aliaque eius generis faciunt; reprehensibile est ministerium: ideoque nunquam tales diuinum effugient iudicium, æternumque exitium consequentur. Nosque eos homines, qui in his deprehenduntur, grauius spiritualibus animaduersionibus castigamus, ac publico decreto, ab omni spirituali dignitate remouemus. Neque enim pecunia, aut muneribus, spiritualia liceri debent, neque his talibus satisfactionibus peccata redimi; sed eius, qui confessus est, ita ut diximus, contrito & humiliato corde, contrariorumque studiorum exercitio, ac perfecta ab omni malo fuga & abstinencia. Quæ autem vel per obliuionem, vel animi pudorem confiteri prætermiserint; precamur piæ & misericordem Deum, ut & hæc ipsa simul cum cæteris illis condonare velit: confidimusque eos talium etiam à Deo veniam consecuturos. Quæ quidem omnia, hisque similia, magnus ille spiritu Basilius docet: Omne, inquit, delictum apud eum qui præsidet referre oportet; malicia namque silentio tecta, occultus ac sub cute latens, morbus est.

Hæc ex Asceticis Basilij ad verbum.

Remedia autem, & curationes, iuxta medicorum artem & exemplum, sunt illis, qui curantur, adhibenda; ut non tam ægris medicus infensus sit, quam cum morbis ipsis pugnet, prauisque affectibus occurrat, ac veluti ex aduerso pugnet; aspernioremque & duriores, si ita opus sit, animæ morbis nonnunquam adhibeat viuendi rationem: ut vanæ quidem gloriæ studium; per intensionem eorum exercitiorum, quæ humilitatem pariunt, curet: somni & quietis immoderationem; diuturnis in oratione vigilijs: corporis segnitiam; laboris sedulitate: gulam, & ingluuiem; inedia; & similia, eodem modo. Illius autem, qui curatur, munus erit; in meliorem partem

ἐπιτιμία

*gratia nō sōt
nō sōt ulndj nō sōt
emj*

*In Confessione
obliuio ut pudor*

partem omnia interpretari, neque correctiones, atque iniunctas pœnas, tyrannidem esse putare; sed potius, tanquam salutare remedium, ab ardenti salutis suę studio profectum, magna pietate amplecti. Turpe enim est eos, qui corpore infirmantur, tantum medicis fidei habere; ut siue incidant illi, siue vrant, siue amarissima quęque remedia propinent; eos tamen pro benefactoribus suis reputent: nos autem, erga animarum nostrarum medicos, ubi per laboriosam curandi rationem salutem nostram studiosè procurant; non saltem eodem modo affectos esse. Illi autem qui obiurgat, diligenter prouidendum erit, ne eodem modo cum pijs, & ex animo pœnitentibus agat; & cum illis, qui nihil curant, planèq. indifferentes sunt; etiam si nonnunquam in eadem vtrique incidant peccata. Pius enim & timoratus homo, cum Deum timeat, certat ac luctatur, ut Deo placeat, eiusq. voluntati obtemperat; in ipsoq. conatu, ob aliquam nonnunquam non prouisam circumstantiam, casu, ac contra suam voluntatem offendit, atque labitur. Ille autem qui contemnit ac indifferens est, cum nullam neque sui, neque Dei habeat rationem, nullumq. inter turpe & honestum discrimen ponat; in primis, & maximis delinquit rebus, duosq. lethalissimos patitur morbos: aut enim Deum contemnit, aut illum esse penitus negat: quas duas potissimas in animis nostris causas, & radices omnis peccati esse, testis est scriptura. Nunc quidem dixit impius, ut peccet in semetipso: *Non est timor Dei ante oculos illius.* Nunc vero, dixit insipiens in corde suo; non est Deus. Itaque vel Deum negligit, atque ideo peccat; vel illum penitus esse negat: & hac ratione in studijs suis corrumpitur, etsi nonnunquam ore Deum confiteri videatur. Deum, inquit scriptura, *verbis se nosse confitentur, factis autem negant.* Quod cum ita sit, increpationum quoque, atq.

Comparatio

Hæc ex cōtra-
ctarum regu-
larum Basilij
cap: 81.Atq. ad p̄s confes-
sionarius p̄ceditἀσέλγους
Impiuspsalmo 13.
ibidem.

Titum 1.

mulctarum, non eundem esse debere modum, omnes existimare debent. Amplius autem scire oportet, eam gratiam, quam gratis ipsi accepimus, gratis quoque impendendam esse: neque inde ullam mercedem ad questum & voluptatem nostram, instituendam esse. Sic enim præcipit Dominus: *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, daemones eijcite: gratis accepistis, gratis date.* Et D. Paulus. *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ, Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs; cum possemus vobis oneri esse, ut Christi Apostoli: sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis, non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras; quoniam charissimi nobis facti estis.*

Matth: 10.

1. Thess: 2.

DE MULCTIS, ATQUE SATISFACTIONIBVS, QVAS D. BASILIUS

τὰ ἐπιτίμια, alij autem Græci τὰς ἰκανοποιίας,
appellare solent.

Caput XII.

VODECIMVM CAPVT
Confessionis vestræ docet: eos, qui post baptismum in peccata prolabantur, remissionem peccatorum tum consequi, vbi conuersionem, & pœnitentiam suam, ad Deum contrito corde, & sana fide, testati fuerint. Nos verò in hac quoque parte vobis respondentes, illud dicimus; hæc quidem à vobis verè dici. Ipse enim præcepit Dominus, dimittere peccata, non septies, sed septu-

Matth: 18.

fed septuagesies septies ; certo, & definito vtens numero, ad incertum, & indefinitum designandum. Et alio loco. *Quod ad me veniet, non eijciam foras.* Quod au- Ioan: 6.
tem omnes planè Canonicas satisfactiones, peccatorumque expiationes penitus reijcitis; de eo ita statui-
mus. Si quidem satisfactiones istę, tanquam quędam Satisfactiones quę
spirituales virj ad
fibulę.
curaciones, & remedia morborum, à spiritualibus viris
adhibentur, nulla habita ratione quęstus, aut priuatę Ob curaciones &
media morborum
utilitatis; contra superbos, auaros, gulosos, intemperatos, inuidos, iracundos, ignauos, ac contra alios omnes, qui se varijs contaminarunt flagitijs: tum hæc ipsa remedia esse, plurimumque valere, ac magnam utilitatem adferre dicimus: vti quidem ante nos sancti, & Deo pleni patres, eos, qui conuertuntur, qui que resipiscunt, Canonicę expiari præcipiunt. Si autem satisfactiones istę ad lucrum, & quęstum eorum, qui eas iniungunt referuntur tantum; nec rectum salutareque finem respiciunt, neque ad eam rationem, quam singulis peccatis curandis sancti deffinierunt ac perscripserunt patres: tum & nos tales satisfactiones reijcimus; maleque & frustra eas adhiberi putamus, planeque cum illis pugnamus. Neque tamen quemquam absoluimus, nisi primo iustas pœnas & castigationes, illi pro peccatis admissis iniungamus: idque plurimas ob causas.

Primum, vt per sponte & voluntate susceptas afflictiones, ab eis pœnis, quę illis ipsis inuitis aliquando subeundę essent, liberentur. Nulla enim res est, quę Deum magis nobis placatum & propicium reddat; quàm sponte & liberę suscepta disciplina, atque correctio. Vnde & Gregorius dicit: *Lachrymarum, misericordiam & pietatem mercedem esse.*

Deinde, vt hæc ipsa voluntate suscepta afflictio, fontem & radicem omnis mali, ardentem scilicet voluptatis cupiditatem, ex carne nostra euellat, ac planè extir-

Cum bona intencio
ne, & propt bonu
finem. Ipsi omnia
moralia satisfactio
ne sunt.

Coactę quicquid f
non mltiforium

pet. Contrarijs enim morbis, contraria remedia adhibenda esse nouimus.

Tertiò, vt ipsa correctio, sit velut frænum, & retinaculum quoddam, & quasi animæ compes; ne iterum in eadem, vel deteriora prolabatur mala.

Quartò, vt labori & duriori vitæ, per hæc exercitia assuescamus. Laboriosa enim res est virtus; & ideo studio, & multo laboris exercitio, opus est,

Vltimò, quo nobis & alijs omnibus persuadeamus, nos peccatum, verè, & ex animo odisse. Hæc tamen omnia tùm prætermittimus, vbi debitum mortis, animæ exitum vrget; summum, & primum remissionis peccatorum statuentes, verum, & constans, pœnitentis non relabendi in peccatum propositum, ab eoque auersionem perfectam. Remittimus autem, potestate eius, qui dixit: *Quorum remisistis peccata, remittentur eis. etc.*

Vbi simul & pœnam illis benignè à clementissimo parente condonari piè credimus. Cuius rei, tanquam pignus quoddam, & certam Arram; sacre & diuinæ Eucharistiæ donum eis tribuimus. Et pœnitere quidem verè, & ex animo, in voluntate situm est peccatoris: implere autem, vel non implere, impositam satisfactionem, in ipso Dei situm est iudicio. Et ideo nonnunquã Regia planè sola sua immensa humanitate, & munificentia, remissionem nobis confert peccatorum. Quod quidem latroni illi in cruce pendenti, ac solam sui memoriam in paradiso fieri, petenti, contigisse legimus. Si tamen amplius pascat quis esurientes, potet sitientes, ac reliqua misericordiæ opera, quæ aliquando ipse iudex in medium proferet, & quæ sacrum explicat Euangelium exercuerit; hic non solum remissionē consequitur peccatorum, sed etiam ab omni pœna liberabitur. Ex omnibus enim virtutibus, maximè necessaria est Eleemossyna. Qui enim vel docuerit saltem, (docent sancti Patres,)

*Satisfactio non
adhibetur
Nihil est*

Idem: §.

*Eleemossyna
utilis*

tres,) alterum proximi misereri; hic ipse centuplum ex
 ea sua præstanti cohortatione, & doctrina, his ipsis, quos *Qui docet facit*
 docet, in egentes largè conferentibus, referet fructum; *Eleemosynam una*
 paremque fere cum illis qui conferunt, ipse recipiet mer- *de facilitatibz p'm*
 cedem. Nam vel sermones & cogitationes omnes no-
 stras, ad vtilitatem proximi referre dignum est. Vt enim *Laus Eleemosyn*
 obsonium sine sale; ita sermo sine veritate: &, vt ope-
 ra sine fide, principium & inchoatio sunt, absque fine;
 sic ~~virtus sine eleemosyna~~ mortua est. Vt enim nullum
 animal, vno solo pede graditur: neque vlla avis, vna
 sola penna volat: neque vlla naus, vno tantum latere,
 aut transtro nauigat: neque vlla domus, vno solo pa-
 riete clauditur; ita neque ex his, qui ad certam salutem
 vocati sunt, saluari quisquam poterit; qui eleemosy-
 nam cum reliquis virtutibus quas exercet, non coniun-
 xerit. Ipsa enim sola prætermissa, damnat sua absentia;
 impensa autem, saluat, sua ad alias virtutes adiectio-
 ne. Vt enim, si quis Deum amicum habet, facile & cæ-
 teros omnes sanctos amicos sibi comparare poterit; sic
 omnis ille, qui in eleemosynis erogandis munificus est;
 facile alias item virtutes propter eius necessarium, cum
 illis nexum & cohærentiam, acquireret: quanquam non
 contrà. Neque verò quispiam hoc loco in excusatio- *Obiitio con pfecta*
 nem adferat eos, qui in montibus atque speluncis vi- *qui Eleemosynas m*
 uentes perfecti sunt; tanquam sine omni eleemosyna *coniunguntur*
 Deo placeant: si quidem & isti omnibus rebus inter
pauperes distributis primum; sic demum illos, qui in vi-
ta supersunt, in medijs tumultibus reliquerunt. Age verò,
 vel ex ipso communi sensu atque ratione, vtilitatem fa- *Præmium pro*
 cilitatemque, eleemosyne, possessionumque abdicatio- *Eleemosyna*
 nis, quæstum denique ipsum, perpendamus. Dic enim
 mihi, si cui mensario mille auri libras deberes, nec sol-
 uendo esses; hic autem misertus tui, eam tibi proponat
 conditionem; si hoc solum quod reliquum domi tue
 haberes,

haberes, illi dederis, cœtera se tibi statim benigne con-
donaturum: tu autem in deposito tuo, solos vt ita di-
cam, tres teruncios habeas; an non & hos illi cum o-
mni alacritate præferres? Si item in hostili terra capti-
uus esses, siq̃ue tibi ferro & compedibus vndique vin-
cto, perpetua seruiendi in vltima miseria necessitas in-
cumberet, ac deinde post proclamaretur, te liberum
futurum, si modò ea, quę tibi superfluunt, egentibus di-
stribuas; an non illa etiam, quę tibi essent multum ne-
cessaria, libenter impenderes? Adhæc, si venalis hæc
mundi habitabilis pars esset, tantoq̃ue precio æstima-
retur, quanti constant omnia tua bona; num non vni-
uersa tua libenter conuasares? modò huius habitabilis
terre dominus efficiaris; extremoq̃ue damno iudicares
te affectum, si fortè ab eo mercatu, tantoq̃ue lucro ex-
cideres. Iam verò, si quis tibi decrepita iam ætate, in
vltima paupertate morituro, subito, absque omni tuo
labore, iuuenem te facturum optimè sanum, immorta-
lem etiam, ac ditissimum polliceretur, si vnā solam a-
liquam ex tuis possessionibus, conseruis tuis largiaris;
an non illud totum statim, in illos largissimè profun-
deres? Si autem omnium hominum pauperrimus esses;
Rexq̃ue aliquis Regem te paullopost immortalem fa-
cturum polliceretur, si vnum solum præceptum eius
diligenter seruaueris; an non omni studio in eam rem
incumberes, vt illud præceptum omni ex parte, nulla in
re diminutum conserues? Si quis item, ex mundi huius
principibus, sexcenta in tuum vsum sua conferret bo-
na; vnum autem solum ex his bonis, quę tibi contule-
rit, à te fortè iterum repetat, idq̃ue non sua, sed tua caus-
sa, ob tuiq̃ue amoris erga se probationem; nonne quod
petit, statim libens restitueres? Quid si pro tuis pluri-
mis excessibus, iudex quispiam, præsentem mortis tur-
pissimę, atque extremę infamię sententiam, hodie in te
fit la-

fit laturus; post autem centesimam partem bonorum tuorum, Senatui, atque populo, ad redemptionem vitę, & honoris tui, te conferre iubeat: an non libenter vel dimidia parte bonorum tuorum te priuares, ac redimeres? Age, si quis in vno oculi momento, tibi omnem beatorum quietem demonstret: omnes item pęnas eorum qui damnati sunt, & ab his quidem liberationem, illorum autem vsum & fruitionem, tibi polliceatur; petat autem eo nomine à te, nescio quid exiguum: num non omnia tua libenter illi dares? Atqui hæc omnia, sine omni controuersia, solam nobis posse præstare eleemosynam, ne mireris: qui enim amat pauperes, & miseretur eorum causa Dei; hic, & omnium debitorum suorum remissionem consequetur, & à dura diaboli seruitute liberabitur: & vniuersum quasi per exiguo precio sibi comparabit mundum: & planè renouabitur iuuentus eius, immortalisq; permanebit. Obtinebit item regnum cœlestè: & tanquam seruus bonus, & fidelis, omnia bona domini sui hæreditabit: illaque perbeata inuitatione, *Venite benedicti Patris mei, possidetis regnum vobis paratum ab origine mundi*, dignè reuera ditabitur: ab omniq; liberatus pœna, omnium bonorum sempiterna fruitione potietur. Quare mea quidem sententia, non committendū est nobis, vt præsens hæc vita de manibus nostris elabatur: sed quam diu superstites sumus, quotidie de mensa nostra, de panibus nostris, de omni accessione rerum nostrarum, de vestimentis, & redditibus nostris, aliquid indigentibus impartendum est. Qui enim miseretur pauperum; hic *foeneratur domino*; quin imò magis omni ex parte thesaurifat, atque conuehit in horreum cœlestè. Thesauros colligis corporis? collige & animę: provide non solum alijs, sed etiam tibi: habe rationem non tantum præsentis temporis, sed etiam futuri. Ideo bos agricola,

M diutius

*Chr̃us in pauperes
posuitur*

Matth: 25.

Proverb: 19.

~~diutius à nobis~~ fouetur ; quod non sibi tantum , sed & nobis laboret : porcus statim maectatur ; quòd sibi tantum , ventrique suo seruiat : Apis vtilis & fructuosa , quia aliorum mellificat caussa : Scarabæus inutilis ; quia se ipsum lautè curat. Quin in hoc potius Dei gratiam recognoscas , illique immortales gratias agas ; quòd te dare potius , quàm ab alijs petere dignatus est : quòd locupletem , & fixas sedes habentem potius ; quàm vagum , & mendicum : liberum & gaudentem ; quàm seruum , & moerentem : sanum , ac alijs mutuantem ; quàm ægrum & debitorem , benigna sua misericordia esse voluerit. Cogita quanti te redimere iustum esset , ne tristissimam simul , & iustissimam sententiam iudicis audias : *Discede à me serue nequam , & ignaue.* Et illam : *Auferte ab illo talentum.* Et illam : *Vinctis pedibus eius , & manibus.* Et illam : *Discedite à me omnes , qui operamini iniquitatem ; non noui vos :* Quanta item pecunia illud comparet libenter quis , vt illam vocem audiat : *Venite benedicti Patris mei.* Et illam : *Serue bone & fidelis ; super pauca fuisti fidelis , supra multa te constituam : intra in gaudium Domini tui.* *Recumbe cum Abraham , Isaac & Iacob in regno cælorum.* Hæc igitur & talia rectè apud se quisquam reputans ; propter liberalem & munificam largitatem , in hac quidem vita exaltabitur : in futura autem , æternam gloriam & salutem à Deo immortaliter consequetur. Eleemosynam autem illam esse existimamus , non si vnus tantum aut semel miseris ; sed omnium , sed semper , sed omni modo. Et huius quidem tanquam cognati , illius verò tanquam amici , alterius vt vicini , alterius veluti tibi ante cogniti : huius autem vt hominis solum ; vel hoc enim , hominem esse , magnam misericordiæ vim habet. Et alium quidem sola propensione animi , alium benignis & humanis moribus , alium oratione , alium re ipsa , iuues , atque exhi-

Matth: 25.

Matth: 7.

Matth: 25.

Matth: 8.

que exhilarēs. Et hunc quidem cibo reficias; illum potu: hunc vestias; alium domo excipias: humanitate alium, honore alium præueni; alijsque modis omnibus, quibus poteris, singulis, cum quibus viuis, benè facere non desinas: Duccem in omnes liberalitatis & munificentię partes Iesum Christum imitatus; qui, quem tandem modum te beneficijs afficiendi prætermisit? Aut quid facere tui causa potuit, quod non fecerit munificentissimè? vt sic & regno eius cœlesti dignus efficiaris. Sic igitur quis in eleemosynę distributione se gerens: de omnibusque benemerendi, eleemosynam occasionem accipiens, ac tanquam medicinā & regulam sanandorum peccati vulnerum, adhibens spiritualiter, Deoque dignè, non autem quæstus & vtilitatis causa; facilè suorum lapsuum remissionem consequetur, ac veram eorum curationem reperiet. Non solum autem pietatis studia, ac reliqua Deo chara opera viuos iuuant; sed & illis, qui in peccatorum suorum confessione ex hac vita excesserunt, plurimum vtilitatis adferunt.

Quamuis enim magna sit diuina seueritas; longè tamen maior est eius pietas: & horrendę quidem sunt comminationes; inperuestigabilis tamen eius humanitas: plena trepidationis contra fontes decreta; ineffabile tamen misericordię pelagus. Vnde diuinę scientię Princeps Dionysius Arcopagita docet: *Preces, inquit, nostræ, suppremi numinis misericordia & benignitate opus habet; vt Deus misericors, quicquid per humanam fragilitatem peccatum est, illi qui mortuus est, condonare velit: ipsumque collocet in luce & regione viuientium, in sinu Abrahę, Isaac & Iacob: non animaduertente, neque imputante bonitate diuinę humanitatis, eas, quę illis ex humana infirmitate adhæserunt maculas: Quandoquidem nemo, vt sacra testatur scriptura, mundus est à sordibus.* Sed & Gregorius in Epitaphio Cæsarij fratris, viuorum pia

*Eleemosyna non
tanta viuis sed
mortuis est.*

opera mortuis prodesse, eodem modo docet: *Auditum est inquit memorabile præconium: ac luctus matris, ob præclarum, sanctumq; promissum, exhauritur; quo omnes filij facultates, eius nomine, in pauperes & funerale munus daturum se recepit; ita, ut ijs nihil sit relictum, qui eiusmodi bona spe, atque expectatione, deuorauerant. Et paullo superius. Atque hæc à nobis, & alia quidem persoluimus, alia verò, persoluturi sumus; anniuersarios honores & commemorationes offerentes: hoc autem est, iusta, quæ pro illis, qui ex vita exceßerunt, à viuis suscipi ac obiri solent. Sed & D. Chrysostomus ad Philippenſes scribens inquit: Gentiles quidem simul, ea quæ mortuorum sunt, unà cum illis exurunt; quantò magis te fidelem & Christianum decet, simul cum mortuo, ea, quæ eius fuerant, per manus pauperum in cælum transmittere? non ut hæc simul cum corporibus illorum, in cineres redigantur; sed ut magis illorum augeatur præmium & gloria: ut, si peccator fuit; hac ratione peccata eius expiantur: si autem iustus, ut augmentum quoddam fiat præmij, atque mercedis. Et alio loco. Cogitemus ea, quibus eos, qui ex hac vita decedunt, iuuemus: feramus illis convenientem opem; eleemosynam dico, atque sacras oblationes. Hæc enim illos multum iuant, multum reficiunt. Qui autem hæc facit, non solum illis prodest, sed etiam suæ plurimum commodat animæ: Et item. Ne, inquit, negligas, quamdiu in hac vita es superstes, ea omnia, quæ ad animam tuam spectant, rectè disponere, vel in ipso fine vitæ tuæ. Manda tuis, post mortem tuam, transmittere tua post te, opemq; tibi bonis operibus ferre, eleemosynis, inquam, atque sacrificijs: His enim redemptorem tuum placare, tibiq; reconciliare poteris. Accepta siquidem hæc illi sunt, & grata. Scribe in testamento, ultimâq; rerum tuarum legatione, cum filiis & cognatis tuis Christum hæredem: contineat eadem pagina, iudicis tui nomen,*

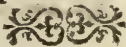
pro mortuis bona opera noster facit

nomen, quæ liberorum. Neque item obliuiscaris pauperum, pro quibus ego apud te sponsor, & certus sum promissor. Neque tamen cum hæc dicimus, illud spectamus; vt aliquam vel occasionem, vel excusationem, atque prætextum demus cuiquam, cum in hac vita est, eleemosynis Deum non placandi; hoc enim absurdum est: verum & viuos & morituros egentium recordari, eorumque rationem habere, vti dictum est, pium & salutare ducimus; precesque iustorum multum efficaces esse docemus. Nam & Gregorius magnus Pontifex Romanus, cui ad altare Dei ministranti cœlitus diuinum astitisse angelum legimus; sanctis suis precibus, Traiani Imperatoris animam seruasse dicitur. Et sancta Tecla prima martyr, suam Phalconelam, aliaque multa his similia, in sacris Ecclesiasticis historijs, facile quisque reperiet. Quibus de rebus, qui plura cognoscere velit; leget librum D. Damasceni, de his qui in Christi fide dormierunt; indeque facile discet opera pietatis, ac sacras Liturgias, quæ pro mortuis instituuntur, magnam vim habere, illisque plurimum prodesse.

ANNOTATIONES.

Auditum est inquit. etc. *Scribit pro his bonis, ab aula & auro fisco, iam quasi dirreptis, ad Sophronium præfectum Gregorius; vbi his laudibus ornat hunc eundem fratrem suum.* Erat quondam non obscuri nominis tuus quoque Cæsarius, immo; nisi me fraternus amor fallit, perquam ampli & splendidi: eruditionis laude illustris: singulari morum probitate cōmendabilis: amicorum etiam copia clarus; quorum primum te, tuamque nobilitatem esse, tum ipse credebat, tum nobis persuadebat.

DE SACRA LITURGIA, HOC EST,
DE INCRVENTO QVOD IN MISSA FIT
SACRIFICIO: CVIVS OPVS, FINIS, VNI-
uersaq; œconomia, plenissimè explicantur.

Caput XIII.

TERTIO DECIMO LOCO docetis, vsum diuinorum mysteriorum, non solum eò comparatum esse, vt sint Symbola quædam & characteres, atq. notæ, quibus populus Christianus, ab his, qui foris sunt, distinguatur; sed multò etiam magis, vt signa sint & testimonia amoris & beneuolentiæ erga nos diuinæ. Nos verò eam totam rem sic explicamus, hocq. nostrum est in ea parte iudicium. Dominum nostrum Iesum Christum vniuersa salutis nostræ in hoc mundo œconomia completa, priusquam ad patrem suum, vnde venerat reuerteretur; in memoriam & commendationem suæ magnificè erga nos misericordiæ, eiusque, quam nostri causa susceperat, humilitatis, sacram Hierurgiam, & quæ in ea continentur sacra mysteria nobis reliquisse: primumque, vt dicitur, sacrum Hierarcham D. Iacobum, qui frater Domini vocabatur ordinasse. Si igitur, inquit, magnus ille in diuinis Dionysius, ipsorum sanctorum preces, vel in hac etiam vita, an non (id est multo magis) post mortem in fidelibus iuuandis efficaces sunt; quanto longè maiorem ipsa sacra mysteria, sacraque sacrificia nobis adferunt vtilitatem. Quanta enim ex omni sacrificio, quod Deo piè & purè offertur, promanet vtilitas; quantumq. tremenda hæc arcana, atque sacrificia, ad placandum Deum peccatis nostris offensum valeant; Deus ipse, primus an-

αλελπουει

Vtilitatis pro
manantis ex di-
uino officio.

mus ante omnes, iam ab ipso mundi initio, multis modis, diuinæque operationis suę argumentis demonstrauit. Iustus siquidem ille Noe, post vniuersale illud diluuium, vt in postremum omne tempus infirmitati, & fragilitati humane, iratum reconciliaret, ac placatum redderet Deum, (vt pulchrè magnus eam rem explicat Cyrillus) vbi primùm de arca egressus est; sacrificium obtulit Deo: maiestatem illius precatus; ne iterum vna sententia, in totum sæuiat humanum genus, qua denuò exitiali diluuiio vniuersi absorberentur mortales. Cuius voto placatus, & annuens benignissimus Deus, respondit: *Nequaquam ultra maledicam terræ, propter opera hominum.* Sensus enim, & cogitatio humani cordis, in malum prona sunt ab adolescentia sua. Si igitur sacrificium Noe, nihil aliud, quàm vmbra, & figuram quandam, in se continens, tantum momenti ad placandum vniuerso generi humano Deum habuit; quanto magis vnigenitus Dei filius, pro nobis sacrificium & oblationem offerens, reconciliabit nos æterno suo parenti, tùm, cùm integra & plena spe, ac fiducia, ad eius sacra accedimus mysteria? Nā eos, qui sine fide hæc sacra tractant, indeq. vel remissionem peccatorum, vel salutarem aliquam vtilitatem referre se posse, arbitrantur; multum errare vel ipsi putamus: cùm quicquid ex fide non est, peccatum sit. Illos verò, qui ita affecti sunt, vt ipsum quidem opus, & effectum, sacrę sanctorum mysteriorum celebrationis esse putent, donorum scilicet in diuinum corpus & sanguinem mutationem: finem autem, eorum, qui recte & firmiter credunt, per ea sanctificationem, ac peccatorum remissionem, regniq. celestis acquisitionem hæreditariam, hisque similia, credunt; hos quidem beatos & felices esse prædicamus. Vt autem res ipsa, & opus, finisq. tanti mysterij, hic, & talis est; ita reliqua omnia, quę fiunt, in eadem sacra Hierurgia,

*Comparatio à
Simili.*

*Cum bona fide
et diuina dona
Missæ accedunt*

Hierurgia, præparationem & consummationem quandam tanti operis esse putamus : vt potè preces, psalmodias, sacrarum literarum lectionem, & omnia illa, quæ vel ante donorum sanctificationem, & post sanctificationem, sacrosanctè dicuntur, & fiunt. Quamuis enim omnia ea, quæ sancta, & salutaria sunt; gratis, & spontè sua nobis conferat benignissimus Deus: nihilque nos ipsi ad eam rem planè de nostro conferamus: eaque omnia, quæ in his mysterijs accipimus; mera sint Dei dona, & gratiæ: vt tamen ad ea recipienda & conseruanda, apti & idonei simus; à nobis necessariò postulat: neque alio modo, nobis eam sanctificationem impartit; nisi prius sanctè & ritè ad ea recipienda nos disposuerimus. Ita ille baptizat, ita vngit, ita conuiuio excipit, sacræque mensæ participes facit. Hoc autem significauit in parabola seminis: Exiuit, inquit, qui seminat semen bonum, non vt terram aret, aut agrum vertat; sed vt aratam, & subactam conseminet. Tota enim aratio, & subactio; totus ad recipiendum diuinæ gratiæ semen apparatus, in nobis positus est, à nobisque proficisci debet. Cum igitur maximè necessarium fuit, ad percipienda hæc mysteria, rectè instructos & præparatos nos accedere; oportebat certè talem item apparatus & accessum, in tota diuini sacrificij œconomia, atque structura, inesse: vti quidem & inest. Hocque illud est, quod sibi volunt, & quod referuntur hæc ipsæ tam multiplices & variæ cerimoniæ, sacræ inquam preces, psalmi, & quicquid aliud in hoc mysterio sacrosanctè fit, aut dicitur. Sanctificant enim nos hæc omnia, atque disponunt: partim quidem, vt hæc cœlestia dona rectè percipiamus; partim, vt eam sanctificationem, quæ hæc consequitur, conseruemus, perpetuoque apud nos retineamus. Dupliciter autem hæc omnia nos sanctificant, atque disponunt. Vno quidem modo, quo

*Circa Missam quæ
sibi volunt & psalmi
preces Cerimoniam
et.*

*Sanctificatio
ut dispositio
ex parte nostrâ*

do, quo ab ipsis precibus iuuamur, & psalmis & lectionibus : nam & orationis fructus est, mentem ad Deum alleuare, remissionemque peccatorum impetrare. Et sacra psalmodia similiter, Deum nobis reddit propitium; & quod illinc dependet, momentum siue auxilium attrahit : *Immola, inquit, Deo, sacrificium laudis; eripiam te, & glorificabis me.* Sacre verò scripture lectio, diuinam annunciat bonitatem, humanitatemque; iustum deinde & æquum eius iudicium, & eius metum in animos nostros immittit, & dilectionem in eum accendit; & ita ad eius seruanda mandata, multam promptitudinem, & animi alacritatem adfert. His autem omnibus, & Sacerdotis & populi, dici non potest, quanto pulchrior, quanto diuinior efficitur animus; & ad susceptionem, & ad conseruationem tantorum donorum, multo aptior, in vtrisque redditur : qui quidem est proprius sacri sacrificij finis. Priuatim autem & peculiariter Sacerdotem, vt non indignè ad sacrificium peragendum accedat, præparant : quod quidem, vt dictum est, mysterij celebrandi proprium est opus. Et proinde hoc ipsum in multis precum locis situm est, hocque ipse Sacerdos precatur, ne indignus videatur, propositis donis; sed vt puris, mundisque manibus, lingua, & animo, tanto mysterio deseruiat. Et hic quidem primus modus est, per quem ad ea peragenda mysteria, qui ex ipsa vi, & efficientia eorum verborum, quæ dicuntur, vel canuntur proficiscitur, adiuuamur. Alius autem modus est, quo, & per hæc ipsa, & præterea per omnia alia, quæ in sacro perficiuntur sacrificio, sanctificamur. Qua parte, scilicet his omnibus, videmus Christum figuratum, eaque omnia, quæ ille nostra causa sponte, vel gessit, vel pertulit. Singulis enim sacre Hierurgie partibus, siue sacris lectionibus, siue psalmodijs, siue omnibus alijs, quæ toto tempore sacrificij ad-

*Orationis**Psalmodia**Sacre lectionis**Ex parte Sacerdotis**Ex parte operis operantis*

*Consecratio do-
norum*

*2° sacrificium
fact. dñi adu. hñ*

*Luc. 24.
Act. 1.*

ministrantur, nihil aliud fit; quàm vniuersa saluatoris nostri, redemptionis nostrę causa, suscepta œconomia; repræsentatur: ita, vt quę in tota ea salutis nostrę administratione prima fuerunt; primis item sacrę operationis partibus designentur: quę verò secundo loco facta sunt; per ea, quę item secundo loco repræsentantur: vltima verò illis, quę postremo loco exercentur; ita vt illis omnibus, qui hæc diligentius examinare vellent, liceat omnes salutis suę partes, in tota sacra Hierurgia, tanquam oculis subiectas intueri. Ipsa enim sacrorum donorum consecratio, ipsum sacrificium; mortem Domini annunciat: eius item præpotentem à mortuis resurrectionem, ac in cœlos gloriosam ascensionem: quoniam præciosa hæc dona, in ipsum dominicum corpus, & sanguinem, mutantur; quod hæc omnia suscepit; quod crucifixum est, resurrexit, & ad cœlos ascendit. Ea autem quę ante sacrificium dicuntur, & fiunt; designant illa omnia, quę ante mortem fuerunt: aduentum scilicet in carnem eius, ostensionem, & perfectam manifestationem. Ea verò quę confecta consecratione, & oblatione peraguntur; sancta & vera patris æterni, vt ipse inquit Dominus, promissa, repræsentant: Spiritus, inquam, sancti in Apostolos descensum: gentium ad Deum Apostolica prædicatione conuersionē, & communionem: ita vt nihil aliud sit vniuersa sacra Mystagogia, nisi vna quædam perfecta imago; vnius quasi corporis politię, ac omnium rerum gestarum Christi saluatoris nostri: omnesque eius partes, ab initio vsque ad finem, mirabili ad inuicem contextu, & ordine, oculis, & aspectibus humanis, subijciens. Illi siquidem Psalmi, qui quasi in vestibulo, atque ingressu mysterij canuntur: & ante hos, ea, quę in donorum propositione fiunt, & dicuntur; prima tempora œconomię significant. Ea verò, quę post consequuntur, sacrę scilicet scripturę

scripturę lectio, ea caussa recitantur; vt per hæc, & ad studium, cultumque virtutis prouocemur, atque inungamur: & vt Deum nobis propiciū reddamus: vtq. ea, quę Christi œconomiam significant audiamus. Et partim quidem hymnis hæc ipsa Deum personant, & ad virtutem nos cohortantur, eosque qui canunt, sanctificant: partim autem, talia ab Ecclesia ita electa & disposita sunt, vt sufficiant ad significandam Christi peregrinationem & politiam. Fiunt igitur ea omnia, quę in sacra Liturgia peraguntur, vt quidem ipsa forma, & figura ordinis, & totius sacre Hierurgię declarat, atque continet, instituti vsus gratia. Significant autem etiam aliquid ex operibus vel actionibus, vel passionibus Christi; quemadmodum prima introductio Euangelij ad altare: oblatio item preciosorum donorum. Fit enim vtrumque primum, vsus ipsius, & necessitatis caussa. Nam & Euangelium, ideo primum adfertur; vt legatur: dona deinde; vt sacrificium exacte perficiatur: vtrumque tamen, significat seruatoris ostensionem atque apparitionem: primum quidem illud, incipientis manifestari obscuram, & imperfectam: hoc verò postremum vltimam illam & perfectissimam. Vt autem hæc, quę dicta sunt, principium & medium, salutis nostre declarant; ita finem & consummationem operis vniuersi, illa omnia, quę in ipsa donorum oblatione perficiuntur, designant. Vti quidem primus ex omnibus D. Iacobus, ille, qui frater domini dicebatur, ab ipso Christo Domino instructus nobis, tradidit: vt quidem & plurimi sanctorum Patrum Canones testantur: & Ecclesiasticę historię docent: & veritas ipsa, vsusque apud nos perpetuus, confirmat. Post verò magnus Basilius eodem modo, quod & ipsa forma eius Liturgię, quam nobis perscripsit, docet; & diuinę preces, quas item nobis tradidit, abunde repræsentant. Sed & Chrysostomus: In

*A Chriſto edoctus
primus Miſſam
celebrauit*

hanc seruatoris œconomiam omnia docet referri : vt nobis ipforum contemplatio ante oculos posita , animas quoque sanctificet , & ita ad capienda sacra dona , reddat idoneas. Et quemadmodum tùm , cùm semel in ara crucis , ea ipsa hostia , oblata est , orbem erexit vniuersum ; sic & nunc considerata , mentes nostras efficit diuinas. Quanquam quod magis est , ne tùm quidem , cùm in cruce pendeat , aliquid vtilitatis attulisset ; nisi considerata , & credita fuisset : cuius item causa , & prædicata est , & vt crederetur , ipse Deus , innumerabilia machinatus est. Neque enim alia ratione posset , quod suum est facere , aut aliquem seruare ; si eos , quos curare & seruare debuit , quod fuerit , latuisset. Sed tùm quidem , cùm nostre salutis causa suscepta fuit , Apostolica prædicatione publicata ; reuerentiam ergà Christum , fidem , & dilectionem , in animis gratorum hominum efficiebat : nunc autem ab his , qui iam crediderunt , in his ipsis diuinis mysterijs studiosè conspecta ; beatas has affectiones , non quidem denuò inserit , verùm iam insertas , conseruat , & renouat , & auget : & in fide quidem firmiores ; in pietate autem & charitate , ardentiores , & seruentiores nos facit. Nam si ea , quæ in nobis non fuerint , vt sint , effecit ; hæc eadem multò facilius , seruare , custodire , atque renouare poterit. Quibus autem virtutibus ornatum , ad ea sacra mysteria accedere sit necesse : & sine quibus ea aspicere sit impium ac nefarium ; illa sunt ; religio , fides , ardensque in Deum charitas. Eamque ob causam oportebat contemplationem , quæ nobis posset hæc inserere , in sacrificij constitutione significari ; vt non mente solum , sed etiam quodammodo oculis ipsis videremus : summè , inquam , diuitis Christi paupertatem ; eius , qui sua maiestate complet omnia , in aliena terra hospitia & peregrinationes : eius , qui est benedictus ; contumelias , & oppro-

*Quibus Virtutibus
debet esse ornatus qui
vult audire secretum.*

opprobria, impassibilis passionem: & quantum ipse odio habitus: quantum nos dilexerit: tantusque cum esset, quantum seipsum humiliauerit: & quid passus, quidue agens, hanc tantam præstantem, & admirandam in conspectu nostro præparauerit mensam: ut ita salutis nouitatem admirantes, multitudineque misericordiarum eius, stupore perculsi, reuereamur eum, qui sic nostri misertus est, qui tantam nobis attulit salutem: illi nos, animasque nostras credamus: illi vitam nostram commendemus: igne item ardentis dilectionis, corda nostra erga illum accendamus. Vbi enim tales fuerimus; tum demum poterimus, & secure, & familiariter, in tantorum mysteriorum igne versari. Neque enim sufficit ad hoc, ut tunc tales simus, ea, quæ Christi sunt aliquando didicisse, & ea scire; sed necesse est etiam tunc mentis oculos illic figere, & ea actu contemplari, omni alia cogitatione tali tempore ex animo reiecta: si modo velimus, ad eam sanctificationem, quæ ex his donis prouenit, uti iam diximus, animum nostrum aptum, & accommodatum, reddere. Non enim ipsis solis verbis oportet veram pietatem metiri; sed magis rebus, & operibus ipsis. Sub aspectum enim, ut ita dicam, hoc ipsum sacrificium, omnia deducit, ipsamque contemplationem, animis nostris infert: ut sic euidentius nobis per oculos impressa imaginatio, penitus non det locum obliuioni eius mensæ; sicque pleni diuinis cogitationibus, participes efficiamur sacrorum mysteriorum; sanctificationem sanctificationi addentes, & à gloria in gloriam subleuati. Et hic quidem est sensus, hæc mens, quasi in compendio oculis nostris subiecta, totius Christiani sacrificij. Habent tamen deinceps singulæ partes, peculiare suas contemplationes, & rationes: ut ipsarum precum harmonia: ipsum opus sacrum: ipsa uiuorum & mortuorum sanctificatio. Ante autem omnia

omnia per totam mysterij celebrationem, apparet saluatoris nostri susceptę carnis œconomia. Cur enim non statim in altari proponuntur sacra? Quia offerebantur quidem Deo sacrificia ab antiquis; partim ratione carentium animalium cedes, partim vasa aurea, & argentea: corpus autem Christi, etiam vtraque habere videtur. Nam & ipsum, in honorem, & gloriam Dei Patris, mactatum est; dedicatum autem ab initio Deo. Et donum erat ipsi; quia primogenitus. Dona enim hæc Deo offeruntur, tanquam primitię vitę: & quod mutatur panis in ipsum corpus Christi; vnde & abscinditur & separatur, ab his, quę sunt eiusdem generis: & sectio quædam tantum, & non totus offertur panis: (Passionemq. & mortem Domini in eo imprimit.) Et quamdiu quidem panis hic in propositione situs est; panis solum purus & simplex est, ad ministerium Dei tantum dicatus. Post verò panis ille verus, qui de cœlo descendit efficitur; verbiq. ipsa veritate, verè & realiter immutatur. Et hæc quidem, in eum sensum recuperatę salutis nostrę accepta, talia sunt. Si verò rationabiliter, atque ad mores & vitam relatè, hæc referre atque interpretari voluerimus; mille linguis opus esset: neque tamen rem totam pro sua dignitate explicare possemus. Iussit enim ipse Dominus, vt hæc in memoriã eius peragantur, ne ingrati & immemores simus. Illa enim est, vel in humanis prima, & summa beneficij, ab eo, qui illud accipit, benefactori, recompensatio; si illius sit memor, earumq. rerum, per quas beneficio affectus est. Huius autem conseruandę memorię, homines multas rationes excogitarunt; sepulchra, inquam, statuas, columnas, dies festos & celebres, publica demũ certamina. Quarum rerum omniũ finis est vnus; ne præstantes viri, eorumq. erga nos merita, vlla vetustate, quę rerum omnium edax est, consumerentur. Vt

*Quia Amicus
um corpe religit*

In Memoriam

tur. Vt autem in illis statuis, quas præstantibus viris, pro rebus præclare gestis erigimus victorias, quarum beneficio seruati sumus, vel inscribere, vel depingere solemus; ita in his ipsis diuinitus nobis traditis, & relictis donis; mortem illam sacram, cuius beneficio seruati sumus, in cuius virtute omnes inimicos nostros deiicimus, effingimus, planèque imprimimus. Neque verò rudem aliquam, & mortuam formam, & imaginem in eis inscriptam habemus, quod in cæteris fit; sed illud ipsum viuum corpus, & sanguinem, victoris & seruatoris nostri IESU CHRISTI, sacris ad DEUM precibus, gratiarum item actionibus, iubilationibus, confessionibus, postulationibus confectum atq. consecratum. Petimus autem ab illo primum pacem, & salutem, animabus nostris. Magna enim vtilitas est diuine pacis: vel potius; magna huius virtutis in omnes partes necessitas. Cuius enim animus multis perturbationibus, tanquam fluctibus iactatur, atque fluctuat; illum possibile non est, quietè cum Deo coniungi, ac conuenire posse. Quemadmodum enim pax, multa, vnum quodammodo reddit; ita perturbatio, vnum, multa efficit. Non pacem autem in hoc loco tantum petimus; sed etiam salutem animabus nostris: sic enim ipse Christus præcepit; primum quærere regnum Dei, vt sic omnia adiiciantur nobis. Regnū autem Dei nihil aliud est, quàm certa quædam salus animarum nostrarum. Sed vt Christi ipsius veri capitis; ita & Ecclesiæ corporis eius, in his mysterijs forma quædam, & repræsentatio conspicitur; non tanquam in signis tantum, sed tanquam in corde membra, & in arboris radice ramus: et sicut dicit Dominus; tanquam in vite palmites insunt. Non enim est hic solū nominis communio, vel analogiæ similitudo est; sed res eadem. Et enim corporis Christi & sanguinis mysteria, quæ participantur, in humanū corpus non

*Simile**Pax a deo petenda.**Matth: 6.**Ioan: 15.*

pus non mutantur ; sed ipsum in illa mutatur , vincen-
 tibus illis , quę sunt præstantiora. Nam etiam ferrum,
 cum igne habens consuetudinem, fit ignis ; non autem
 dat igni, vt sit ferrum : & quemadmodum ferrum inflam-
 matum, non ferrum, sed ignem apertè videmus, ferri
 proprietatibus ab igne omnibus absumptis ; ita etiam
 Christi Ecclesiam, si quis videre potuerit, eo ipso, quod
 ei vnita est , & est eius carnis particeps ; nihil profecto
 aliud eam esse videret , quàm ipsum verum Iesu Christi
 corpus. In huncque ipsum modum dicit Paulus : *Vos*
estis corpus Christi, & membra ex membris eius. Non e-
 ius tantum in nos curam, & prouidentiam, aut instru-
 ctionem, & admonitionem, item nostram in eum sub-
 iectionem, significare volens ; illum quidem caput, nos
 autē corpus appellauit : (qua ratione item & nos quos-
 dam cognatos, amicorum membra, exuperantia qua-
 dam orationis vtentes, vocamus ;) sed illud ipsum signi-
 ficans, quod dicebat, fideles scilicet, per hunc sangui-
 nem viuentes in Christo vitam, & verè ab ipso capite
 dependentes, hoc corpore indutos esse. Fit autem in
 ipsa sacra Hierurgia, sanctorum item memoria, tū, cū
 ipsa proponuntur dona, & tū cū offertur sacrifici-
 um. Donum enim est reuera, sacrumque donarium, ra-
 tionalisque victima, hoc tantū mysterium. Quam ex-
 cellenti quodam modo perficimus ; recordātes eorum,
 quę pro nobis facta sunt, crucis, & aliorum, quę Chri-
 stus pro nobis sustinuit. Et alio item modo memoriam
 per beatę matris illius facientes, multa in eius laudem &
 gloriam dicentes : ad intercessionē quoque sanctorum
 omnium, exorantes, offerentes ; rationalem ex illius do-
 nis & datis, illi ipsi cultum offerimus ; hymnis & bene-
 dictionibus suam maiestatem laudantes. Sicque ipsa
 oblatio perficitur inuisibile sacrificium : fitque specie-
 rum mutatio, in ipsum corpus & sanguinem Iesu Chri-
 sti, di-

1. Cor: 12:

Roman: 6.

ἀνθρώποι

sti, diuina operante gratia inuisibiliter; mysticis precibus, hæc talia dona mutantibus. Vocatur autem potissimum eucharistiæ nomine hoc ipsum sacrificium, atque rationalis cultus: hoc quidem ob eam causam, quod nullum inducit factum, sed solum vtens verbis sacramentalibus, hanc Deo offert oblationem, mutationemque diuini corporis & sanguinis efficit: illud verò ab eo, quod est amplius, quodque primò & præcipuè spectat, atque operatur, gratiarum inquam, actione. ~~Longè enim plures, gratias agendi occasiones, habemus;~~ quàm supplicandi. Multò enim plura accipimus, quàm ea sunt quibus opus habemus: omnia enim penè, quod quidem ad Deum attinebat, accepimus, qui nihil reliqui fecit, quod nobis non dederit. Sed hæc quidem assequendi, nondum tempus aduenit; in quo genere est corporum immortalitas, & cœleste regnum: alia verò iam consecuti, non retinemus; eiusmodi est remissio peccatorum, aliaque bona, quæ per sacramenta nobis suppeditantur. Et fontes quidem primi sacrorum missæ mysteriorum isti fuerunt. Christus Deus noster, ipse primus & summus pontifex; & qui ab eo quasi immediate profluxerunt, ipsi inspectores, & ministri eius sancti Apostoli; qui facti sunt, tanquam ex fonte flumina lætificantia, ciuitatem Dei; qui iuxta præceptum domini, ea, quæ in aures audierunt, in tectis, & supra domos prædicare debuerunt: & impletum est, quod diuinus Dauid prædixit: *Non sunt sermones neque loquelæ, quibus non audiantur voces eorum.* Collectio igitur vniuersarum cerimoniarum, sacræ hierurgiæ facta est: Primum à D. Iacobo Apostolo, fratre domini, Hierosolymitano Episcopo; vt quidem testatur 32. Canon concilij in Trullo habiti his verbis: *Nam & Iacobus Christi domini nostri secundum carnem frater, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ Thronus primum est creditus: & D. Basilus Cæsareæ*

sareę Archiepiscopus, cuius gloria omnem terrarum orbem peruasit; mystico nobis in scriptis tradito sacrificio, ita tradendum in sacro mysterio, ex aqua & vino sacrum poculum ediderunt, ut quidem in sacra peragitur Liturgia. Inueniuntur tamen & significationes quædam, per monumenta Ecclesiastica sparsim, & ipsum D. Marcum Euangelistam, suę item Ecclesię, sacre & mysticę oblationis hierurgicas, cerimonias similiter, composuisse. Siue autem eam ob causam, quod vtriusque Apostoli volumina fuerint deprauata: (quemadmodum posterioribus temporibus, ipsius Clementis constitutiones, itidem,) siue ob prolixiorum rerum sacrarum expositionem, in medica quadam ratione, à sancto patre nostro magno Basilio breuius, & concisius ordinata sunt: deinde ab ipso D. Chrysostomo; certò non constat. Hoc vnum certò scimus, quod à maioribus nostris, duo Tomi nobis relictí leguntur, hætenusque exstant, ex quibus sacram celebramus Liturgiam; ipsius inquam magni Basilij, atque sancti Patris nostri Ioannis Chrysostomi, Vno Spiritu sancto, vterque conscriptus, vniúsque, & eiusdem traditionis: præter id, quòd sancti Basilij superat, & plenior est verbis: diuus autem Chrysostomus, compendiosius, & concisius loquitur. Ex his igitur sacris libris, ad hanc vsque diem mysticum offerimus sacrificium: ita, ut magne quidem quadragesimę, sacri Paschatis, Dominicis diebus, & quibusdam alijs, magni Basilij Liturgiam legamus; atque ex illa sacrum oblationis mysterium perficimus: in alijs autem diebus, Diuum sequamur Chrysostomum. Cùm igitur hæc, quę apud nos est Dei Ecclesia, princeps sit aliarum Ecclesiarum; in omniq; cognitione, & gratia Dei familiam ducat, ac incontaminata quadam sinceritate, gloriatur splendore Apostolicarum & Patriarum traditionum, ac non ita pridem primas partes orthodoxę veritatis retulerit, ac

lerit, ac in caput sit constituta; æquum est vniuersam Christianorum rempub. atque Ecclesiam, sic, & non alio modo, diuina mysteria, sacramque Liturgiam, sanctè celebrare, vt & ipsa celebrat. Quòd si necessitas aliquo in loco postulet, vt vetusta consuetudine Liturgia peragatur: nimirum, vel secundum D. Iacobi institutum, vel D. Marci fortasse, his, quæ pietatis & compendij sunt conseruiatis: in laudem Dei præpotentis, libera ab omni rerum mundi huius impedimentis, consideratione & discretione adhibita; sacra nobis peragenda est Liturgia. Ita vt primò & principaliter sanctificationem, ex ea diuinorum donorum communione, consequamur: vt in ipsam substantiam animæ nostræ, per ipsum corpus nostrum transeat. Hoc enim significans B. Paulus ait: *Qui adhærent, inquit, domino; unus est spiritus*, vt pote, quòd in anima primò & præcipuè, hæc vnio, & coniunctio, consistat. Ibi enim propriè homo, ibi sanctificatio, quæ vel ex virtutibus humano etiam studio partis proficiscitur, consistit: inde etiam ipsum peccatum: ibi itidem ea curatione, quæ ex donis promanat, homo curatur: corpori enim omnia ex anima adueniunt. Et quemadmodum à malis cogitationibus, quæ ex corde exeunt, inquinatur; ita etiam inde est ei sanctificatio, siue ea quæ à virtute, siue quæ à sacramentis, sed longè excellentiùs, longè meliùs, longè perfectiùs, prouenit. Duobus enim modis diuina hæc Hierurgia, & sacrum hoc mysterium nos sanctificat. Vno quidem modo ipsa mediatione, eò, quòd offeruntur dona, siue ipso oblationis actu; eos, qui offerunt sanctificant, & eos, pro quibus offeruntur, Deumque illis propitium reddunt. Alio autem modo, sacra ipsa participatione & communione, quia nobis verus cibus & potus, vt dicit Dominus, fiunt. Ex quibus quidem modis, primus ille communis est viu-
uis atque defunctis, etenim pro vtrisque offertur sacri-

ἐι δὲ ἀνάγκη
τοῦτον εἶναι
καὶ τὸ χρονίον
εἶναι ἢ καὶ ἱε-
ρυργεῖν μετὰ
τοῦ νόμου ἱε-
ρέων ἢ τοῦ
μαζευτοχόου
τὰ τῆς εὐσε-
βείας καὶ κε-
φαλαιώδη φυ-
λακτέον.

1. Cor. 6.

Matth. 15.

Ioan. 6.

ficiunt. Secundus autem modus solis viuentibus proprius est, cum mortui amplius, nec comedere nec bibere omnino possint. Quid igitur dicet aliquis? Propterea ne, nec sanctificantur hac sanctificatione, quæ prouenit ex participatione, & deteriori sunt in hac parte conditione mortui, ipsis viuentibus? Minimè. Nam & his siquidem Christus se communicat, eo modo quo ipse nouit: qui item ut vobis clariùs innotescat, ut & cætera alia multa ad hanc rem pertinentia, ex ipsa interpretatione sacræ Liturgiæ, & hoc & alia multa discere poteritis.

ANNOTATIONES.

Tertiodecimo loco docetis. etc. *Sumptum est hoc totum ferè Caput ex Nicolai Cabasilæ, viri imprimis pij, & longè doctissimi, libro, de diuino altaris sacrificio; ex quo eodem in locis quibusdam corrigi & illustrari potest.*

Sacram Hierurgiam. etc. *Non uno, nec eodem nomine, hoc loco Græci, ut & tota vetustas sacrificium altaris ornant, atque explicant. Nunc enim communissimo, eoq; vsitatissimo λειτουργία nomine vtuntur, quam Strabo δημοσία υπηρεσία, hoc est, publicum muneris ministerium, & functionem interpretatur: quomodo Isocrates dicere solebat: Magistratuum functiones λειτουργία. non ἐργασία, hoc est, ministeria; non quæstus faciendi, artes esse. In re sacra, primus hoc vocabulo vsus est Diuinus Lucas ἐπληθυσαν ἡμερὰ τῆς λειτουργίας completi sunt dies ministerij eius, hoc est, sacrificij, quod in vice sua obibat Zacharias. Et in Actis. λειτουργοῦντες αὐτῷ ὡς τῷ κυρίῳ καὶ νηστεύοντες, quod Erasmus interpretatur, cum illi sacrificauerunt Domino & ieiunarunt: quo deinceps vocabulo, omnes alij consequentes scriptores, in hoc mysterio sunt vsi. Nunc ἱεραργία hoc est sacram operationem vocant, quo nomine D. Ignacius Apostolicis temporibus proximus uti solet. Nunc μυσταγωγία, quasi summi mysterij nomine vtuntur: quo nomine Gregorius Nazianzenus delectatur. Nunc τελετή, id est, summæ cærimonix, quomodo Sinesius τελετήν ἀπόρρητον. hoc est, arcanum mysterium, hoc sacrum appellauit. Inde Lucianus eam ob causam saluatorem nostrum cruci affixum esse dicit, quod nouam in Palestina τελετήν, hoc est ritum & sacrificium constitu-*

constituerit. Hinc Christum τελεταρχόν primum tanti mysterij conditorem, magnus Dionysius appellare: ipsum autem sacrificium τέλει τὴν τελετὴν, quasi ceremoniam ceremoniarum, absolutissimumq; ritum, & sacramentum nominare solet. Vocant item προσφοράν, hoc est, oblationem: quo nomine, & si ipsa dona aliquando & munera, quæ vel ad conficiendum hoc sacrificium, vel ad ministrorum victum conferri solebant, appellantur, quæ propriè à veteribus κατὰ ποσὶα dicebantur; sæpius tamen ipsam rem sacram designant, quomodo ipsum concilium Nicænum utitur: Neq. inquit regula, neque consuetudo tradidit; ut hi qui offerendi sacrificium non habent potestatem; his, qui offerunt, corpus Christi, porrigant: ubi verbo προσφέρειν, Patres illius concilij utuntur. Sic ipsi Apostoli, Canone 3. & 7. ἀγία προσφοράν appellare solent. Sic Ignacius: Non licet sine Episcopo, neque baptizare, neque προσφέρειν id est offerre. Vocant item hoc idem mysterium nunc quidem simpliciter θυσίαν, quomodo ipsi Apostoli Canone 3. quomodo Ignacius οὐδε θυσίαν προσκομίζαν ἔδε δοχὴν ἐπιτελεῖν, id est, neque sacrificium immolare, neque cœnam celebrare; sacrificium simul & communionem complexus, quod utrumque Latini Missæ nomine appellare solent. Quomodo item & D. Lucas nomine δοχῆς usus est. Nunc verò cum additione, quomodo Nazianzenus ἀναίμακτον θυσίαν, hoc est, incruentum sacrificium. Iustinus προσφερομένην θυσίαν id est, quod offertur, sacrificium appellat: ἱερὸν item, ἡ φιλικώδης μυστήριον, quomodo sæpius Chrysostomus, ἀγάπην, id est, dilectionem, quomodo Tertullianus, & alij plurimi σιωᾶν, ἔχασιστίαν, collectionem atque gratiarum actionem ut passim omnes appellant. Iustinianus προσκομαδὴν oblationem in nouellis nominat, sed & hæc hætenus.

De Varia affectione Missæ.

Illi siquidem Psalmi qui quasi. etc. Frustratim hæc ex Cabasila proijciuntur, potius quam continuantur, proinde libet totum locum Cabasilæ apponere: Quæ autem post Psalmos, sacrarum litterarum lectiones, & alia id quod sequitur. Nam etsi dicatur alius esse usus lectionum & psalmodiarum; ea enim adsumpta esse, ut scilicet ad virtutem nos vngant, & ut Deum propitium reddant; nihil tamen prohibet, quò minus & hoc, & illud possint, & eadem, & fideles ad virtutem inducant, & Christi œconomiam & dispensationem in carne significant. Quemadmodum enim vestes, indumenti quidem usum implent, & corpus tegunt: eò autem, quòd tales vel tales sunt, nonnunquam & artificium, & vi-

In Missæ sacrificio quæ huiusmodi adhibentur.

tam, & dignitatem eorum, qui induti sunt significant; ita etiam se habet in his. Quia enim diuinę scripturę, & verba diuinitus inspirata, & hymnos Dei comprehendunt; & ad virtutem adhortantur, eos, qui legunt & canunt, sanctificant. Quia autem talia electa sunt, & ita sunt ordinata, & aliam habent potestatem, & sufficiunt ad significandam Christi peregrinationem, & eius institutionem. Neque enim ea solum quę coluntur, & leguntur; sed ea etiam, quę in celebrando peraguntur, eodem modo se habent. Fit enim vnum quodque, pręsentis vsus gratia: significat autem etiam aliquid ex operibus, vel actionibus, vel passionibus Christi.

Cur enim non statim in altari proponuntur. etcœt.

Duo sunt intra ἁγίον βῆμα id est, sanctum tabernaculum in orientali Ecclesia, Altaria: vnum maius in medio θυσιαστήριον, quod varijs nominibus appellant: Sacram mensam, Sancta sanctorum, Cathedralam, Locum Dei, Requiem, Propiciatorium, magni sacrificij officinam, Christi monumentum, & eius glorię tabernaculum; totq; item vocabulis ab antiquissimis Patribus insignitur: ex quibus colligere licet, quàm magnificè illi senserunt de eo sacrificio, quod in hoc peragitur altari; longè secius, quàm nostri prophani isti rerum diuinarum inquinatores. Est & aliud minus altare, in quo Sacerdos sacra pręparat; quod prothesis dicitur, quasi propositio, quod panis consecrandus in eo primum ponitur.

Quia offerebantur quidem primo Deo sacrificia. *Integer locus & sententia Cabasilę hæc est:* Initium autem ducamus ab eorum, quę in propositione fiunt & dicuntur, contemplatione, & ipsa eorum allatione, donorumq; oblatione. Cur enim non statim ad altare ducuntur & sacrificantur; sed primum tanquam dona Deo dedicantur? Quia offerebantur quidem Deo sacrificia ab antiquis, ratione carentium animalium coedes, & sanguis. Offerebantur autem etiam dona; quemadmodum vasa aurea, vel argentea. Corpus autem Christi etiam vtraque habere videtur. Etenim sacrificium quidem posterius existit; quando pro gloria patris est interfectus: dedicatus autem erat, & oblatus Deo, ab initio: & donum erat ipsi preciosum, & tanquam adsumptum; vt nostri generis primitię, & propter legem, quod erat primogenitus. Ea de causa, ea, quę nunc offeruntur, per quę corpus illud significatur, non statim ad altare ducuntur, & sacrificantur; sed

hoc qui-

hoc quidem fit postea : prius autem Deo dedicantur ; & dona preciosa Deo, & fiunt, & vocantur. Ita fecit Christus. Quando enim panem, & vinum, manibus acceptum, ostendit Deo & patri ; tanquam dona, ea Deo offerens, & dedicans, ostendit. Et unde nam hoc constabit ? Ex eo, quod Ecclesia hoc facit, & ea dona vocat. Non enim id faceret, nisi Christum hoc fecisse sciret. Audiuit enim ipsum iubentem : Hoc facite ; & non dissimiliter eum est imitata.

Iussit enim ipse dominus, vt hæc in memoriam eius peragantur. etcet. *Rem totam sic explicat Cabasila.* Sed quam de causa hæc iussit ? & ad aliquid respiciens, hanc recordationem à nobis exegit ? Ne ingrati & immemores essemus. Est enim benefactoribus ab ijs, qui beneficio affecti sunt, quædam gratiæ relatio ; eorum meminisse, & eorum, per quæ beneficio affecti sunt. Huius autem conseruandæ memoriæ, homines multas rationes excogitarunt ; sepulchra, statuas, columnas, dies festos & celebres, certamina ; quorum omnium vnum est institutum, non finire, vt viri præclari & præstanti virtute, obliuioni mandentur. Tale est etiam, quod dicit seruator : Alij quidem alia, obliuionis quærunt remedia ; vt recordentur eorum, qui ipsos beneficio affecerunt ; vos autem in meam recordationē hoc facite : & quemadmodum ciuitates fortium virorum, per quos victoriam affectu sunt, vel qui eis salutem attulerunt, aut res earum rectè gesserunt, columnis inscribunt ; ita etiam in his donis, nos mortem Domini adscribimus, in qua, vniuersa sita fuit, aduersus malignum, victoria. Et per statuas quidem, ciuitates solum habent figuram corporis benefactorum : nos autem ab hac oblatione non habemus figuram corporis ; sed ipsum corpus eius, qui se gessit fortissimè. Hoc ipsum etiam antiquis constituit, vt in figura facerent, id, quod nunc est in rerum veritate. Id enim erat Pascha, & agni occisio. In memoriam reuocat coedis illius ouis & sanguinis ; qui seruauit Hebræis in Aegypto primogenita. Et hæc quidem est ratio recordationis.

Sed & Christi ipsius veri capitis. etc. *Tractat hæc in hunc modum Cabasila.* Significatur autem Ecclesia in mysterijs, non tanquam in signis, sed tanquam in corde membra, & in arboris radice ramus ; & sicut dixit Dominus, tanquam in vite palmites. Non enim est hic solum nominis communio, vel analogiæ similitudo ; sed res eadem. Etenim corpus Christi & sanguis, mysteria, sed

ria, sed Ecclesię hæc sunt cibus, & verus potus : & eorum particeps effecta, non ea mutat in corpus humanum, veluti aliquem alium cibum ; sed ipsa in illa mutatur, vincentibus ijs, quę sunt præstantiora. Nam etiam ferrum cum igne habens consuetudinem, fit ignis ; non autem dat igni, vt sit ferrum ; & quemadmodum ferrum inflammatum, non ferrum, sed ignem aperte videmus, ferri proprietatibus omnino ab igne deletis ; ita etiam Christi Ecclesiam, si quis videre potuerit, eo ipso, quod ei vnita est, & est eius carnis particeps ; nihil aliud videbit, quàm ipsum corpus Domini. Propter hanc rationem : Vos estis corpus Christi, inquit Paulus, & membra ex parte. Non enim Christi in nos curam & prouidentiam, instructionemque & admonitionem, & nostram in eum subiectionem significare volens, illum quidem caput, nos autem membra appellauit, sicut & nos cognatorum vel amicorum membra vocamus, hyperbole vtentes ; sed illud ipsum significans, quod dicebat, fideles scilicet iam per hunc sanguinem viuentes in Christo vitam, & verè ab illo capite dependentes, & hoc corpore indutos. Propterea non est à ratione alienum, hęc Ecclesiam per mysteria significari.

Sicque ipsa oblatio perficitur inuisibile sacrificium. etcoet. *Clarius hæc idem Cabasila in hunc modum tractat :* De ipso autem sacrificio, opere precium est illud quærere. Quia enim non figura sacrificij, neque sanguinis imago ; sed verè est mactatio & sacrificium. Quæramus, quid est, quod sacrificatur : panis, an corpus domini : videlicet, quando dona sacrificantur, prius, quàm sunt sanctificata, an postea ? Et si panis quidem est, quod sacrificatur ; primum quidem quodnam fuerit panis sacrificium. Deinde, non est hoc nobis mysterium, videre panem mactatum ; sed agnum Dei, qui sua morte tollit peccata mundi. Sin autem ipsum Dominicum corpus sacrificatur ; hoc certè ne fieri quidem potest. Non enim amplius occidi vel percuti potest ; cùm iam ab interitu, & corruptione alienum & immortale effectum sit. Quod si fieri posset, vt adhuc aliquid tale pateretur ; oportet esse & qui crucifigerent, & omnia alia conuenire, quę illud sacrificium effecerunt : siquidem non figura mactationis, sed vera mactatio esse ponitur. Deinde, quomodo Christus semel est mortuus & suscitatus, non amplius moritur : & semel passus est in consummatione seculi : & semel dicitur oblatus, vt multorum peccata auferret ? Si enim in vnaquaque mysterij celebratione ipse sacrificatur ;
quotidie

quotidie moritur. Quid ad hæc ergo dicendum est? Sacrificium, neque antequam panis sanctificetur, neq. postquam est sanctificatus, peragitur; sed eo ipso tempore, quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia, quæ de eo creduntur, conseruari, & nihil omnino excidere. Quænam autem ea sunt? Sacrificium hoc, non esse imaginem, & figuram sacrificij; sed verum sacrificium: non esse panem, id, quod sacrificatur; sed ipsum Christi corpus: & præterea vnum esse agni sacrificium, & quod semel factum est. Et primum videamus, an non figura, sed re ipsa sacrificium sit mysterij celebratio. Quod enim est ouis sacrificium, quæ ab eo, quod non est omnino occisum, in occisum fit mutatio; hoc etiam hic fit: panis enim, qui est insacriticatus, mutatur tunc in id, quod est sacrificatum. Mutatur enim à pane non mactato, in ipsum corpus Christi, quod verè mactatum est. Vnde, quemadmodum in oue mutatio, verè sacrificium operatur: ita iam hîc propter hanc mutationem, id, quod peragitur, verum est sacrificium. Mutatur enim non in figuram; sed in rem mactationis, in ipsum corpus Christi, quod sacrificatum est. Sed, si panis quidem manens fuisset sacrificatus; panis esset, qui mactationem suscepit: & fuisset mactatio tunc panis sacrificium. Quoniam autem vtræq. mutata sunt; & in sacrificatum, & panis: & factus est pro insacriticato quidem sacrificatus, pro pane autem corpus Christi; propterea mactatio illa, non in pane, se tanquam in subiecto considerata, corpore Christi; non panis, sed agni Dei sacrificium, & est, & dicitur. Clarum est autem, quod his positis, nihil necesse est, multas fieri oblationes corporis Domini. Quia enim fit hoc sacrificium, agno non tunc occiso, sed pane mutato in agnum occisum; clarum est, quod fit quidem mutatio, sed non tunc fit occisio: & sic id, quod mutatur quidem, multa, & mutatio sæpè: id autem, in quod mutatur; nihil prohibet vnum & idem esse, sicut vnum corpus, ita etiam occisionem corporis vnam. Et hæc quidem de his.

Princeps fit aliarum Ecclesiarum. etc. *Qui fuerunt ab antiquo principes Apostolorum, & quasi columnæ, quæ item princeps Ecclesiæ; ex Paulo, Actisque Apostolorum, clarum est. Clarum item ex Concilio Nicæni, quod isti se in omnibus sequi dicunt, Canone 6. & 7. & 39. in cuius Synodi patrum Catalogo, & Subscriptionibus, ne nomen quidem Byzantini Episcopi reperitur. Clara item sunt Cō-*

Constantinopolitanorum Patriarcharum ad Damasum, Leonem I. Gregorium item I. & cæteros Pontifices istius primatus causa, ne quidquam facta postulata. Clara illorum verè Apostolica responsa. Verum noua nobilitas semper in recensendis titulis, & stemmatibus, multum est odiosa; quantoq; minus illis abundat, tanto illa magis iactat, & ostentat. Illudq; maximè in Græcis nunc apparet ambitionis tale vicium esse, quòd ultimum sapientem deserat: nam ad illos olim iam omnia planè deseruerunt: fastus tamen quidam, & ambitio, in illis adhuc apparet. Non habere autem illos ullam legitimam causam, cur sibi hunc vendicent primatum; vel Canon, quem pro ea ambitione in Constantinopolitano Concilio ipsi tulerunt, abundè indicat, qui talis est: Constantinopolitanæ ciuitatis, Episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum, propterea, quòd sit noua Roma. Si ergo ideò primatum obtinere debet, quia noua Roma est; cur igitur veteri se antefecerunt? Verum nos hac de re non plura dicemus; sed potius Patriarcham Patriarchæ opponemus, totumq; tractatum Gennadij Scholarij Patriarchæ Constantinopolitani de isto principatu, quo maiorem fidem res habeat, ut & istorum & aliorum oculi confodiantur, huic loco apponemus.

GENNADII SCHOLARII PATRIARCHÆ Constantinopolitani defensio de
Primatu Papæ.

SECTIO I.

Ecce nunc quintum & ultimum decreti caput, accedit, ut suam responsionem accipiat, quemadmodum & præcedentia. Ergo quia laborem explicandi, quæ mihi de quatuor primis capitibus viderentur, non defugi, nequaquam decet hoc aut silentio inuolucere, aut debita responsione fraudare. Æquum est igitur omni adhibito studio, & de hoc capite quæ dici possunt afferre, ne & ipsum debita sibi careat portione; immò & aliis adiungatur sacrorum patrum, & doctorum, diuinis & theologicis testimoniis communitum, ut cumulate, quod polliciti sumus, præstemus. Quidnam verò hoc est; Ecclesiæ caput, Papæ primatus, quemadmodum sacræ Synodi decretum apertè clamat. Præterea decernimus Apostolicam sedem & Romanum Pontificem in vniuersum orbem primatum obtinere, eundemque esse beati Petri principis Apostolorum successorem, & ipsius Christi in terris vicarium patrem, & magi-

& magistrum omnium Christianorum. Hoc profecto, nescio quomodo quis inficiari possit; cum apertissime Christus, & omnes doctores, manifestius quam si vel tonitruum personaret, hoc ipsum vociferentur. Christus ergo ante suæ passionis tempus, ad Philippi Cæsaream pergens, interrogauit discipulos suos dicens: Quem me dicunt homines esse filium hominis? animaduerte exquisitum theologi sermonis sensum: nam quando de communibus hominum sententijs percontatur, Apostoli occupant responsionem dicentes per singulos: Quidam Ioannem Baptistam, alij dicunt Heliam, alij Hieremiam, alij vnum ex Prophetis. Quando verò de illorum sententia explicanda interrogat; et quam existimationem de eo haberent, cum diceret: Vos autem quem me esse dicitis? tunc nemo Apostolorum locutus est, quia ipsi aliorum præsides erant; Petrus autem ijs, & toti orbi terrarum præsidebat: & ij quidem tanquam præsides aliorum, aliorum sententiam explicabant. At cum Petrus Apostolorum præses esset, pro illis affert responsionem; illi enim primatum, velut eiusdem scholæ socij, detulerunt: unde & audacter Christo respondet: Magister interrogas, quem te dicimus esse? tu es Christus filius Dei viui. Considera magnificam Petri confessionem, ideo & saluator ad eum: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, non humana sapientia hoc te docuit, neque ab hominibus didicisti; sed Pater meus, qui in cœlis est, hanc tibi admirabilem theologiam reuelauit, pater igitur meus te docuit. Ego autem tibi dico, quod tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Neque hic substitit, immo progrediens dicit: & dabo tibi claues regni cœlorum: & quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis; & quæcunq. solueris super terram, erunt soluta & in cœlis. Quis ergo se Christianum professus hæc abnegabit? nisi forte Christianismum exuere velit.

Sed quid huic obijciunt: qui id oppugnant? ad omnes hoc dixit **SECTIO 2.**
Christus, ubi dicit: Accipite Spiritum sanctum, quorum remi- **Ioann: 20.**
 feritis peccata, remittentur eis; & quorum retinueritis, retenta
 sunt. *Et alibi:* Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra fer- **Luc: 10.**
 pentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici. *Et rur-* **Mar: 16.**
sus: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni
 creature. *Et alibi:* Quæcunque ligaueritis super terram, erunt **Matth: 16.**

ligata & in coelo: & quaecunque solueritis super terram, erunt soluta & in caelis. *Hæc & nos confitemur, dicimusq;* quod in commune hos constituit magistros orbis terrarum, & omnibus gratiam tribuit peccati dimittendi; quoniam usque ad orbis terminos ipsos destinauit. Neceffe enim erat eos habere potestatem baptisandi, docendi, prædicandi, & omnibus gentibus dicendi, quæ opus esset. Cæterum erat utile, vel potiùs necessarium, hos caput habere; ut inter eos esset ordo, & caput: ne sine capite aberrarent; unde confusio magis oriretur, quam unio: ex quo dissolutio & ordinis perturbatio esset consecuta: quia ubi non est ordo, ibi dissolutio; nam ordinis perturbatio dissolutionis principium. Gregorius cognomento theologus, id confirmat: nam mundanos principatus videmus perturbari, discindi, atque aboleri, quando inter se iuncti non sunt: quoniam si duo de primatu regna decertent; utrumq; extinguitur: hoc & saluator dixit: Omne, inquit, regnum in seipsum diuisum, desolabitur, igitur in commune ad omnes hoc Christus dixit; (nemo negabit hoc:) sed seorsum Petro: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & reliqua, ne oriretur inter eos diuisio, ut diximus, ac perturbatio. Si ergo ea veniunt, quod mundanæ potestates, quando disiunctæ sunt, intereunt, & dilabuntur; quomodo Christus debuit Ecclesiam suam omittere sine capite? ut confusio sequeretur, & ex confusione destrueretur. Sed ut supra omnem ordinem positus: & uti existens is, qui ordinem constituit, voluit & ordine suam societatem, videlicet Ecclesiasticam, contineri: & ut ipse in terris erat caput, Dominus, & magister discipulorum, & pater, & pastor; sic cum decreuisset ad paternum thronum ascendere, Petrum præfectum ipsis constituit patrem, & magistrum: & ut uno verbo dicam, suum vicarium ac successorem. Ostendit autem, & alibi ante suam passionem, se principatum, primatum, & Petro tradidisse, ubi dicit: Petre, sapius expetiuit sathanas vos, ut cribraret sicut triticum; ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Audis hoc, ego rogavi pro te, & illud: Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos? quid tibi videtur, scilicet confirmare fratres? nisi cum esse illorum principem, et eos confirmare. Et alibi idem ostendit dicens: Simon vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; & aperiens os eius, inuenies statuerem, illum sumens da pro me, & te: ex eo cognouerunt discipuli,

Petrum

Ordo ad Petrum
sine presidente

α Similiter

Luc: 11.

Ante passionem
Primatum Petro
tradidit Luc: 22.

Matth: 16.

Petrum ipsis principem præfecisse. Hæc Christus ipse, antequam pateretur, enunciauit, ut dictum est. Post resurrectionem autem (ut *Post. Resurrectio nem.*
Ioanni tonitruui filio videtur, qui scripsit Euangelium) Petrus in-
tuens in iucundissimum Domini vultum, inquit: Domine, quid *Ioan: 21.*
placet tibi, ut ego faciam? Iesus interrogauit hunc ter, Petre a-
mas me, & in unaquaque interrogatione, pastorem illis designauit,
dicens: pasce oues meas: pasce agnos meos. Qui terna interro- *Marc. cap. 3.*
gatione contristatus, ait ubertim flens, Domine tu scis omnia: tu
scis quia amo te. cuius dominus triplici interrogatione, voluit tri-
plici abnegationi mederi. Postea terræ constituit ipsum pastorem, et
magistrum: idq; multis ostendemus rationibus & testibus; præcipue
verò Ioannes Damasci oculus, in vita Barlaam, & Ioasaph, In-
dorum, testatur ita dicens: Aufugit hostis diabolus, ob Petri pœ-
nitentiam, pudore suffusus: at ille rursus princeps electus erat,
veluti terræ magister. Id & sapiens Leo imperator in exapostolarijs
dicit: Partim quidem post diuinam resurrectionem, ter, Petre a-
mas me, interrogans Dominus, suarum ouium constituit pasto-
rem: partim verò Simoni oueis tradidit ad pascendum; ut cha-
ritatem mutuam rependeret, requirens ab eo curam pascendi: &
ideo dixit: Petre si amas me, pasce agnos meos. Petrus verò in-
telligens, quod magnum est primatus, & multæ virtutis egens;
vidensque Ioannem, quem valde Christus diligebat, qui seque- *Ioan: 21.*
batur, ait: Hic autem quid? quasi vero dicens, me domine &
magister designas caput discipulorum; hunc autem à te dilectum, *Matth: 20.*
quid iubes esse? qui & petijt ab eo sedere à dextris suis; & ante-
quam peteret, curauit à matre id fieri, ut vel à dextris, vel à fini-
stris collocaret ipsum, in gloria saluatoris. Ex quibus aperte col-
ligitur hic cathedræ primatus. Quod si de cœlesti cathedra, docto-
res hoc intellexerunt; tamen & hoc pacto possumus interpretari. Sed
ne cui occasio præberetur exponendi, quod de omnibus dixit discipu-
lis; quæcunque solueritis & quæcunque ligaueritis: respondet Do-
minus, velut eum increpans: Petre si eum volo manere, donec
rursus veniam, quid ad te? tu sequere me. Nam sequere, nihil a-
liud ostendit; nisi sequere me, hoc baculo pastoralis: ac veluti quan-
do ego vobiscum eram, custodiebam vos, cum pater essem vester,
caput, & magister; sic & tu sis pro me, & sequere me, in hoc princi-
patu, docens, & confirmans fratres tuos. te enim in terra esse volo
pro me. Ideoq; manet vsque ad hanc diem, & manebit Petrus Chri-

stum sequendo, per successores suos, ut in orationis progressu declarabitur. Ex his saluator suam mentem ostendit, ut dictum est, antequam pateretur, & post resurrectionem.

SECTio. 3. Cæterum sancti patres, & acta œcumenicorum conciliorum, manifestissimè idem comprobant. Quid igitur iurè aduersus hæc potestis offerre? nisi forte id, quod à multis audio prædicari; quod hi vitam Petri non uiuunt: nam ille pauper; hi uerò sunt diuites. & aliud vitæ genus nunc Papa ducit; quàm Petrus: quomodo est ergo successor eius? Duo animaduerto hic reprehendi, quæ omitti non possunt. Primum quod ille pauper erat, hic diues. Secundum, aliud genus vitæ uiuebat ille, aliud hic. Ad primum quidem illis sic respondendum est: scilicet, quod opes, & ea, quæ possidet, non ipse sibi comparauit, neque per vim ab aliquo extorsit; sed ante multas & tales & annos; non tantum ante schisma, & diuisionem Ecclesiarum, sed paullo post Christi assumptionem in cælum, & ante sanctam magnam et primam synodum, magnus Constantinus Imperator inuictus, Siluestro, sanctissimo, summoq; pontifici, largitus est: quemadmodum in edicto continetur, & in sacris Canonum libris inuenitur. At & nos id ad uerbum apponemus, ne aliud uideamur offerre, quàm propria eius uerba sonant.

Decretum in- *Æquum esse iudicauimus, unà cum omnibus satrapis nostris, & uicti Impera- uniuerso senatu, optimatibus, & cuncto populo imperio Romanæ toris, & Ma- gloriæ subiacenti; ut sicut sanctus Petrus, vicarius ex persona filij gni Constanti- Dei, est constitutus in terris; ita & Episcopi successores principis A- ni, ad sanctis- postolorum, ampliorem principatus potestatem, quàm regnum gloriæ sumum Silue- nostræ habet, obtineant. Hoc & à nobis, & à nostro concessum est strum, Roma- imperio. Et uolumus ipsam principem Apostolorum, & successores nam Papam. ipsius, ex eius persona, primos apud Deum esse patres & defensores. Et sicut nostri Imperialis potestas in terris colitur & honoratur; ita eius sanctam Romanam Ecclesiam, ueneranter honorari decernimus: & amplius, quàm nostrum imperium, terrenumq; thronum, sedem sacratissimam beati Petri, gloriosè exaltari. Sancimus etiam, ut principatum teneat, tam super quatuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam; quàm etiam super omnes in uniuerso orbe terrarum ecclesias Dei. Et pontifex, qui per tempore ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ exstiterit, celsior, & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat: & e-
ius iudi-*

ius iudicio, quæ ad cultum Dei, vel fidem Christianorum, vel stabilitatem procuranda fuerint, disponantur. Equum est enim, ut ibi diuina lex obtineat apicem & primatum; ubi sanctus legislator Christus Iesus saluator noster, misso beato Petro, iussit cathedrum tenere: & ubi crucis patibulum passus est, & beatæ mortis calicem bibit; vestigijs inhaerendo, sui nostrique magistri: & ibi gentes capita inclinare, propter confessionem nominis Christi; ubi eorum magister beatus Paulus protensa ceruice, propter Christum, coronam martyrij suscepit: & ut usque ad mundi consummationem ibi quærant magistrum; ubi sanctorum suorum reliquiæ conquiescunt: & ibi promi, & in terram procidentes, cælestis regis Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi ministerijs inseruiamus; ubi seruiuiumus illi superbo regi. Inuidimus igitur ipsis sanctis Apostolis, beatis Petro, & Paulo, & post hos beato Siluestro, & omnibus successoribus eius, qui usque ad consummationem mundi ascensuri sunt ad sedem beati Petri, ab hoc die, palatium imperij nostri Lateranense; quod omnibus mundi palatijs præfertur, & supereminet: deinde diadema siue coronam capitis nostri, simulque & lorum, nec non & superhumera-
le, quod imperiale a solet circundare collum; verum etiam chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia Imperialia indumenta, seu etiam dignitatem imperialem præsidentium equitum: conferentes ei etiam imperialia sceptrum, simulq; cuncta signa, & banda, & reliqua ornamenta imperialis culminus, & gloriam potestatis nostræ. Viris etiam diuersi ordinis, reuerendis. Clericis sanctæ Romanæ Ecclesiæ seruientibus, illud culmen singularis potentie, & præcellentie, habere sancimus; cuius amplissimus noster senatus videtur gloria adornari, id est, patricios, & consules effici; nec non & cæteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari. Et sicut imperialis est decorata militia; ita clerum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, adornari decernimus. Et quemadmodum imperialis potentia, diuersis officijs cubiculariorum, nec non & hostiariarum, atque omnium excubitorum; ita & sanctam Romanam Ecclesiam decorari volumus. Et ut amplissime pontificale decus præfulgeat, decernimus; ut clerici eiusdem Romanæ Ecclesiæ lintheaminibus, id est, candidissimo colore decoratos equos equitent: & sicut noster senatus calceamentis utitur, siue sandalijs, albo ex lintheamine; ita & cælestia sicut terrena, ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus, & concedimus beato Siluestro, Episcopo
Papæ Ro-

Papæ Romanæ Urbis, & successoribus eius, beatis Episcopis, ad honorem & gloriam Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, & magnæ Apostolicæ Ecclesiæ: ut si quis senator proprio consilio clericare voluerit, & in religiosorum numero clericorum connumerari, in magna & Apostolica Ecclesia; nullus ex omnibus præsumat impedire. Præterea decernimus, ut ipse religiosissimus pater Silvester magnus Episcopus, & eius successores omnes Episcopi, ferant diadema, siue coronam, quam ex capite nostro ipsi tradidimus ex auro purissimo, & preciosis margaritis, ut ipsi ad ornatum capitis utantur ad laudem Dei, & honorem sanctorum Apostolorum. Ipse vero beatus Papa Silvester, sub corona, siue papalithria, quam habebat, ad gloriam Dei & sancti Petri, noluit ferre coronam ex auro & margaritis; & ideo quia ipse noluit ex auro coronam, nos splendidissimorum, quod significat sanctam resurrectionem, capiti sancto eius, nostris manibus imposuimus: & tenentes frænum equi ipsius, pro reuerentia beati Petri, stratoris officium illi exhibuimus: statuentes eodem loco, omnes eius successores singulariter uti in processionibus, ad imitationem imperij nostri. Vnde, ut pontificalis apex non vilescat, sed magis quàm terreni imperij dignitas, gloria, & potentia decoretur; ecce tam palatium nostrum, ut prædiximus, quàm Romanam urbem, & omnes Italia, siue occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, castra, beatissimo pontifici & patri nostro, & vniuersali Papæ Silvestro, tradidimus, atque reliquimus ipsi, & successoribus eius potestatem, & robur firmum imperialis iussionis. Et per hoc diuinum iussum, & pragmaticum constitutum, sanctis patribus Romanæ Ecclesiæ, in perpetuum decernimus permanenda. Vnde congruum perspeximus, nostrum imperium, & regni potestatem, ad orientales transferri regiones; & in Byzantiæ prouintia optimo loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & nostrum illic imperium constitui: quoniam ubi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput, ab imperatore cælesti constitutum est; iustum non est, ut illic imperator terrenus habeat potestatem. Huius vero imperialis decreti paginam, proprijs manibus roborantes, super venerandas reliquias sancti Apostoli, & principis Petri posuimus; & ibi iurauimus, hæc omnia inconcussa seruare, & successores nostros Imperatores, in archiuijs nostris hæc custodire, tradidimus patri nostro, sancto, & vniuersali Episcopo, & Papæ, & per eum omnibus successoribus eius Episcopis, domino & saluatore nostro Iesu Christo annuentes, iu-

te; iubemus omnia, quæ supra scripta sunt, firmiter in secula obseruari.

Vides, quo pacto inuictus imperator, magnus dico Constantinus SECTio 4.

is fuit, qui elargitus est, quæ nunc ab Ecclesia possidentur: quodq; neque per vim accepit, neque alicui extorsit; & quod cuncta ad honorem & gloriam cælestis regis terrenus consecrauit; quodq; omni reuerentia & pietate adhibita liberalissimè Ecclesiæ donauit. Ea

*Qua Siluester
tantas opes accepit*

accepit Siluester duas potissimum ob causas: unam quidem propter fidei feruorem, & imperatoris propositum, ne eius animi pietatem scandalizaret, si munus reiecisset: alteram, ut Ecclesiæ reuerentiam apud omnes excitaret, quæ egestate premebatur, & persecu-

I

tionem patiebatur, & contemnebatur, ab impijs tyrannis & imperatoribus, qui Constantinum præcesserant. Adhæc, ut terrena potestate frueretur; quoniam complures habebat aduersarios, & tunc, & in præsentia habet spirituales et mundanos. Qui mentem habet, intel-

Z

ligat: nam in egestate constituta, denuo fuisset exagitata, ut sub Constantino euenit; & seuior consecuta esset persecutio, quàm tunc sub quibusdam, qui palam quidem Christianismum profitebantur, clam ve-

rò Græcam religionem amplectebantur: negantes penitus Christi in carne præsentiam, sæpiusq; tentantes eam imminuere, et ad nihilum redigere. Tertiam quoq; responsionem meritò adiungemus: quod pri-

3

mi admirabiles summi pontifices, multò antè prouiderunt, & omnium primus beatus Siluester; scilicet, quod in extremis diebus, apud homi-

*Addam ego. Primi
Ecclesiæ Mica
culis aptos clares
cebat & aptos
aut fortis magna
futeat. In no nile
fariis miraculis au
fortis uilest p
inop 6. fiteat.*

nes fides imminuenda foret, nec eundem feruorem & reuerentiam habitu-

bitura, quam iam inde à principio obtinebat inops et egens Christi Ecclesia: quodq; habentes præualituri forent, non habentes autem pro-

nihil futuros: propterea decreuerunt, ut aliquid haberet ad sumptus faciendos Ecclesia, ne ab ullo contemneretur. Quicunque enim Ro-

manam Ecclesiam conspexerint, ut ipse conspexi, qualemq; reueren-

tiam terræ reges & principes eò se conferentes ipsi exhibent; ij pro-

fecto mecum testabuntur, me verum dicere: nam si inops esset; in nullo prorsus honore haberetur apud eos, qui inani gloria tantum promouen-

tur, & per vim coli volunt. Quid ergo? ideo non est Ecclesia? & hac de causa non debemus obedientiam, & honorem ei præstare, quod opulenta est, & potestatem magnam habet? absit tanta absur-

ditas: nam & Christum met insimulabimus, qui mendicus natus est, & mendicitatem exercuit, & inopiam prædicauit: postea do-

Matth 28:

Matth: 13:

cuit se esse terræ regem sempiternum. Et rursus, data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Et iterum, quando veniet filius hominis in potestate sua: num dices hæc veni non esse? minimè, profecto minimè. Itaque Ecclesiæ contigit, ut sponso eius Christo, scilicet inopem esse genitam ex infructuosa Iudæorum Synagoga; paulatim verò effectam diuitem, ex aqua videlicet & spiritu; nunc autem opulentam, magnamq. potentiam consecutam. Ad secundum, quod summi pontifices in præsentia, Petri vitam non viuunt; respondendum: quamquam asperum alicui dictum videbitur, si præsidem, fratres, Romanæ sedis incusatis; cur non & incusatis orientis pontifices, qui veterum pontificum & Apostolorum vitam non viuunt? hoc est, Alexandrinum, qui non viuit sicut Marcus: Antiochenum, sicut Ignacius, cognomine Deifer: Hierosolymitanum, sicut Iacobus, qui fuit Domini frater: Constantinopolitanum, sicut Andreas protocletus: sed Romanum tantum reprehendere vultis? Quanam id de causa? quia Latinus et barbam radit, atque quarta feria & parasceue oleum ac pisces comedit. Hæc igitur sunt, quæ carpere scitis: auaritiam, ebrietatem, inscitiam, nescitis carpere. Si peccatores, ut vos arbitramini, sunt Romani pontifices; quid ad vos? non nostrum est disquirere, & damnare nostros principes, propheta aperte clamante: Principi populi tui non maledices, sed nec insurgere aduersus pastorem ouibus licet: audimus enim dicentem Dominum: Super cathedram Moysis, sederunt scribe & pharisæi: omnia quæcunque dixerint vobis facere, facite: secundum verò opera eorum nolite facere. quoniam poterant & illi Domino respondere; non tenemur pontificibus obedire, quamuis in Moysis cathedra sedcant, quia sunt peccatores: at id non dixerunt: sciebant enim, quod in cathedra Moysis sedere; ostendit eos potestatem Moysis habere, quanquam essent peccatores, & Moysis vitam non viuerent, quod propheta & sancti non erant, sicuti Moyses. Ita & hi beati Petri sedem regunt, potestatemq. illius habent: ac veluti principatum gerentes, & domini, iubent; nos verò subijcimur. Sin autem vitam Petri non viuunt; in villicationis die, rationem verbo reddent: at nos pro illis non reddemus: quod enim eis nos debemus; agimus: & obedientiam pro virili exhibemus: beatum Gregorium audite dicentem: Ques, pastores nolite pascere, neque ultra fines vestros insurgere: satis est vobis si bene pascamini.

Sed ut

Sed ut penitus os vobis obstruam, ostendere vobis ex testimonio SECTio 5.

sanctorum doctorum Ecclesiæ incipiamus: quòd Romana Ecclesia Romana *Etia*
alias antecellat, & monarchiam obtineat, tanquam inter cæteras po antellit *alias*
tior, atque excelsior: inquit Anacletus: Sacrosancta Romana, & estq; *is excelsior*
 Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso domino & sal-
 uatore nostro, primatum obtinuit, sicut beato Petro Apostolo
 dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram, ædificabo Ecclesiam
 meam, quam beatissimi Apostoli, Petrus, & Paulus, suo marty-
 rio consecrarunt. *D. Marcellus ita scribit: Rogamus vos, vt*
non aliud doceatis & sentiatis; quam quod à beato Petro, & re-
liquis Apostolis, & patribus accepistis: ipse enim est caput totius
Ecclesiæ; cui ait Dominus: tu es Petrus, & super hanc petram æ-
dicabo Ecclesiam meam: eius enim sedes, primitus apud vos fu-
it: quæ postea iubente Domino Romam translata est; cui admi-
niculante gratia diuina hodierna præsidemus die. Item Leo Pa-
pa ait: Cum beatissimus Petrus Apostolus à Domino acceperit
principatum, & Romana Ecclesia in eius remaneat institutis; ne-
fas est credere, quòd sanctus Episcopus, discipulus illius, Marcum,
qui Alexandrinam primus gubernauit Ecclesiam, alijs regulis &
traditionibus sua decreta firmauerit: cùm sine dubio de eodem
fonte gratiæ, vnus spiritus discipuli fuerit & magistri: nec aliud
ordinatus tradere potuit, quàm quod ab ordinatore suscepit.
Præterea, hoc decreto Constantini confirmatur, quod in Canonicis
constitutionibus legitur, in quo præter alia multa & hoc habetur:
Decernentes sançimus, vt sacrosancta Romana Ecclesia principa-
tum teneat, tam super quatuor sedes Alexandrinam, Antioche-
nam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam; quàm etiam
super omnes in vniuerso orbe terrarum Ecclesias Dei: ex quo col-
ligere possumus, eum Romanam Ecclesiam veluti principem omni-
bis præponere; cui non solum Antiochiæ Ecclesia, verum etiam
Constantinopolitana, & reliquæ, commendantur. Gregorius Di-
alogus ita dicit: Constantinopolitana Ecclesia sedi Apostolicæ
subiecta est. Item ex Synodo Constantinopolitana: Constantino-
politane, inquit, ciuitatis Episcopum habere oportet primatus
honorem, post Romanum Episcopum. Ad hæc Anacletus dicit:
 Romana sedes primatu, Dei gratia exornatur; quæ à Domino,
 non ab alio eum cepit: & sicut cardine ostium regitur; sic huius
 Apostolicæ sanctæ sedis auctoritate omnes Ecclesiæ Domino di-

sponente reguntur. *Item Callistus dicit*: Non decet à capite membra discedere: sed iuxta scripturę testimonium, omnia membra caput sequantur: nulli verò dubium est, quod Apostolica sedes, mater sit omnium Ecclesiarum; à cuius regulis, nullatenus nos conuenit deuiare. *Item Gregorius aperte dicit*: Nulli fas est, vel velle, vel posse transgredi Apostolicę sedis præcepta, nec nostrę dispositionis mynisterium. Sit ergo ruinę suę dolore prostratus, quisquis Apostolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter sacerdotes habeat; sed exors fiat à sancto mysterio. *Item Cyprianus sanctissimus dicit*: Quicumque Petri cathedram, in qua Ecclesia fundatur, dereliquerit; in ea vltius esse non audeat. *Item Nicolaus summus Pontifex ita scribit*: Romanam Ecclesiam solus Christus fundauit, & supra petram fidei mox nascentis erexit; qui beato Petro, æternę vitę clauigero, terreni simul & cœlestis imperij iura commisit. Non ergo quælibet terrena sapientia; sed illud verbum, quo constitutum est cœlum & terra, per quod denique omnia condita sunt elementa, Romanam fundauit Ecclesiam. Illius certè priuilegio fungitur, cuius auctoritate fulcitur. Vnde non dubium est, quia quisquis cuilibet Ecclesię ius suum detrahit, iniustitiam facit: qui autem Romanę Ecclesię priuilegium ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum, auferre conatur; hic procul dubio in hæresim labitur: & cum ille vocetur iniustus, hic est dicendus hæreticus; fidem quippe violat, qui aduersus eam agit, quę est mater fidei. *Item Pelagius addit*: Turpissimum esse schisma, quodque homines eodem modo, ab alienigenis potestatibus conterentur, & canonicę scripturę auctoritas, & antiquorum canonum veritas, docet. Qui igitur ab Ecclesiastica sede scinditur; in schismate ipsum esse nemo ambigit: quodque aduersus Romanam & œcumenicam Ecclesiam conatur mensam erigere: & vt schismaticum est Romanam Ecclesiam pro capite non habere; sic & hæreticum iura eius auferre: apertum est enim, quòd quicumque ab vnitatem fidei, vel societate Petri Apostoli quolibet modo semetipsos separauerint; tales nec vinculis peccatorum absolui, nec ianuam possunt regni cœlestis ingredi. *Et hæc quidem occidentales patres doctores sine tergiversatione sic vti vides, & aperte pronunciant. Secundum hos orientales doctores, in testes adducemus; eosq; inter se consentire manifestissime comprobabimus.*

Et pri-

Et primus Damasci præclarū lumen accedat : hic enim in oratione, in Domini transfigurationem, à se conscripta, cuius principium est. Eia festum diem celebremus, ô Deo cara societas, post alia multa; sic de proposita quæstione disserit. Vt homo quidem interrogationem proponit: vt verò Deus, latenter ostendit; qui proximè secuturus est: quem sua præcognitione prædestinavit dignum Ecclesiæ præsidem, hunc tanquam Deus inspirat, & per eum loquitur. Qualis autem est interrogatio? quem me dicitis esse? at Petrus ardenti incensus zelo, & sancto actus spiritu, respondit: Tu es Christus filius Dei viui. ô beatum os: ô labia felicissima. & paullò post; hæc est fides recta, & inconcussa; super quam, vt super petram, Ecclesia est firmata, ex qua dignè cognomen accepisti: hanc portæ inferi, hæreticorum ora, dæmonum machinamenta incurfionibus vexabunt; at non præualebunt: armis oppugnabunt, at non vastabunt: tela infantium sunt, & erunt eorum vulnera: languescent illorum lingue, & in ipsos conuertentur: sibi ipsi perniciem struit, qui se opponit veritati: hanc ipse suo redemit sanguine; tibi verò vt fidissimo seruo, in manus tradit: hanc inconcussam & mergi nesciam, tuis precibus serua; quia nunquam subuertetur, nunquam vastabitur, secunda fiducia Christus dixit, à quo cælum firmatum est, terra fundata, & manet inconcussa; nam verbo cœli firmati sunt. Et paullò post, Christum deprecare, qui te regni clauigerum prædicauit: qui peccata ligare, & soluere est elargitus. Et post alia quædam rursum dicit. Sed cur Petrum, Ioannem, & Iacobum assumpsit? Petrum, vt verè ostenderet testimonium à patre testificatum: verbaque à se dicta comprobaret, quemadmodum pater cœlestis ei reuelauit: & vt eum, qui princeps futurus erat, & totius Ecclesiæ clauum suscepturus. Animaduertis quod Petri vt præsidi, & totius Ecclesiæ principatum obtinenti clauum tradidit? profectò surdo aspidi, & aureis obstruenti sunt similes; qui neque audire volunt, nec videre. Nimirum inquirunt: at Petro tantum hoc datum est, sed non eius successoribus. Hoc, vt à fatuis prolatum verbum, omnisq; sensus expertibus, silentio præterire oportebat; quoniam nulla planè indiget responsione. Sed in gratiam eorum, qui volunt eos strenue propellere; id ipsum vt omnis inscitie refertum refellamus: alioquin, si id concesserimus, catholicam fidem subuertemus, & Christum falsum prædicasse dicemus, & alia infinita absurda, inde sequentur:

SECTIO 6.

Orientaliū doct.
auctoritates pro
primatu & Ape.

Damascus

Obiectio & ita
retioy & Calfo
liconū ignoratū
magis Scismati
cum

R. y. s. i. o. n. e. s.

- 1 *quentur: si Christi fides usque ad Petrum & cæteros Apostolos per-*
- 2 *durauit; postea vero non: si Petro tantum & Apostolis tradita est,*
- 3 *at non eius successoribus. O stultitiam nimis apertam, & mentem per-*
- 4 *uersam: quomodo Synodi sunt constitutæ in Ecclesiæ subsidium?*
- 5 *quomodo canones synodales instituti sunt; si potestatem non habue-*
- 6 *runt? quomodo magnus Constantinus obedientiam Siluestro exhibuit*
- in omnibus, tanquam Petro? ut antea ex eius decreto scriptum*
- est: quomodo Romanorum Imperator Alexandro Papæ, inclinata*
- cervice, collum eius pedi submisit, cum diceret: super aspidem & ba-*
- siliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. At ille re-*
- spondit: non tibi, sed Petro obedientiam exhibeo: & pontifex, & mi-*
- hi & Petro? Quomodo igitur non erubescitis, hæc pronuntiando?*
- quomodo hæretici à summo pontifice fuissent expulsi, à sacrisq; con-*
- cilijs; si usque ad Apostolos Ecclesia valuisset, postea vero non?*
- quomodo hæc non dixerunt, qui per temporum vices, hostes & ini-*
- mici Ecclesiæ Dei exstiterunt? hæretici nimirum. Illi enim ab œcu-*
- menica Ecclesia pulsi, & exagitati, hoc dicere non audebunt: vos*
- verò hæc afferentes, illorum defensionem suscipere videmini. O-*
- portet igitur, Arium, Macedonium, Nestorium, Dioscorum, Seue-*
- rum, cæterosq; impij illius cætus hæreticos, resurgere; gratiasq; vo-*
- bis reddere, & obnoxios esse: quia, quod illis ne in mentem vnquam*
- venit; vos eorum suscepta defensione affertis. Sed quod multæ &*
- infinite absurditates hinc orientur, & cæcis est manifestum, ideo-*
- que satis de his.*

SECTIO 7.

Papa de fide
inquirat, iudicat

Afferemus etiam alia testimonia, & sententias sanctorum Do-
ctorum Ecclesiæ, aperte comprobantium propositam à nobis quæstio-
nem; quòd Pontifex Romanus, totius Ecclesiæ caput est, & magi-
ster: & ipsi tantum datum est iudicare, & de fide inquirere, & ordi-
nare totum orbem terrarum, atq; hæreticos sedibus pellere, & ortho-
doxos restituere. Ac primùm vobis sententiam latam contra sacrum
Chrysostomum in hoc testem adducemus; qua iniuste damnatus est ab
ijs, qui Constantinopolitanas res gerebant, & exsilio multatus. Cu-
ius rei Innocentius Papa certior factus, Imperatorem cum vxore, cæ-
terisq; sacerdotibus et pastoribus, excommunicationi subiecit; ea con-
ditione, nisi Chrysostomum in suam sedem reuocaret. Nam de Chryso-
stomo lata sententia, & in gratiam Eudoxiæ damnato; in Cucysum
Armenię oppidum, acerbo exsilio ablegarunt: quam rem is, ad In-
nocentium

inocentium, sanctissimum Romanum pontificem detulit: non enim habebant aliò, quò confugerent orientales pontifices; nisi ad Romanum pontificem, cum iniuriis afficerentur: dictum Domini ad Petrum in memoriam reuocantes: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos: *Quamobrem D. Innocentius, sacri Ioannis acceptis literis, Constantinopolim scribit, ut Ioannem in suam sedem restituant. Quibus dicto non parentibus, ac Ioanne vita functo; iterum ad Arcadium, & Eudoxiam Imperatores, literis scribit, huius exempli.*

Vox sanguinis Ioannis fratris mei, ad Deum clamat, aduersum te & Imperator; ut olim iusti Abel, contra fratricidam Cain: sed omni ratione vindicabitur. Neque id commisisti tantum, verumetiam pacis tempore, persecutionem magnam in Ecclesiam Dei, & sanctos eius instituiisti: magnum terræ Doctorem, è sua sede indemnatum pellendo; Christum etiam unà cum eo insectatus: neque verò vicem eius doleo; quia is hæreditatem accepit cum sanctis Apostolis in Dei saluatoris nostri Iesu Christi regno: quanquam non ferenda est ea iactum; sed animò angor, primum reputans salutem animarum vestrarum: postea ob eos, qui illo destituuntur, & esuriunt suæ sapientissimæ doctrinæ præceptis, ac monitis imbui: neque solum Constantinopolitana ciuitas detrimentum sensit eius mellifluæ linguae; sed et omnis occidentalis plaga est viduata, eo amisso diuino viro, vnius mulierculæ suasu, quæ hanc voluit excitari tragediam. Verumtamen huius mundi ultionem ea non effugiet, & æternam postea paucis diebus interiectis, sentiet decedendo: quamvis enim B. Ioannes hanc vitam reliquerit, fidem tuendo, & fluctuantes confirmando; in sempiterna tamen secula, inexhaustam gloriam, atq; immortalem, est consecutus. Ad hæc, noua Dalida Eudoxia sensim erroris nouacula te abradens, aduersus semet maledictionem comparauit, ex ore multorum vinciendo onus peccatorum graue, atque intolerandum: hoc præterea adiuncto proxime perpetratis facinoribus. Ideo ego peccator, & minimus, ut cui sedes est credita magni Petri Apostoli; interdico tibi, & illi, participatione intemeratorum mysteriorum Christi Dei nostri. Præterea, qualemcunque episcopum, vel clericum in ordinibus constitutum, sanctæ Dei Ecclesiæ, qui ausus fuerit auxilium præbere, & communicare vobiscum; ex quo tempore legeritis præsens vinculum, deponi iubeo. Quòd si vos, ut potestatem habentes, alicui vim inferetis, & transgressi fueritis canones vobis traditos à saluatore per sanctos Apostolos; scitote,

Epistola Innocentij Papæ.

scitote, quòd non ad paruum vobis imputabitur peccatum, in tremenda die iudicij, quando non poterit vlla dignitas mundana prodesse, et quæ latent, in omnium conspectum aspicienda effundentur. Arsacium verò, quem vos in sedem Episcopalem pro magno Ioanne induxistis, post mortem etiam deponimus, cum omnibus eiusdem sectæ Episcopis, atque socijs: indignus enim est, tanquam adulter Episcopatus: nam omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur, nec nomen illius in sacris voluminibus inscribatur. Theophili depositioni addimus excommunicationem, anathematisationem, & plenam à christianismo separationem.

Animaduertis ex hoc loco auctoritatem illius diuinæ sedis, quòd non solum viuentem deposuit Arsacium, verum etiam defunctum. Arsacium dicit, quem in sedem Ioannis induxistis, & defunctum deponimus: quòd idem est, ac si dixisset, nolumus eum pontificum in libro inscribi, in futuro iudicio: nam in eo facile iubemus Ioannem aureum Constantinopolitanum pontificem esse, nunc & in futurum; Arsacium nullo pacto. At Theophili Alexandrini depositione (eò quòd in synodo Thesalonica coacta, in Eudoxiæ gratiam curauit, ut damnaretur, et in exsilium pelleretur Chrysostomus) non fuit contentus diuinus hic summus pontifex; quanquam synodalis erat ea depositio, coramq; legatis. Adiecit excommunicationem (& malum) & plenam à christianismo separationem: & rem admirabilem! eum, qui semel baptisatus est in nomine sanctæ Trinitatis, & in Christianorū albo inscriptus; hic de libro delet, et exiit Christianismo! Hoc liquido ostendit potestatem, quam habet ea diuina sedes. Si ergo ut vos creditis, Petro tantum tradita est, non eius successoribus; quoniam pacto Theophilus, Arsacius, Arcadius, Eudoxia, & cæteri, à Romano pontifice depositi, & damnati, non responderunt: tuas reprehensiones non æstimamus; quòd Petro tantum, non tibi datum est id: at id quidem non potuerunt, nec dicere ausi sunt: imo veniam erratorum ab eo petierunt. Sed hoc planè sufficit, ut arbitror, ad comprobandum Petri, & reliquorum Apostolorum successores, eandem potestatem obtinere, neque minorem horum successores.

SECTIO 8. Nunc ad alias probationes & indubitata testimonia accedemus, quòd is, & non alius, caput est plenitudinis Ecclesiæ, & Epistola Imperatoris Iustiniani, ad Epiphanium Constantinopolis Patriarcham, in sancta synodo Truli, ab ipso coacta: cuius principium:

Imperi-

Imperator Iustinianus Augustus. Cùm recta, & inculcata religio, quam profitetur, & prædicat sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia, nullo modo innouationem admittat: nos doctrinam sanctorum Apostolorum, & eorum, qui post illos in sanctis Dei Ecclesiis versati sunt, sequentes; æquum esse existimauimus, notam, & testatam omnibus spem, quæ in nobis est relinquere, & cætera eiusdem Epistolæ, in qua aperte perspicitur fides, & confessio ipsius, erga catholicam Ecclesiam.

Postea in sequenti alia Epistola, cuius principium, idem Imperator Epiphanio sanctissimo, & beatissimo Archiepiscopo huius regni Urbis, & œcumenico Patriarchæ, hæc scribit.

Cùm tuam sanctitatem scire velimus omnia, quæ ad Ecclesiasticum statum pertinent; necessarium esse duximus, hac Epistola eidem significare, et per eam eidem aperire, quæ innouata sunt, quæ et eandem scire confidimus. Nam cùm hic quosdam alienos à sancta catholica, & Apostolica Ecclesia, inuenerimus, sectantes errorem impiorum Nestorij, & Eutychetis, & eorum blasphemijs uti; diuinum promulgauimus edictum, quod & tua sanctitas nouit, quo hæreticorum insaniam confutauimus: cùm nihil penitus immutauerimus, vel mutemus, vel transgrediamur Ecclesiastici status, qui hucusque deo fauente perdurat, ut tuæ notum est beatitudini: sed per omnia seruamus statum Unionis sanctissimarum Ecclesiarum, quæ cum sanctissimo Papa, & Patriarcha veteris Romæ transacta est; ad quem his consentanea conscripsimus: nunquam enim feremus, quin omnia, ad statum Ecclesiasticum pertinentia, ad illius beatitudinem, uti ad caput sanctissimorum Dei sacerdotum, deferantur. Et quia quoties in his partibus hæretici exorti sunt, sententia & iudicio illius venerandæ sedis, sunt repressi; licet & nobis dicere sic, & concludere: quod omnes, qui volunt & habent ipsum pro capite, sancti sunt, & veri Dei sacerdotes, & serui fideles: qui verò nolunt, neque habent eum pro capite; non sunt Dei sacerdotes. Ita enim sacra illa synodus decreuit, cùm dicit, ut capiti omnium sanctissimorum sacerdotum Dei.

Quod verò iudicium omne Ecclesiæ Dei in eo situm sit, audi: quod quoties in his partibus, orientalibus scilicet, hæretici exorti sunt, iudicio & sententia eius sunt repressi: quare qui eum non sequuntur, schismatici sunt, & in hæresim delabuntur. Ideo cuncta quæ agunt adulterina sunt, & inutilia. Huius rei testis est sancta Synodus

Carthaginē, ex Epistola, quam sancta Synodus Carthaginensis, & magnus Cyprianus, ad Iouianum dedit, cuius est principium: *Cum in unum conuenissemus dilecti fratres, inquit, cum sit unum baptisma, unus Spiritus sanctus, una Ecclesia, unione fundata super Petrum Apostolum, iam inde à principio, ut Christus Dominus noster dixit; propterea omnia, quæ ab ipsis scilicet schismaticis, & hæreticis aguntur; falsa, stulta, inania, & adulterina sunt. Audis quod adulterina & inania vocat; quæ præter iussione[m] eius sunt gesta? sic cum ab omni parte fides exagitaretur, inde præsidium parabatur. Anastasius sancti Maximi discipulus inquit: Cum fides concordissimè ab omnibus exagitaretur, nisi speciali gratia opem tulerit, qui semper succurrit, semine religionis apud veterem Romam nobis relicto, ad confirmandam promissionem mentiri nesciam, quæ facta est principi Apostolorum: *Quenam est promissio, quæ facta est principi, si nosti? illud est: ego oraui pro te ut non deficiat fides tua: & illud; confirma fratres tuos. & illud; portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Ex disputatione sancti Maximi, cum Theodosio, quodam Cæsareæ Episcopo. Theodosius. Excipe vocem, neque scruteris illius sensum. Maximus. nouas profecto; & ab Ecclesia alienas de vocibus inducitis leges: si secundum vos non opus est scripturarum & patrum voces scrutari; totam scripturam abijcimus, veterem, & nouam. Audiui enim Dauid dicentem: beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirent eum. & iterum: mirabilia testimonia tua; ideo scrutata est ea anima mea. & dominus in Euangelis: Scrutamini, inquit, scripturas. Certior ergo fiat dominus meus, quia non feram excipere vocem sine sensu, qui in ea latet, ne fiam manifestè Iudæus. Theodosius: Si quid dixerint patres, dico, & id scriptura facio; duas naturas, duas voluntates, duas operationes: ingredi ad nobiscum adiungere, & unio fiet. Maximus: domine, non audeo hac de re à vobis capere assensionem, cum sim simplex monachus: sed quoniam pupugit vos Deus, ut exciperetis sanctorum patrum voces, ut Canon docet, Romam de hac re scribite, vel Imperator, vel Patriarcha, vel Synodus, quæ ibi est: & post alia, neque vitabit Imperator, vel Patriarcha; imitari Dei humilitatem, inter seseque concorditer constituere, synodali petitione, ad Romanum Pontificem transmissa: & omnino, si reperiatur ratio Ecclesiastica, quæ id concedat ob rectam fidei confessionem, conuenite super hoc inter vos.**

Vides tu,

Psal. 118.

*Psal. 129.
Ioan: 5.*

Vides tu, qui non vis Petri successores eandem cum Petro potestatem habere; quomodo non alius ex Patriarchis potest de fide disquirere, & ordinare tantum, nisi Romanus Papa? quo pacto hæc audetis dicere, & impudenter blasphemare? nam hæc de vobis solum audire exhorresco; nedum asserere scilicet, quod Christi fides usque ad Petrum permansit; post Petrum, & usque ad hanc diem, non permansit: vos verò qua ratione id dicatis, quod totum est blasphemia, mirum est: quoniam si hoc conceßerimus; tota fides dilabitur, & perit. O tuam patientiam Christe Rex! quomodo tuam fidem & Ecclesiam tuam permisisti Petro tantum, at non eius successoribus? quomodo hucusque administrata est? quomodo sumus baptisati? quomodo synodi constitutæ? quomodo hæretici eiectiones? quomodo Ecclesia illustrata est, capite sublato? quomodo Ecclesia hucusque perdurasset? (dicam fortasse audatius) nisi omnino caput habuisset, & potestatem, & unum pastorem, & regem, secundum Evangelicam vocem; unum ouile eius, & unus pastor: multis capitibus res non Ioan: 16.
eget: Ubi pastores uni non subiiciuntur, destruunt magis, quam construunt: & subuertunt prope potius, quam dirigunt. Quomodo saluator ait; ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad Matth: 28.
seculi consummationem. non enim usque ad seculi consummationem, in hac vita Petrus mansurus erat: quare per hoc verbum manere, hinc in presenti seculo, declaratur Christum manere, unà cum successoribus Petri, cæterisque Apostolis. Legite & scitote, & attente audite; quod qui hoc dicunt, catholicam fidem & œcumenicas synodos euertunt, omniaque quæ sancti tradiderunt & docuerunt, inania, & stulta efficiunt. Legite acta synodalia, & percipite ex ijs Ecclesiæ caput, ac Petri monarchiam; quoniam & in eius successoribus manet. An nescitis, Ephesinam synodum, latronis more, à Dioscoro Patriarcha Alexandrino conuocatam, & à Iuuenali Hierosolymitano, & ab alijs eiusdem sectæ Episcopis, contra veram fidem Flauiani Constantinopolitani Patriarchæ, sanctissimum Leonem Papam, illum diuinum solum eam dissecisse, & anathemati supposituisse? Epistolamque misisse ad Chalcedonensem sanctum Synodum perferendam; qua accepta illam sanctam Synodum orthodoxæ fidei columnam eam vocasse? & secundum eam de proposita questione iudicasse: Episcoposque acclamasse: æterna Leonis memoria: ut Leo credit, ita nos credimus: ut Leo docet, ita nos prædicamus. Adum synodus celebraretur, Eutychianistas monachos à Marciano

Imperatore petijse, ut synodus disijceretur, et symbolum Nicænum sufficeret: nihilq; præterea quæreretur; ab eisq; sanctam synodum postulasse, ut Epistolæ sanctissimi Leonis subscriberent, ac non obtemperantes, ut hæreticos condemnasse? Vides & audis, quòd œcumenica sancta synodus sexcentorum triginta patrum, nil egit aliud, quàm quod sanctissimus Leo Papa docuit solus? quodque hæretici disijcere synodum conati, synodus postulauit, ut vel Leonis Epistolæ subscriberent, vel anathemate ferirentur; cui non parentes anathematisati sunt. Quomodo igitur usque ad Petrum mansit, postea non? nam Leo quingentos propè annos à Petro vixit. Quomodo Athanasius ad Iulium, Chrysostomus ad Innocentium, Ignacius tertius ad Nicolaum, Theodoretus ad Leonem, Maximus ad Martinum, & cæteri orientis sacerdotes eiccti, ac suis sedibus pulsi, vel ipsi venientes confugerunt, vel literas dantes, significauerunt, unde literis acceptis suas sedes receperunt; nisi ij summum pontificem ac Petri successorem agnouissent, ut qui poterat eis esse præsidio? quomodo reges & principes inspectis Papæ literis tacuissent, ac illis permisissent suas recipere sedes, quibus expulsi sunt; si Petri tantum potestas fuisset, at non eius successorum? Satis igitur, ut arbitror, ostensum est: quòd non solum ad Petrum tantum, verum etiam ad eius successores eadem potestas extenditur, usque ad huius seculi consummationem.

SECTIO 10.

*Sive auctoritate
te summi Ponti-
ficis. Quibus
non meretur dicere*

Ostendetur præterea, quod sine illius assensu, non potest œcumenica synodus, vel omnino vocari synodus, vel auctoritatem habere; quod in multis quidem alijs licet intueri: ut in præcedentibus exposuimus, & in sequentibus exponemus. Præcipue verò in vita sancti Stephani iunioris, de quo Metaphrastes diligenter scribit vigesima tertia die Nouembris, ubi D. Stephanus ab hæreticis accusatus, quòd eorum se non subijceret synodo, quam antea condiderunt contra venerandas & sanctas imagines, cum eum subscribere decreto cogerent ab ipsis promulgato: legite mihi, inquit, vestrum decretum: cœperuntque dicere, decretum sanctę & œcumenicę sextę synodi. Ne progrediaris vlteriùs, facer Stephanus magna voce clamauit. Quomodo sanctam vocare audetis vestram synodum, quę sancta prophanauit? ipsa enim in suis actis constituit, non vocare Apostolos & martyres sanctos. Sed quo pergis? ad ædem Apostolorum, ad templum D. Georgij martyris. Vnde venis? ab

nis? ab æde quadraginta martyrum. Propterea, dicit diuinus vir, quomodo vestram synagogam sanctam vocare audetis; cum ea sancta violarit; neque vult sanctos vocare sanctos? O magnam inscitiam! Apostolos Dei & saluatoris nostri Iesu Christi non vultis vocare sanctos? & vestrum satellitium aduersus Ecclesiam coactum vocatis sanctum! quo pacto œcumenica appellabitur vnquam, in qua Romanus præses non præfuit? sine cuius assensu non possumus res Ecclesiasticas ordinare? *Intelligis œcumenicam synodum non posse vocari, nisi Romanus Pontifex eam constituat: ac sine eo impossibile esse res Ecclesiasticas ordinari? quomodo ergo vos hæc non percipitis? quoniam peritos videre, atque audire non vultis. Et ideo, quia semel cor vestrum falsa credulitate imbutum est; non potestis audire veritatem, vel cernere.* Maximus præterea ab hæreticis exagitatus, veterem Romam se contulit, ubi Martinum sanctissimum Papam nactus est; quem die decimatertia Martij & nostra Ecclesia pro sancto colit: quam de causa? quia illum Ecclesiæ caput esse agnoscebat, eò confugit: ex eo loco Epistolam conscribit ad Marinum Cypri presbyterum; cuius principium, Diuina lege secundum Deum locupletatus pater venerande. *Subdit paullo post, ex synodalibus actis Martini sanctissimi Papæ nostri. de quo nunquam scripsisset, ut de sanctissimo Papa, nisi dominum totius Ecclesiæ cognouisset: eaq; de causa rogauit, ut synodum suorum Episcoporum cogeret, & impij dogmatis auctores anathematizaret, qui vnā tantum voluntatem in Christo esse conuiciabantur: hoc in synaxario apud sanctum Maximum scriptum est; legat quilibet die decimatertia Augusti.* Si ergo ut vos arbitramini, is non est, qui possit ordinare, inquirere, confirmare, dirigere, administrare Ecclesiam Dei, ut gubernator dirigit nauim; quomodo hæc gesta sunt? & alia multa his similia; quæ propter sermonis prolixitatem omittimus: nam si de ijs voluerimus dicere, in illis exponendis tempus nobis deerit. Quomodo, cum ipsos excommunicationi subiecisset, qui ab eo anathematizati sunt, non contradixerunt, quanquam essent Episcopi, Patriarchæ, Archiepiscopi; sed tanquam patri obtemperantes paruerunt? nunc verò, & qui neque ante pedes posita cernunt, contradicunt: quos ego Ecclesiæ aduersarios, hostes, & inimicos esse iudico: & conspiratores aduersus Apostolicos & synodales canones, qui recte docuerunt nos Ecclesiæ subijci oportere. Nam statim à principio cxxxij. Iustiniani nouella: Sancimus, inquit,

R iij   secundum

secūdum sanctorum decreta, sanctissimum veteris Romę Papam, primum esse omnium sacerdotum. Constantinopolitanum verò secundum locum obtinere post Apostolicam sedem. Præterea quintus Canon Sardicensis synodi, eodem modo eadem scribit: etiam Anastasius sancti Maximi discipulus; post historiam sancti Maximi, post quædam alia, inquit: Ad hæc & Martini Papę sanctissimi, & capitis Apostolici & martyris, totius Ecclesię occidentalis principis. Item magnus Gregorius Theologus, in Epitaphio in magnum Basilium, inquit, quod eius ætatis Papa duos Episcopos misit, Luciferum, & Eusebium, ad Ecclesiam Cæsareæ Cappadocię pacificandam. quomodo in orientem misisset ad Ecclesias componendas; nisi princeps & gubernator fuisset totius orbis terrarum? Præterea Anatolius Constantinopolitanus Patriarcha à Dioscoro hæretico est electus. Sanctissimus verò Leo Papa, in Epistola ad Marcianum Imperatorem post alia multa ait: Electionem Anatoli Patriarchę, nulla habita quæstione, omisimus; eò, quod orthodoxę fidei se adiunxit. Ecce ex hoc deprehenditur: quod si Anatolius Dioscori hæresim sequutus esset, ab eo utique fuisset iudicatus: nec valeret contradicere: nam is erat Constantinopolitanus Patriarcha: & si huius iudex; ergo & cæterorum, Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani: itaque omnium iudex. Agapetus Papa præterea ipsemet Constantinopolim est profectus, ubi Anthimum Inpezzuntium, qui erat Constantinopolitanus Patriarcha, sed hæreticus, sede deiecit; in locumq; eius sanctissimum Menam suffecit. Vnde hoc? nisi quod in omnis obtinet imperium: & quia iam inde ab initio id Apostolo Petro à Deo tributum est, & successoribus eius. Proclus præterea de Romani Pontificis assensu, in sedem Patriarchalem euectus est, secundum Zonaram. Ecce ostensum est Romanum Pontificem de Anthimo Constantinopolitano iudicasse. Leo sanctissimus Dioscorum Alexandrinum, & Iuvenalem Hierosolymitanum condemnauit; & ut de hæreticis, iudicium tulit. Felix sanctissimus Petrum Antiochenum deposuit, & anathemati subiecit. Quamobrem, cum Romanus sit summus Pontifex, in omnis patriarchales sedes obtinet principatum; quomodo ergo tunc, nunc verò non? nemo dicere hoc audebit. Sed tunc, & nunc, & usque ad seculi consummationem habebit imperium. Et ut planè intelligatis nos etiam dicere, & quam habeat potestatem ea diuina sedes, ad verbum Felicis Epistolam adiungemus, quæ sic habet.

Tuæ hu

Tuæ humanitati ea significari oportet, quæ rerum ordo postulat, SECTION II.
 quod & significari par est, in utilitatem serenitatis imperij tui: ac Gloriosissimo
 veluti adesse rogo; ut meas preces admittas apud amicos & re- et serenissimo
 etas aureis tuas, tanquam Christianissimus Imperator: nulloq; pacto, filio Zenoni
 pietas tua, existimet nos alium magis benevolentia, quam te prose- Augusto, Ecce-
 qui: eo tamen excepto, qui te cupit cum Deo pacem habere. Quo- lix Episcopus
 niam tu fideli corde permotus, de temporalis sedis potestate non ambi- in Domino sa-
 gis, atque æternæ vitæ retributionem, ex superna voluntate pen- lutem:
 dere arbitris: à mea paruitate suscipere digneris venabilem &
 diuinam beatissimi Petri principis Apostolorum confessionem: cui
 cum regni clauis creditæ sint, Christianissimo imperio tuo præpa-
 bit in cœlis cum angelis mansionem: qui, cum primus incommutabi-
 lem & inculpatam in Dominum nostrum Iesum Christum fidem de-
 clarasset, ab ipso saluatore beatificatus est. Nam cum dixisset ad Do-
 minum. Tu es Christus filius Dei viui; responsum ab eo tulit, bea-
 tus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed
 pater meus qui in cœlis est; & super hanc confessionem tuam ædifi-
cabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus
 eam: ut ex ea tolleret, unde suum cognomen accepit, quod est Chri-
 stus Iesus & Deus, omnipotentis filius. Petrus primogenitus dia-
 boli filius, cum indigne se in Antiochenam sanctam Dei Ecclesiam
 insinuauerit, & pontificiam sedem Ignatij martyris coinquinauerit,
 qui Petri dextra pontificatum accepit, & Eustat hij confessoris &
 presidis ccc xvij sanctorum patrum, qui apud Nicæam coacti sunt,
 ausus est dicere; non oportere Christum vocare filium Dei secun-
 dum diuinam saluatoris sanctionem, diuinarumq; scripturarum tra-
 ditionem, & patrum expositionem: sed unum ex trinitate passionem
 pro nobis sustinuisse, secundum diuinitatis essentiam; veluti Arius,
 Apollinaris & Eunomius tradiderunt. His verbis adnexus saluti-
 feram humanitatem conuellere, secundum quam Christus passionem
 sustinuit. Fertur etiam & vnus ex nostris, tanquam de semine A-
 braam progenitus, multipliciter Deorum inuexisse: nam sensus
 verborum tres Deos inducit, mortuum unum, duosque viuos:
 abolet autem & consubstantialem, sanctasq; synodos reddit irritas;
 Nicænam, Constantinopolitanam, & Chalcedonensem. Quin &
 Mariæ virginitatem, non recipere reperietur. Si enim verbum ex
 ea incarnatum, non suscepit humanitatem; quid virgine opus est?
 cur Gabriel dixit ad illam, quod ex te nascetur sanctum, vocabi-
 tur filius

tur filius Dei: & dabit ei Dominus sedem David patris eius. Præter hæc impia, & contumeliosa facinora, cum adulterare trisagium conatus sit addendo, crucifixus propter nos, in infinitas absurditates rem adduxit. Ac quamuis sæpius à nobis, & à tua in Christo fraternitate sit monitus, & orientalibus, & ab Acacio Archiepiscopo vestræ regię urbis, & Christi amicæ; conuertere se nunquam voluit. Propterea nunc sancta Dei Ecclesia, ex materno affectu, non cessat, tanquam ad præcipuum eius filium verba faciens dicere: O Christi amice Imperator, cultus nostri vinculum, quo vincuntur fideles; dissolui ne patiaris: Christi domini, & unigeniti filij tui cognomen; ne permittas violari: sanctissimam hymnodiam, quæ et urbem vestram seruauit periclitantem, tanquam ab angelis traditam, inuiolatam conserua: Petrum Arianæ superstitionis sectatorem, ab Antiochena Ecclesia deturba. Quamobrem Petrus mea fide abrogata scindit mundi consensum? quamam de causa Petrus scindit tunicam meam de super contextam? Deus Pater principi Apostolorum præcepit, quomodo vocari suum filium oporteret: unigenitus in Petri confessione fundauit me: Spiritus sanctus quotidie testatur mihi, dicens: ne quid iudices scire, nisi Iesum Christum, eumq; crucifixum. Inimici, inobedientes, dolosi, extrinsecus vineam positi, unigenitum Dei filium mactantes & lapidantes, & ligno crucis affigentes, eius vestem non diuiserunt; & Petrus vestem meam disscindet? portæ inferi non præualebunt aduersus me; & Petrus conatur meum parietem demoliri? Ego religiosissime Imperator te regno pulsum reduxi: improbos, & meis dogmatibus non parentes, pro tuo funere tradidi, & potentiæ tibi viam reseruui: inimicos, vna cum eorum impio dogmate, deieci: antiquum tibi imperium, à Deo impetrui, qui in cælis regnat, à quo imperium accepisti. Respice ad tuum prædecessores Imperatorem Marcianum, eiusq; fidem libens amplectere: hæreticam Petri tyrannidem radicatus quamprimum euellere: Valentini, Eutychetisq; discipulum ab arce deijce, & ab Ecclesiastica administratione, simulq; & à sacerdotali dignitate præcipitari decerne. Reputa tecum ô Maxime legitime fili, & inuicte Imperator; quam certa ultione Chalcedonensis synodus sit vindicata, & quæ pœna de tuo hoste sumpta: libera populos ab hæretica Petri doctrina: hac tecum legatione fungitur sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia; & ab ea, ob iam expositas causas, depositum, in posterum in communionem ne recipiatis: vestrisq; diuinis literis,

Ioan: 29.

ad Corin: 1. 2.

teris, ut paries inter eum & Antiochenam Ecclesiam, intercedat, efficit: in locum verò illius, virum sufficite, qui operibus sacerdotum exornet, acerbique sit custos Chalcedonensis sanctæ synodi, suorumque decretorum. Omnipotens Deus imperium vestrum semper in pace custodiat.

Vides potestatem, quam obtinet ea diuina sedes? audis, quo pacto induit non solum Petri personam, verum etiam ipsius Iesu Christi? cum dicit, Petrus fidei meæ tunicam scindit. Inspicite igitur & videte sedulo totam Epistolam, & agnoscite auctoritatem Romanæ Ecclesiæ: adiungamini illi & vos, nec veritati aduersemini: quamvis enim ex persona Ecclesiæ loquatur; is est tamen qui Ecclesiam dirigit ac gubernat. Addimus etiam præter hæc, orientalium doctorum testimonia. Cyrillus beatus Alexandriæ Archiepiscopus in thesauris ita scribit. Quod oportet nos tanquam membra caput sequi, id est, Romanum pontificem & Apostolicam sedem; à qua debemus petere quid credere, & sentire debemus, ac tenere: quia ipsius tantum est confutare, dirigere, redarguere, confirmare, ordinare, soluere, & ligare. Audis tu qui Cyrillo contradicis? nostri officij esse, ut membra corpus, ita & nos Apostolicam sedem sequi: quodque ad eam solum pertinet dirigere, & gubernare catholicam Dei Ecclesiam. Si ergo ita scribit; ut sentit, scribit: si sic sentiebat; ita & agebat: si is obedientiam & reuerentiam tunc Romano pontifici exhibebat; quis contra dicit? nisi indoctus fortasse, vel stultus. Hæc igitur mecum reputanti; subit mihi vehementer ridere; seu deslere potius, ac vicem eorum dolere, qui sponte oculos comprimunt aduersus lucem, nec veritatem sustinent audire. Quis est, qui neget confessionem sublimi voce ab Ecclesia decantatam, siue fidei symbolum; in quo aperte confitemur, unam sanctam, catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, in omneis terræ partibus disseminatam? hanc nemo vnquam dixerit vnā; nisi cæteræ omnes tanquam membra coagmentatæ; secundum beatum Paulum, eam, veluti caput, sequuntur: quæ omnia simul iuncta, unum conficiunt corpus: & Ad Corin: 12. ut secundum eundem Apostolum, non potest pes vel manus, vel aliud corporis membrum capiti dicere, non opus habeo te; ita nec cæteræ Ecclesiæ, Romanæ possunt Ecclesiæ dicere; non indigemus te. Omnes ab illa auctoritatem capiunt, & omnes ab illa confirmantur: testabuntur id omnes doctorum scripturæ. Illa namque, ut caput omnia

S

membra

SECTio. 12

membra recognoscens, & de omnibus æque sollicita; ut quod in su-
 prema situm sit parte, mœret, si membrum aliquod langueat; curam-
 que illius gerit, & ad sanitatem perducit, ut dictum est. Inquit enim,
 Ad Corin. 12. & aperte clamat, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scā-
 dalizatur, & ego non vror? Si verò membrum aliquod abscinda-
 tur, marcescit, & male olet, sed caput (quod alioqui nec laboribus,
 nec cruciatibus cedit) minimè lædit. Oportet autem, qui symbolum
 confitentur, & vnā Ecclesiam prædicant, nosse, qualisnam ea sit,
vnā sanctā, & Apostolica Ecclesia: ea est, aut occidentalis, aut o-
 rientalis; quod idem est, ac si dicas, Latina, vel Græca: alia namq;
 præter has non reperietur: aliæ enim præter has superstitiones sunt,
 falsæ synagogæ, & hæresibus refertæ. Enumera diligenter, & vi-
 de, quod, si Græcorum arbitris Ecclesiam esse hanc, quam symbo-
 lum designat, in nihilum Petri confessionem concludis: aduersus
 quam portas inferi non præualituras professus est Christus: nam
 omnis Græcorum Ecclesia, imo vero totus oriens, à Mahomethe
 absorptus est. Nonne videmus omnes Patriarchas, atq; Episcopos,
 ac sacerdotes, in potestatem venisse Mahomethis? & ab eo petere
 sacerdotij facultatem? & pedibus eius aduoluuntur, & pro eo eti-
 am inuiti deprecantur? In quo loco collocatis; Portæ inferi, idest
 hæreticorum omni aduersus Christi Ecclesiam non præualebunt? eo
 loco, vbi non solum omni hæreticorum dominantur illi; sed etiam impij,
 & alienigenæ, imperium tenent? eo loco, vbi nec sacrificare tutò pos-
 sis, nec nola, vel tintinabulum, nec crucis signum apparet? eo loco,
 vbi nemo libere potest dulce Christi nomen proferre? si verò protu-
 lerit, in duas partes discinditur? eo loco, vbi si sacerdotes sacrifi-
 cantes inuenti fuerint; Christi hostes ingrediuntur atq; subsannant?
 proterunt altaria, & profanant, & sancta proijciunt, & plagas sa-
 cerdotibus infligunt, & protendunt, & derident Christianorum re-
 ligionem? nequaquam. Sed ibi oportet esse, vbi Christi signum re-
 fulget, & Ecclesiæ exornantur, nola, imagines, & altaria omnia,
 magno cum cultu conspiciuntur & adorantur; & sacerdotibus emi-
 nus reuerenter asurgunt populi: ibi, vbi palam Christi fides prædi-
 catur: ibi, vbi terræ reges, & principes venientes, ad sacra loca
 inspicienda, et Apostolorum capita adoranda, vnà cum illis, et præ-
 sidem eorum pontificem adorant, & eius pedibus aduoluuntur: ibi,
 vbi festi dies, psalmodiæ, preces sine metu celebrantur: vbi nemo
 reformidat sibi quenquam aduersari: ibi, vbi summus pontifex, do-
 ctiores, et

Credo sam
 Ecclesiam

Quam portas in
 infernales nō præ-
 ualent

tores, & prædicatores, in omnem terram dimittit, ad prædicandum & annunciandum verbum Dei; Christi imitatione, imo saluatoris nostri vices in terris gerens: nam sicut is Apostolis dixit: ecce *Marc. 16.* mitto vos, euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creature. ita & hic in vniuersum orbem magistros mittit, magna cum cura: qui non solum ad Christianos proficiscuntur; sed etiam ad omnes gentes, vel ex sancti Francisci ordine, vel Domini, vel ex alia regula. Ergo ibi Ecclesiam confitebimur, vbi non est hæresis, nec iniquitas, neque infidelitas: imo verò firma fides, & inconcussa. At non ita apud orientales, vbi abundat iniquitas & infidelitas. Nec meus sermo est hic; sed Theodorus Studites prodeat, & dicat hoc testimonium, quod nemo poterit inficiari in decimaquinta Cathechesi; quam legitis quidem, at non intelligitis, quia non cultis: videtur enim doctor hic aduersus oppugnatores imaginum pugnare, quando dicit: Audio autem, quod Romæ, principis Apostolorum Petri clauis proponuntur ad adorandum, atque in honore haberi; quanquam non clauis sensibiles dominus ei tradidit, sed intellectuales, ad ligandum & soluendum: at illi argenteas populo proponunt ad adorandū: tanta igitur apud eos est fides. et ibi solida Petra fidei secundum Dei verbum fundata: hic verò vt videtur, abundat infidelitas ac improbitas: Vides quod & beatus hic, ibi confitetur solidam esse fidem: nec in Petro tantum, sed & in eius successoribus. Hæc quidem cum audiatis, & videatis, nec possitis contra respicere, velut aduersus refulgens & coruscans lumen veritatis, ad ea confugitis, quæ nefas est dicere; scilicet peccatorem esse Romanum pontificem, & carnalibus voluptatibus inservientem: & ideo nolle vos honorem & reuerentiam debitam exhibere.

Ac tametsi his, in præcedentibus responderimus, exactius rursus *SECTio. 13.* vobis dicimus; quod aperte mendaces estis: nam non quia peccator est, refugitis ei obedire; sed quia Latinus est, & barbam tondet. Si enim illum vitaretis propter peccatum; vos metipsos vitaretis, quia estis peccatores. Quomodo ergo nostis eum iudicare; vestros verò non iudicatis? omnes ne orientis sacerdotes sancti sunt? vos hoc non potestis demonstrare; non ergo illum tanquam peccatorem deuitatis, quia nec vos sine peccato estis; sed quia Latinus, & ab opinionibus vestris euariat. Vos namque Latinos, tanquam à fide ali-

enos, existimatis, & ab eis refugere, tanquam à facie serpentum simpliciores edocetis: idq; liquido patet. Ac si quis ex Latinis videtur sanctus, vos hunc salutare non vultis: imo verò maledicta ingeritis. Græcos quamvis flagitiosissimos & stultissimos, si solum aduersos Latinos dicant; omnium sanctissimos arbitramini: inter alios quidem multos, quendam, qui vocatur Palamas, & Ephesi Marcum, hominem nec satis mentis compotem, sed tumidum, sapientie ostentatorem, nulla virtute, vel sanctitate subnixos: quia loquantur solum, & scribunt contra Latinos; extollitis & celebratis: eorumq; imagines exornatis: festumq; agentes diem colitis, ac veluti sanctos adoratis. Latinos verò, quamvis iampridem Ecclesia pro sanctis colendos duxerit; vos incessanter blasphematis: ita & de summo pontifice facitis: nam illum omnino Christianum esse non existimatis, quia Latinus: id enim sub dentibus stridetis maledictis incessantes; & eorum, qui rerum potiuntur, metum reueriti, ad aliud, quasi amnei umbram, confugitis; cum peccatorem appellantes, ac cætera conuicia effundentes. Cauete ne id audiat: Qui vestrum est sine peccato, primus lapidem tollat; id est, qui peccatum non commisit, incipiat iudicare de peccato: & non iudicate, vt non iudicemini. ne captetis occasionem fratres, in peccatis: non est officij vestri, de peccatis principum vestrorum inquirere; doctores omnibus aperte clamantibus, & Ioanne lingua aurea, in multis quidem orationibus, & in oratione, cuius est titulus, quod oportet colere suos magistros spirituales, non maledicere illis. principium orationis. Nulla res ad loquendi licentiam magis allicit: paullo post inquit: Si qui patri vel matri maledicunt, parentibus secundum carnem; ex lege morte moriuntur: quali nam dignus erit poena; qui virum spiritualem magis, quam multi parentes necessarium, audet maledictis incessere? non reformidans, ne terra dehiscens ipsum de medio tollat; vel fulmen coelo demissum, maledicam linguam adurat. Audistis, quid Mosis sorori contigerit, cum fratrem suum accusasset, & principem; quomodo impura facta est, & in lepram incidit, maximamque infamiam subiit? fratreq; de ea sollicito, Deumque deprecante; veniam non impetrauit? & paullo post, & Deum placare non potuit; sed magnam poenam perpeffa est: vt intelligamus, quàm magnum crimen sit principes redarguere; & de aliorum vita iudicare. Et post pauca: Si in carnalibus parentibus ita; quantò magis in spiritualibus parentibus hanc ser-

Ioan. 8.

Matth. 8.

Num. 12.

hanc seruare legem oportet : & vnumquenque in vita laborare
 & sollicitum esse, ne in illa die audiamus : Hypocrita, cur festu- *Matth: 7.*
 cam vides in oculo fratris tui, trabem verò in oculo tuo non vi-
 des? *Et statim postea.* cum principes à subditis coluntur, id ipsis *Regi 1. 20.*
 obijcitur, vt Heli dixit Deus : Cepi te ex domo patris tui. Si ve- *Regi 1. cap. 8.*
 ro contumelia afficiantur, vt in Samuele ; non te abiecerunt, in-
 quit, sed me. Qui sacerdotem honorat, Deū honorat : qui didicit
 sacerdotem contemnere, in via progressus, & aduersus Deum erit
 contumeliosus : qui vos recipit, inquit, me recipit : & honorifica, *Matth: 10*
 inquit, sacerdotes tuos. Inde Iudæi didicerunt Deum contemne- *Eccles: 7.*
 re; quia Moysen contempserunt, eumque lapidibus impetiuerunt.
 Ac si quis sacerdotibus debitam exhibuerit reuerentiam, multò *Exod: 17.*
 magis id erga Deum egerit : & quamuis improbus sit sacerdos,
 videns Deus, quòd eius causa etiam indignum honoras ; ipse re-
 tributionem reddet tibi. *Et rursus post pauca :* An nescitis quod
 sacerdos nuncius Dei est ? non enim ex se dicit, quæ dicit. Si con-
 temnis sacerdotem, non eum contemnis, sed Deum, qui ipsum e-
 legit : & vnde dignoscitur (inquit) Deum ipsum elegisse ? Ergo
 si hac es in opinione, spes tua inanis est reddita : si enim per eum
 dominus nihil operatur, neque lauacrum habes, neque mysterio-
 rum es particeps ; & benedictionibus non frueris ; non igitur
 Christianus es. Quid ergo inquit, omnes eligit Deus ? per omnes *Offa sua dñs*
 ipse operatur, quanquam indigni sunt, quia populus saluatur : *p malos, seu ob*
 nam si per asinam, & Balaam scelestum hominem operatus est ; *Num: 22. absinit*
 multò magis per sacerdotem : Si per Iudam operatus est, & per
 falsos prophetas prophetantes, quibus dicit, nescio vos discedi-
 te à me, qui operamini iniquitates ; multò magis per sacerdotes
 operabitur : nam si nos principū vitam scrutari oporteret ; opor-
 teret & nos magistrum eligere : & quæ supra sunt, infra fient ; su-
 pra pedes, infra caput : si fratrem tuum tibi iudicare non conce-
 dit ; multò magis neque tuum doctorem. *Et post pauca.* Tu ouis
 es, ne sis anxie curiosus aduersus pastorem ; ne de his, quæ tu ar-
 guis, illum plectaris. Et quo pacto me admones ipse non faciens ?
 non ipse tibi dicit, si ei credis, mercedem non accipies ; Christus
 hæc docet, ne iudicemus nos mutuò, sed sua vnusquisque. *Et*
paullo post, ne maledicamus rogo magistris. Si quis patrem ha-
 buerit multis criminibus obnoxium ; nonne ea obtegit ? ne exul-
 tes, inquit, in dedecore patris tui : multò magis de spiritualibus
 patribus hoc dicendum ; exhibe reuerentiā ; quia quotidie mini-

strat tibi: curat, vt propter te legantur scripturę: sacram domum exornat propter te: vigilat propter te: orat pro te: Deo preces offert pro te, cultus eius erga Deum omnis propter te: hoc reuerere, hæc tecum cogita, & omni præstita obseruantia ad eum accedito. *Et paullo post:* audi quid dicat de principibus Iudæorum Deus. Super cathedram Moyfis federunt scribe & pharisæi: quæcunque dixerint vobis, seruate & facite; secundum verò opera illorum, nolite facere: quænam deterrior eorum vita reperietur? eos tamen nec dignitate deiecit, neque vt à subditis despicerentur curauit; & rectè: si enim hanc sibi arrogarint subditi potestatem; omnes statim abrogabuntur, & de tribunali deijcentur: propterea & Paulus, cum in pontificem Iudæorum contumelias effudisset, ac dixisset: Percuciat te Deus paries dealbate: & tu sedens iudicas me? sed monitus à quibusdam vt reticeret, dicentibus: Dei pontifici maledicis? ostendere volens, quantò honore, & reuerentia, principes prosequi tenemur, inquit: Nesciebam eum esse Dei pontificem. Ideo & alibi dicit: Obedite præpositis vestris, & subiaccete illis: ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: ideo & huius cultus fructu potiri eos æquum est. *Et post pauca:* Cogita quid dicat Deus de Iudæis, super cathedram Moyfis federunt scribe & pharisæi, quæcunque dixerint vobis facere, facite. At nunc non possumus dicere, super cathedram Moyfis federunt, sed super Christi: propterea inquit Paulus: pro Christo legatione fungimur, tanquam

Act: apo. 23 Deo exhortante per nos. *Audisti ab hoc doctore, quo pacto colendi sunt sacerdotes. Si ergo de sacerdotibus hoc dicit; multò magis de principibus sacerdotum, & patriarchis, & doctoribus Ecclesię; qui à vobis in præsentia non solum non coluntur, verum etiam impudentissime lacerantur. Quas pœnas quæso subituri estis? magnas vt arbitror: imò verò non secundum meam sententiam, sed secundum aureæ linguę, & admirandum Ioannem, cum dicit; qui sacerdotes iniuria afficit, Christum iniuria afficit: qui verò Christum iniuria afficit; quid respondebit illa tremenda die? Sic itaque concludit Chrysostomus. Si cognita sunt vobis, quæ ex mellifluis eius orationibus exposuimus, præsertim quo honore principes sunt colendi, quia super cathedram Iesu & Dei sedent. Subiecti igitur estote illis; vt & nos subijcimur: non vt sanctis ex virtute; sed vt principibus: siquidem neque nos vt sanctum ex virtute Romanum pontificem*

ad Hebræ: 13:

Ad Cor: 2: 3:

Nota

pontificem colimus; sed ex primatu & sacerdotio: nam si sanctus est; me sanctum non facit, si peccator fuero: si vero peccator est; mihi non obest, si iustus fuero. An existimatis, quia Papa est, eum hæredem fore regni cælorum? minime gentium; sed ob eius virtutes, si quas habet: nam Papæ multi, hæredes erunt sempiternæ damnationis: non quòd Latini sunt, & summi pontifices Romani; sed propter peccata eorum. Multi etiam Constantinopolitani Patriarchæ Græci videlicet, & Alexandriæ, & Antiochiæ, & Hierosolymorum hæredes erunt perennis ignis: non quia Græci sint, vel Patriarchæ; sed propter eorum scelera: & contra: non est enim acceptio personarum apud Deum, ut terrenæ huius vitæ principes protinus, & futuræ conspiciantur hæredes; verum omnino qui probi sunt. An non auditis sapientiam dicentem: Tunc stabit iustus in magna constantia, aduersus eos, qui se angustiauerunt: ij verò videntes, suspirabunt & dicent: hic est is, quem aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improprij stulti: nunc vero computatus est in filium Dei, & inter sanctos fors eius est. Ergo aberrauimus à via veritatis? quare non debemus de cursu vitæ iudicare, vel nimis esse curiosi? nam vniuscuiusq; opus in eo publico conuentu manifestabitur. Igitur fratres respicite: & pro salute vestra certate; hoc pro certo scientes, quòd qui Romano pontifici non subijcitur, Christo non subijcitur; qui Petro dixit. Tu es Petrus etc. ac nunquam salutem consequetur. Nam cum dicitis vos illi subijci nolle, quia peccator est; id stultorum est hominum, & omnis prorsus sensus expertium. Cur iudicas Ecclesiæ Pontificem, quem nescis qualisnam sit: nemo enim, dicit scriptura, nouit facta aliena, quo pacto vos iudicatis, quem omnino, ut peccatorem non nostis? Omnes quæso, qui cathedram Petri adepti sunt, improbi sunt, & peccatores? num data opera cæteri Ecclesiæ Pontifices, atq; Proceres, Papam eligunt peccatorem? nonne erubescitis Ecclesiæ electionem prosequi contumelijs? an nescitis, quòd & Constantinopoli eum creabant Patriarcham, qui præcipue erat honore perspicuus & virtute? nam et apud hostem virtus est honorabilis: ita & hic eum, qui supra cæteros honore & virtute antecellit; constituunt suum sacerdotem, & regem. Si vero peccator est, quid ad nos? is pro se nationem reddet, quemadmodum & nos nostri: nemo namque pro alio iudicabitur.

Sapient: 5.

At tu vl-

Obiectio
Scimus Papam esse
Sominem.

SECTIO. 14

At tu ultra modum Papam deificas : nos verò scimus eum hominem esse, & peccato, & probris posse demergi ; propterea in ijs, quæ ad fidem pertinent, nolumus ei inbærere. Sed à nobis iam antea dictum est, hoc nihil esse ; quoniam necesse est nos aliquem sequi pastorem : ille namque ut homo peccat quotidie. Si enim una tantum homi esset vita nostra, nec ita sine sordibus esse possemus. Sed de propriis peccatis, unusquisque pro sese rationem redditurus est, ut sæpè iam diximus. Satis est nobis, si bene pascamur, secundum magnum theologiæ doctorem Gregorium. At seditionis & contentionis studiosus inquit : peccatorem caput esse non probo. Ad quos respondendum, quòd benè cogitata vestra percipimus, quæ postea inferius retegemus, etsi vos ob ignauiam obumbrare conamini. Nunc autem ijs respondebimus, quæ palam dicitis ; quia ex animi vitio hoc dicitis : non enim vobis cognitum est eum esse peccatorem : neque vobis eius vitæ ratio satis est comperta ; sed impudenter calumniamini & conuiciamini illi, qui Petri successor est, & Iesu Christi figuram in terris gerit : nam qui eum peccatorem appellant, ijs quæ Iudæi afferbant, similia afferunt : quoniam illi à natiuitate cæcum cernentes videre, inuidia torti, eum interrogant, dicentes : quis aperuit oculos tuos ? respondit, homo, qui vocatur Christus : is mihi dixit, lauare in Siloam : & lotus recepi lucem. At illi ira accensi dicunt : da gloriam Deo, quia hic homo peccator est. quibus ille, qui nuper cæcus fuerat, respondit : si peccator est, nescio ; vnum scio, quòd cæcus cum essem, modò video : in hoc enim mirabile est ; quòd peccator cum esset, aperuit oculos meos, qui cæcus eram : à seculo non est auditum ; quia quis oculos aperuerit cæci nati : nisi esset hic à Deo ; non poterat facere quicquam. Possumus igitur hæc ad successorem Dei trahere, qui est sanctus Papa. Si peccator est ; quomodo maledixit vobis ? & Græcos excommunicauit Nicolaus primus, temporibus Photij : & excommunicationi illi non defuit iota vnum ; sed facti sunt captiui, ut is in excommunicatione dixit, in omnes gentes, tanquam Iudæi : scriptum est enim, peccatores non audit Deus. Si peccator est ; quomodo fuit exauditus ? at hic quidem sic. Innocentius ante hunc, Eudoxiam ob Chrysostomi exsilium, excommunicauit, & intremuit eius sepulchrum, donec reuocato eo excommunicationem remisit : et statim constitit illius tremor sepulchri. Sed quid euenit nostræ memoria, nunc sub Nicolao V. Pontifice Maximo ? cum legati à Constantino Imperatore, qui

vocaba-

Excommunicatio
nes Sumi pon
tificij

vocabatur Dragases, ad eum missi, adhuc supersint: quibus literis dedit, plenas timoris & horroris: ubi aperte, cum execratione prophetisat excidium, & internecionem extremam infelicium Græcorum: in quibus post alia multa (cùm conuicia & probra rescisset, quæ à Græcis quotidie impudentissimè iactabantur) mirè & hoc dicit: Omnes gentes decretum, quod sancitum est, receperunt: Græci verò neque receperunt, neque spes est eos vnquam esse recepturos; quæ super concordia & vnione decreta sunt: procrastinationes enim procrastinationibus ab eis semper prætexuntur: excusationes & responsiones in singulis. Neque verò Græci arbitrentur Romanum Pontificem ita esse mente destitutum, omnemque occidentalem Ecclesiam; vt non intelligat, quæ in singulis dilationibus respondendo nugantur: optimè cuncta nouimus: sed toleramus in Iesum respicientes sempiternum sacerdotem, & dominum; qui sterilem illam ficum, vsque ad annum tertium iussit asseruari, agricola iam ad excindendam arborem se accingente, quia nullum fructum ferebat. *O magnam calamitatem! anno MCCCCLI. hanc conscripsit Epistolam, & MCCCCLIII. capta est Constantinopolis: num potestis dicere hæc verum non esse? minime gentium: cùm id sit manifestum, & res ipsa aperte loquatur: tres inquit annos expectabimus, si vos fortè à schismate & separatione conuerteritis; & vos verè decreto adiunxeritis, secundum saluatoris de ficu præceptum. Si verò non, excindemini, ne terram ociosam & inutilem reddatis. Hoc miraculorum miraculum maximum: quòd (vt in Epistola ipsa scribit Nicolaus Papa) Græcorum gens illa magna & formidabilis, sapiens, clara, fortis, terrarum domina, ob diuinam ultionem, ita in barbarorum seruitutem abducta sit. Hæc enarranti mihi, subit lamentari & deplorare excidium gentis nostræ, quamquam vos non intuemini.*

*Constantinopolis
data in manus
Barbaris
ob inobedientiam Sum-
mi Pontificis*

In primis ergo (vt inde initium sumam) in memoriam reuocate SECTio. 15
fratres, & patres; qualisnam, & quanta, exstiterit nostra natio:
fuit enim quondam sapiens, clara, generosa, prudens, fortis, & quæ
omnem terram suo subiecerit imperio: præterea virtutis studio, &
sanctitate, omnes gentes est supergressa, ieiunijs, vigilijs, orationi-
bus, eleemosynis, & (vt vno verbo dicam) veluti sponsia hausit
omnem virtutem: Deo semper accepta. At in præsentia (probo
dolor) omnia interciderunt: Constantinopolis capta est; cuius rei so-

lum recordatione, cogor prorumpere in verba cum clamore & eia-
latu, & ultimum effundere spiritum: qua urbe expugnata, aræ
sunt prophanatæ: templum conculcatum: magna sanguinis effusio
secuta: pollutæ moniales: virgines corruptæ: caput infantibus ab-
scissum: impiorum manibus principes occiderunt: monachi sacri, sa-
cerdotes, præpositi, viri, femine, connubia sunt diuulsa: sacra
vasa confusa: imagines ornatissimæ, conculcatæ sunt, ac sputis
conspurcatæ. O me miserum atque infelicem; quis poterit unquam
tantam cladem deplorare? & verbis acerbum casum exprimere?
heu, ubi regius apparatus & comitatus? ubi ordo palatii & disci-
plina? ubi tot principum examen? ubi scholæ sapientiæ? veb mi-
hi misero! ubi Patriarchalis administratio? ubi ornatus Ecclesiæ?
ubi tantus, & talis sacrorum monachorum, ac non sacrorum ordo,
chorus & numerus? ubi monachorum et monialium ordines? Ecce,
nonne cuncta sunt à Mahomethe absorpta? nec tantum in ipsa vrbi-
um Regina ea mala obuenerunt, verum etiam in subiectis regionibus
plura ac deteriora; perq; singulos dies hæc apertis oculis intuemur
& intelligimus. Quamobrem ergo hæc? vel vos mihi dicite per do-
minum. Si dixeritis vt dicere consueistis, ob nostra delicta hæc eue-
nisse; non ita se res habet ego dicam: quoniam non magis nos, quam
cæteræ Christianorum gentes, nostris criminibus Deum irritamus:
sunt enim & aliæ nationes magis sceleribus & peccatis obnoxie:
quomodo non affliguntur, vt nostra infelicissima & miseranda natio?
veb mihi misero: alius ex alio subinde fio, cum ad hæc animum con-
uerto, & cor meum conturbatur, & spiritus meus æstuat: quia Iu-
deorum gens, quæ duo crimina commisit, secundum Prophetam, de-
dit pœnas: duo enim mala fecit, inquit, primogenitus meus, fili-
us Israel: me dereliquit fontem aquæ viue, & effodit sibi cister-
nam dissipatam. Et Ecclesia, me in ligno crucifixerunt, Barra-
bam verò postulauerunt & liberarunt. Primum igitur, cum Ido-
lis inseruiisset, in captiuitatem abductus est in Mediam & Babilo-
nem. Secundo, cum crucifixissent dominum nostrum & Deum, pro-
fecti sunt captiui in omnes gentes. Nostra verò natio (proh infor-
tunium, proh dolor) neque Idolis seruiuit unquam, neque Dei fili-
um crucifixit: qua de causa tam acerbè vexatur? Sed non solum
eadem, verum etiam multo peiora, quam impij Iudæi perpetitur: ij
namque in seruitutem abducti, omnium gentium facti sunt serui; vt
omnibus inuisi & Dei hostes; hi verò non solum gentium facti sunt
serui,

Ob peccata ubi
est aduersa

Duo peccata q^{uod}
Hierem. 2.
Dns dereliquit

1
2

serui, sed & Iudeis ipsis, qui sunt serui omnium gentium. O meam calamitatem! Nonne reliquum est plorare & lamentari, ac disquirere causam, & credere; propter quæ patimur hæc? Ego verò aliam non possum inuenire (neque enim virtute, nostra natio cæteris gentibus peior est; imo verò melior: nam dictum est, verèque dictum; nationem nostram omnes nationes virtute, & moribus antecellere) nisi schisma, & quod se subtraxerit ab obedientia, & subiectione Romanæ Ecclesiæ. Eam, & solam, discerno esse causam interitus nostræ gentis: quia postquam ab ea diuisi sumus; maledictionem accepimus, et patimur, quæ nos patimur: nec ideo poenitet nos; sed deteriores euadimus, & maledictis impetimus ipsam Ecclesiam; dicenda & tacenda aduersus eam impudenter euomimus. Quamobrem fratres mei per Christum; desperationem omittamus: accedamus veræ Christianorum unioni: agnoscamus peccata nostra, ne peiores Iudeis euadamus; neue falsa suasionem, malitia & presumptione ita aures obstruamus, ut nec audiamus, nec intelligamus.

Audiamus Christum clamantem Apostolis: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui verò me spernit, spernit eum, qui misit me: Verè ergo licet dicere: qui Papam audit, dominum audit; qui verò Papam non audit, dominum non audit: qui verò dominum non audit, audit captiuos et gladijs comminutos. Vidi et rectè memini, cum interfuerim disputationibus cuiusdam monachi Barlaam, quæ habitæ sunt Constantinopoli, cum quodam legato Apostolico, de primatu Papæ; ubi concludens legatus dicit: Ego quidem possum cunctas obiectiones vestras diluere (non enim Christi Ecclesia, & præses illius summus Pontifex misit hominem, qui nesciat vestris dubitationibus respondere) sed vos semper in nugacibus verborum argutijs versamini. Quare mihi libet dicere tibi breue ac verum verbum; quod & alijs Græcis, mihi iniunctum est dicere: hæc dicit Papa: Si volueritis & audieritis me; bona terræ comedetis, secundum Prophetam. Si verò nolueritis, neque audieritis me; gladius vos deuorabit. Num Pontificis os locutum est hæc? num habes huic quid contradicas? lege & expende, an euenerit sicut ipse dixit. Si ergo euenerit; debetis, imo verò potius necesse est illum audire: secundum verò opera illius non facere, si mala fuerint. Ita & nobis præcepit Dominus: Super cathedram Moysis sederunt scribæ & pharisei; omnia quæcunque dixerint vobis facere, facite, secundum verò opera illorum nolite face-

peiores & alia
nationis &
lonia

Natio polonica

Græce p[ro]p[ri]um
uno p[ro]p[ri]o in
cario & p[ro]p[ri]o
obtempere

Luc: 10.

Isaias 1.

lite facere. Quando ergo & hic, super cathedra Petri sedet; debemus ipsum tanquam Petrum audire, & imitari sermones eius; opera vero non imitari, si praua sint. Ita vos sancti docent: ita leges & canones clamant; ut antea demonstrauiimus, & paullo post etiam demonstrabimus. Nunc detegere volumus, quod vos intus aduersus Papam, ac latinos iniuste continetis: dicitur enim, quod propter peccatum illum vitatis: at hoc verum non est: sed causas quaeritis frutres parum veras: maledixit enim vobis, & vos inuenit excommunicatio; deletiq; funditus estis: sed aliud est morbus, ex quo aegrotat intus anima vestra, ut antea exposuimus; non audentes palam dicere, ne forte cunctis haereticis peiores vocemini, & sitis cogniti apud omnes; magisq; cultis mandere sub dentibus. Sed aliud quid est, quod labijs premitis? quidam tamen adeo stolidi sunt, qui aperte latinos haereticos esse dicunt; & Papam praeter ceteros omnes: ideoq; unionem refugitis, neque Papae memoriam audire; neque qui unionem ex vestris sacerdotibus amplectuntur, videre sustinetis: neque, qui cum ipsis communicant, omnino pro Christianis habetis: & si forte contingit, ut in aliquod incurrais, quod vos Papae commonefaciat; panem oblationis non accipitis, sed furijs agitamini, ac dentibus aduersus ipsos sacerdotes saeuissime infrenditis, & Iudeis deteriores esse putatis. Haec igitur proferre reformidantes, ut inum quorundam declinetis, ad apertum integumentum strenue confugitis, & aduersus veritatem pugnat, de asini umbra (ut fertur) decertantes.

SECTIO. 16

At nos in praecedentibus, quos antea edidimus, quatuor libris, multa de iis eisdem tractauimus; veritatem pro viribus aperte praedicantes, Latinosq; in dogmatibus orthodoxos esse liquido ostendimus; et falsis eos premi calumnijs egregie demonstrauiimus. Et in hoc quinto, profecto non pauca attulimus; scilicet Pontificem esse Petri successorem, & vicarium saluatoris nostri Iesu Christi comprobando: eumq; solum obtinere potestatem, omnem Ecclesiam absolute dirigendi, & gubernandi, ligandi & soluendi, redarguendi, benedicendi, maledicendi, corrigendi, ac medendi; solumq; illum habere facultatem de fide & sacerdotio exquirendi. Nam statim magnus Theodorus Studites, in Epistola ad Paschalem Papam, haec inquit: Audi apostolicum caput, à Deo electe, pastor ouium Christi, clauiger regni coelorum, petra fidei, per quam aedificata est catholica Ecclesia:

clesia : nam tu es Petrus, Petri sedem exornans & gubernans. *Et post quædam* : Huc ades : ab occidente exsurge , & ne repellas in *Psalm. 43.*
 finem : tibi namque dixit Christus Deus noster : Et tu quandoq.
 conuersus, confirma fratres tuos. *Audis quomodo appellat ponti-*
ficem magnus hic Pater ; Petrum, et clauigerum vitæ æternæ, et pa-
storem, & apostolicum caput ? rogatq. ; vt Constantinopoli subsidium
ferat, propter eorum hæreses, qui imagines oppugnabant. Vnde nam
hoc ? non ob aliud aliquid, nisi quia is habebat potestatem cæteras Ec-
clesias confirmandi ; tanquam qui omnibus hæresibus superior esset,
longeq. positus esset ab omni procella hæreticorum. Huius rei ipsemet
testis est in epistola ad Paschalem , dicens : Vos igitur verè illimis
fons, ac sincerus iam inde à principio veræ fidei : vos ab omni he-
reticorum procella longè positi : securus totius Ecclesiæ portus :
vos à Deo electa ciuitas, ad salutis refugium. Intelligis quo pacto
securum portum appellat totius Ecclesiæ Romanum pontificem ? ad
quem, vt nauigia ab vndis in medio maris agitata, in portum perfu-
giunt, ne foris relictæ, à fluctibus atq. æstu mergantur ; sic & omnes
Ecclesiæ, ab hæreticis, tanquam à fluctibus vexatæ, ad Romanum
pontificem, veluti ad portum salutis confugiunt : vbi tranquillitatem
et quietem omnem nanciscantur : nam eo loci, fidei clauis Christus a-
pud Petrum Apostolum deposuit ; vt Ecclesiam totam pasceret, atque
gubernaret : nec apud illum tantum, sed etiam apud eius successores,
ipsi dicens : & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Quæ
quidem non soli Petro contigerunt, sed & eius successoribus. Nam
Siluester magnus Papa Romanus, post baptismum Constantini, Arii
hæresim aboleuit : et in eadem vrbe, Liberius, ac Iulius, Athanasium Summi Ponti-
confirmarunt, & Alexandriam remiserunt ; cum ab Arianis perse- fides quas hæ-
cutionem pateretur. Damasus Papa, Eunomij hæresim Constanti- reses damnarunt.
nopolitani Patriarchæ funditus sustulit. Diuus Celestinus, impij
Nestorij & Constantinopolitani Patriarchæ hæresim per Cyrillum
Theegorum deleuit. Leo sanctissimus, sacrilegam Eutychis, et Dio-
scori, hæresim damnauit. Martinus & Agathon, Monothelitarum
sceleratam hæresim, verbo & operibus sustulerunt. Gregorius ma-
gnus Dialogus, impietatem eorum, qui imagines oppugnabant, a-
nathemati subiecit : deinde post inobedientiam, & schisma, Nicolaus
primus, ipsemet Constantinopolim profectus est Photij tempore, vt
tolleret schisma : quem cum non recepissent, excommunicationi ab eo
suppositi sunt. Post hunc summi Pontifices, per temporum vices, non
 T iij destite-

desisterunt scribere & hortari Græcos ad Ecclesiæ conuersionem, et obedientiam; quousque coacta est synodus apud Lugdunum, quam Græci octauam vocant: cuius auctor exstitit, Gregorius Papa decimus, & unio est subsecuta. Sed iterum defecerunt, & iterum Legatos Ecclesiæ receperunt. Cogitur synodus Constantinopolitana, cum Papæ Legatis, Ioannis Becci temporibus Constantinopolitani Patriarchæ; & unionem amplexi sunt, ad breue tempus, obedientiam ostendentes, & pacem: sed postea rursus ad suum et primum vomitum reuerterunt. Sed nec rursus defatigati sunt Ecclesiæ catholicæ præsides; eos ad obedientiam & pacem excitare: at illi cum semel obsurduissent, non paruerunt. Protracta est igitur res usque ad nos, aspeximusq; nostris oculis; quod multi ante nos Patriarchæ & reges videre exoptarunt, nec viderunt. Nos verò vidimus beatiss: Eugenium III. Romanæ Ecclesiæ Pontificem summum, quanto studio in hoc sanctum opus incubuerit, trirremiliis missis, & sumptibus, ut hoc magnum vulnus sanaretur: celebrataq; est synodus ingens atque admirabilis Ferrariæ et Florentiæ insignibus Italiæ urbibus; magna doctorum & sapientum virorum frequentia, et theologiæ scientia, ac virtute illustrium. Tandem decretum sancitum est, omni sapientia & veritate conspicuum; quod ubique est promulgatum, & ab omnibus gentibus receptum. Græci verò, & ex ijs qui peioris sunt conditionis, vulgares quidam homines, & indocti huic contradicunt: ac si quis rationis particeps decreto contradicit; id non à doctrina proficitur, sed ab animi prauitate, falsa & stulta præsumptione, & gloria inani, quam ex vulgi imperitia occupantur: quod quidem decretum & nos, in manus sumentes, perlegimus omni studio; idq; toto ex animo verum esse credentes, adorauimus atque amplexati sumus: unde sumministrata est nobis materia respondendi quinque articulis, qui in eo continentur; quorum extremus hic est, de Papæ primatu; quem nemo mentis compos poterit pernegare.

SECTio. 17 At non recte sentit inquit; quia præter communes patrum et doctorum sententias ea perscripsit. Si ergo illa diuina sedes non recte sentit, mentitur Christus cum dicit: Coelum & terra transibunt; verba autem mea nunquam transibunt. Is enim Ecclesiæ pollicitus est, se cum ea fore, & portas inferi non præualituras aduersus eam. Ideo ne Christum mendacem efficiamus, quod si vel cogitetur solum, est blas-

est blasphemia) in errantem Dei Ecclesiam esse dicimus: quam rem testificabitur rursus ipse Theodorus Studites, ad Michaelem Imperatorem scribens, ex persona omnium praepositorum hoc pacto: Cum nos in vnum conuenissemus, venerabilis imperij vestri iussu, minimi Episcopi & Praepositi: post pauca dicit: nos diluimus omnes dubitationes vestras. Si vero aliquid dubitare, vel non credere videtur vestra diuina magnificentia; eius rei explicatio à Pontifice piè est postulanda: magna & à Deo firmata manus vestra, vt publicè cupida vtilitatis, iubeat à veteri Roma capere declarationem; vt à principio à patribus nostris est traditum: ea ô Christi imitator, Imperator, inter omnes Ecclesias Dei, summum & supremum obtinet locum, cuius Petrus tenuit primam sedem, ad quem dicit Dominus: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersum eam. Et iterum idem in alia Epistola ad Naukratium; cuius principium est: nō implebitur auris mea à vocibus auditionis, inquit: Testor nunc coram Deo & hominibus, diuisi sunt à corpore Christi, & à suprema sede, apud quam Christus deposuit clauēs fidei: aduersus quam portæ inferi à seculo non præualuerunt, nec præualebunt vsq. ad consummationem eius; hæreticorum videlicet effrænata ora, secundum promissionem veracis Domini. Audis, quo pacto ea est caput Ecclesiae Christi; cuius Petrus est primus praeses: Et quod nunquam præualuerunt, neque præualebunt usque ad consummationem seculi, hæreticorum effrænata ora, secundum promissionem veracis saluatoris? Si ergo nunquam præualuerunt hæretici aduersus Christi Ecclesiam; quomodo audetis dicere eam errare? quæ inerrans à doctoribus prædicatur. Id etiam ostenditur in tertia sancta synodo; in qua allatis ab Apostolica sede literis, Arcadius Episcopus cum surrexisset, ad synodum dixit: Iubeat vestra beatitudo Reuerendiss: Patres allatas ad vos literas sancti & cum adoratione vocati Cœlestini Papæ Apostolicæ sedis Episcopi, legi? ex quibus percipere poterit vestra beatitudo, quanto studio prosequitur omnes Ecclesias: eadem, & horum similia, Proiectus Episcopus protulit. Et paullo post Cyrillus Alexandriæ dixit: litterę acceptę à sanctissimo Apostolicæ sedis Episcopo Romano Cœlestino, cum decenti honore legantur. Audis Arcadium & Proiectum, quod omnium Ecclesiarum curam gerit Romanus Pontifex? ob quidnam aliud, nisi quia caput est omnium. Quod verò Cyrillus dicit,

*Duplex Roma
Vetus & Nova*

dicat, cum decenti honore legi quę scripta sunt à Cœlestino, comprobauerunt patres aperiendo capita sua, & reuerenter audiendo quę dicta sunt. In quarta verò sancta synodo, ut in titulo diuinę scripturę apparet, talia dicta sunt. Vt beatissimus Episcopus Romanę vrbis, cuius sacerdotium super omneis antiquitas esse voluit; potestatem & facultatem habet de fide, & sacerdotibus determinandi. Ergo quia de fide et sacerdotibus determinandi facultatem habet; meritò caput & magistrum omnium Christi Ecclesiarum in decreto scribitur, & à nobis colitur & adoratur: atque omnis obedientia & obseruantia ei à nobis exhibetur, & exhibebitur; donec in hac vita permanebimus; recordati illius, qui dicit: obedite præpositis vestris, & subditi estote; ipsi enim vigilant pro animabus vestris, ut rationem reddituri: & meminisse eius nunquam cessabimus in sacris missarum precibus, secundum sanctorum nostrorum traditiones: ne impiorum erroribus obsecundantes; à firmitate orthodoxę fidei excidamus: pro comperto habentes, quòd qui ipsi non subijcitur, nunquam saluabitur: simili modo, et qui eius non meminit neque sacerdos est, neque sacerdotis meretur habere potestatem: ut xij. Canon primę & secundę synodi aperte testatur: habes enim ad verbum sic: Hæreticarum zizaniarum semina, in Christi Ecclesiam spargens aduersarius, & videns has gladio spiritus radicatus euelli, alia via aggressus est; assumpta secum schismaticorum infania, Christi corpus diuidere. Sed & has insidias sancta synodus anticipans, undecumque decreuit in posterum; ut si quis presbyter, vel diaconus tanquam ob aliquod delictum suum despiciens Episcopum, ante synodalem cognitionem, & causę disquisitionem, ab eius communione deficere ausus fuerit: & nominis eius in sacris missarum precibus secundum Ecclesię traditionem non meminerit; hunc depositioni subijci, & sacerdotali omni honore priuari: qui enim in presbyteri ordine est constitutus, & metropolitanorum præuenit iudicium, & ante iudicium (quantum in se est) condemnat suum patrem & Episcopum; hic neque presbyteri dignus est honore, nec nomine: & qui hos sequuntur, si qui fuerint ex constitutis in sacris ordinibus; & ipsi suis dignitatibus excidant. Monachi verò vel laici expellantur penitus ab Ecclesia, donec relicta cum schismaticis coniunctione ad suum Episcopum reuertantur. Nonne ex hoc loco deprehendis, quòd sacerdotes sacerdotio abdicat: neque sacerdotis nomen vult ob-
tinere;

tinere ; qui mentionem non faciunt primatus eorum , eorumq; sectatores : & si qui sacris sunt ordinibus insigniti , prophanos iubet esse : qui in sacris non sunt , cuiuscunque sint conditionis , excommunicat. Resipiscite tandem fratres per Deum , resipiscite : nec amplius tam aperte veritati obstatis , nec aduersus pastores animarum vestrarum decertetis : durum est enim , imo verò fatui , & dementis , nudis pedibus aduersus stimulum calcitrare. Nam quemadmodum oua lapidibus ; sic & capita vestra , Ecclesia confringuntur : lapis namque Marc: 21.
 & petra scandali est Ecclesia : & Christus ipse , illi se similem facit. Beatus Paulus ita scribit : bibebant enim de spiritali , consequen- Cor: I. Ca: 10.
 te eos petra ; petra autem erat Christus : hic est lapis de monte virginali abscissus : Christus verò ad Petrum : Tu es Petrus : & super hanc petram , ædificabo Ecclesiam , & reliqua , ut sæpius dictum est. Ecce igitur ostensum est , quòd petra & lapis Christi est Daniel: 11.
 Ecclesia : qui igitur in eam impingit ; lux in eo non est : sed qui seruat præcepta eius ; non impingit , veru luce quæ in ipso est illuminante , quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum : lux Ioan: 1.
 enim veritas est & cognitio ; ac illuminantur ab ea , qui volunt , & manent in ea. Sed qui nolunt obtemperare ; insipientiæ tenebræ eorum oculos obtegunt & impingunt , & conteruntur , ac tandem exterminantur : & responsum ferent , quod præcepit dominus : quòd Ioan: 10.
 oues meæ , meam vocem audiunt : quæ verò meæ non sunt , vocem meam non audiunt : & lupus rapit & dispergit eas. Ita eueniet , & in rationalibus ouibus , quæ vocem pastoris non audiunt ; impingent enim , & labentur in hæreses , absurditates , & schismata.

Quòd verò non possit decipi , vel errare , vel confringi , vel perire Sectio. 18.
 Ecclesia ; imo verò id euenire ijs , qui eam oppugnant ; ostensum est Secta m' p
 antea multis egregijs argumentationibus : nunc efficacius quodam- errare.
 modo per sacrum Chrysostomum , aureæ tubæ diuinum Ioannem audiamus ex oratione in Pentecosten : cuius principium : Cælum hodie nobis facta est terra. Dicit enim ibi post alia multa sic : Magno studio incumbit Deus in Ecclesiam , non parietibus fulctam , sed gratia custoditam : propter Ecclesiam constitutum est Cælum , terra firmata est , & mare effusum , & aer repletus , paradysus est plantatus , lex tradita , missi prophete , miracula facta sunt , mare diuidebatur & refarciebatur , petre scindebantur , & rursus iungebantur , manna de coelo descendebat , & ex tempore mensa disponebatur ,

batur, propter Ecclesiam Prophetæ, propter Ecclesiam Apostoli. At cur tam multa? propter Ecclesiam vnigenitus Dei filius, filius hominis factus est, vt Paulus ait: qui proprio filio non pepercit, vt Ecclesiæ parceret, filij sui sanguinem effudit propter Ecclesiam: hic sanguis irrigat illam: per eum non possunt illius plantæ tabescere, neque folia decidere: non est obnoxia temporum necessarijs vicibus, neque tempori inferuit: æstate quidem folijs vernat; hyeme verò non nudatur: non enim temporum necessitates, sed gratia spiritus eam colit: propterea non euellitur, neque mirum est eam non euelli. Quot iam inde à principio aduersus Ecclesiam bellum gesserunt, cùm erat planta recens, arma aduersus eam sunt expedita: at nunc Dei gratia, & sancti spiritus robore; & Imperator est pius, & milites, & omnis terra fide est repleta: at in origine eius, in exordio, reges impij, milites irreligiosi: ob iussa Principum, aræ ardebant: vndique fumus, & nidor: aer inquinabatur: dæmones bacchabantur: diabolus saltabat: pater filium abdicabat; filius patrem non colebat: natura scindebatur & religio: vbi igitur, qui ausi sunt aduersus Ecclesiam in acie stare? Cùm erat planta recens, non tamen iniuriam passa est: cùm cœlum attingit, speras illam posse debellare? Quando vndecim erant Apostoli, à nemine superati sunt: imo vero vndecim, tot millia Ecclesiarum sunt expiscati: nunc cùm terra, & mare, culta & inhabitabilis regio & vrbs, & omnes fines religione referti sunt; tunc speras ei dominari? at tu non potes: Christus dixit, quod portæ inferi non præualebunt aduersus eam: facilius est cœlum deleri, & terram exterminari, quàm Ecclesiam extinguere. Quis hæc dicit? ipse Christus: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Et rectè: nam Dei verbū ipso cœlo est potentiùs, quia cœlum est opus verbī: dixit Deus, fiat cœlum, & verbum fuit opus: excurrerat natura nemine impediēte; quoniā ipse Dominus est nature, & eam immutandi: ego eam substruxi, qui cœlū constitui; sed pro cœlo sanguinem non effudi: pro cœlo cruci nō fui affixus: pro cœlo, cœleste corpus non assumpsi. Sed quid dico de cœlo? angelorum corpus non assumpsi; vt intelligas me ecclesiam magis estimare, quàm cœlum, & terram, & omnem creaturā: & ideo cœlum & terra transibunt, verba autem mea, nunquam transibunt: facilius est cœlum aboleri, & terram extinguere, quàm mea verba interciderere. Qualia sint verba eius in medium deducamus; videamus, an interciderint: non reuoco ego in dubiū; sed hæc

reticis os

*Encomium Sc
de iud*

reticis os obstruo. Qualia sunt verba? cœlum & terra transibunt; verba autem mea nunquam transibunt. quale verbum? Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Super hanc petram dixit, non in Petro: non enim super hominem, sed super fidem Petri Ecclesiam suam fundauit. Quid autem erat fides? Tu es Christus filius Dei viui, petram vocauit Ecclesiam vndas excipientem, sed non concussam. Ecclesia namque suscipit tentationes; at non superatur. Quid ergo est super petram: id est super confessionem Petri; non super opes. Non lapides iacis? non ligna? non spicula? nequaquam dicit: non enim est sensibilis structura: hæc qualiacumque sint, tempore dilabuntur: confessionem verò, neque dæmones possunt superare: testantur martyres, qui latus perfoffi, fidem non amiserunt: ô rem admirabilem! murus foditur, & thesaurus non diripitur: caro absumitur, & fides non consumitur: ea est martyrum vis: super petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Attendite sedulò; eos vocat portas inferi, qui mortem pariunt: quid igitur? in infernum intrabit, si in discrimen venerit? utique: nam ut portæ vrbis sunt ingressus in urbem; sic portæ inferni, ingressus ad mortem. Cur, inquit, tentationes non prohibes? nequaquam: ut ostendam vires meas, si nemo eam oppugnarit, possunt respondere: nam si fuisset oppugnata, fuisset utiq. & expugnata: propterea eam permitto oppugnari; ne propugnatorum solitudini, victoriæ titulus inscribatur: & portæ inferi non dixit, non aggredientur eam. Quid ergo? oppugnabitur quidem; sed non superabitur: fluctuat Ecclesia; sed non mergitur, sed non petit profundum: excipit tela; sed non admittit vulnera: excipit machinas, sed turris non quassatur. Sed quid dico Ecclesiam? vnum verbum piscator locutus est. Et turris stetit inconcussa. Quot tyranni conati sunt hoc verbum abolere, nec potuerunt? super petram enim fundata est. Cogita quot tyranni, quot reges diademate redimiti, enses acuti, ferarum dentes, mortes imminentes, sartagines, fornaces, & pharetram suam exhaustit diabolus, & Ecclesiæ non obfuit. Qua nam de causa? quia portæ inferi non præualebunt aduersus eam: ipsa res testimonium perhibet: testatur euentus experientia. Quot bellum gesserunt? num euerunt? sed qui bellum gesserunt, silentio transiguntur, & obliuioni mandantur: Ecclesia verò floret. Vbi Claudius? vbi Augustus?

gustus? ubi Tiberius? nuda sunt nomina; eorū meminit nemo: nam postquam Ecclesiam oppugnarunt, memoria eorum deleta est: & Ecclesia super solem refulget. *Audisti verba doctoris aurei animo & corpore? audisti à Deo afflatum & theologum patrem hunc? scilicet quod Ecclesiae oppugnatores abolentur, & obliuioni mandantur: Ecclesia verò floret. Et contorquent quidem tela pugnatōres; at ipsi vulnerantur. Cur nam hæc? quia Christus ipsam firmavit: Christus ipsam suo redemit sanguine; per quem cælum firmatum est, terra fundata: Domini enim verbo, dicit Dauid, cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. igitur verbo quo firmavit cælum, firmavit Ecclesiam suam dicens: super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Quam petram? solidam fidei confessionem Petri piscatoris; quæ firmata manet inconcussa, & immota, & inexpugnabilis; quemadmodum & cælum stat, & permanet vi verbi. Ideo in cælo, & in terra, Ecclesia Dei honorabilis, & sancta est. Imò verò secundum aureorum verborum & sermonum patrem hunc, cælo & angelis & omni creatura præstantior est. Ideo & subiicit Christus dicens, cælum & terra transibit, verba autem mea nunquam transibunt. id est, facilius est cælum, & terram, & omnia concuti, quàm Ecclesiam meam: incursiones hæretici facient, at non præualebunt: in petram impingent capita sua, & dispergentur; quia super petram fundata Ecclesia est: propterea Ecclesia tanquam petra manebit inconcussa; securi fiducia Christus dixit. Nam qui à principio suæ prædicationis eam oppugnaverunt; *Sapi: 4. & 11.* deleti sunt, & memoria eorum cum sonitu perijt: Ecclesia verò vernat, & refulget super solem. Ubi reges qui in eam descenderunt? Ubi Principes? Ubi hæretici? Ubi Arius & Eunomius? Ubi Nestorius & Dioscorus? Ubi Seuerus & Eutyches? Ubi qui præcesserunt, & qui postea subsecuti sunt omnes? nonne perierunt? nonne extincti sunt? sed Ecclesia tunc, & nunc, & semper est, usque ad seculi consummationem & finem.*

SECTIO. 19

Tot igitur & egregijs rebus expositis ex mellifluis sacri doctoris sermonibus: æquum est, quòd illi dum oraret, euenit cum omni reuerentia commemorare. Sic enim inuenimus scriptum in eius vita, quam Metaphrastes enarrat, cuius initium: Et omnium qui secundum Deum in hac vita versati sunt: post multa ait: Cùm is noctu in oratione perstaret, se obtulit quædam diuina res, & sublimior; quàm ut

quàm vt oculis cerni posset : & quemadmodum rem in medium proponere, lingua vix audeat; ita & audire nouum videatur ; itaque nouum quiddam, & horrore plenum audisse. Coëterum animaduertendum, quòd huic narrationi, æquè mista sunt timor & lætitia: duo quidam viri alba amicti veste, aspectu horrifico visi sunt ei de cœlo descendere; huicque præclaro viro, dum oraret in conspectum venisse: quorum alter volumen, alter clauis manibus continere videbatur. Cùmque Ioannes hanc nouam speciem miraretur, timore esse correptum: hos verò manibus apprehensum erexisse, & metum absterfisse, bonoque animo eum esse iussisse. Percontanti quinquam essent ij viri tanta præditi gloria, qui accedere ad se dignati essent; ne timeas, eos dixisse: nos venimus à Christo missi. Alterum postea manu protensa volumen tradidisse, dicentem: sume librum, nam ego sum Ioannes, cui sapientia Dei, pectus tradidit, in quod & recumbere voluit: quæ quidem te & per nos ad scripturas pernoscendas, idoneum reddet: & te, quasi manu ducet ad eius cognitionem. Alterum verò, manu extensa: sume, dixisse, has clauis: meque Petrum esse scito, cui Deus clauis in manus tradidit: quem nunc per me, crede, te eadem gratia, qua me participem facere: quare quæcunque ligaueris, vel solueris super terram, erunt ea ligata, vel soluta, & in cœlis. *Nonne deprehendis ex his, alterum vnà cum munere scripturas facile interpretandi, & harum intelligentiam à datore sapientie adiunxisse? alterum verò vnà cum facultate soluendi, et ligandi, & intelligendi, iniunxisse, & piè in Iesum Christum Dei filium per eum credendi? Credite in posterum, quòd sine obedientia erga Petrum, saluari non potestis. Et iure quidem: nam is est porta salutis: qui per eum in cognitionem fidei non ingreditur, id est, vt eum agnoscat esse Christi Vicarium; non poterit vnquam salutem consequi: nam vt Christus inquit. Ego sum ostium: qui non in-* Ioan: 10. trat per ostium, sed aliundè ascensum parat; fur est & latro. Ita & Petrus eius successor dicit: qui non credit per me filium inuisibilis Dei & Patris in carne genitum, qui passus est & resurrexit, & cœtera dispensationis mysteria; hic hæreticus est: & saluari nullo vnquam tempore poterit. Hæc igitur & talia tenentes, quorum refertæ sunt omnes doctorum scripturæ; Ecclesiæ subijcimus: in eaq; permanemus: & in obedientia eius persistere in omnia secula deprecamur; vt propitium Deum nanciscamur in tremenda die retributionis: fiat, fiat.

V ij

Iam,

*Elegans Visio.**Ioannes Vjub**I. Petrus**Petrus est
Porta salutis.*

SECTIO. 20.

Iam quoad eius fieri potuit, præstitimus, quod polliciti sumus; alata ad quinque articulos responsione, qui in decreto Florentinæ Synodi continentur. Conscripsimus verò hæc à communibus patribus, ac doctoribus, desumpta materia, quos Ecclesia sanctos esse decernit, illorum vestigijs insistendo; & qui hæc literis theologicis mandauerunt, & tradiderunt, ut veraces suscipiendo: quibus Ephesus Marcus non valens in synodo contradicere, & sui incertus, certamen detrectauit. Perfecimus autem hoc opus multo labore ac studio: propterea omnes, qui hæc perlegerint, oro, ne dolosè, & cum præsumptione aut proprio affectu inducti, percurrant; sed sincera dispositione adhibita, suam conscientiam iudicem dictis præficient. Arbitror enim eum, qui hac conditione ad legendum acceperit; à morbo se vindicaturum, magnamq; gratiam habiturum ei, qui hæc edidit, & elaborauit, cum hanc commentationem ex multis locis collegerim, & coagmentarim. Exantlauimus verò hunc laborem, ut dominus scit, qui occulta cognoscit: non gloriam aucupando temporariam, neque opii comparandarum gratia; sed pura, et pia mente, pro virili, veritati patrocinari exoptantes: quæ quidem iis, qui apertè sanctis contradicere nolunt, liquidò est demonstrata. Et ea præterea de causa hoc opus aggressi sumus; ut qui horum studiorum sunt ignari, et tamen de hoc dogmate ambigunt, nequaquam ampliùs excusationem afferre possint; se sententias, & dicta sanctorum planè ignorare. Ideo æquum mihi visum est, volumen hoc rerum contexere: et respiscere aliquando volentibus, veluti sumptuosum quoddam conuiuium apponere. Ecclesia verò, Sponsa immaculata, nullas sordes, vel rugas admittens, Sole lucidior, denuò apparebit, ut fuit, & est, & erit. Quanquam disrumpantur, qui contra sentiunt: nam semper exstitit extra errorem: neque diuersas opiniones prædicauit; sed easdem illas, quas à diuino ore saluatoris accepit. Rogo vos iterum o charissimi; ut hæc cum charitate legatis, & spiritu fidei: ac, si vera et iusta visa fuerint; ijs assentiamini: si verò contra; confutetis, et scriptis editis, rationes afferatis: ut et nos ijs perpensis, sententiam nostram cum charitate dicamus; retractantes nostram, vel delentes. Spero igitur Deo fides, qui pacis est pater, vos his rationibus suados, veritati cessuros: animi candorem & obedientiam Deo præstando, mutuoq; accipiendo paracleti gratiam & prudentiam. Nam eo concedente, nulla mutatio vel imminutio pii, & patrij spiritus consequetur: neque orthodoxa veritas imminuetur; absit: malo enim milles mori, quàm suadere vos, ut tantillum

Cantic: 4.

tillum quidem à vera fide declinetis. Resipiscite rogo fratres, resipiscite: quandiu vos in hac falsa suasionē perdurabitis? quandiu, si non utroque, altero tamen pede claudicabitis? Excitemini segnes: qui humi repitis; exsurgatis: ne dum vos malum somnum steritis; facile inimicus dissemnet discordiæ zizaniā. Tollatur paries, qui dirimit sepe: fiamus vnum corpus sub eodem capite. Est autem caput, ipse Christus: quem ut magistrum, ac vitæ datorem, pie, et pure conscientia sequendo, cognoscemus Deum & patrem eius: à quo ab æterno sine tempore, sine defluxu, & sine passione est genitus: sanctissimūq; & viuificantem eius Spiritum, à patre, tanquam à productore, ab æterno, & à principio productum, & procedentem, & per eum emanantem, & scaturientem essentialiter & subsistentem, & procedentem, & editum, vnam increatam potentiam, & sine fine regnum, immortalem vitam, & beatitudinem: quam, utinam omnes consequamur, ne de via declinantes, in montes, solitudines, & foveas delabamur: & in loca, quæ non aspiciunt lux, vultus domini nostri, & saluatoris nostri Iesu Christi; cui gloria & victoria in secula seculorum. Amen. Hucusq; Gennadius.

*Ex interpretatione Sacre Liturgiæ. etc. Multi sunt & apud Græcos, & apud Latinos, qui sacram Liturgiā interpretati sunt, eiusq; mysteria exposuerunt. Ex Græcis quidem Dionysius Areopagita de Ecclesiastica Hierarchia cap. Maximus Monachus de Ecclesiastica mystagogia: Germanus Archiepiscopus Constantino-
polititanus, in libro mysticæ contemplationis: Simeon Thesalonicensis, in libro de septem Sacramentis: Ex omnibus autem doctissime et prolixissime Nicolaus Cabasila, in libro de diuino altaris sacrificio. Ex Latinis, Rubertus Abbas de diuinis officiis: Isidorus, Innocentius, Odon, Cameracensis, Stephanus Aduensis Episcopus, Walafredus, Strabo, de exordiis, & incrementis rerum Ecclesiasticarum; Bernon Angiensis Abbas, Magister Florus in sua Exegesi, & alij infiniti, qui soli rectè conuincere possunt nostri seculi errores, qui missam, rem nouam, & recenter compositam, esse impudicè affirmare non erubescunt.*

Censuræ Orientalis, DE SACRIS ORDINATIO-

NIBVS, QVAS GRÆCI

καρτονας vocant.

Caput XIII.

QUATVORDECIMVS ARTICULUS docet Euangelium non ab alijs publicè legendum & prædicandum esse, sacraque mysteria dispensanda; quam ab his, qui ritè ad hoc ministerij genus ordinati sunt. quod quidem ita debere esse & nos ipsi agnoscimus. Sancta etenim Catholica Ecclesia, eos solum, qui legitimè sunt vocati, sacro item caractere canonicè insigniti, atque iuxta Ecclesiasticam traditionem ordinati, ab omniq̃ue Hæreseos suspitione alieni; & populum docere, & sacram Liturgiam administrare vult, atque permittit. Plurimumq̃ue illos errare docet, qui existimant nihil interesse, vtrum hæc sacra & diuina mysteria ab his exerceantur, qui ex laicis ad eam rem ordinatis deligantur tantum; an ab his, qui ex sacerdotibus ritè & canonicè consecratis & ordinatis, huic muneri præficiantur. Ordinationes autem apud nos non alio modo fiunt, quàm eo, quem sacri nobis perscripserunt Canones. Et de Episcoporum quidem ordinatione primus Apostolorum Canon hæc docet: *Episcopus ordinetur à duobus vel tribus Episcopis. Presbyter verò ab uno Episcopo. Diaconus item, & alij eodem modo.* Quod item ex Actis Apostolicis discimus. *Erant, inquit; in Ecclesia quæ est Antiochiæ, Prophetæ & Apostoli, Barnabas, Simeon, Lucius, Manahera, & Saulus: ministrantibus autem illis Domino, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam, & Saulum, in opus ministerij, ad*

rij, ad quod elegi eos. Ieiunantes autem ipsi, & orantes, impositis illis manibus, dimiserunt eos: Vbi quinque leguntur præsentes viri: tresque, duos reliquos Saulum & Barnabam segregatos in ministerij munus ordinasse. Non licere autem secularibus principibus de Episcopis aut sententiam ferre; aut illis veteri deprauato more, qui à sanctis concilijs abrogatus est, manus imponere 31. Canon Apostolicus docet. *Si quis Episcopus secularibus potestatibus usus, Ecclesiam per ipsas obtineat; deponatur, & à communione separetur, & omnes qui illi communicarint.* Et quanquam 28. Apostolico Canone præcipitur, neminem duplici pœna ob idem crimen puniri debere: ~~tamen vel propter delicti magnitudinem, vel propter peccati, publicam deformitatem, duplex~~ hoc loco irrogatur pœna: omnisque hæc electio, tanquam impia, & sacrilega abrogatur: puniunturque omnes illi, qui in hac parte, vel alios coegerunt, vimque aliquam intulerunt, vel autores facti, quacunque ratione fuerint; prophanique meritò & sunt, & esse decernuntur. Oportet enim eum, qui ad Episcopatus honorem prouehi debet, vt quidem sancti Patres in sancta Nicœna statuerunt synodo, Canone quarto, ab alijs Episcopis deligi. *Episcopum, inquit, conuenit maximè quidem ab omnibus, qui sunt in prouincia Episcopis, ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem; tribus tamen omninò in id ipsum convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus; tunc ordinatio celebretur. Summa autem & ultima potestas, atque confirmatio earum rerum omnium, quæ in tota sunt prouincia, Metropolitano tribuatur: quæ omnia ex eodem quarto Canone, eiusdem primæ vniuersalis synodi Nicœnæ decerpuntur. Sed & Laodicensis synodi 12. Canone, hoc idem his verbis explicat: Epi-*

*Duplex pœna pro
uno crimine.*

scopos non oportere, præter iudicium Metropolitanorum & finitimorum Episcoporum, constitui & ad Ecclesiæ principatum eligi; nisi eos, quos multò ante nota, probabilisq; vita commendauit: deniq. examinatos et in ratione fidei, hoc est, num rectam et sanam doctrinam sequantur, an secus, & in ipsius sanæ doctrinæ politia. Quibus item similia docet 13. eiusdem synodi Canon. Illud adiciens, neque vulgo aut popularibus hominibus electionem illorum, qui ad sacerdotalem dignitatem sunt euehendi, committendam esse. In quorum canonum expositione, illud scriptum legimus: *Non tantum, inquit, vulgus arcetur ab Episcoporum electione; sed etiam de ipsis sacerdotibus sententiam ferre non permittitur: præsentiq; canone illud innuitur, quòd non Episcopi tantum antiquitus; sed & reliqui sacerdotes à populo eligebantur: quod postea omnino ne fieret, prohibitum fuit, tanquam res inutilis ac planè pestifera.* Sed & 19. Canon Antiochenę synodi, multa similia habet: tum de Metropolitano, tum de eo, vt omnes Episcopi eius prouincię ab eo conuocentur, præsentēsque adsint. *Episcopus, inquit, ne ordinetur absque præsentia Metropolitanæ prouincię. Par enim est, Metropolitano suos collegas atque conseruos adesse. Ideò debent per Epistolam Metropolitanæ conuocari. Et si quidem præsentēs adfuerint omnes; longè melius esse: si autem difficile fuerit conuenire omnes; tamen vel maiorem eorum partem, omnino ex omni prouincia præsentem adesse oportet; vel saltem per literas in eandem sententiam conuenire: et sic vel conuentu plurium factò, vel saltem plurium suffragijs collectis, Episcopum constitui debere. Si quid autem secus præter præscriptum modum factum fuerit; nullius valoris ordinationem esse. Vbi verò omnia, ita ut dictum est, adhibita fuerint; contradicere tamen quispiam per priuatam contentionem velit; plurium tamen consensus valere debet.* Docet quidem eiusdem

eiusdem Zonarę interpretatio : antiquitus ipsarum vr-
 bium populos, Episcopos deligere solitos. Cum autem
 contentiones inde exorirentur maxime; ipsis deinceps
 prouincię Episcopis, ea tota deligendi & constituendi
 potestas Episcopi, concessa & concredita fuit. Non so-
 lum autem Episcopi, eo modo, quo diximus, alios E-
 piscopos & Sacerdotes sacrorum canonum instituto e-
 ligebant atque consecrabant, & non Laici sed & ipsa
Chirotonia nihil aliud sacris Canonibus designatur,
 quàm eius, qui tunc consecrandi munus exercet, in alio
 consecrando diuinarum precum sacra administratio, ac
 Spiritus Sancti omnia perficientis initiatoria inuocatio,
 propter extensionem manus pontificis, tum cum illi quę
 initiat atq. consecrat, benedicit. Quanquam ipse quo-
 que sententię atque suffragia, quibus Episcopi vel Pres-
 byteri eligebantur, nomine Chirotonię antiquitus ap-
pellari solebant. Nam cum penes ciuitatum populos,
 Pontificum deligendorum potestas fuisset, colligebatur
 tum in vnum multitudo; & hunc quidem alij postula-
 bant, atque eligebant; alij alium. Vt igitur plurium
vinceret sententia; manus in altum illi qui suffragia fe-
rebant subleuasse dicuntur; vt inde numerus cuiusque
sententię dinumerari, ac facilię perspicui possit. Atque ita
 ille qui plurium reffererat sententias, cęteris antefe-
 rebatur; indeque à manus extensione nomen Chiroto-
 nię originem sumpsit. Quo item nomine in eodem sen-
 su, magni illi veritatis duces sancti, inquam, qui syno-
 dis pręerant Patres, nonnunquam vsi esse inueniuntur,
 ipsas sententias & suffragia nomine Chirotonię appel-
 lantes. Quomodo sancta Laodicensis synodus Canone
 s. loquitur. Non oportere Chirotonias in pręsentia mul-
torum fieri, Chirotonię nomine ipsam per suffragia ele-
ctionem intelligentes: nam consecrationem Pontificis,
 publicę multis pręsentibus potius fieri oportebat. Ele-

Chirotonia

Simile planę
 eiusdem vocis
 notationē at-
 que etimologi-
 am alicubi ex-
 plicat Vlpianus
 Demostenis in-
 terpres in se-
 rendis suffra-
 gijs, quibus
 Athenienses
 suos eligebant
 Magistratus,
 quam vocē, vt
 et rei ipsius i-
 mitationem, vt
 cetera multa,
 ad Ecclesiasti-
 cas functiones
 translata fu-
 isse existimā-
 dum est.

etioni autem ubi sententię ferebantur; propterea, quod nonnūquam quærele quædam & accusationes contra candidatos proponebantur; nulli præter eos, ad quos sententię dicendę ius pertinebat, interesse, ac ea quę dicebantur, audire licuit. Et consecrationem quidem atque ordinationem, à duobus vel tribus Episcopis fieri debere, primę synodi, quartus Canon iubet: ipsam autem per suffragia electionem à pluribus etiam. *Tres, inquit, omnino in eundem locum congregatos ordinare oportet; absentibus quoque suffragium ferentibus, scriptisq; assentientibus, electionem fieri.* Post diligens autem & exactum examen, multaq. tam rectę fidei, quàm morum grauitatis, & vitę integritatis, testimonia, demum dignos ordinari debere: indignos autem ab eo honore ac dignitate arceri; cùm ex multis sacris canonibus, Apostolicisq; institutionibus clarum est, tum ex insigni illo magni quondam Theologi Gregorij Nazianzeni, quem pro se instituerat Apologetico, longè euidentiùs constat: ex his inquam, ubi eos qui tanto honore sunt indigni, improbi ac planè prophani, veluti transitu quodam notat: eos autem qui & quales digni esse debeant, mirè celebrat, suisq; coloribus pingit, hæcque inter cætera cum magna adfert libertate. *Quotus quisque est, qui si ad amussim eam, regulamq; seipsum exigat, quam Paulus de Episcopis & Presbyteris fixit; nempe ut sobrij & prudentes sint, non temulenti, non percussores; sed docendi periti; irreprehensibiles, atque huiuscemodi, ut nullæ eos improborum calumniæ attingere queant; non sese à normæ rectitudine permultum abesse comperiet.* Et rursum. *Primum, inquit, ipsum purgari oportet, tum alios purgare: primò ipsum institui; tum alios instituere: primùm lucem ipsum effici, Deoq; appropinquare; tum demum alios ad Deum adducere: primò sanctificari; tum demum alios sanctificare.* Deinde illos appellans, qui
citò &

cito & negligenter, nec secundum id quod sancti cano-
 nes præcipiunt, ordinantur; hæc in medium adfert:
Quis est ille, qui veritatis Antistitem & propugnatorem
Unius dieculæ spacio, velut simulacrum ex argilla fin-
git? illum, inquam, qui cum angelorum classe atque or-
dine futurus est: qui cum archangelis Deum celebrabit:
qui ad supernum altare sacrificia transmittit, simulq; cum
Christo sacrificio fungitur. Et iterum. Qui nihil, inquit,
dignum sacerdotio secum adferunt, discipuli simul magi-
striq; pietatis designantur, alios antè purgant; quàm ipsi
purgati fuerunt: heri extra sacra; hodie sacrorum arbi-
tri & Antistites, veteres vitio, pietate rudes & recentes.
Quorum dignitas & vocatio, gratiæ potius & fauoris hu-
mani; quàm Spiritus sancti inspirationis opus esse videtur.
 Eos proculdubio, qui improbi, & indigni, in eos hono-
 res euehūtur, notans & proscindens; simul autem qua-
 les oporteat esse illos in veritate qui serui idonei &
 ministri, Iesu Christi futuri sunt, docens atque subijci-
 ens. Amplius autem & eos magnoperè fugiendos & a-
 uersandos esse; qui aliqua se hæresi contaminarunt 44.
 Canon Apostolicus diligenter admonet. *Episcopum vel*
Presbyterum, qui hæreticorum baptismum, vel sacrifi-
cium admiserit, deponi iubemus. Quæ enim est conuentio
Christi cum Belial? vel quæ pars fidei cum eo qui infi-
delis est? 2. Cor. 6.

NEQUE PRECES NEQUE
 OBLATIONES, NEQUE DIES FE-
 STOS, NEQUE ALIA DONARIA;
 corrupta vita, & moribus ministro-
 rum, vitiari.

Caput XV.

DE QVINTODECIMO AV-
 tem Capite, quod Ecclesię ministros
 innoxios, & irreprehensibiles esse
 debere docet: vitamque honestam
 & inculpabilem sequi: preces item,
 atque ea quę offeruntur, diesq. fe-
 stos & reliqua, quę quasi ad caupo-
 nandam gratiam comparata sunt: pecuniam item ex
 alienis peccatis corradendam, remq. faciendam, aut ali-
 quid aliud, nihil omnino ad salutē conferre tradit; illud
 dicimus, sicque de tota hac re statuimus. Quemadmo-
 dum illi, qui ita Deo ministrant, proficiunt nihil; nisi
 irreprehensibiles, atque sine crimine, quantum homini
licet, sint: puri item & innoxij: per omneq. tempus, tan-
 quā sub iugo disciplinę quodam viuāt, in omni mo-
 deratione & sanctitate vitę degentes, suumque munus
 exercentes; ita preces ipsas, sacrificia, oblationes, festos
 item dies, quę iuxta beneplacitum Dei, eiusq. amore
 fiunt; ad laudem præterea illius, memoriamq. eorum,
 qui illi à seculo placuerunt, referuntur: ad excitationem
 & imitationem virtutis, ac præclare ab illis gestorum;
 recte & conuenienter fieri, magnamque vtilitatem ani-
 mabus nostris adferre, affirmamus. *Multum enim, in-*
quit scriptura, valet deprecatio iusti: multa que proficit in
illis, qui fideles Dei gratia digni sunt. Vt quidem D.
 Chrysostomus exponens Epistolam ad Hebręos, inquit:
Iusti, inquit, homines, una sæpius postulatione, omnia a-
pud Deum lucrantur: & ad Philippeneses item: Procure-
mus inquit, aliquid auxiliij illis, qui ex hac vita decesse-
runt: modici quidem, opem tamen illis feramus. Quomo-
do autem & qua ratione? Ipsi inquam pro illis exorantes,
alijsq. ut hoc idem agant, persuadentes: pauperibus item
assidue

assidue pro illis aliquid impartientes; habet enim ea res non exiguam quandam consolationem. Audi siquidem quid Deus dicat: Protegam ciuitatem istam propter me, et propter David seruum meum. Si memoria duntaxat iusti tantum valuit; quando et opera pro tali fiunt, quid non poterunt? Non frustra ab Apostolis sancitum est, ut in celebratione venerandorum mysteriorum, memoria fiat eorum, qui hinc decesserunt. Nouerant enim illis hinc multum emolumentum fieri, multum utilitatis: stante siquidem uniuerso populo, manusque ad caelos extendente, caetu item sacerdotali, mundoque posito sacrificio; quomodo Deum non placabimus pro istis orantes? Nam ita vult Deus, ut nos inuicem inuenimus. Sanctis autem meritos honores à nobis deberi, eosque omnino recipiendos & venerandos esse, tum

templis eorum, ut offeratur, iustum esse; ille qui Deus θεάνθρωπος existens, nostra causa homo factus est, nobis praecepit:

Qui inquit vos accipit, me accipit. Vnde Chrysostomus praeclare: Quemadmodum inquit illis, qui in acie stant, atque depugnant, ab his qui pace fruuntur, in bellumque ipsi non proficiscuntur, stipendia debentur; pro his enim militant illi; idem inquit nos de sanctis Dei cogitare iustum est.

~~Quomodo enim non absurdum erit, his quidem, qui terreno regi militant, stipendia et commeatus liberalissime persolui: illis autem qui caelestis regis milites sunt; quique longe molestiores, potentioresque hostes in se sustinent, pro nobisque Deum exorant; et ad quos in omni tempore nostro necessario, cum precibus nostris quotidie, res necessarias petituri, confugimus; cuius inquam fuerit ingratitude, nihil item ex facultatibus nostris, neque in eos ipsos, neque in eorum templa, eosque homines, qui tantorum virorum se seruitiis dediderunt, conferre? nullamque partem liberalitatis et munificentiae nostrae, illis declarare? neque eos eleemosynis nostris alere? Orare item quotidie, Deumque deprecari, populo Christiano, & utile & necessarium esse:~~

Comparatio a Simili

Matth: 6.

Matth: 17.

1. Tim: 2.

um esse : ab eoque officio , nullum excipi, Saluator ipse;
 dum communem omnibus formulam orandi prescribit,
 docet : *Quando inquit oraueritis , dicite : Pater noster :
 et cæt.* Et : *Hoc inquit genus demoniorum non eiicitur nisi
 oratione, et ieiunio : & alijs multis similibus.* Et Paulus
 ad Timotheum : *Obsecro igitur primum omnium fieri ob-*
secrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro
omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus, qui in subli-
mitate sunt ; ut quietam et tranquillam vitam agamus, in
omni pietate, & castitate. Hoc enim bonum & acceptum
 est coram saluatore nostro, qui omnes homines vult saluos
 fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sacerdotes
 demum, ut honorentur, dignum & iustum esse, docet
 amplius D. Chrysostomus, *tanquam communis, inquit,*
pater est totius vniuersi sacerdos. Ab omnibus igitur æ-
 quum est illum honorari, eiusque curam haberi. Sacrificia
 enim Deo pro toto offert vniuerso. Preces eodem modo ad
 Deum fundit, pro regibus, atque illis omnibus, qui in sub-
 limitate positi sunt ; ut horum salus et incolumitas nostræ
 tranquillitatis & securitatis sit causa. Ad nostram siqui-
 dem utilitatem Deus ipsos etiã magistratus ordinauit. Ab-
 surdum igitur & iniustum est, illos quidem pro nobis bel-
 la gerere ; nos autem pro illis Deum, neque per nos ipsos,
 neque per sacerdotes item nostros exorare. Et rursus dicit
 idẽ D. Chrysostomus : *An, inquit, ignoratis scriptum esse,*
sanctum Iob pro filiis cõuiuantibus, quotidie sacrificia ob-
tulisse ? atque hac ratione peccata eorum expiasse ; ne quid
fortè peruersi cogitarent in cordibus suis ? Et alio loco.
Scitote, inquit, tanquam Christi discipuli ; quòd orantes :
pro publica pace & tranquillitate vniuersi mundi, pro o-
mnium item felici successu, id facimus : regnumque eius quæri-
mus, ipsamque ianuam pulsamus, ut propter viscera mise-
ricordie suæ, nobis illam Deus aperiat, ad eamque ex qua
olim excidimus felicitatem, nos reducat. Et rursus. *Est*
quidem

quidem res utilis atque salutaris sanctorum precibus nos commendare ; sed ita, si item nos ipsi in opere simus ; si item et ipsi oremus : nam alia ratione, si ignavi, si ociosi ipsi simus ; nullam inde referemus utilitatem. Neque enim obscurum est, quid Hieremiæ pro ignavo & flagitioso populo orare volenti, responsum est. Ter hic in causa populi ad Dominum supplex accesserat : ter item audiuit. Ne o- lerem: 7. 11. 14.
res ; non enim exaudiam te. Si, inquit, steterit pro illis Noe, Iacob, & Daniel, non liberabo illos ; siquidem multum iam eorum prævaluit malicia. Quid igitur, dicet aliquis, necesse est alios pro me exorare, si ipse Deo gratus & charus sum ? nequaquam hoc dicas o homo. Multis enim precibus, multis deprecationibus opus habemus. Audi enim ipsum Dominum dicentem. *Deprecabitur,* Leuit: 4.
inquit, pro vobis sacerdos, & remittentur vobis peccata vestra: Et alia his similia quam plurima. Quæ, si quis diligentius perquirat, plenam & confertam talibus reperiet totam sacram scripturam. Similiter autem & illa omnia, quæ Deo votis redduntur, sunt illi acceptissima. *Vo-* Psal: 85.
uete, inquit David, & reddite : quomodo Anna Samue- 1. Reg: 1.
lem Deo vouit, & reddidit, & alia sexcenta his similia. Sic item & festos dies celebramus, honorantes sanctos, tanquam Dei amicos, iuxta magnum Dauidem. *Mibi,* Psal: 138
inquit, nimis honorati sunt amici tui Deus ; nimis confortatus est principatus eorum. Nisi enim sacras preces, Liturgias, dies festos, & his similia non cauponantes, sed Deum piè timentes peragimus ; quæ quidem omnia fidei sunt consequentia, præclaraque opera ; gens quædam absque Deo esse putabimur, quæ Deum non timeat, & quæ à fide viua, quæ in omnibus principem locum tenet, ac quasi familiam ducit, sit alienissima. Sublatis enim rebus illis, quæ rem aliquam necessariò natura sua consequuntur, fructusq. eius quodammodo sunt, quantum in nobis est ; illud ipsum, quod principale est, aufer-

Y

ri oportet

1. Thess. 2.

ri oportet. Necesse item est illum, qui verbo præest, & doctrine, iuxta magnū Basilium, cum omni circum-
 spectione & examine, Dei voluntate, tanquam certissimo
 scopo sibi proposita, omnia agere & dicere; vt vel illis
 ipsis, qui eum sequuntur, illique crediderunt, vitam su-
 am probet, suæque ab his integritatis referat testi-
 monium: iuxta illud Pauli: *Vos inquit, testes estis, & Deus,*
quàm sanctè, & iustè, & sine querela, vobis, qui credi-
distis, affuimus, vt et ipsi rectè scitis. Porro, si contigerit in-
dignos ministros nos habere; Dei tamē vis & gratia est,
quæ omnia operatur, vt quidem vniuersus testatur The-
ologorum chorus.

ANNOTATIONES.

Quemadmodum illi qui Deo ita ministrant. etc. *Idem sensus*
est Nicolai Cabasilæ, ex quo hæc desumpta esse videntur. Cuius ver-
ba ex Cap. 34. hoc loco apponere libuit. Sacerdos autem postquam
 omnibus eā, quæ par est orauerit, etiam pro se orat, vt à donis
 sanctificetur. Quanam sanctificatione? vt accipiat remissionem
 peccatorum. Hoc enim est donorum principale officium. Et vn-
 de nam potest hoc sciri? Ex ijs quæ dominus dixit, Apostolis pa-
 nem ostendens. Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur
 in remissionem peccatorum. Et in calice similiter. Memento, in-
 quit, Domine etiam meę indignitatis, & condona mihi omne de-
 lictum voluntarium & inuolutarium. Et ne propter mea peccata
 prohibueris gratiam sancti Spiritus à donis propositis. Remis-
 sionem peccatorum dat sanctus Spiritus ihs, qui sunt donorū par-
 ticipes. Hæc, inquit, gratia, in me ne prohibeatur ex donis pro-
 pter mea peccata. Dupliciter enim dicitur gratia operari in pre-
 tiosis donis. Vno quidem modo, per quem ipsa sanctificantur.
 Alio, per quem gratia nos per ipsa sanctificat. Primo ergo mo-
 do, in donis gratiam operari, nullum potest humanum malum
 vetare. Sed quemadmodum eorum sanctificatio, non est huma-
 nę virtutis opus: ita nec fieri potest, vt eam hominū vitium pro-
 hibeat. Secundus autem nostro etiam studio & diligentia indi-
 get. Nos enim gratia per dona sanctificat, si nos ad sanctificatio-
 nem aptos

nem aptos & accommodatos ceperit. Sin autem in nos imparatos inciderit, nec ullam vtilitatem attulerit, & plurimum etiam detrimentum damnumque dederit: hanc gratiam, siue est solum remissio peccatorum, siue cum illa etiam aliud donum datur; ihs, qui cum pura conscientia sacram hanc Coenam sumunt, orat sacerdos, ne a donis prohibeatur, vt que possit prohiberi per humanum vitium. Hanc facit orationem etiam paullo post cum vniuersa communiter multitudine.

OMNI MAGISTRATUI A

DEO CONSTITUTO PAREN-
dum esse.

Caput XVI.

EXTODECIMO LOCO docetis, non licere populo Christiano alijs praeesse, atq. imperare: poenas item secundum leges fontibus irrogare: atque omnino alijs Reipub. negocijs sese immiscere. Nos autem illud dicimus: obedire, subiectosque esse oportere nos, omni potestati, atq. magistratui: non modo bonis & rectis tantum; sed discolis etiam: & ea omnia, quae ab illis legibus sancita sunt, sanctè & incontaminata seruanda. Aliter autem Deo, magis quam hominibus obtemperandum esse. *Qui (dicit alio loco scriptura) resistit omni potestati, iudicium accipiet.* Et rursum. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Quo Rom. 13. modo item eorum contumelia, qui illis non parèt, quos ipse Dominus misit, non in his solum consistit; sed in illum ipsum amplius fertur, qui eos misit: maiusque iudicium isti, quam illi, qui in Sodoma & Gomorra perierunt, reportabunt. Dicit enim Dominus: *Qui accipit* Matth. 10. *vos; me accipit.* Et qui unum ex his, quem ego mitto, reci- Ioann. 13. *pit, me*

Luce 10.

Matth: 10.

1. Thess: 4.

Matth: 19.

*pit, me recipit. Qui vos audit, me audit: & quicumq. vos non receperit, neq. audierit sermones vestros; exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorræorum in die iudicij, quam illi ciuitati. Et Apostolus. Qui, inquit, vos spernit; non hominem spernit, sed Deum, qui dedit spiritum sanctum suum in vobis. Oportet igitur nos non ciuilibus tantum magistratibus obedire; sed Apostolis etiam ipsis, atq. doctores, sacræque scripturæ Spiritu sancto plenis interpretibus parere: neque illis per minas & terrores aliquos obistere, aut aliquo pacto aduersari. In ea autem parte, qua eos, qui sua omnia vendiderunt, damnatis; mundumque, & ea, quæ in mundo sunt, salutis suæ causa relinquerunt: in eo item, quod Euangelium non de temporalibus, sed de æternis tantum rebus omnia præcipere dicitis; & quod solam perpetuam cordis iusticiam illud prædicet: ac ita omnino totum intelligendum & interpretandum esse putatis. Hoc quidem nulla ex parte recipimus: sed Dei Ecclesiæ doctorum interpretationem sequuti dicimus, illud Euangelicum dictum clarè seipsum explicare: *Vade, inquit, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis: et tum veni & sequere me.* Quod nos neque allegoricè, neque per ullam figuram, sed simpliciter, & ad sensum, vitamque & mores relatè dictum putamus. Hic enim ipse, qui eam quæstionem proposuerat, existimabat eum modum & rationem vitæ æternæ consequendæ sibi Dominum demonstraturum atque subiecturum; per quem sempiternum in usu & possessione bonorum suorum victurus esset. Vbi autem longè aliud Christus Dominus, quàm ille vellet, respondisset, ipsamque bonorum omnium abrenunciationem, vitæ æternæ comparandæ auctorem & administram esse dixit; tum demum veluti & sua interro-*

interrogatione, & Domini responsione damnata, aufugit: & vide quid interrogans dicat: *Hæc omnia seruaui à iuuentute mea.* Dominus verò id quod caput continet causæ subijcit: ipsam inquam paupertatem: *Vade, inquit, & vende omnia:* nam si quid tibi reliquum feceris, illius seruus faciliè euades. *Et da, inquit, pauperibus, & sequere me:* hoc autem est, in reliquis item omnibus, sis meus discipulus semper, & ubiq. me sequaris: non vt hodie meus sis discipulus, meisque præceptis adhæreas, cras autem me relinquant, ad tuamq. redeas; sed constans, & idem, repudiat omnibus in cursu vitæ, & imitationis meæ persiste. Hoc ipsum enim esse verè & ex animo regnum cœleste quærere, eiusque desiderio duci; docet magnum illud orbis Christiani sy-
 dus Chrysostomus. *Præpeditur enim, inquit, quasi maiori quodam affectu ille, qui vult perfectus esse, auaritia atque diuitiarum studio: si verò, ea, quæ habet vitæ æternæ causa vendiderit, ac in pauperes erogarit, non aberrabit, sed vita æterna, iuxta Domini promissa, perpetuis potietur temporibus.*

DE CONSUMATIONE MUNDI.

Caput XVII.

DECIMUM SEPTIMUM
 Caput Confessionis vestræ docet, in fine & consumatione seculi, ipsum Christum Dominum venturum, viuosque simul & mortuos iudicaturum: & pijs quidem & honestis viris, vitam sempiternam, gaudiumq. perpetuum; prauis autem & impijs hominibus, sup-
 Y iij

cium æ-

cium æternum redditurum : eamq. ipsam puram & puram veritatem esse vobis libenter assentimur. Quicunque autem, vel ipsorum præmiorum, vel poenarum finem aliquem futurum esse dicunt ; vel Iudaicas opiniones, aut potius fabulas denuò inducunt, dicentes : Ante ultimam mortuorum resurrectionem sanctos & pios homines in hoc mundo regnatos : hi planè delirant ; indeque meritò ipsos auersamur, ac veluti fabularum & nouitatum autores condemnamus.

DE GRATIA, ET LIBERO ARBITRIO.

Caput XVIII.

DECIMUM OCTAVUM CAPUT à vobis propositum, liberi arbitrij rationem explicat: de quo ita sentimus. De his quidem, quæ in nobis sunt; rectè à vobis dicitur: de illa verò parte, vbi docetis, sine auxilio dei saluari posse neminè, ita statuimus.

Non ignorare & nos Dei gratia & auxilio primò & præcipuè in omni re nos opus habere, secundum quod à Christo dictum est: *Sine me nihil potestis facere.* Sed simul item sanctorum doctorum, ac diuinę scripturę interpretum dicta & interpretationem, qui nunquam à verò sacre scripturę sensu & scopo aberrarunt: ut potè illi, qui à Spiritu sancto edocti, lucem perspicuitatis sacre addiderunt scripturę, nosque in omnibus piè & sanctè erudierunt, in omni re sequimur. Docet igitur D. Chrysostomus, gratiam, etiam si gratia sit; volentes tamen solos saluare. Quomodo idem exponens Epistolam ad Hebræos, in quodam morali, dicit. *Oportet, in-*

quit,

Ioan: 15.

Homi: 12. in
Cap: 7.

quit, in omnibus nos custodire, atque magnam cautelam adhibere, ne aliquando obdormiamus. Ecce enim dicit Psaltes. *Non dormitat, neque dormiet, qui custodit Israel.* Et ibidem. *Ne des in commotionem pedem tuum. Non dixit, ne commovearis; sed, ne des in commotionem pedem tuum.* Psal. 120.

Igitur in nobis & non in alio situm est, dare pedem nostrum in commotionem; vel omninò firmum, ne commoveatur tenere. Si enim voluerimus firmiter stare, & si constanter gressum fixerimus, non commovebimur. Quid igitur? nihilne ad Deum referemus? imò omnia ad eum referenda sunt. Non tamen ita, ut non simul liberi arbitrij sua integritas conseruetur. Si ergo in Deo omnia in-

Obiectio

quit; cur igitur multarum rerum item causam & principium nos esse dicit? Non aliam certè ob rem; quàm ne liberum nostrum in aliqua parte lædatur arbitrium. Ex nobis igitur res nostræ dependent, & ex illo. Nam et nos

Notabile

primum ea, quæ recta & honesta sunt, velle oportet; tum & ille ea, quæ sua sunt, benignè & munificè confert. Sequitur autem ille, non antecedit nostras voluntates; ne in aliquo labefactetur nostrum arbitrium. Verùm ubi nos id quod rectum & honestum est elegerimus; tum & ipse plurimum nos iuvat, præsensq; fert auxilium. Quid igitur ad illud Pauli dicemus. Neque volentis, neq. cur-

DEus sequitur nostras voluntates.

rentis esse, sed misereboris Dei. Primum, inquit Chrysostomus, non ex suo sensu, sed ex eo, quod ante proposuerat, loquitur: & concludit Paulus, quasi ex certis præmissis. Cùm enim dixisset, scriptum esse: Miserebor, cui misertus sum; et misericordiam præstabo, cui miserebor: tanquam id, quod ex ea scriptura videbatur sequi, subiicit. Non volentis igitur, neque currentis, sed misereboris est DEI.

Rom. 9.

Quod si sic explicetur; quid amplius desideremus, non video. Deinde illud ad eandem rem cum eodem Chrysostomo dicere possumus. Cuius id, quod maius est, existit; eius totum esse dicitur. Cùm igitur nostrum sit velle & eligere,

gere,

gere, Dei autem complere, & ad perfectionem deducere ; quia illius est, quod maius est ; merito usu cōmuni dicendi totum suum esse dixit, sic enim & nos facere solemus.

Simile Elegans

Verbi gratia. Aedificium aliquod præclarè exstructum videntes, dicimus hoc totum opus huius vel illius artificis esse ; & si non totum eius est, sed & operarum, & eius qui materiam præbet Domini ; & aliorum plurimorum ; quia tamen plura ab illo conferuntur ; merito totum illius esse dicatur. Sic etiam & hoc similiter. Sed & in multitudine eodem modo, ubi plurimi sunt, omnes esse dicuntur ; ubi autem pauci, nullus. Sic igitur & Divus Paulus

Explicatio

D. Pauli

Non Volentis

neque currentis

dixit. Neque volentis neque currentis esse, sed misipientis Dei. Duo autem hoc loco non parvi momenti perficit, & corrigit. Unum quidem, ne unquam ex bonis operibus nimis efferaur: siue, inquit, curris, siue contendis, non putes illud quod rectè factum est, tuum esse. Nisi enim supernum auxilium adsuerit, frustra laborabis. Quod tamen eò, quò tendis, pervenias, clarum est ; quòd currendo & volendo, id assequaris.

*in Græco qui
de n est 10. 10
puto tamen le
gendū dicitur*

Non sic igitur dixit, nos frustra currere ; sed ita demum, si totum nostrum esse putamus ; si non maiorem partem rerum nostrarum ad Deum referimus. Neque enim Deus ipse totum suum esse voluit ; ne videatur nos frustra, & sine legitimo certamine coronare ; neque item nostrum ; ne in superbiam incidamus. Si enim minimam partem habentes, tamen alta sapimus ; quid si totius operis nostri domini essemus, quid non faceremus ? Ad quam animi insolentiā & arrogantiam extirpandam ; & hæc, et multa alia similia Deus fecit, et dixit. Verum iterum dicet quis. Quid hæc ? quorsum, inquit, hoc ? Ergo, si quid fortè cum honestate coniunctum fecerimus, superbiemus ? ac ad ipsum cœlum animis effermur ? Iterū igitur Chrysostomus ad Philippenses inquit : Dum aliquid rectum facimus, tum lætemur. Deus enim, inquit, est, qui operatur in nobis. Tanto igitur studiosius attenda-

Sermo: 8. in

Cap: 2.

attendamus nobis : neque nimis efferamur ; si quidem hæc talia Deus operatur in nobis. Si igitur ipse operatur ; oportet , ut & nos voluntatem exhibeamus simul applaudentem , complectentem , & minimè effusam : Si verò voluntatem in nobis ipse operatur ; quomodo nos ad id quod bonum & honestum est , adhortaris ? Etenim si ut velimus ipse facit ; frustra nobis dicit ; obedite ; non enim obedi- mus : frustra dicit , in timore ac tremore opereris salutem ; si totum Dei est. Non ad hoc igitur dixit , Deum esse ope- rantem in nobis , & ut velimus , & ut operemur ; sed ut solitudinem nostram releuet , & metum refrænet. Audi , inquit , si volueris , tunc operabitur , ut magis velis , et prom- ptitudinem ipse nobis dabit , et operandi efficaciam. Quan- do enim voluerimus ; voluntatem ipsam nostram postea ma- gis adauget. Ut potè , volo quidpiam boni operari : bonum istud , ipse operatur , & per seipsum etiam voluntatem. Què- admodum enim , cùm ipsa bona opera , dona Dei dicit ; non deijcit nos à nostro libero arbitrio ; sed illud in nobis inte- grum conseruat : ita quando dicit , operatur in nobis , & velle & perficere , non aufert à nobis arbitrij libertatem ; sed ostendit quod ipsum virtutis exercitium , magnum no- bis calcar , magnam promptitudinem ad rectè faciendi vo- luntatem adfert. Ut enim ex opere nascitur opus ; ita ex o- cio trahitur ocium. Dedisti cleemosynam : incitaris magis ad dandum : non dedisti ; pigresces magis : temperanter transigesti unum diem , habes profectum in alterum : igna- uè te gessisti ; auxisti segnitiam. Impius enim , inquit , cùm in profundum malorum venerit , contemnit : sic et iustus , ubi in arcem iustitiæ conscēderit , tum magis ac magis por- rò contendit , et aspiat. Ut enim ille desperatione quadam , ignauior efficitur ; ita iste considerata bonorum multitudine , diligentior redditur ; veritus ne totum perdat. Pro bo- na , inquit , voluntate , hoc est , propter dilectionem , propter placiti ipsius comitatem , ut quæ ipsi placent fiant , et iuxta

Elegant
na

Nota.

operatur in nobis
uelle & perficere
quomodo?

Prouer. 18.

Diaboli
astu-
tia

voluntatem ipsius omnia exequantur. Vides Deum omni ex parte operari. Vult enim nos iuxta voluntatem suam vivere. Si autem vult, ad hoc certè nobis ipse cooperatur; hocque ipse omnino perficit: vult enim ut rectè vivamus. Vides, quomodo non aufert arbitrij libertatem; omnia inquit, facite sine murmurationibus, et disceptationibus. Diabolus enim, ubi nequit nos ab eo quod rectum et honestum est, abducere; alia via conatur mercedem nostram exinanire: aut enim vanam gloriam, aut arrogantiam nobis persuadet: aut si nihil horum, murmurationem: vel si neque hanc, tum disceptationem, atque censuram morum atque dogmatum, num rectè scilicet an secus se habeant. Quibus omnibus gravis est diuinitus proposita pœna, graue exitium. Nam & mores veteres nos sequi oportet, & sacrę scripturę interpretibus parere & subijci necessarium est. In quo enim spiritu locutus est Paulus, in eodem Petrus & reliqui: in eodem item sancti Antistites & sancti Hierarchę nostri, Basilius magnus, Gregorius Theologus, Ioannes Chrysostomus, ac vniuersus ille sanctorum Patrum chorus; prælucentes tanquam clarissima quædam lumina mundi, verbumque vitę elucidantes, & ea, quę sacra & diuina sunt nobis annunciantes, hæcque nobis omnia summa fide & integritate enarrantes. Rursum igitur idem D. Chrysostomus, ad Timotheum hunc in modum dicit: *Si igitur quis emundauerit se ipsum; erit vas in honorem et sanctificationem. Vides, inquit, ut non naturę, carnalisque necessitatis sit, aureum aut fictile vas effici; sed nostrę tantum modò voluntatis, idque dum hinc sumus in hac vita. Ibi enim neque fictile vas, aureum fieri potest, neque hoc item in illud commutari; at verò dum hinc sumus, magna huius immutationis, et commigrationis facultas volenti datur. Vas erat fictile Paulus; et euasit in aureum. Iudas vas fuit aureum; sed in fictile conuersus fuit. Et alio loco exponens illud Pauli ad Ephesios: Gratia Dei saluati su-*

Homilia 6. in
2. Tim. Ca: 2.

Sermone 4.
in Cap: 2.

ti sumus, ait: ne beneficiorum magnitudo te extollat; vide quomodo te reprimat. Gratia, inquit, Dei saluati estis per fidem. Deinde, ne rursus libera voluntatis facultas lædatur; posuit et ea quæ nostra sunt, quæ tamen ipsa ex nobis non esse docuit, non, inquit, ex nobis, addit statim. Nam neque fides, inquit, ex nobis; nisi enim ipse nos vocasset, quomodo credere possemus. Dei igitur donum est, neque ipsa tamē fides ad salutem sufficit; sed ne vacuos ociososq; nos saluet, requirit eam, quæ per dilectionem operetur. Sed et hoc ipsum Dei donum est, ne quis gloriatur. Et rursum cū dicit: Neminem ex operibus iustificari; hoc ideo facit, ut hoc pacto gratia et benignitas Dei illustrius appareat. Ac si diceret: opera habentes nō est auersatus; sed ab operibus destitutos gratia saluauit. Verū ne quis iterum dum audit; non ex operibus, sed ex fide nos iustificari, ignauus et ociosus reddatur; vide quid subiungat: Ipsius enim factura sumus, creati in Christo Iesu ad opera bona, quæ præparauit Deus ut ambulemus in eis. Constanti enim & perseveranti virtute in hoc certamine opus est; sine qua, nihil ex his rebus quæ dicte sunt, nos quicquam iuuare potest. Seruare enim nos ea omnia oportet, quæ nobis Christus Dominus præcipit: ac ne minimum quidem ex illis transgredi: ut hac ratione, nostra fides excellenti virtute sese commendat, ac quasi in lucem conspiciendam proferat.

DEVM NON ESSE AVTO-
REM MALORVM.

Caput XIX.

DECIMONONO IGITUR LOCO docetis; causam peccati penes nos, malamque voluntatem nostram, atq. electionem esse; deum autem nullo modo vllius mali causam existere. Quod

In morali Ho-
milie 8. in 2.
Timot: Cap: 3

quidem à vobis præclare, verissimèque dicitur. Expo-
nens enim D. Chrysostomus Epistolam ad Timotheum
dicit: *Scias, inquit, Deum omnia gubernatione sua mo-
derari, omnibus rebus providere: et alia quidem ipsum per
se efficere, alia verò fieri permittere, nihilq; mali velle fie-
ri. Bona autem omnia ex voluntate nostra, et illius adiu-
torio, proueniunt, nihilq; ipsum latere; omnia autem ma-
la, a nostra proficisci voluntate. Premuntur iusti; ut co-
ronentur: peccatores verò; ut pœnas persoluant. Neque
tamen aut omnes improbi hîc plectuntur; ne resurrectio-
ni plerique non credant: neque omnes item iusti calamita-
tibus diuexantur; ne quis improbitatem utilem, et lauda-
bilem esse putet. Quæ omnia, si rectè nobiscum expende-
mus; nihil profectò erit, quod nos in hac vita valde per-
turbare possit. Si item sacras scripturas assidue audiemus;
inueniemus profectò ea omnia, quæ nos ad salutem mirifi-*

In Morali Ho-
milie 9. in 2.
Timoth: Ca: 4

Iob 1.

*cè instruere possunt. Et paullo post progressus, inquit,
in nobis situm est, ex ipsis rebus aduersis, lucrari, iactu-
ramq; perferre. Non hoc facit tristem euentuum natura,
sed nostra voluntas. Multa pertulit Iob: gratè sustinuit o-
mnia, iustificatus est: multò minora alius; sed blasphema-
uit, sed indignè tulit, maledixit, in Deumq; commotus est,
ideo iudicatus et damnatus est. Forti igitur et magno ani-
mo opus est, et nihil graue nobis, durumq; esse videbitur:
sicut et contra, si ille infirmus fuerit; nihil erit, quod non
grauissimum esse videatur. Tum enim demùm diabolus*

Diabolus quidò
profectum sentit

*aliquid proficit; vbi mentem nostram Deo adhærentem
non inuenit; vbi immoderatum, & intemperantem ani-
mum cernit. Cùm enim homo mandatorum Dei non
recordatur, neque iustificationes eius seruat; tum de-
mum illum captiuum præhendit, cum eoq; tanquam
insidiosissimus Pirata, in aduersos exitij scopulos profu-
git. Nam & Adam, si apud se recenti memoria tenuis-
set præceptum illud; ex omni ligno comedes: si item ser-
uasset*

Genes: 2.

uasset iustificationem illam, quę dicit: *quacunque die comederis, morte morieris*; nunquam in ea mala, in quę postea detrusus est, coniectus fuisset. Nemo igitur Deum accuset: nemo in eum causam malorum suorum referat. Non enim in illis, qui vocant, ~~causa incredulitatis~~ consistit; sed in his, qui ~~vocantibus non parent, atq. re-~~ *Non causa est uocatus
sed quos uocat, id est
obediuntium* ~~filiis.~~ Atqui dicet quis: melius fuit longē inuitum etiam pertrahi. Apage verò cum ista tua oratione. Ne-

*Non causa est uocatus
sed quos uocat, id est
obediuntium*

Obiectio

Vi nemo trahendus

mo enim ad honores, nemo ad coronas, nemo ad conuiuia, & panegyres ac solennitates, quenquam nolentem vi cogit; nemo inuitum, & quasi cathenis vinctum trahit: hoc enim non honorantis est, sed contumelia afficientis potius. In gehennam mittit ille inuitos: in regnum porrò cœleste volentes, atque currentes inuitat.

Cur igitur non omnes, id, quod melius est sequuntur? propter eam, quę cuique inest, infirmitatem. Cur igitur eam non extirpat? An non vniuersam hanc naturā, tanquam librum quēdam, immensam humanitatem, simul & potentiam eius enarrantem, expandit? an non tot seruos suos Prophetas misit? an non toties nos vocauit? an non infinitis & inusitatis signis & portētis sua confirmauit? an non gehennam, æternumq. exitium comminatus est? an non regnum cœleste toties promisit? an non quotidie solem suum oriri facit super bonos & malos? imbres item suos mittit super iustos & iniustos?

Math: 5.

Vellem dices potius necessitate bonus esse, & ab ipsis præmiis, quæ hanc libertatem consequuntur, excidere; quàm integra voluntate improbus existens, tam acerbę damnationis sententię, subiici, atque puniri. Atqui pugnat, cum rerum natura, necessitatem fieri virtutem. Verum si ignoras ea, quę sunt facienda; age, prode ignorantiam tuam, & tunc tibi dicentur ea, quę dici oportet: aut si benè nosti, quę recta sunt, et ea quę nocitura esse videntur; cur non abstines? cur in vetita ruis? Non possū

*absoluta potestate nihil
facit. Plurimum imperium
sicut nullum libere
arbitrium*

inquis ? Atqui cæteri, eiusdem sortis & conditionis homines, longè maiora possunt : teq. suo exemplo conuincunt : abundèq. os istud tuum impudens obstruunt. Tu fortasse, cum vxorem habeas, temperare tibi ab aliena non potes ; alius autem etiam sine vxore incorruptam feruat continentiam. Quam igitur tuę incontinentię adferes defensionem ? Non sum, inquires, eiusdem naturę, non eiusdem complexionis. Ea scilicet caussa, quod nolis : nam te non posse, dicere non debes ; cum tibi facile demonstrabitur, omnes ad virtutem idoneos nasci. Nam quod simpliciter quis non potest, illud etiam omni necessitate incumbente, nunquam poterit. Quod cum non facit ; præter voluntatem suam non facere iudicatur : quale hoc est ; volare, aut in cælum subleuari, graui hoc pondere corporis depressum, possibile non est. Quid igitur, si Rex facere præcipiat hæc ? Quid si non facienti mortem proponat ; dicens se eos, qui non volaturi sint, obtruncaturum, vel igni traditurum, vel aliquid simile passuros ? facietnè iussum quispiam ? parebitnè ? nequaquam. Non enim potest : non patitur natura. Quid, si idem rex iubeat, vt temperatè & continenter viuant ? nonnè statim plurimi huic imperio parebunt ? negabis fortasse, propter eos, qui tale mandatum transgredientur. Quid si eosdem vinctos in carcerem coniciat, ibique concludat ; poteruntnè estum illum cupiditatis suę perferre, nihilque inconueniens perpeti ? optimè profectò. Non igitur dicas, hunc quidem natura esse bonum, illum malum. Non enim, si ita à natura quis constitutus esset, vllò vnquam tempore, vt clarè videmus immutari posset. Voluntatis igitur nostre, non nature, totum vitium est.

*Ne dicas nō sum
talis naturę ut illa
vt nō possit iuu-
ita continere*

DE SACRIS TRADITIONIBVS,
ET PRÆSERTIM
Monachatu.

Caput XX.

VIGESIMVM CAPVT DO-
cet, vos quidem bona opera non re-
pudiare, omnemque pietatem, & re-
ligionem sequi; dies tamen festos, sa-
crificia, statuta item ieiunia, fraterni-
tates, monachorum denique vniuer-
sam politiam, & alia his similia, inu-
tilia esse censere. Quod quidem nec rectè, nec sanctis
patribus consentaneè fit, atque dicitur. Si enim omnia
opera bona, vt dicitis complectimini; cum hæc ipsa e-
ius generis sint, vel in primis hæc colere, eorumque stu-
diosi esse debebatis. Nam primò de Ascetica vita, quæ
eadem Monastica est, illud Magnus Basilii docet: *Asce-*
tica inquit vita, vnum solum scopum et finem habet; sa-
lutem animæ: omniaque ea, quæ ad eam salutem aliquo
modo conferre possunt, vitæque suæ institutum, atque regu-
lam, tanquam Dei mandata, cum omni timore et cautione
seruare: cum ne ipsorum quidem præceptorum Dei alius
scopus sit; quam eos seruare, qui illis obediunt. Oportet i-
gitur, quemadmodum illos, qui loturi in balneum in-
grediuntur, omni veste nudari; sic & eos, qui vitam mo-
nasticam ingrediuntur, ab omnibus vitæ huius impedi-
mentis denudatos, intra philosophicæ vitæ metas se con-
tinere. In qua quidem rerum omnium repudiatione, il-
lud summum est; vt prauas cupiditates primum depo-
namus: deinde illud, quod vi & natura sua primum il-
lud sequitur; vt omnia reliqua vitæ impedimēta à nobis
reiiciamus. Et cum hoc genus vitæ delegerimus, quod
in amabili

Scopus vitæ Mona-
sticæ.

Simile elegans

in amabili quadam societate consistit, illud inprimis curare, ut sit omnium cor vnum, & anima vna; voluntas item & studia, iuxta D. Pauli præceptum, eadem: Vnū existere corpus, ex pluribus membris compactū: omne item perfectionem fraternæ unitatis & concordix complecti: nihil proprium habentes, sed omnia in commune possidentes. Neque verò solum hoc tale genus hominum accusandum non est, sed etiam summis laudibus & commendatione efferendum: maximè illi, quos diuinus amor ad veram illam pulchritudinem cœlestem cōtemplandam erexit, ac planè vulnerauit, ipsumq. sponsum Christum dominum sectari, illique adhærere docuit. In quibus alij aliam, pulchri & honesti, in Ecclesia Dei speciem, sunt complexi, & occinunt. Et alii quidem virginitatis personant hymnos: alij eorum, qui ieiuniis, & humicubationibus domarunt corpora sua, celebrant Encomia: alij eorum animi magnitudinem, qui sua omnia propter Christum vendiderunt, admirantes; illorum laudes longè latèque persequuntur. Non tam illud, quomodo vnoquoque eorum, quæ dicta sunt, rectè quis defungi possit, verbo docentes; quam vel solam laudem prædictorum, ad omnem virtutis profectum & incrementa, plurimum valere existimantes. Detrahare autem, aut conuiciis laceßere, hoc tale genus hominum, quomodo pium & christianum sit? Vt enim ad aliquod opus vocati atque conducti, siquidem ille, qui eos vocauit, hoc propositum, & hunc finem habet, ut metant, ad hoc ipsum se totos præparant: si item ut ædificent, ad ædificandum se totos componunt ac cohortantur: sic illi, qui in nomine Iesu Christi collecti sunt, in primis finem & scopum illius, qui eos collegit, cognoscere, ac ita demum ad eum finem sese componere, ac præcingere omni conatu debent; ne suo frustrentur fine; sed ut potius, eum amorem, qui ex mutuo complacendi studio

*Laudanda iusta
Monasteria*

Similia

Comparatio

studio emanat, consequantur, & ne improbitatis & negligentię iudicium subeant. Debentque illius Apostolici meminisse dicti, qui inquit: *Obsecro vos, ego vin-* Ephes: 4.
ctus in Domino; ut dignè ambuletis vocatione vestra, in qua vocati estis. Clariùs autem ipse Dominus omnia nobis in diuinis suis promissionibus explicat: *Si quis* Ioannis 14.
diligat me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & habitationem apud ipsum faciemus. Vt igitur ex eo habitat in singulis nobis, si præcepta eius seruamus; ita multò magis, vbi duo Matth: 14.
vel tres congregati fuerint in nomine eius, in medio illorum se adfuturum pollicetur: si iridem omnem vitam, & mores suos, ad mādāta eius composuerint. Nam, si indignè vocatione sua ambulauerint, neq. ad voluntatem Dei seruandam conspirarint: & si in nomine domini in idem congregati esse videantur; illud tamen audient. *Quid me vocatis, domine, domine, et non facitis, quæ ego præcipio vobis.* Luca 6. Qui igitur diuinę glorię particeps effici vult, & tanquam in clarò speculo, formam Christi in mente & animo suo contemplari; debet insatiabili amore, & eo, qui expleri non potest studio, ex toto corde, & ex omnibus viribus suis, nocte, atque die, auxilium eius, ad id ipsum rectè & constanter comprehendendum quærere. Quo perfectè nemo frui poterit; nisi priùs ita, vti dictum est, ab omni se mundana voluptate, ab omnibusq. aduersę potestatis cupiditatibus abiunxerit, quę cum luce diuina pugnant, omniq. operi bono inimica & aduersaria sunt. Proinde, si cognoscere velis, cuius caussa à Deo benignissimo opifice conditi, ac in deliciarum paradiso collocati, ad extremum in numerum iumentorum insipientium coniecti, similesque illis facti, ab incontaminataq. illa gloria exclusi sumus; hanc ipsam cognosce. Quòd vbi primùm per inobedientiam serui carnis, per prauos affectus, fa-

Basiliius in Oratione de libero arbitrio.

Quare homo ex paradiso exclusus.

*Psal: 136.**Ephes: 4.**Ibidem.**1. Cor: 15:**Rom: 8.**Ioan: 4.**Rom: 6.**Rom: 1.**Rom: 13:**Rom: 12:**Gala: 6:**1. Pet: 2.**Rom: 8.**Ibidem.**2. Cor: 6.*

eti sumus ; ibi nos statim ipsos à beata exclusimus vita, regione viuentium : ac in captiuitate, & dura seruitute constituti ; adhucque iuxta Babylonis flumina sedemus, quòd hactenus in Ægypto detineamur, nondumq. terram promissionis hæreditate adiuimus, melle et lacte manantem : nondum aspersum est cor nostrum cœlestis agni sanguine ; adhuc enim laqueus inferni, atque hamus malicię in illo infixus hæret : nondum recepimus lætitiā salutaris Christi ; adhuc enim stimulus mortis pungit nos : nondum induimus nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia ; siquidem nedum deposuimus veterem hominem, qui corrumpitur secundum cupiditatem fraudis : nondum circumferimus imaginem hominis cœlestis, conformes glorię illius facti ; amplius enim imaginem terreni gerimus : nondum veri adoratores adoramus Deum in spiritu & veritate ; adhuc enim regnat peccatum in mortali corpore nostro : nondum vidimus gloriam incorruptibilis Dei ; adhuc enim in hac tenebrarū valle detinemur : nondum induimus arma lucis ; quia nedum deposuimus arma & opera tenebrarum : nondum reformati sumus nouitate mentis ; adhuc enim cōformamur seculo huic in mentis nostrę vanitate : nondum cicatrices eius in corpore nostro gestamus, facti in mysterio crucis ; adhuc enim in carnalibus passionibus atque cupiditatibus viuimus : nondum hæredes Dei, cohæredes autem Christi facti sumus ; adhuc enim spiritum seruitutis, non autem filiationis Dei gestamus : neq. enim hactenus templum Dei, tabernaculum Spiritus sancti effecti sumus ; amplius enim Idolorum templa, vasaq. spirituum nequitie, propter eam, quę nobis inest ad mala procliuitatem, sumus. Profectò enim nondum sinceritatem illam, & puritatem morum, mentisque splendorem nobis acquisiuimus : nondum spirituali, & absque omni

omni dolo, lacte, mentisq̃ue nostrę incremento, & perfectione digni sumus : nondum nobis illuxit dies, nec lucifer exortus est, in cordibus nostris : nondum nos occupauit sol iustitię, neq. splendor radiorum eius : non- *Genes: 1.*
dum similitudinem Dei nostri recepimus, neq. confortes eius diuinę naturę facti sumus : nondum germana *2. Pet: 1.*
magni Regis purpura, neque genuina imago Dei facti sumus : nondum eius diuino amore vulnerati : nondum *1. Cor: 11.*
spiritali charitate sponsi nostri Iesu Christi perculsi : nõ-
dum inuisibilis, & mysticę communionis participes facti sumus. Et vt in summa omnia complectar : nondum
genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, effecti sumus ; siquidem amplius serpentes, amplius genimina viperarum, sumus. Quomodo enim non serpentes illi, qui in terra perpetuò repũt, & ea tantũ quę terrena sunt sapiunt, neque conuersationem suam in cœlo habent : quomodo item non genimina viperarum ; qui non obedientię Dei, sed potius fœdi serpētis rebellionis adhæremus ? Quibus igitur verbis compellabo ? quibus lachrymis, quo gemitu flectam illum ? qui solus potest eum, qui in me crudelem dominum fixit, pellere errorem ? Aut quomodo eas, quę in me regnant, prauas cupiditates excludam, vt particeps efficiar glorię Christi ; vt sanctus & mundus filius Dei sim ; vt in eam requiem, in quam me præcessit caput meum Christus, ingrediar ? Torrentes lachrymarũ profundam : lauabo per singulas noctes lectum meum ; do- *Psal: 6.*
nec in tribulatione & cordis mei anxietate exaudiar, misericordiamq̃. consequar : donec cum Maria optimam *Luce 10.*
me partem elegisse sentiam : donec cœlesti pane, qui mundo dat vitam, dignus efficiar. Verũ dicet quis : *Ioan: 6.*
Itanẽ plurimi Christianorum, si non omnia Dei mandata compleuerint, frustra se in alijs exercebunt ? Quo loco, bonum erit B. Petri meminisse ; qui post tot res præcla-

Ex Asceticis
Basilij.
Ioannis. 13.

Ioel. 2.
Rom. 10.

Rom. 10.

Matth. 7.

I. Cor. 13.

rè gestas, cum toties se beatum à Domino audiuiſſet, ex leui voluntatis diuinę detrectatione, illud audit : *Niſi lauero te, non habebis partem mecum*, vt interim taceam, neque ex ignauia, neque ex contemptu; ſed potiùs ex ſumma erga Dominum reuerentia, atq. pietate, id eum feciſſe. Atqui ampliùs dicet quis, ſcriptum eſſe : *Quisquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit*: & ita vel i-
pſam nominis diuini inuocationem, ad ſaluãdos eos qui inuocant, ſufficere. Verùm, audiat ille viciffim Apoſto-
lum dicentem : *Quomodo inuocabunt, in quem non cre-
diderunt*? ſi verò credis; audi ipſum dominum : *Non
omnis, qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum
cœlorum; ſed qui facit voluntatem patris mei*. Quod ſi
vel hoc ipſum, facere voluntatem patris, nihil iuuat; in-
utileque habet operis ſtudium; niſi debitè & ſuo modo
fiat. Hoc autem eſt, niſi diuini amoris & æternę felici-
tatis conſequendę cauſſa ſuſcipiatur. Sic enim ipſe do-
minus decreuit : *Faciunt, inquit, vt videantur ab homi-
nibus. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam*.
Vnde & Apoſtolus inſtitutus dicit : *Si, inquit, bona mea
profundam in eſcas pauperum: ſi corpus meum tradidero,
ita vt in igne ardeam, charitatem autem non habeam; ni-
hil ſum*. Quid de nobis dicemus, qui vitam mollem, &
omni voluptate diſſluentem, illi, quę ex lege & volun-
tate Dci eſt, longè anteponimus? Qua tandem ratione,
aut æternę vitę felicitatem, aut ſanctorũ contubernium
& ſocietatem, aut cum angelis gaudia in conſpectu iu-
ſti iudicis Chriſti nobis pollicebimur? Stultę profecto,
& infanę mentis eſt, hæc cogitatio. Quomodo enim in
pari honore in regno cœleſti cum beato Iob conſedebit
ille, qui ne minimam quidem partem eius fidei habue-
rit; ac ne exiguam quidem afflictionem, moderatè, &
cum gratiarum actione portauerit? Quomodo cum Da-
uide; qui in condonandis iniurijs, ſufferendiſque inimi-
cis nul-

Voluptuſa &
mollis vita obſe-
at vitam æternam
ισοπολιτειαν

cis, nullam vnquam animi magnitudinem prætulit :
 Quomodo cum Daniele; qui non assidua continentia, &
 deprecatione sedula Deum quæserit ? Quomodo item
 cum alijs sanctis, qui ne vestigium quidem vllum eorum
 virtutis, in vita moribusque suis, demonstrauit ? Quis A-
 gonethetes adeò est iniquus, iudicijque expers, qui pa-
 ribus præmijs, & coronis dignetur victorem ; & illum,
 qui ne in aciem quidem descendere voluerit ? Quis Dux
 & Imperator in æquam prædæ partem vocabit eos ; qui
 ne in pugna quidem conspecti sunt, cum illis, qui egre-
 gia potiti sunt victoria ? Bonus quidem & clemens do-
 minus ; sed idem iustus simul. Ne igitur vna tantum par-
 te Deum illum esse agnoscamus, sola scilicet misericor-
 dia illius ; neque eius immensam humanitatem, & be-
 nignitatem, occasionem ignauie & inertie faciamus. I-
 deò enim de cœlo tonat, ideò fulmina iacit ; vt nemo
 eius bonitatem contemnat : idem ille, qui solem suum
 exoriri facit ; idem cœcitate improbos ferit : ille, qui plu-
 uijs terram rigat ; idem igne, sulphure, spiritu, procel-
 laque agit, vertitque omnia Vt enim illa sunt mansue-
 tudinis, & benignitatis eius ; ita hæc seueritatis signa : vt
 aut propter illa diligamus, aut propter ista metuamus
 eum : ne illud & nos audiamus. Nunquid diuitias bo-
 nitatis et patientiæ, et longanimitatis eius contemnis ? igno-
 rans, quoniam benignitas eius ad pœnitentiam te adducit ;
 secundum autem duritiam tuam, et impœnitens cor, the-
 saurisas tibi iram in die iræ. Cùm igitur absq. exercitio
 illorum operum quæ Deus præcepit, neque spes sit vlla
 salutis ; nihil profectò eorum, quæ præcepta sunt, con-
 temnere tutum sit. Magne enim est præsumptionis ; de
 ipso legislatore, eiusq. legibus, nos iudiciũ, sententiam-
 que ferre velle. Agè igitur, Euangelica dogmata, omni
 ex parte, cum vera fide complectamur omnes ; commu-
 nem denique curam & cõsiliũ eò conferamus, ne nos

*Corona nō dabitur
 nisi iustis cor-
 tantibus.*

*et si seuerior dñus
 sed et iustus.*

*καὶ ἀνελπισ-
 καταδικάζει.
 Vel idem men-
 tis cœcitate
 iuste vindicat.*

Rom: 2.

*Ex asceticis
 Basilij.*

Christianus vlla pars diuinę voluntatis effugiat. Si enim christia-
hō sit pfecty num, Dei que hominem, perfectum esse oportet; debet
 certē is, omnes partes mandatorum Dei complere, in
 Ephes: 4. mensuram ætatis plenitudinis Christi. Nam vt mihi præ-
 1. Cor: 9. dicandi necessitas incumbit, & vñ mihi erit, nisi Euan-
 gelisauero; ita & vobis idem studium, idemq. pericu-
 lum inest, si aut circa necessariorum inuestigationē so-
 cordes fueritis, aut si remissi & soluti, in custodia earum
 rerum, quę nobis traditę sunt, ipsorumque operum stu-
 dio, extiterimus. Ideo enim dicit dominus. *Sermo quem*
 Ioannis 12. *locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Et seruus*
 Lucę: 12. *nesciens, & digna plagis faciens, vapulabit paucis: ser-*
uus autem sciens, & non faciens, nec se totum ad volun-
tatem domini componens, vapulabit multis. Sit igitur do-
 ctrinę dispensatio, ex parte quidem mea, sine reprehē-
 sione; ex parte autem vestra, fructuosa; scientes vniuer-
 sę sacre scripture partes, atque mandata aliquando ad
 tribunal Iesu Christi, ante oculos nostros poni debere.
 Psal: 49. *Arguam te, inquit scriptura, et constituam in conspectu*
tuo peccata tua. Hoc pacto namq., cum omni vigilan-
 tia & sobrietate his, quę dicuntur, diligentius inuigilabi-
 mus, & diuina dogmata, ad opus sedulò producere fe-
 stinabimus; ignorantes, qua die, & qua hora dominus
 Matth: 24. noster sit venturus. Ea enim quę nobis cum Deo inter-
 Basilius defi- nitio. 22. cedit coniunctio, non in ea, quę secundum carnem est
 cognatione consistit; sed solo prompto studio exercen-
 de volūtatis eius perficitur. *Qui ex Deo est,* inquit scri-
 Ad Rom: Ca: ptura, *verba Dei audit.* Et iterum. *Qui spiritu Dei a-*
 Ioannis 8. *guntur, hi filij Dei sunt.* Quem locum exponens Diuus
 8. Homil: 14. Chrysostomus, inquit: *Vt ne lauacri dono confisi, vitam*
subsequentem negligerent, ait. Quamuis Baptisma acce-
peris, nisi spiritu postea ducaris; dignitatem datam perdi-
disti, & adoptionis prerogatiuam prodidisti. Propterea
non dixit, quicumque spiritum acceperunt; sed, quicumque
spiritu

*Spiritu ducuntur ; hoc est, quicumque omnem vitam ita ui-
uunt, hi sunt filij Dei. Et Ioannes. Vos amici mei estis ;* Ioannis 15.
*Si feceritis quæ præcipio vobis. Impossibile autem esse
quenquam regno cœlesti potiri ; qui non maiorem ea,
quæ legis est Euangelij iustitiam præ se tulerit, ipse Do-
minus clarè docet. Nisi, inquit, abundauerit iustitia* Matth: 5.
*uestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intra-
bitis in regnum cœlorum. Et Paulus ; Omnia, inquit, da-* Philipp: 3.
*mnium esse putavi, præ excellentia cognitionis Iesu Christi
Domini nostri, cuius causa omnia in damno collocaui, ac
veluti stercora arbitratus sum ; vt Christum lucrifaciam,
et inueniar in illo ; non habens in me iustitiam meam, quæ
ex lege est, sed eam quæ ex fide Iesu Christi, quæ ex Deo
est, iustitia in fide. Omne enim quod ex fide non est, pecca-* Rom: 14.
*tum est. Oportet igitur nos spiritu Dei regi ; oportet re-
ctè fidei adhærere ; vt digni futura salute efficiamur.
Sed & illud item non ignorandum est, ac vtique confi-
tendum, omnium eorum quæ in nobis bona sunt, ipsius-
que tolerantie earum passionum, quæ pro Christo susci-
piuntur ; Deum ipsum fontem & autorem esse. Dicit
enim Ioannes. Non potest homo accipere quicquam, nisi* Ioannis 5.
illi datum fuerit de cœlo. Quid habes homo quod non ac- 1. Cor: 4.
cepisti ? Gratia enim Dei saluati sumus per fidem, non ex Ephes: 2.
*nobis, Dei enim donum est ; non ex operibus nostris ; ne quis
glorietur : et hoc, inquit, à Deo. Nobis enim datum est* Philipp: 1.
*pro Christo, non modo credere in illum, sed etiam pro
illo pati, idem certamen habentibus. Neque item mul-
tum de se præsumendum est, ob ea præclarè gesta, quæ
facit quis : neq. omnino alij contemnendi ; cum ad eos,
qui in se confidebant, & alios, tanquam ipsi iusti asper-
nabantur, illa dicta sit parabola. Duo homines ascende-* Lucæ 18.
*bant in templum, vt orarent. etc. Sibi enim & non Deo
sua tribuere bona omnia ; nihil aliud est, quàm Deum
negare, cum ipsoque ex aduerso pugnare. Propter illos
igitur,*

igitur, qui sibi ipsis confidunt, & non omnia in Deum omnium bonorum auctorem referunt, sed & alios fortasse, præ se contemnunt; ea parabola docet: quòd, quantumvis admiranda quadam iustitia, & quæ proximum Deo hominem efficiat, præpolleat quis; si tamen cum superbia, & aliorum despicientia, ea ipsa iustitia sit coniuncta; in eam meram vanitatem hominem detrudere, ipsique Apostatæ angelo, qui quondam Deo par esse voluit; similem reddere. *Nemo profectò sibi confidat; nemo, ait Basilus, putet se suis cogitationibus et consilijs in Euangelij perfectione Deo placere posse; sed omnia nostra in Deum referamus, illiq; soli confidamus. Fiduciā, inquit Paulus, habemus ad Deum per Christum. Neque enim sufficientes sumus ex nobis ipsis, vel cogitare aliquid bonum, tanquam ex nobis: sed omnis sufficientia nostra ex Deo est, qui sufficientes nos fecit esse ministros noui testamenti sui.* Et alibi. *Habemus, inquit, thesaurum hunc in vasis fictilibus, ut sit abundantia virtutis ex Deo, & non ex nobis.* Amplius autem ipse docuit. *Si diligitis me, mandata mea seruare.* Quādiu enim vniuersa mādāta domini non seruamus: quādiu vitam nostram ita non comparamus, ut illud testimonium eius referre possimus, *vos non estis ex hoc mundo*; tandiu eum non diligimus, Spiritumq; eius sanctum, frustra nos accepturos ab eo expectamus. Non solum autem præcepta eius opere complere iustum est; sed & in alijs quoq; virtutibus atque traditionibus nos exercere oportet, festos dies non contemnentes, memores Canonis 53. *Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, in festis diebus carnem et vinum non sumat abhorrens, et non propter exercitationem; deponatur: ut qui habeat inustam conscientiam propriam; et sit multis offensionis causa.* De ieiunio item Canone 69. sic præcipitur. *Si quis sacram Quadragesimam non ieiunet, aut feriam quartam, aut Parasceue;*

2. Cor: 3.

2. Cor: 4.

Ioannis 14.

Ioannis 15.

rasceue ; excommunicetur. Et reliqua. Sed & ipse Dominus per Moyſen ieiunium ſanxit, vt quidem multis in locis ſcriptum legimus : & peculiariter, dum in hūc modum legem fert : *Anima quæ per ieiunium afflicta et humiliata non fuerit, peribit.* Satagamus igitur per ieiuniū & orationem mercatum ſalutis exercere. *Ieiunātes autem ; non ieiunemus ad lites et contentiones : non percutiamus hominem humilem & aduenam : diſſoluamus omnia vincula impietatis , ac violentorum contractuum conſcindamus Chirographa : eſurientibus panem, et eſcam frangamus : egenis et vagis domos noſtras, iuxta Prophetę præceptum, aperiāmus. Ieiunantes corpore, ieiunemus et mente, in omnibus nos ab omni malo abſtinentes ; tum erumpet quaſi manē lux noſtra, ita vt ſcriptum eſt ; tum inuocabimus, et Dominus exaudiet : tum clamabit et dicet : Bono animo ſis : Ecce adſum.*

DE CVLTV ET VENERATIONE SANCTORVM.

Caput XXI.

IGESIMVM PRIMVM CAP-

put, & idem vltimum conſiderationis veſtrę, de veneratione & cultu ſanctorum inſtitutum eſt. Memorias ſcilicet ſanctorum vtiliter celebrari, eaſque ad id ſolum, vt fides noſtra ſolidetur & confirmetur conferre ; dum cogitamus eos gratiam & auxilium, fide, diuinitus conſecutos eſſe. Nos autem dicimus inuocationem quidem verē & propriē ſoli Deo conuenire, illiq. primo & propriiſſimē deberi ; eam autem quę ſanctorum eſt, inuocationem, non propriē dici ; ſed ex acci-

Bb

denti,

denti, vt ita dicam, quodammodo, & ex gratia, & priuilegio quodam. Neque enim aut Petrus, aut Paulus ipse exaudit eorum quenquam, qui illum inuocant, sed gratia & donum, quod habent, iuxta illud promissum: *Ego, inquit, vobiscum sum, vsque ad consumationem seculi.* Et de ea quidem inuocatione, quæ ipsi Deo debetur, Paulus ad Romanos scribit. *Quomodo, inquit, inuocabunt in quem non crediderunt?* Deum, inquam, sine omni dubio intelligens. Quod autem & nos soli Deo propriè inuocationem tribuimus, patet ex ipsa sacra arcanorum celebratione, vbi sic Deum compellamus: *Dignare nos domine, liberè et cum bona venia audere te cœlestem Deum Patrem inuocare, dicentes: Pater noster qui es in cœlis.* Et rursus. *Domine Deus virtutum sis nobiscum; alium enim præter te, in anxietatibus et tribulationibus nostris adiutorem, nō habemus.* Et iterum. *Alium, inquit, præter te Deum non agnoscimus.* Mediatore autem facimus omnes sanctos. In primis autem & excellenter ante alios omnes, ipsam Dei genitricem virginem Mariam matrem Dei. Secundum hanc autem, atque secundum angelorum atque aliorum sanctorum choros, templis, donarijs, supplicationibus, sacris imaginibus, eorum; non proprio dei cultu, sed relatè & consideratione quadam ad ipsa exemplaria, honorem facimus, illisque aduoluimur. Scimus enim eum honorem, qui λατρεία dicitur, soli deo deferri; neque alium extra illum Deum agnoscimus, neque adoramus deos alienos, neq. in sanctis, eorumque imaginibus venerandis nimij sumus; sed intra modum; metuentes scilicet, ne eum honorem qui dei proprius est, illis deferamus: quod absit. Res enim est impia, & à Christi Ecclesia, eiusque alumnis alienissima, verè, & non ad aliud relatè, sacras imagines adorare; quarum omnis honor, ad prima eorum exemplaria, inquit D. Basilius, referri debet. Coeterum, & alios san-

Matth: 28.

Rom: 10.

σχετικῶς δὲ
λατρευτικῶς
προσκυνούμε-
ναι.
ὅτι ἐπιπολύ-
γινόμεθα ἅ-
γιοι τῶ σχε-
σίῳ

λατρεία δι-

lios sanctos omnes mediatores nobis, & aduocatos cōstituiimus; nec in præsentī tantū hac vita, sed etiam in futura. Nam & hæc mediatio quædam est, cū angeli alijque sancti, atq. adeò non minus ipsa mundi domina, pro nobis exorat. Neque tamen simpliciter pro omnibus, neq. pro aliquo qui in lethali peccato mortuus est, illi deprecantur. Nequaquam enim hoc dicendum est. Iam enim vna sententia hos tales à sua exclusit misericordia deus, ac tale quid contra illos pronunciauit.

Si steterit Noe, aut Iob, aut Daniel, filios eorum et filias Ezechielis 14

non liberabunt; sed pro illis solis exorant, pro quibus preces suas gratas & acceptas deo esse arbitrantur; pro his scilicet, ~~qui in medio pœnitentię cursu ex hac vita sunt rapti~~ : nondum tamen peccatorum suorum sordes, planè emundare potuerunt; idque profectò stante adhuc iudicio, necdumque lata sententia. Nam vbi semel solutum fuerit theatrum: vbi quisque ad sibi designatum locū pœnæ abductus fuerit; ibi iam mediatio nulla est, neque omnino vnquam fiet. Hæc enim mediatio nunc, dum in hac vita sumus, in Ecclesia suscipitur, atq. prædicatur: dum nunc quidem sanctos, nunc ipsam dominam, & matrem dei, nunc angelos, mentesque beatas, compellamus, ac illorum sacris precibus nos commendamus. Et dominam quidem nostram hoc modo: *Sanctissima, inquit, domina nostra, Dei mater, intercede pro nobis peccatoribus.* Sanctos verò angelos. *Omnes cælestes virtutes, sanctorumque angelorum, & archangelorum chori; orate pro nobis.* Sed & Prophetam illum, atq. præcursores, Baptistamque domini: gloriosos item Apostolos, Prophetas, martyres, sanctosque pastores, ac doctores; sanctarum item mulierum cœtus, omnesque sanctos oramus, vt intercedant pro nobis peccatoribus; quò gratia Dei ipsius insuperabili, item diuina, ac incomprehensibili virtute sanctę Crucis, propicius nobis

peccatoribus fiat. Nobis, inquam, cum solum verum Deum colentibus, illique soli confitentibus, in veraque poenitentia perseuerantibus. Rogamus item, ut oculos anime nostre illuminet; ne aliquando onere peccatorum depressi, obdormiamus in morte, inimicusque noster praeualeat aduersus nos. Precibus igitur & interpellationibus eorum omnium, quos supra memorauimus, petimus clementissimum Deum; ut ipse susceptor & liberator noster esse velit: nosque à laqueis inimicorum nostrorum benigna sua misericordia liberare dignetur.

ANNOTATIONES.

Neque enim aut Petrus, aut Paulus ipse exaudit quenquam etc. *Non hoc dicunt, quod sancti omnino non audiant, quodque preces nostras non cognoscant; pugnat enim hoc cum his sanctorum compellationibus, quas paullo post ipsi subiungunt.*

Sanctissima Domina nostra Dei mater, intercede pro nobis peccatoribus. Et Sanctorum Angelorum & Archangelorum chori, orate pro nobis, etc. *Quales item multae persimiles veterum Graecorum Patrum voces ubique exaudiuntur.* Sancti Dei vos lachrymis & fletu doloris pleno rogo. *Origenis.* O Basili coelitus aspice carnis stimulum, aut tuis fistas intercessionibus etc. *Nazianzeni.* O communes generis humani custodes, optimi curarum focij, precum ac votorum inuicem suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum. *Basilij.* *Quis enim aut non audientem, aut non sentientem hoc modo compellat? Sed illud potius dicunt, quod neque ipsi sancti viribus suis, sed diuino dono preces nostras cognoscunt, neque nobis de suo tribuant quidquam; sed Deus ipse sanctorum precibus, promissionibusque, quas illis fecit, flexus ac persuasus, donat largiturque omnia. Percipiunt autem, & exaudiunt nostras preces sancti, vel in ipso Dei verbo, quod eam ob causam, candor lucis aeternae, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius: Vel in ipso diuino lumine: iuxta illud:* Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunae illuminabit te; sed erit tibi dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam: non occidet ultra sol tuus, & luna tua

Sap: 7.

Isaie 60.

tua non minuetur; quia Dominus erit tibi in lucem sempiternam etc. *Et Apocal: 21.* Et ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceat in ea; nam claritas Dei illuminauit eā, & lucerna eius est agnus: *Vel etiam ministerio Angelorū, iuxta illud Thobie:* Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos; ego obtuli orationem tuam Domino. *Et illud Apocal: 8.* Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureum: & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus in censorem de orationibus sanctorū, de manu angeli coram Deo. *Verū hęc alterius, & prolixioris sunt considerationis.*

σχετικῶς οὐ λατρευτικῶς προσκυνουμένων. Non proprio Dei cultu; sed relatē ad exemplar. &c. *Non caruit menda hic locus: itaque sensum & sententiam secuti sumus.*

οὐκ ἐπιπολύ γινόμεθα ἀγιοπλῶς χεῖρ. Neque in venerandis imaginibus nimii fumus; sed intra modum. &c. *Græcè sic scriptum erat, quod certè nullum sensum habere videtur: id tamen eos velle dixisse, quod posuimus, & res, et verba ipsa innuunt. Tum Canon septimæ et octauæ synodi docet; vbi sic de imaginibus decernitur.* Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi, & omnium saluatoris, æquo honore, cum libro sanctorum Euāgeliorum adorari, decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quę in libro feruntur, salutem consequuntur omnes; ita per colorum imaginariam operationem & sapientes & idiotę cuncti, ex eo, quod in promptu est, perfruntur vtilitate. Quę enim in syllabis sermo, hęc & scriptura, quę in coloribus, prædicat, & commendat. Dignum est enim, vt secundum congruentiam rationis, & antiquissimam traditionem propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuę imagines honorentur & adorentur, vt sanctorum Euāgeliorum facer liber, atque typus preciosę crucis.

EPILOGUS DE QUIBUS- DAM, VT ISTI VOCANT, abusibus.

AMPLIUS AVTEM AD EOS, QUOS
dicitis abusus respondentes, dicimus: Primum,
vtriusque speciei participes esse oportere omnes

dicitis; & rectè quidem: nam & nos hoc idem tremendis his mysterijs participantes facimus, illi inquam, qui his digni sumus; præter id, quòd non in azymo, sed in fermentato pane panis speciem accipimus. Secundū

i. Cor: 7.

i. Tim: 3.

est, quod dicitis, melius esse nubere, quàm vri; iuxta illud Pauli. *Unius uxoris virum*, & reliqua quæ Paulus in hoc genere præcipit. Proinde & nos illis sacerdotibus, qui in virginitate persistere non possunt, priusquam tamen consecrentur, & sacerdotes fiant, vxores accipiendi potestatem damus. Deus enim matrimonium sanxit. Illud item nō ignoramus, turpitudinis germina multa suscipi inter eos, qui sacerdotes vxores accipere prohibent. Ille autem qui semel virginitatem professus est; virgo permaneat, nec iam illi vllam amplius licentiam post votum susceptum nubendi damus. *Nemo enim*

Luce 9.

mittens manum ad aratrum, et respiciens retrò, idoneus est consequendo cœlesti regno. Si verò huic humanitus quid contigerit; hunc Ecclesiastica disciplina coërcemus, ac ad moderationem vitæ, per poenitentiam atque confessionem, carnis item mortificationem, ac omnem vitæ continentiam reuocamus, ac veluti lustratione quadam expiamus: nihil dubitantes misericordiam benignissimi Dei, humane eius infirmitati non defuturam. Tertio

loco explicatis, sacram Liturgiam cum maiore pietate & deuotione apud vos, quàm apud aduersarios vestros celebrari; vt quam ad quæstum, & ad lucrum à quibusdam referri dicatis, indeque multiplicationem priuatarum missarum exortam esse: vnā item solam Liturgiam vos celebrare, non ritu Romanæ Ecclesiæ plures, scribitis. Si qui igitur sunt, qui ad quæstum & lucrum tantum referant mysterium; illi turpiter & improbè faciūt; quod certum & confessum esse, & nos, & veritas ipsa testatur. Quod autem additis, mortem Christi nō tantum vetus primi parentis nostri debitum sustulisse; sed & omne

& omne aliud peccatum deleuisse; in eam partem illud dicimus. Debitores nos esse vniuersę legis diuinę implendę; ad imitationemque vitę, & conuersationis eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit, pro posse cuiusque nos obligari; memores illius Apostolici. *Charitas*, inquit, *urget Christi, nos*, iudicantes hoc: si enim vnus pro omnibus mortuus est; num ergo omnes mortui sunt? At vnus quidem pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Si enim vna parte corporis sui tantum circumcissus iuxta legem Moy sis, debitor est vniuersę legis; quantò magis circumcissus quis, Christi circumcisionem, depositione vniuersi corporis, peccatorum carnis, quemadmodum scriptum est, debitor efficitur, adimplere illud apostoli dictum: *Ego modo crucifixus sum; et mundus mihi. Viuo autem iam non ego, sed viuit in me Christus.* Mortuos enim nos oportet esse peccato; neque amplius illi seruire; & ita demum sequi Christum; quod quidem est Deo plenè & perfectè viuere. Si enim liberè peccabimus, nec pœnitentiam agemus vnquam; hac quidem ratione, ne mors quidem Christi, quam adeò superbè iactamus, nobis proderit quicquam. De confessione autem & remissione peccatorum, quod quarto loco ponitis; ex sententia magni Basilij respondemus. *Oportere vnumquenque Christianorum, siquidem dignum pœnitentia profectum demonstrare velit, vitęque ad legem Iesu Christi institutę habitum, & consuetudinem, sibi comparare; nullum animi motum, occultum apud se continere, nullumq. verbum non expensum proferre, sed occultissima etiam quęque cordis sui confiteri: non quibusuis passim; sed illis tantum, qui remedium & sciunt & possunt adhibere.* Et in alio loco inquit idem Basilius. *Oportet illis, inquit, quibus commissæ & concredita est sacrorum Dei mysteriorum dispensatio, peccata sua*

2. Cor: 5.

Galat 5.

Collof: 2.

Galat: 6.

Galat: 2.

In Asceticis
cap: 26.Non coram omnib;
confitendum

*cata sua confiteri. Sic enim antiquitus omnes illi, qui pœnitentiam egerunt, ad gœna Sanctorum fecisse inueniuntur. De potestate autem remittendi & retinendi peccata, illud existimandum esse putamus, nec omnibus, vt dictũ est, passim, nec simpliciter traditam esse; sed, pœnitentis obedientia interueniente tantũ, paratoque animo ad ea omnia facienda, quę is, cui ea cura animę nostrę demandata est, iusserit atque pręscripserit: tum vt is, qui absolueudus est, verę, & ex animo pœniteat. Vera enim pœnitentia est, ad eadem non relabi mala. Nam si quis ad eadem peccata redeat; hic similis est cani, ad suum vomitum redeunti. Oportet autem vita & proposito, ab omni temerario ausu nos remouere, contrariaq. remedia vulneribus nostris adhibere. Quintum est de oblationibus, festis diebus, statis ieiunijs, de traditionibus item: & quod gratis per Christum peccata, & non propter aliqua merita & iustitias nostras nobis remittantur, confiteri debeamus: impossibile item esse omnes traditiones quenquam seruare posse; vnde grauantur & perterrentur pię & trepidę conscientię. Ad quę omnia verbis D. Basilij sic respondemus. *Cauendum, inquit, nobis est; ne occasione vnius pręcepti, alia transgrediamur. Quare inquit, & ipse Paulus, de ciborum ratione docens, non simpliciter carnis rationem non habendam esse monet; sed in desiderijs. Tanquam illud quidem, quod ad libidinem & voluptatem in carne nostra est pręceptum et procliuę; per exercitationem, atque mortificationem sit extirpandum: illud autem, quod est vtile, quodque ad virtutis & pietatis exercitium confert, estque necessarium; diligenti cura & studio exercendum, atq. conseruandum. Esca enim inquit Paulus, nos Deo non commendat; & regnum Dei non est cibus & potus; sed iustitia, pax, gaudium in spiritu sancto. Quare & ipsa cibi abstinentia, cum ratione est suscipienda: quam si, inquit, ipse per se expendas; ne-**

2. Pet: 2.

Roman: 13.

1. Corin: 8.

Roma: 14.

das ; neque si manducauerimus, abundabimus ; neq. si non manducauerimus deficiemus. Neque enim illi, qui non comedunt, meliores sunt, non comedentibus, si ipsum solum comedere spectes ; neque iterum illi, qui comedunt, deteriores his, qui non comedunt : sed hoc solum tantum consideres, si cætera omnia eadem sunt. Omne igitur corporis exercitium ad animi virtutem referri, & comparari debet. Fit enim plerunque, vt ea, quæ per se ipsa pulchra, & honesta non sunt : quòd tamen talibus inferuiant, ipsa etiam, pulchri & honesti formam & speciem acquirunt. Hac igitur ratione ea omnia, quæ nobis à sanctis Patribus tradita sunt, tanquam ea, quæ hunc solum finem respiciunt, seruare & amplecti debemus. Qui enim talia spernit, Deum ipsum spernit. Neq. omnino quicquam earum rerum, quæ nobis à sanctissimis viris sunt relictæ, aut ridendum aut traducendum est. Et si qui præter pium vsum ac finem his abutantur ; non oportet tamen propterea tales traditiones irridere, ac traducere ; sed eos quidem qui illis abutuntur, leniter instruendo admonere ; ipsarum autem rerum, verum & rectum vsum demonstrare. Quod quidem magnus ille Basilius sæpius facere consuevit, maximè verò in eo loco, vbi quærit. *Num acceptabile sit Deo opus aliquod bonum, etiam si non per omnia, iuxta præceptum Dei ritè & debite sit factum* : Nihil enim est, quod nos magis imitatores Christi faciat ; quàm vbi proximorum nostrorū curam suscipimus. Pudor autem est homini Christiano, sanctis & pijs institutis, conscientiam suam grauari, aut perterreri dicere. Omne enim, quod ex Deo est, vincit mundum. Quare inquit idem Basilius : *Quis adeò est sensus expers ? quis tam incredulus, vt putet se non posse illis rebus ferendis parem esse, quæ iam antè multi alij pertulerunt ? aut quomodo tanquam viribus suis grauiora, magisque laboriosa recusabit quis, quæ nulla difficultate*

In esca quid con-
siderandum

Luce 10.

1. Ioan: 5.
De est parti-
cula. 22

Cc multi,

*Monastica Vita
9° alio ingredienti*

multi, qui eum antecesserunt superarunt. Quare & monasticam vitam, quæ recto fine Dei. causa suscipitur, nemo vnquam bonus contempsit; nemo risit? Quam etsi quidem multi fidenter aggredi fortasse audent: vt tamen dignè & competenter ad calcem vsque perueniât, paucis fortasse curæ est; etsi omninò non in ipso recto proposito laus operis consistit; sed in ipso fine fructus est totius laboris. Et ipsum quidem vitæ genus laudant, miranturq. omnes: iuniores autem, & rudiores instruxerunt, & hortati sunt illi qui potuerunt; vt alicubi, à quodam subiicitur & præcipitur. *Disce, inquit, tu qui solitarius, fidelisque homo es, ipsiusque pietatis operarius; disce inquam Evangelicæ conuersationis modum, et reliqua.* Et rursus idem ipse in eodem loco docens, cum qua probatione & examine eos, qui se huic vitæ generi addicere volunt; suscipi oporteat: inquit. *Necesse est illos cohortari, vt à prima statim ætate tradant. & offerant se Deo, illi, qui se huic generi vitæ addicere volunt. Qui enim ita fecerit; & charitate erga Deum germanus, & in eius retributionis, quæ à domino proposita est perceptione, firmus apparebit:* Quæ verò, contra traditiones, à vobis ex D. Paulo adferuntur, vel ex his quæ iam dicta sunt; facile solui & explicari possunt. Apostolum scilicet, non de his obseruationibus, & traditionibus, in illis locis agere, quæ piè & secundum Deum sunt: sed de illis, quæ tum ab Hæreticis, atque aliis prauis hominibus, falsò & impiè confingebantur. Itaque D. Chrysostomus in Capite 4. ad Timotheum, hæc de Manichæis, Eucratistis, ac Marcionistis dicta esse interpretatur. *Vt autem illi, qui rectæ & sanæ adhærent fidei, sub tuta & securo ancora nauigant; sic illi qui ab ea semel exciderunt, nusquã tutò et constanter consistere possunt. Sed cum multum susdeq. per omnes errores diuagati fuerint; ad extremũ in ipsa extremæ perditionis vada atque scopu-*
los de-

*Hom: 12. in 1.
Tim: Cap. 4.*

los deferuntur. In secunda autem ad Coloss: gentilium atque Iudæorum, his verbis superstitiones rejci, de illisque, qui nondum Christo adhæserunt, hæc dicta esse, idem docet Chrysostomus. Quinto item ad Galat: pri- Homil: 3.mo ad Titum eodem modo. Quod idem D. innuit Basiliius illis verbis: *Si, inquit, studium eius iustitiæ, quæ ex lege est, eos qui in baptismo se Deo consecrarunt, tanquam non sibi amplius victuri, sed illi, qui pro eis mortuus est, et resurrexit; spiritualis adulterij obnoxios facit; ut per ea, quæ superius dicta sunt, abundè demonstratum est: quid, inquit, de humanis dicet quis traditionibus? studium, inquam iustitiæ, quæ ex lege est, per humanas intelligens traditiones.* De ea porro iustitia, quæ ex fide est, iuxta aurum os Chrysostomi respondemus. Iam primum igitur constat, ex fide cognitionem Christianam provenire; nec sine illa quenquam Christum cognoscere posse. Nam et resurrectionem, et natiuitatem, nulla humana ratio, nobis probare potest. Sola autem id docet fides: hacque primum parte, causa esse iustitiæ dicitur. Quod cum ita sit, vides quod non simpliciter oporteat fidem habere; sed quæ sit per opera. Ille enim potissimum Christum resurrexisse credit, qui sui vitæq. suæ, nullam habet rationem; periculis seipsum obijciens, illique passionibus communicans. Ob idque dixit Apostolus. *Et inuentus sum in me ipso non habens meam iustitiam: illam quæ ex lege est; sed eam quæ ex fide est Christi, eam inquam, quæ ex Deo est iustitiam, in fide: fide enim illum cognoscimus: fide resurrectioni illius assentimur: fide ad communionem passionum ipsius erigimur.* Et iterum idem Chrysostomus: *Fidelis, inquit, Deus qui promisit nos saluare, idem omnino saluabit; sed non alio modo, quàm eo, quo promisit: si* Hom: 5. in 2.
Thess: Cap. 3.
voluerimus, si audiemus ipsum: non simpliciter; neque veluti ligna et lapides, ociosos et desides. Rectè autem illud confidimus per dominum posuit; quasi dicat: benigni tati eius

In Morali ho-
mil. 8. in 1.
Cor. Cap. 3.
Psalmo 72.

tati eius nos credere oportet ; omniaque nostra ad eum re-
ferre in eumque reijcere : ita tamen, ut et ipsi in omni vir-
tutis et honestatis genere ad extremum usq. spiritum nos
exerceamus. Non igitur simpliciter Christum teneamus,
sed ei conglutinemur. Nam vel si minimùm recesseri-
mus, proculdubiò peribimus. Scriptum enim est : *Pe-
ribunt omnes, qui elongant se à te*. Conglutinemur igi-
tur ei : & conglutinemur per opera : *Qui enim servat
opera mea ; ipse manet in me*, inquit : & profectò pluri-
mis exemplis nos multùm coniungit. Et animaduerte
quæso : ipse caput, nos membra : ipse fundamentum,
nos ædificium : ipse vitis, nos palmites. Hæc omnia con-
glutinationem demonstrant ; & nihil vacuum in medio
relinquunt, ne minimùm quidem. Quippe qui parùm
abest, cùm processerit, aberit longiùs. Nam vel minima
palmes, si à radice abscindatur ; statim arefcit, ac inu-
tilis efficitur. Itaque id, quod in ea re minimum esse vi-
detur, paruum omninò non est ; sed in eo, quasi totum
consistit. Et proinde, vbi quid parùm deliquerimus, no-
limus, vel exiguum despiciere ; siquidem id neglectum
quam primum in immensum crescit. Et de fide quidem
hactenus. De Monachatu autem, illud cum D. Basilio
sentimus, benignissimum Deum, qui salutis nostræ cu-
ram habet perpetuam, in duo quasi vitæ genera omnem
hunc præsentem vitæ statum diuisisse, coniugum, inquã,
atque virginum : ita, vt qui non possit virginitatis per-
ferre certamina ; vxorem accipiat. Illud rectè sciens ;
quòd non minor, ab ipso continentie & sanctitatis ex-
poscetur ratio ; quomodo, scilicet eos, qui piè & sanctè
in matrimonio vixerunt, liberosque ad laudem & ho-
norem Dei educarunt, imitatus fuerit. Vnicuique enim,
ex his fructibus, quos ex ea charitate, quam erga Deum
& proximum gessit, producere debuit, reddenda erit ra-
tio. Et item ex omni prætermissione & contemptu mã-
datorum

A. Chro non
recedamus, quia
arefcimus.

In principio
Asceticorum.

Vita duo genera

datorum Dei : neque verò sola ratio reddenda ; sed etiam grauis & inexcusabilis pœna subeunda ; ipso domino apud Matthæum comminante: *Qui amat patrem suum, aut matrem, plus quàm me, non est me dignus.* Matth 10.

Ne igitur tibi omnia licere putes, etsi maritus sis, tanquàm omnem iam potestatem mundo adhærendi, consecutus; cùm maiore etiam tibi cautione opus sit, ad id, vt certam acquiras salutem. Tu verò cœlestis conuersationis amator : tu angelici instituti negociator : tu qui sanctorum Iesu Christi Apostolorum cōmilito esse cupis ; obfirma animum tuum ad subeunda omnia illa, quę iubetur, aduersa : atque strennuè & fidenter te adiunge monachorum cœtui : atque eorum, qui præclarè viuunt, sis imitator : eorumq. res gestas inscribe cōdi tuo. Velis vnus ex paucis esse : rarum enim, quod bonum : et

Violenti regnum possidebunt.

~~propterea regnum ipsum cœleste paucis patet. Si rapere illud vis ; violentus existas oportet.~~ Submitte igitur col-

lum iugo Christi : circumda clutellis illius humeros tuos : preme atque extenua tu ipse ceruicem tuam, perpetuo virtutum exercitio ; in ieiuniis, in vigiliis, in obedientia, in quieto silentio, in psalmodiis, in orationibus, in lachrymis multis, in opere ipso, in omni rerum aduersarum, quę exoriuntur tolerantia : siue illę à dæmonibus contra te excitentur, siue ab ipsis hominibus proficiantur.

Ex Exercitiis spiritualibus Virginitas nascitur.

Cuius exercitij socia, & administra virginitas esse solet in illis ; qui tam præstanti bono rectè & prudenter vti sciunt. Non enim sola abstinentia, ab opere carnis virginitatis perficit donum ; sed omnem item vitam no-

Hac itē ex eodem loco Basilij.

stram, vniuersos item actus, & mores nostros, pudorem & virginitatem quandam suā conseruare oportet, in omni instituto, ac conatu suo : id quod sanctum & integrū est, præferentes. Si igitur cupimus, secundum similitudinem Dei, characterem animę nostrę, per quandam animi quietem & tranquillitatem exornare, vt inde vite

& πατερ

Act. 5.

item nostrę immortalitas prolatetur ; attēdamus nobis, ne indignè, pacto, & data fidē viuentes, Ananię & Saphirę iudicium incurramus. Quibus licuit quidem statim à principio, possessiones suas sibi habere, nec illas domino dicare : at posteaquam inanis glorię studio, sua bona voto & dedicatione Dei fecerunt, illique non tam vt Deo placerent, quàm vt apud homines liberalitate & munificentia conspicui & admirandi essent, consecraverunt : vbi de precio illarum clam ad se partem aliquam auerterunt ; talem contra se Dei indignationem commouerunt, cuius Petrus executor, & administer fuit ; vt nulla etiam pœnitētia curari, aut expiari potuerint. Proinde ante quidem castę & religiosę vitę votum, atq. promissionem, liberum est cuique volenti, iuxta concessam & legitimam viuendi rationem, coniugio sese tradere.

*Post votum ca-
stitatis nō li-
cet nubere*

Si quis verò spontē & liberē, voto ac professione sua, deo se tradidit ; huic verò amplius non licet retrò pedem referre ; sed potius totum se illi, veluti quoddā semel Deo oblatum ac dedicatum donarium, purum & integrum cōseruare : ne, si semel voto Deo sacratum corpus, cōmunis vitę functionibus contaminarit ; in fœdissimum sacrilegii crimen incurrat. Hęc autem cū dico, non vnum tantum genus elatę cupiditatis intelligo ; vt quidem permulti putant, in sola corporis custodia, totum virginitatis & castitatis consistere decus ; sed ab omni item licentiosa cupiditate, eum, qui se Deo consecrauit, continere, ac custodire se debere existimo ; ne aliqua mūdi huius labe, mentis suę puritatem contamine, aut impedimentum aliquod, ad verę diuinam peragendam vitam, sibi accersat. Hęc igitur illum, qui mundo præsentięque vitę renunciauit ; ne vas semel Deo dicatum, aliquo prauę cupiditatis affectu contamine, intueri oportet : illudque apud se maximè expendere ; iam se supra humanam naturam esse, altiusq. pennas suas extulisse, ac im-

*Castitas corporis
prieque mentis*

ac immortale quoddam, & corporis expers vitę genus, complexum esse, angelicamq. vitam sequutum: liberum enim ab omni coniugali lege esse, nullamq. aliam pulchritudinem præter Deum ipsum, mentis, oculorumque intuitu, perpetuò spectare; hoc proprium est angelicę naturę opus. Rumpendę igitur sunt omnium cupiditatum, & affectionum vitę huius compedes illi, qui verè & per omnia Deū sequi, & imitari velit. Quod nisi per omnimodum mundi contemptum, morumque veterum obliuionem, obtineri nullo modo potest. Nisi enim nos planè ab omni mortali cogitatione, communisque vitę consuetudine separauerimus, ac veluti ad alium quendam mundum omni animi contentione ac propensione, mortalitate hac superata, transtulerimus; iuxta Pauli dictum: *Omnis conuersatio vestra sit in cœlis*; Philipp: 3. nunquam finem illum quem quærimus, Deo perfectè placendi consequemur: domino præcisè dicente: eum Lucæ 14. qui non renunciauerit omnibus quę habet; non posse eius esse discipulum. Quod ubi fecerit; omni deinceps custodia cor suum eum obseruare conuenit; ne sanctę illę, quas de Deo concepit cogitationes illi effluant, nè ue memoriam mirabilium eius, rerum vanissimarum cogitatione contamine: sed assidua potiùs, & ab omni rerum mundanarum contagione, munda & libera, rerum diuinarum meditatione, animo impressam, atque firmissimo sigillo obsignatam, sanctam de Deo cogitationem secum vbique circumferat. Hac enim ratione charitas Dei nobis quæritur, simulque nos ad omne mandatorum Dei exercitium excitat: quo item exercitio ipsa conseruatur, vt constanter & perseueranter colatur. Quod quidem ipse dominus demonstrat, nunc quidem dicens: *Si diligitis me, mandata mea seruare*: Ioan: 14. nunc autem; *si mandata mea seruabitis, manebitis in dilectione mea*: Ioan: 15. quales ille homines alio loco perfectos vocare

Mat. 5. & 29. vocare solet. Itaque non oportet mirari, rectè & honestè viuentium monachorum vitam, perfectam appellari. *Per professionem quidem lauacri*, inquit Chrysostomus, *priora nostra omnia nobis condonauit; ac post eam veniam, ipsumq; lauacrum, secundum præsidium et remediũ, quod ex pœnitentia est peccatoribus reliquit. Si fuerint*, inquit Propheta, *peccata vestra uti coccinum; instar niuis ea dealbabor, ac in contrarium habitum transferam. Proinde non tam quidem cadere obest; quam ubi cecideris, non te statim erigere, periculosum est.* Proinde laudare potius, quàm extenuare, monastice vitę institutum conuenit. Qui enim eos, qui se in perfecta virtute exercent, colit atque obseruat; hic Deum ipsum tantò magis honorabit: at qui hos semel contemnere didicerit; hic facilè, pessimo profectu, in ipsum deum contumeliosus euadet.

Matth. 10. *Qui vos accipit*, inquit dominus, *me accipit; qui vos spernit, me spernit.* Hos igitur & nos imitemur: & sic omni ex parte deum, ipsius vitę honestę studio glorificabimus. Neq. verò illud rectè quis dicere potest; non posse quenquam his sæculis ad eum gradum virtutis peruenire. Nā cum charitas Dei, non doceatur; ipsaq. lex non aliud sit, quàm earum, quarum nobis semina natura indidit, facultatum, agricola quædā & nutrix: vel enim in ea parte, vbi Deus proximos nostros, tanquam ipsos nos amare iussit, inspiciamus obsecro diligenter; num item eius rei omni ex parte perficiendę, vim & semina nobis insita à Deo habeamus. Quod quidem ita esse facillimè deprehendemus. Quis enim non videt hominem natura mansuetum, & sociale animal esse, non solitarium, non ferum: neq. adeò quicquam eius naturę est proprium; quam cum alijs communem vitam agere, alijs vti, similiq; ac cognatum diligere. Quarum igitur rerum nobis Deus prior semina dedit; earum meritò & iure suo à nobis fructum & prouentum expetit, dicens: *Man-*
datum,

dātum, inquit, nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Ad
 quod mandatum eò magis animos nostros excitare vo- *Hæc item ex*
 lens; signum & indicium suorum discipulorum, non mi *Basilij Asce-*
 racula, non virtutum portenta ab illis exquirat; quan- *ticis.*
 quam & horum, in Spiritu sancto, illis magnam vim cō-
 cessurus erat: sed audi quid dicat: *In hoc cognoscent* *ibidem.*
vos, quia mei estis discipuli, si dilectionem mutuam inter
vos colueritis. Quæ quidem duo, dei & proximi dilectio
 nis præcepta, ita secum vbique neçtit ac glutinat; vt ea
 officia, quæ in proximum conferuntur, in seipsum trans-
 ferat. *Esurui, inquit, et dedistis mihi comedere.* Et de- *Matth: 25.*
 inde infert: *Quæcunque, inquit, fecistis vni ex minimis*
istis fratribus meis, mihi fecistis. Proinde per primū qui-
 dem præceptum, licet secundum etiam perficere: per se-
 cundum autem est quidam reditus, & conuersio ad pri-
 mum. Qui enim diligit dominum; idem consequenter *I. Ioan: 4.*
 diligit & proximum suum. *Qui, inquit, diligit me, man* *Ioan: 14.*
data mea seruabit. *Præceptum autem meum hoc est; vt* *Ioan: 13.*
diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos. Eum item qui di-
 ligat proximum, dei dilectionē complere testatur; vt qui
 ea officia quæ proximo impenduntur, in eam partem
 accipere soleat, ac si in se collata sint. Quapropter fide-
 lis ille in domo Domini seruus Moyſes, tantam erga fra- *Exod: 32.*
 tres præ se tulit charitatem, vt deleri potius clegerit ex
 libro vite, in quem inscriptus fuerat; quàm vt populus
 ille præuaricator, suorum delictorum veniam consequi
 non deberet. Neque verò solum ipsa mandata Dei, ea
 veneratione nobis sunt colenda; sed vt in summam rem
 contrahamus totam; sanctissimorum item Patrum vni-
 uersæ traditiones & instituta contemnenda non sunt.
Præcipientium quidem differentia, inquit Basilius, nihil *In Asceticis.*
debet lædere obedientiam earum rerum, quæ præcipiuntur.
Cum ne Moyſes quidem aspernatus sit, consilium Iethro so *Exod: 18.*
ceris sui, rectè monentis. Et ipsorum quidem præceptorum
 Dd differen-

De esse vide-
tur particu-
la *μὴ*

1 Thessal: 5.

2: Corint: 10.

Ephef: 4:

Act: 5.
Ioan: 10.

Gal: 1.

*differentia magna est. Nam alia quidem sunt, quæ do-
mini præceptis aduersantur, corrumpuntq. ea, aut saltem
admixtione earum rerum, quæ prohibitæ sunt contaminant:
alia verò, et si clarè cum illis non coniunguntur; plurima
tamen ad ea rectè perficienda conferunt, ac quasi opem
quandam præsentem adferunt. Oportet enim Pauli di-
centis meminisse. Prophetias nolite contemnere; omnia
verò probantes, quod bonum est retinete; ab omni opere
prauo abstinete vos. Et rursus. Omnia consilia destruen-
tes, et omnem altitudinem extollentem se aduersus scien-
tiam Dei, et in captiuitatem redigentes omnem intellectū,
in obsequium Christi: et in promptu habentes vlcisci om-
nem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.
Et si quid fortasse ex his, quæ iubentur tale est, quod
cum lege Dei consentiat, vel quod ad eam explendam
nos iuuat; huic ipsi tanquam Dei mandato, omni stu-
dio & diligentia nos parere oportet. Satisfacientes illi
mandato Pauli: *sufferentes vos mutuo cum charitate Dei.*
Si quid verò præcipitur, quod legi diuinæ aduersetur,
eamq. aut euertat, aut inquinat; tum demum illud di-
cere opportunum erit: *Magis oportet nos obedire Deo,
quàm hominibus;* memores Domini dicentis. *Alienum
enim non sequuntur, sed fugiunt ab eo; neque enim norunt
vocem alienorum.* Et Apostoli, qui nostræ cautionis &
securitatis causa, non dubitat, vel angelos ipsos perstrin-
gere, cum dicit: *Etiam si nos ipsi,* inquit ille, *aut ange-
lus de cælo euangelisauerit vobis aliud, præter id, quod vo-
bis euangelisauimus, Anathema sit.* Vnde instruimur:
quod & si maximè cognatus quis sit, & si maximè cla-
rus; ab eo autem quod Dominus præcipit nos prohi-
beat, vel ad id, quod ab ipso vetitum est, sollicitet, &
impellat; fugiendum, & tanquam pestem his, qui dili-
gunt Dominum, auersandum esse. Quod quidem de his
quæ à nobis dicta sunt, nullo modo verè intelligi potest.*

Ea enim

Ea enim quę synodicè constituta sunt ; omnes Christi fideles, tanquam diuinitùs inspiratę scripturę consentanea recipiunt, atque amplectuntur semper : ob id quę & à suffocato vsque ad hodiernum diem abstinemus nos, illud quę auersamur, sanctorum Patrum, atque adeò ipsorum Apostolorum præceptis inhærentes : scriptum enim est. *Ab idolotitis abstinendum esse sanguine et suffocato.* Et in sexta synodo Canone 67. decernitur. *Si quis sanguinem animantis comederit, excommunicetur.* Diuus quoque Basilius hac de re legem ferens, inquit : *Inuenio diuinas scripturas, tum veteris, tum noui testamenti re-* In proximo
Asceticorum.
petens, neque in multitudine, neque in magnitudine eorum, quę delinquantur ; sed in sola cuiuscunque mandati transgressione, conspicuè censeri, et iudicari contra Deum incredulitatem, et commune esse contra quamcunq. inobediētiam Dei iudicium. Et paullo superius. *Ex istis itaque et consimilibus manifestum esse iudico ; quod generaliter quidem cupiditatum malicia, ex ignorantia Dei, et praua de illo opinione oritur : peculiariter verò dissidia hæc multorum inter se, non aliundè proficisci ; quàm quòd indignos nos gubernatione et moderatione domini, ipsi constituamus. Ad considerationem enim talis vitæ, si fortè aliquando, inquit Basilius, me referre volui ; ne modum quidem et magnitudinem talis stupiditatis, aut stultitiæ, aut vecordiæ (propter enim excedentiam maliciæ vno certo nomine illam appellare non possum) inuenire potui. Si enim in brutis animantibus inde concordia oritur et proficiscitur, quod ad* Simile
suos duces seruant obedientiam, quid dicemus nos in tanta inter nos discordia, in tanto mandatorum Dei contemptu et rebellionē deprehensi ? An nō reputabimus hæc omnia, nunc quidem ad nostram doctrinam et conuersionem, à Deo proposita esse : in magno verò illo et terribili iudicij die, in confusionem ac condemnationem eorum, qui disciplinam respuerunt, ab illo producenda esse, ipso dicente. Usuel.

*Cognouit bos possessorem suum, et asinus praesepe Domini sui; Israël autem me non cognouit, et populus meus non intellexit. Et multa alia his similia. Illud item ab Apostolo dictum. Si, inquit, patitur unum membrum; compatiuntur reliqua membra. Et illud. Ne sint schismata in corpore; sed ut membra mutua sui gerant curam, ab una scilicet omnia in habitante anima mota et impulsæ. Quorsum, inquam, hæc talis hominis fabrica? quorsum fabricæ explicatio? Ego quidem existimo eò spectare omnia, ut eadē seruetur similitudo: idem rectus ordo; imo multo maior in ipsa Dei Ecclesia, ad quam dictum est. Vos estis corpus Christi, & membrum de membro, vno, solo, vero, principatum obtinente, ac mutuò omnia membra conglutinante capite, ipso inquam Christo Iesu. Apud quos verò mutua non colitur concordia; neque vinculum pacis seruatur, neque spiritus mansuetudo custoditur; sed discordia, cōtentio & emulatio implent omnia. Nimis profectò audax res est, tales vocare mēbra Christi, aut dicere ab ipso regi: stultę verò mentis, non liberè fateri, in illis imperium sensus carnis dominari; secundū sentētiā Apostoli præcisè dicentis. Cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius, cui obedistis. Cuius sensus proprietates, alibi clarè exponens inquit. *Cum enim sit in vobis zelus et contentio; nonne carnales estis?* Docens autem liquidè, quàm acerbis sit horum exitus, & quàm nihil tales homines commune habeant, cum vera pietate, dicit: *Sapientia, inquit, carnis, inimica est deo. Legi enim Dei, non est subiecta; nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt*. Ob idque dicit Dominus. *Neminem posse duobus simul seruire Dominis*. Neq. tales illud quod in Actis Apostolorum dicitur, implere possunt. *Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una; Et erant illis omnia communia: nemine scilicet proprię voluntati parente, sed omnibus**

in com-

1. Corint: 12.

1. Corint: 6.

Nec ex Asce
nicis Basilij.

Roma: 8.

Matth: 6.

in commune in vno sancto Spiritu, vnam vnus Domini Iesu Christi, voluntatem quærentibus, qui dixit: *De-* Ioan: 6.
scendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam; sed vo-
luntatem eius, qui misit me patris. Incedamus igitur iux-
ta hunc Canonem sanctè, ædificati super fudamentum Ephes: 2
Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari la-
pide Iesu Christo: in quo omne ædificium compactum,
crescit in templum sanctum in domino. Deus autem pa- 1. Thess: 5.
cis significet perfectè, id totum quod sumus, spiritum
inquam, animam, & corpus nostrum; inculpabileque in
diem aduentus Domini nostri conferuet. *Fidelis autem*
est Deus, qui vocauit nos et vos simul; et qui omnes vult
saluari. Quod & faciet, si mandatis eius, quod quidem 1. Timot: 2.
vnuerse salutis caput est, paruerimus: & sine quorum
custodia, impossibile est quenquã gratia Iesu Christi in
Spiritu sancto; vt quidem iam superius demonstratum
est, ac distinctius illustratum, certam consequi salutem.
Ne igitur dimidia tantum parte illum Deum esse agno-
scamus, neque eius benignam misericordiam, nostrè in-
gnauie, & pigritie ansam capiamus: sed his omnibus que
dicta sunt sobriè intenti; ad opus ipsum, omnia eius di- Ex Basilij O-
uina dogmata deducere studiosè curemus: nihil aliud ratione de li-
respicientes, quàm illum qui dicit. *Ignem veni mittere,* bera arbitrio.
et quid volo, nisi vt ardeat? Cuius ignis in se opus Da- Lucæ 12.
uid experiri volens, inquit: *Proba me domine, et tenta* Psalms: 25.
me; ure renes meos, et cor meum. Hic si quidem ignis, in- Hæc eadè ex
terni oculi trabe absumpta, mundum oculum consti- Basilij.
tuit; vt naturali videndi facultate recuperata, assiduè
mirabilia de lege Dei contempletur, cum illo, qui dixit.
Revela oculos meos; et considerabo mirabilia de lege tua. Psalms: 118.
Hic talis ignis demones fugat; maliciam adurit, future
resurrectionis est vis & facultas, immortalitatis efficien-
tia, sanctorum animæ irradiatio, ac rationabilium fa-
cultatum ordo & series. Hunc eundem ignem, vt & ipse

ad nos pertingat Deum exoremus omnes, vt in luce bonorum operû ex omni parte ambulantes; ne minimum quidem offendamus vnquam; sed tanquam luminaria quædam orbis vniuersi conspici, verbis vite, vbique inhæreamus. Vt ita beneficiorum Dei participes facti, cum Domino nostro Iesu Christo, in vita hac, quasi consepulti; præcepta eius omnesque virtutes, ac totum hoc quod diuinum & salutare est, dignè, sanctè, vt quidem necessarium est, adimplentes requiescamus. Sic enim vniuerso hoc incolatus nostri tempore pèracto; ad veram illam cœlestis glorię patriam transferemur: qua gratia & beneuolentia Iesu Christi Domini nostri digni efficiamur. Amen. Et hæc quidem fratres charissimi hætenus: quę, vt & ipsi videtis, omnia cum scripturis, diuinitus nobis traditis, præclarè conueniunt, iuxta sapientissimorum, sanctissimorumq. simul ac Deum spirantium Patrum interpretationem & dilucidationem. Neque enim nobis licet priuata confisis interpretatione, aliquid diuinitus inspiratę scripturę, aut ipsos intelligere, aut alijs tradere; nisi quantum cum scopo sanctarum synodorum Ecclesięque sanctę Theologorum, illud ipsum conuenit; ne semel ex recto Euangelicę doctrine tramite, veręque sapientię & intelligentię semita abrepti, præcipites feramur; neue sensus deinceps noster, more Protei, in hanc, & illam formam fidei transferatur, hucque atq. illuc diuagetur. Atqui fortè dicet quis vestrum: quę igitur earum rerum, quę suo loco dimotę sunt, correctionis spes? quę ratio? quę inquam & qualis? Hęc, inquam, Deo ipso iuuante; si nihil præter ea, quę nobis à sanctis Apostolis sanctisque synodis diuinitus ordinata sunt, ordiemur, nihil aliud sequemur. Qui enim intra hos limites se rectè & constanter continere volët; hic quasi eundem chorum ducet nobiscum; hic eiusdem fidei & communionis nobiscum erit. Nam ille, qui

ille, qui sæpe dictos Canones respuit, & contra Apostolos similiter contumaciter progreditur, & aduersus sanctos impudenter se offert; hic nullam nobiscum communionem habere poterit. Aut quæ pars huic inter nos esse potest? quomodo item domesticus, & contubernalis noster efficitur? cum omnes piè viuere volentes, sic alloquantur nostri contubernij doctores, illudque doceant. Hic quidem. *Quisquis dixerit aliud præter illa, quæ statuta sunt: sit quantumvis fide dignus, virginitatem et omnem vitæ continentiam colat, signa et miracula faciat, futura prædicet; lupus tamen hic ouium pellibus tectus, ouibusque exitium moliens existimandus est.* Alter verò. *Qui ex his, quæ Deo plenè Patribus visa et decreta sunt, aliquid conuellere velit; huic non amplius æconomia adscribenda, sed est transgressio et præuaricatio dogmatis.* Alius autem: *Oportet, inquit, illos tremendum iudicium Christi ante oculos habere; scientes quantum discrimen sit ex his rebus, quæ nobis à Spiritu sancto traditæ sunt, aliquid auferre, vel illis aliquid addere. Non igitur oportet quenquam nouarum sententiarum ambitiosè auctorem esse velle; sed illa, quæ nobis à sanctis viris prædicata, & relicta sunt, agnoscere.* Cum igitur tot & tanti sacre doctrine interpretes, nos aliud sequi, præter ea, quæ accepimus prohibeant; vna & sola rerum recuperandarum ratio superest; idem semper cum sanctis consilijs sentire, Canonibusq. Apostolicis per omnia inhærere, & sic in omnibus Christum Dominum & magistrum sequi.

Et vos igitur Germani viri doctissimi, mediocritatis nostræ filij in Christo charissimi; cum sapienter, magnoque consilio, ac tota mente velitis, cum ea quæ apud nos est Iesu Christi sanctissima Ecclesia vos coniungere; nos tanquam parētes filiorum amantes libenter obuijs vt aiunt, vlnis hanc vestram charitatem ac humanitatē in sinum mediocritatis nostræ recipimus; si modo Apostolicas,

Ignatius in
Epi: ad Hier.

stolicas, & synodicas nobiscum simul sequi traditiones volueritis, hisq. vosipso subijcere. Tunc enim demum verè & sincerè vna domus nobiscum efficiemini. Et vt confidimus, vbi ei quæ apud nos est sanctæ & Catholicæ Iesu Christi Ecclesiæ vos subijcietis, magnam laudem & commendationem apud omnes bonos, & rectè sentientes, inde consequi poteritis: sicq. ex duabus Ecclesiis, quasi vna Dei beneuolentia facta; reliquum tempus in beneplacito Dei transigemus, vnaq. simul viuemus, donec tandem ad coelestem illam transferamur patriam. Qua vtinam potiamur omnes in Christo IESU, cui sit laus & gloria. Amen.

Scriptum Dei benignitate Constanti-
nopoly Anno ab incarnato Iesu Chri-
sto domino nostro 1576. Mensis Maij,
die 15. in ædibus ac residentia Beatissi-
mi Patriarchæ. Subscriptum manu
Patriarchæ.

*Maiores fuit usus Sacramenti sub vna
& sub duabus speciebus. Constat.*

ANNOTATIONES.

Primum vtriusque speciei particeps esse oportere etc. Nemo fuit unquā, qui modò vel sacras literas seriò legerit, vel antiquitatis Ecclesiasticæ aliquā notitiam habuerit, vel qui saltem sobrio & quieto animo res sacras tractauerit; qui vtriusq. speciei usum magno pere necessarium esse iudicārit. Qui enim sacrum scripturam legit, ille facile animaduertit, sacra quidem mysteria nobis à Christo Domino relicta esse; sed & eorundem dispensatores, Apostolos, virosq. Apostolicos institutos. Sic nos, inquit Apostolus, existimet homo, tanquam Dei ministros, & dispensatores ministeriorum eius. Testamentum, ultimamq. voluntatem, quam nulli mortalium transgredi licet, no-

licet nobis perscriptum esse; sed eiusdem testamenti procuratores atque executores Apostolos, eorumque successores constitutos. Atqui & depositi, & legati dispensandi tota potestas, penes dispensatores, testamentique curatores posita esse solet; si præsertim testator voluntatem suam disertis verbis non expresserit; si distinctè quid cuique debeatur, non docuerit: quod in hoc utriusque speciei legato factum esse videmus. Datur diuinum legatum duodecim præsentibus curatoribus solis, ut ipsi præsentibus utantur; adhibeatur alius nemo, ampliusque additur nihil. Qua causa? nisi ut tota dispensationis potestas, penes curatores atque dispensatores tanti legati sit; ita ut nisi additus locus ille Ioannis octauo fuisset: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem: qui tamen multas expositiones recipit; ne unam quidem speciem multitudo, à testamenti curatoribus ex legato iure repetere posset. Aliquid autem præter voluntatem, vel dispensatorum, vel curatorum ex demortui hereditate sibi usurpare, nihil aliud est; quam furem et violentum inuasorem esse, ipsiusque ultimæ voluntatis testatoris euerforem. Nulla igitur necessitas est utriusque speciei, si voluntatem testatoris spectes. Sic qui veteris Ecclesiæ mores, aliqua ex parte cognouit; ille æquè frequentem usum unius speciei, quam utriusque, facile animaduertere potuit. Primum in domesticis & priuatis communionibus, quarum sæpius Tertullianus, Hieronymus, Cyprianus item meminerunt. Ubi enim minus dignos se esse censebant, ut ad martyrum templa venirent; domi asseruatam Eucharistiam communicabant. Non sciat maritus, inquit Tertullianus uxori suæ; quid secretò ante omnem cibum gustes: & si sciret panem, non credit illum esse, qui dicitur. Et Cyprianus docet. Cum mulier quædam arcam suam, in qua domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire; igne inde surgente deterritam esse, ne auderet attingere. Hieronymus autem. Quod, inquit, in Ecclesia non licet; nec domi liceat: nihil deo clausum est, & tenebræ quoque lucent apud Deum. Deinde in persecutionibus, ubi utriusque speciei commodus usus nequaquam esse potuit. In solitudinibus item, cuius utriusque rei meminit in ea Epistola quam ad Cæsarium patricium scripsit Basilus. Illud autem, inquit, in persecutionis temporibus, necessitate cogi quempiam, non præsentem sacerdote, aut ministro, id est Diacono, communionem, propria manu sumere etc. Et paullo post: Omnes in heremis solitariam vitam agentes, ubi non est sacerdos, com-

Nota quia
sit aut foras
curatorum

munionem domi seruantes, à seipſis communicant. *Et:* In Alexandria, inquit, & Aegypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, vt plurimum, habent communionem in domo sua. *Deum in nauigationibus ipsis, quomodo Paulus in Actis communicasse videtur; et Satyrus frater D. Ambrosij, de quo illud idem scribit Ambrosius, cui quod secum gestabat in naui, Christiani de Eucharistia contulerunt, quod alligauit in orario, & orarium inuoluit in colo, atque ita se deiecerat in mare; non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur; quoniam fidei solius arma quaesierit. Quod item in aegrotis, qui vtriusque speciei capaces esse non possunt, fieri solitum; ex pulcherrima illa de Sempione historia, apud Eusebium lib. 6. Cap. 36. videre licet. In peregrinorum item communione, quæ laica etiam dicebatur, & qua nonnunquam Clerici puniebantur, quæ ex aseruata Eucharistia conferebatur peregrinis, sub vnaq; specie dabatur. Cuius rei author est Irenæus in Epistola ad Victorem referente Eusebio lib. 5. Cap. 24. Cyprianus in Epi: ad Antonianum Toletanum concilium Cano: 4. Quod idem cernitur in illa comunione, quæ obuiam Episcopis alijsq; magnis viris mitti à Diocæsanis solebat, ad probandum, num eiusdem esset communionis, & num ea, quæ ad pacem sunt secum ferant. Cuius rei apud veteres scriptores frequens fit mentio. Quomodo item & in illa communione, quæ die Parasceue, atque die Sabbati magni semper fiebat, & nunc fit etiam ex præsanctificatis atque præconsecratis, ac in multis alijs similibus eodem modo clarè videre licet. Tum quidem cerè, cum ea de re à Constantien. Synodo Canon latus est, ad vnâq; solam speciem communio laica reuocata, totum quasi orbem, præter eas, quæ Vikleff atque Hus hæresim secutæ erant prouincias, vna sola specie spontè, & nullo Ecclesiastico quasi Canone iussos vsum fuisse patet: quod vel ex ipso decreto eius concilij, quod in hunc modum decernit, apparet: Cum in nonnullis mundi partibus quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianum sacramentum Eucharistiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere, & non solum sub specie panis, sed & sub specie vini, populum laicum passim communicent etc. *Et infra.* Vnde cum huiusmodi consuetudo ab Ecclesia, & sanctis Patribus, rationabiliter introducta, & obseruata sit; habenda est pro lege: quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ autoritate pro libito mutare etc. *Quæ quidem omnia, cum Græci rectè perspecta habeant, neque nunc, neque alijs**

que aliàs vnquam, in hac parte nimij vtriusque speciei exactores, extiterunt: & cum in eo totum studium suum collocassent, quò aliquid vel perexiguum reperirent, in quo Latinos accusarent; vnius speciei tamen vsum, nunquam illis serió obiecerunt: non prætermisuri, si quid in ea re momenti inesse putarent. In Concilio quidem Florentino, vbi omnia etiam minima vtrinq; diligentissime expendebantur, ea præcipue, quæ ad hoc spectabant sacramentum: de vtriusque tamen communionis vso, aut decreto Constantiensi; ne verbum quidem vnum prolatum fuit. Idq; ob eam causam; quod & ipsi Græci, eos, qui à re diuina absunt; & qui domi infirmi communicant, vna sola reficiunt specie; non aliud iudicantes, quàm illud nihil omninò interesse; nium aliquis sub vna, aut sub vtraque specie communicet; cum vtriq; plenus & integer Christus accipiatur. Sed & isti ambitione, atque studio nocendi, homines temulenti, qui hoc tanquam vexillū quodam perturbande Reip. Christianæ erexerunt, alio modo hac de re loquuntur, vbi crapulam edormierunt; & alio, vbi praua cupiditate victi, omnia agunt, feruntq;. Edormita crapula Luterus in libro declarationis Eucharistiæ, inquit, non dixi, neque consului, neq. est intentio mea; vt vnus, vel aliqui Episcopi, propria authoritate, alicui incipiant vtramq. speciem porrigere; nisi ita constitueretur & mandaretur in concilio generali. Et alio loco: quamuis pulchrum esset, vtraque specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit; præstaret tamen vnitatem, quam vtiq. Christus præcepit sectari, quàm de speciebus Sacramenti contendere. At vbi furor illum incesit, vbi spiritus vertiginis & tumultus occupauit; in libro de captiuitate Babylonica, ipse fæde à suis cupiditatibus captus, longè aliter sentit & loquitur. Si quo casu, inquit, Concilium statuerit, minimè omnium nos vellemus, vtraque specie potiri; imo tum primū in despectum illius Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & eos planè Anathema habere, quicunq. talis concilij authoritate potiretur vtraque. Similiter ab eadem perturbatione relictus Melanchthon in suis Hypotiposis: sicut ede re suilam, aut abstinere à suila; sic alterutra specie vti, medium & indifferens esse docuit. In familiaribus item colloquijs, vtriusque speciei vsum indifferentem esse, quasi semper censuit. Quo autem animo et quo instituto, ab his ea agitari cæpta sit quæstio; præclare expli- cant primi huius Tragediæ authores Boemi. Propterea enim Iaco-

bello Misinensi scribuntur gratulabundi adhæsisse; quia reperiissent scripturam & articulum, quo turpiter errasse Ecclesiam Romanam demonstrare possent; & per quem Romanæ sedis ignorantia vel nequitia argui possit. Luterus etiam profitetur amplexum se opinionem hanc de utraq. specie, ut à sede Romana & Concilijs liberius dissidere possit. Ita isti fascinum quæsierunt, quò commodè ouiculis Christi fucum facere possint. Si quando autem dubitabatur, num aliquid boni insit in hac utriusque specie, extra obedientiam nimia & pertinaci repetitione: nunc plane hæc omnis dubitatio sublata esse videtur; cum, si hoc eorum hominum studium, cum sensu & voluntate Christi coniunctum fuisset; nunquam huiusmodi homines ex hoc ipso quasi principio, in tot postea errores tam fædos, dissidia tot, omniumque rerum humanarum & diuinarum perturbationem, blasphemias, meram deniq. impietatem prolapsi fuissent: neq. hæc ipsa res tot pestium & calamitatum seminarium fuisset. Non quòd in speciebus aliquid mali insit; sed quòd melior sit obedientia quàm victima: & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere, ait Dominus omnipotens. Inobedientia autem omnis erroris mater & magister est: Sed & hæc hæcenus.

Qui Sacerdotes uxores accipere prohibeant etc. Neque hoc priscum est, neque cum veteri more Ecclesiæ coniunctum. Quamquam enim in primis crescentis Ecclesiæ terminis, non ex continentibus tantum, sed etiam ex illis, qui unius uxoris essent viri et presbyteri, & Episcopi eligerentur; tamen ubi iam in eum ordinem asseriebantur, non amplius uxoribus conuiuebant suis. Lubet hac de re duorum amplissimæ authoritatis virorum adferre testimonia; Græci alterius, Latini alterius. Ex Græcis Epiphanius est, Episcopus Cypri: ex Latinis D. Hieronymus. Epiphanius igitur contra Montanistas, nuptias tanquam natura impuras damnâtes, sic scribit. Gaudet, inquit, ille Apostolus his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt; & virginitatem, ac castitatem, & continentiam exercere deligunt. Verùm vnas nuptias honorat; etiam si maximè sacerdotij dona, per eos, qui ab vnis nuptiis se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpressit; velut etiam Apostoli ipsius Ecclesiasticam sacerdotij regulam ordinatè, ac sanctè constituerunt. Si verò quis per debilitatem opus habuerit, post primæ uxoris obitum, secundas nuptias contrahe-
re: hunc

Tom. 1. lib. 2.
Hæresi 48.

re: hunc ipsum veritatis regula non interdicat, hoc est, eum, qui non fit sacerdos. *Et longè clariùs contra Catharos.* Reuera enim non suscipit sancta Dei prædicatio, post Christi aduentum eos, *Hæresi: 58.* qui à nuptiis, mortua ipsorum vxore, secundis nuptiis coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat: sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem, vnus vxoris virum, non suscipit; sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & hypodiaconum; maximè vbi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere, & Presbyteros, & Diaconos, & hypodiaconos; at hoc non est iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est; id semper Ecclesia per Spiritum sanctum benè disposita videns, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur. Dico autem quòd decorum est, propter repentina ministeria ac necessitates, vt Presbyter, & Diaconus, & Episcopus Deo deditus sit. Si enim præcipit populo sanctus Apostolus dicens, vt ad tempus vacent orationi; quantò magis sacerdoti id præcipit, vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secundum Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac v-sibus perficitur. *Idem iisdem planè verbis hoc idem docet D. Hieronymus lib. 1. contra Iovinianum hoc modo.* Sed & ipsa Episcopalis electio mecum facit. Non enim dicit, eligatur Episcopus, qui vnā ducat vxorem, & filios faciat; sed qui vnā habuerit vxorem, & filios in omni subditos disciplina: certè confiteris, non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Aut permittite sacerdotibus exercere opera nuptiarum, vt idem sint virgines, quod mariti: aut si sacerdotibus non licet vxores tangere; in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam virginalem. Sed & hoc inferendum. Si laicus & quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali; sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergo semper cærendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant; non solum in domibus suis non erant, sed purgabantur ad tempus, ab vxoribus

separati, & vinum & ficeram non bibebant, quæ solent libidinem
Epistola 50. prouocare. *Et in Apologia ad Pāmachium.* Igitur, vt dicere cœ-
 peramus, Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexus virginita-
 tem dedicauere: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continen-
 tes, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vi-
 dui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici. Quid vobis-
 met ipsis illudimus & irascimur, si, subantibus nobis ad coitum
 præmia pudicitie denegentur? Volumus oppiparè comedere, v-
 xorum adhiberi complexibus, & in numero virginum & vidua-
 rum regnare cum Christo? idem ergo habebit fames, premium,
 & ingluuies? sordes & munditie? faccum & sericum? Lazarus
 recepit mala in vita sua, & diues ille purpuratus, crassus, & niti-
 dus, fructus est carnis bonis dum adiuueret; sed diuersa post mor-
 tem tenent loca; miserie delicis, & delicie miserijs commutan-
 tur: in nostro arbitrio est; vel Lazarum sequi, vel diuitem. *Et*
aduersus Vigilantium. Quid facient orientis Ecclesie? quid Ae-
 gypti & sedis Apostolice; quæ aut Clericos virgines accipiunt, aut
 continentes; aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt? Hoc
 docuit Dormitantijs, libidini freta permittens & naturalem car-
 nis ardorem, qui in adolescentia plerunque feruescit, suis hort a-
 tibus duplicans, imo extinguens coitu foeminarum; vt nihil sit, quo
 distemus à porcis: quo differamus à brutis animantibus: quo ab
 equis, de quibus scriptum est: Equi insanientes in foeminas facti
 sunt mihi: vnusquisq. in vxorem proximi sui hinniebat, hoc est
 quod loquitur per Dauid spiritus sanctus. Nolite fieri sicut equus
 & mulus, quibus nō est intellectus. Et rursum de Dormitatio &
 socijs eius: In chamo & fræno maxillas eorum constringe, qui
 non approximant ad te. *Hæc Hieronymus.*

Sanctorū Patrum, atq. adeò Apostolorū. *Constitutio Apostolica*
hæc est. Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere
 vobis oneris quā hæc necessaria; vt abstineatis vos ab immolatis
 simulachrorū, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus
 custodientes vos benè agitis. *Quod idem canone 62. ita præcipiunt.*
 Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omninò ex sa-
 cerdotali Catalogo, comederit carnes in sanguine animæ ipsorū,
 vel quid à feris captū, vel morticinum, deponatur: hoc enim lex
 prohibuit: si autem sit laicus, segregetur. *Canon item, quem isti*
tanquam sextæ Synodi allegant, in hunc modum præcepit. Sacra
 scriptura nobis præcepit, vt abstineamus à sanguine & suffocato
 & forni-

& fornicatione. Meritò igitur daminamus eos, qui cuiuscunq. animalis sanguinem arte aliqua condunt, & sic comedunt. Qui hoc fecerit Clericus; deponatur, laicus excommunicetur. Nos vero ad Apostolicam quidem constitutionem respondentes; dicimus: præceptum illud pro tempore tantum factum fuisse, hoc est, quàm diu idola manebant, & quàm diu item Iudaicæ infirmitatis habenda fuit ratio, & quatenus erant immolaticia, & ad idolorum, quibus consecrata erant, cultuum pertinentia, quod satis etiam ipsius decreti verba declarant: non enim dixit, ut abstineant à contaminatione idolothyti, sed à contaminationibus idolothyti, & sanguinis, & suffocati. Hæc enim omnia erant cõtaminationes; quia omnis sanguis habebatur dijs consecratus: & omne item suffocatum, propter sanguinem retentum: in illo autem quod sequitur; & à fornicatione; repetendum est verbum, abstineant; non referendo fornicationem ad cõtaminationes, quas dixerat. Fornicatio enim, & si crimen graue est, non tamen ad cõtaminationem cultus idolorum pertinet. Immolaticium autem sanguinem, & suffocatum in hoc decreto prohibita esse, testes, & authores sunt Tertull: in apologetico, Cyrillus Hiero. in catechesi 4. Iustinus martyr in quæst: 45 Greg. Naz. in Serm. in sanctim Pascha. Origenes lib. 8. cõt. Celsum, & Magnetes antiquiss. auctor lib. 2. apologiæ pro Euangelio contra Theosthenem Euangelia calumniantem. Ubi autem & idola sunt sublata, nec amplius illis offertur quidquam, & iam infirmitatis Iudaicæ tanquam desperatæ nullus habendus sit respectus: quin imò potius illud agendum, ne vlla ex parte Iudaizare, eorumq; superstitionem sequi videamur: sublata legis causa, legem sublatam esse putamus: cùm præsertim, quemadmodum tùm, cum ea lex ferebatur, illud maxime cauebatur, ne Christiani gentisare videantur: ita nunc vicissim plurimum curandum est; ne Iudæorum ritus sequi videamur. Itaq; iam ipse Paulus posterioribus temporibus, huius legis, ubi eius causa auferri, cœpta est, rationem non habuit; cùm omnibus indifferenter utendum esse, nihil interrogantes propter conscientiam præcipit: alia præsertim causa longè maiore cum mouente, quòd iam exoriebantur homines attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorum, in hypocrisi loquentes mendacium, & cautheriatam habentes conscientiam: prohibentes nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit, ad percipiendum, cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem. Quorum error, ne aliquo modo confirmaretur; omnibus pas-

nibus passim indifferenter cum benedictione et gratiarum actione, uti præcipitur: Hocq; magis est Iudaisare, si modo persentiant Græci contra præceptum Pauli, qui omnibus indifferenter vescendum esse putat; à suffocato abstinere, quàm in azymo pane Christi exemplo, cœnam Domini cõficere. Sed isti festucam ex oculis alienis eijciunt, cum trabem in suis non videant. Ad Canonem autem sextæ Synodi illud dicimus. Canonem illum sextæ Synodi non esse; sed particularis cuiusdam, quæ post quatuor, vel quinque annos, à sexta Synodo fuit ab Imperatore Iustiniano in despectum quasi Sergij Pontificis, qui tum eius conatibus obsistebat, congregata. Cui neque legati sedis Apostolicæ præfuerunt Constantinopoli, neque deinceps ipse summus Pontifex subscripsit. Et reuera illi Canones multa habent, quæ neq; planè Catholica sunt, & iam futurum schisma olent. Itaque per iocum ab ipsis Græcis πενθέκτη quinta sexta dicebatur; quòd neq; quinta, neque sexta esset; sed monstrum potius utriusque sibi nomen vendicans. Hæc autem ita esse, ut diximus, nõ melius cognosci potest, quàm ex illorum ipsorum Canonum verbis: sic enim habet. Quoniam autem sanctæ & vniuersales synodi quinta & sexta, de mysterio fidei plenissimè disputantes, Canones non fecerunt: propterea nos conuenientes ad hanc Imperialem urbem, sacros Canones conscripsimus: oportebat enim, ut synodus vniuersales canones Ecclesiasticos promulgaret. Verùm de his Canonibus suum cuiquam conseruetur iudicium. Hæc verò, ut
& alia, hætenus.

•••••

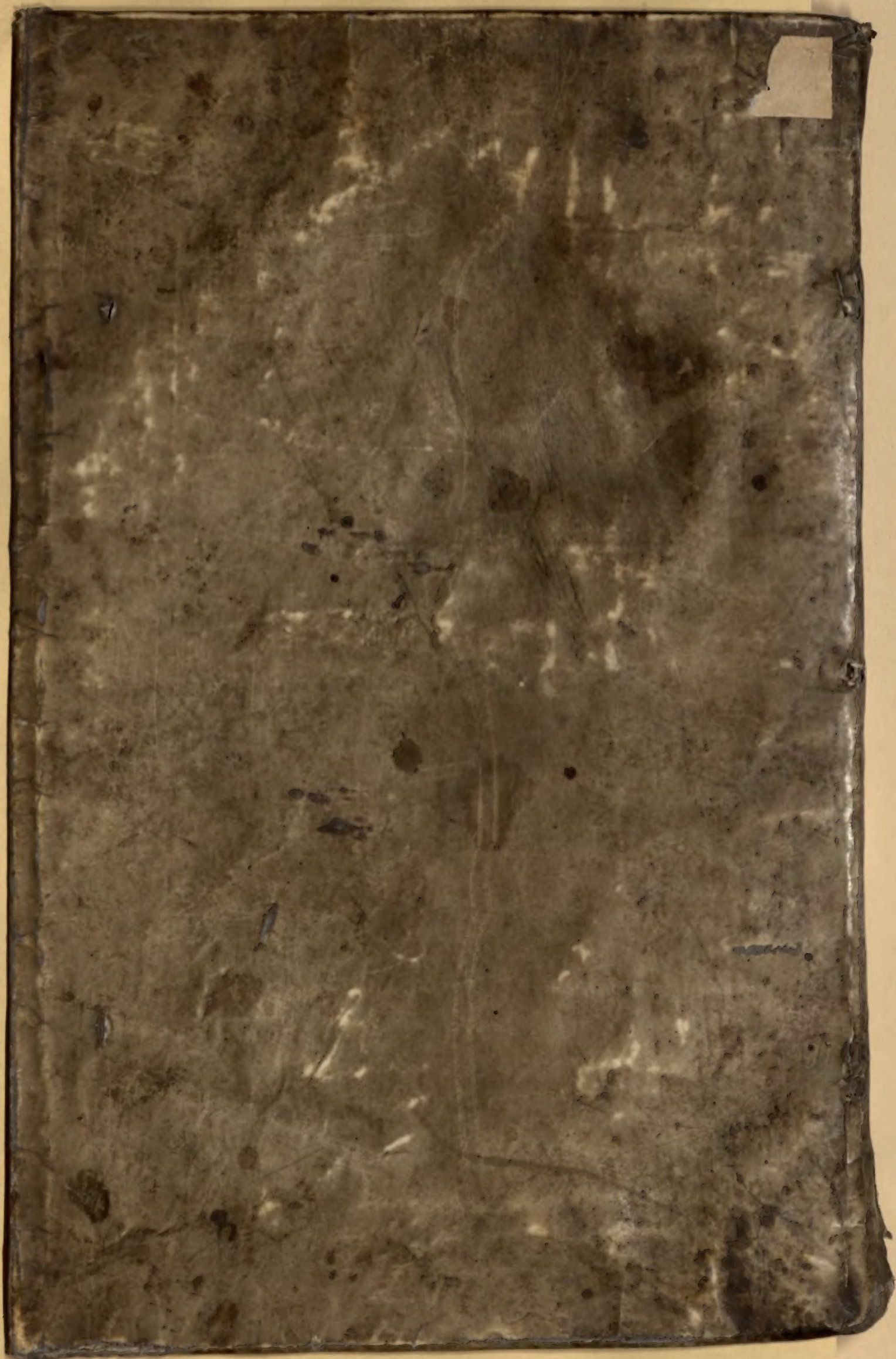
Laus Christo Domino.

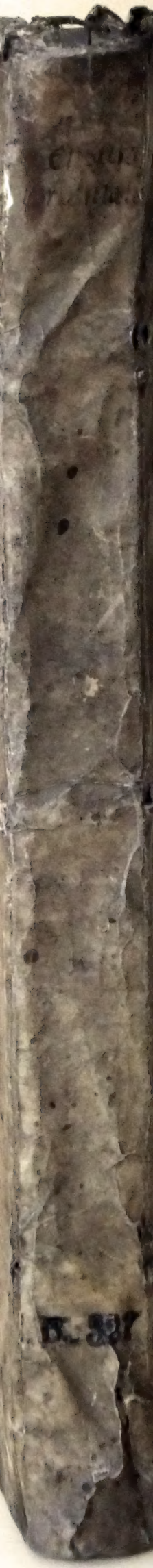

brata velat. K. : errata!

61281

Y. 12. 12. 12.

B. 337